

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KITA SAHANLIĞININ
SINIRLANDIRILMASINDA ORANTILILIK
İLKESİNİN ROLÜ

NESRİN SİNGİL
2501171543

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. AYŞE NUR TÜTÜNCÜ

İSTANBUL-2020

ÖZ

KITA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASINDA ORANTILILIK İLKESİNİN ROLÜ NESRİN SİNGİL

Kıta sahanlığı kavramının ilk kez 1945 tarihli Truman Bildirisi ile ortaya atıldığı bilinmektedir. Ardından ise, 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde yerini almıştır. Kıta sahanlığının sınırlandırılmasının ise, özellikle kıyıları karşılık veya bitişik devletler arasındaki çakışan alanlar bakımından sorunlar barındırdığını belirtmek gerekir. Bu bağlamda, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına yönelik ilkelerin önemi ortadadır. Bu ilkelerden biri olan orantılılık ilkesi, ilk olarak Uluslararası Adalet Divanı'nın 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda gündeme gelmiştir. Daha sonraki uluslararası yargı kararlarında ise orantılılık kavramının, coğrafi ve işlevsel olarak genişleyerek, uygulamasının arttığı görülmektedir. Günümüzde, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarına dair pek çok uluslararası yargı kararında bu ilkeye rastlamak mümkündür. Türkiye bakımından ise, Ege Denizi ve Akdeniz'de olası bir kıta sahanlığı sınırlandırılmasında bu ilkenin doğru bir biçimde uygulanması, Türkiye'nin haklarına hâlel gelmemesi bakımından önem arz etmektedir. Bu sebeple, Uluslararası Adalet Divanı, hakem mahkemeleri ve devlet uygulamalarında orantılılık ilkesinin hangi aşamalarda ne şekilde rol oynadığının incelenmesi yerinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıta Sahanlığı, Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması, Orantılılık İlkesi, Orantılılık Testi, İlgili Durum Olarak Orantılılık.

ABSTRACT

THE ROLE OF THE PRINCIPLE OF THE PROPORTIONALITY IN THE CONTINENTAL SHELF DELIMITATION

NESRIN SINGIL

It is known that the concept of continental shelf was first introduced with the Truman Declaration dated 1945. Then, it took its place in the 1958 Geneva Convention on the Continental Shelf and the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea. The delimitation of the continental shelf is considered to create issues, particularly about overlapping areas between adjacent or opposite states. That's why it can be claimed that the principles for the delimitation of the continental shelf is essential. The proportionality principle, which is one of these principles, was first mentioned in the International Court of Justice's 1969 North Sea Continental Shelf cases. In the later international judicial decisions, it is seen that the concept of proportionality has expanded in geographical and functional and its application has increased. Today, it is possible to encounter this principle in many international judicial decisions regarding continental shelf and exclusive economic zone delimitation. From the point of Turkey, the application of this principle in terms of delimitation of a possible continental shelf in the Aegean Sea and the Mediterranean is essential in order not to prejudice the rights of Turkey. Therefore, it will be suitable to examine the effects of the principle of proportionality in the International Court of Justice, arbitral courts and state practices.

Keywords: Continental Shelf, Delimitation of the Continental Shelf, The Principle of Proportionality, Proportionality Test, Proportionality as a Relevant Circumstance.

ÖNSÖZ

Kıta sahanlığının sınırlandırılması hususu, bu kavramın ortaya çıkışından bu yana devletlerce tartışılan bir husus olmuştur. Sınırlandırma yapılırken birçok ilkeye yer verilmiş olsa da esas olanın uluslararası yargı kararlarında da sıkça vurgulandığı gibi hakkaniyete uygun sonuca erişmek olduğuna şüphe yoktur. Bu bağlamda ise, günümüzde henüz bir örf ve âdet kuralı halini almamış olan orantılılık ilkesinin büyük bir önemi haiz olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Çalışmada, kıta sahanlığı sınırlandırmaları bakımından öneminin göz ardı edilemeyeceğini düşündüğümüz orantılılık ilkesinin, Uluslararası Adalet Divanı ve hakem mahkemeleri kararlarında sınırlandırma sürecinde hangi aşamalarda ne şekilde ele alındığının incelenmesi ve Türkiye bakımından bu ilkenin uygulamasının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın Türkiye'nin, Ege Denizi ve Akdeniz'de yapılacak olan kıta sahanlığı sınırlandırmaları bakımından faydalı olmasını temenni etmekteyiz.

Bu çalışmanın başlangıcından itibaren, bilgi birikimi ile bana yol gösteren ve hiçbir desteğini benden esirgemen değerli hocam Prof. Dr. Ayşe Nur TÛTÛNCÛ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Her zaman desteklerini hissettiğim değerli hocalarım Prof. Dr. İbrahim KAYA, Prof. Dr. Cüneyt YÛKSEL ve Doç. Dr. Galip Engin ŞİMŞEK'e çok teşekkür ederim. Tezin şekli hususlarında hiçbir yardımını benden esirgemeyen Araş. Gör. Dr. Elif BAŞKARACAOĞLU'na, tezin yazım sürecinde bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım kız kardeşim Selma YILMAZ ÇAKMAK'a, her zaman desteğini hissettiğim eşim Mehmet SİNGİL'e ve her daim benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım.

İSTANBUL, 2020

NESRİN SİNGİL

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA GENEL OLARAK KITA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASI MESELESİ

I. DENİZ HUKUKUNUN GELİŞİMİ	3
II. DENİZ ALANLARI	6
A. İç Sular	6
B. Karasuları	7
C. Bitişik Bölge	10
D. Kıta Sahanelığı.....	11
E. Münhasır Ekonomik Bölge	14
F. Açık Deniz	15
III. KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRILMASININ GELİŞİMİ VE UYGULANACAK HUKUK	17
A. 1958 Tarihli Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi.....	21
B. 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi	23
IV. KITA SAHANLIĞINI SINIRLANDIRMADA PROBLEMLİ HUSUSLAR.....	24
V. KITA SAHANLIĞI SINIRININ ÖNEMİ	28
A. Kıta Sahanelığı Sınırı ve Kapsamı.....	28
B. Kıta Sahanelığını Sınırlandırma Komisyonu	30
VI. KITA SAHANLIĞI ÜZERİNDEKİ HAKLAR.....	31
A. Kıyı Devletinin Kıta Sahanelığı Üzerindeki Hakları	31
B. Diğer Devletlerin Hakları.....	33
VII. KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRILMASINA YÖNELİK İLKELER.	34
A. Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi	34
B. Coğrafyanın Yeniden Biçimlendirilmesinin Mümkün Olmaması İlkesi ...	36
C. Kara Denize Hakimdir İlkesi	37
D. Hakkaniyet İlkeleri.....	38

1. Genel Olarak	38
2. İlgili Durumlar	41
E. Orantılılık ilkesi	43
F. Kapatmama/Kesmeme İlkesi	45
G. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

KITA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASINDA ORANTILILIK İLKESİ

I. ORANTILILIK DÜŞÜNCESİ.....	52
II. ORANTILILIK KAVRAMININ KAYNAĞI	54
III. ORANTILILIK İLKESİNİN UYGULANMASINDAKİ KISITLAMALAR.....	57
A. Genel Olarak	57
B. İlgili Kıyılar.....	58
C. İlgili Alan	59
D. İlgili Kıyılar ve İlgili Alanın Belirlenmesindeki Zorluklar.....	61
E. Coğrafi Olmayan Unsurlardan Kaynaklanan Kısıtlamalar	65
IV. KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRMASINDA ORANTILILIK İLKESİ.....	66
A. Sınırlandırmada Yol Gösteren Bir İlke Olarak Orantılılık.....	67
B. İlgili Durum Olarak Orantılılık İlkesinin Rolü	70
1. Genel Olarak	70
2. Belirleyici Rolü	72
3. Düzeltici Rolü	73
C. Sonucun Hakkaniyete Uygunluğunun Test Edilmesinde Orantılılık İlkesinin Rolü.....	76
1. Genel Olarak	76
2. Sonucun Hakkaniyete Uygunluğu	76
3. Orantılılık/Orantısızlık Testi	79
V. İLGİLİ KARARLAR IŞIĞINDA ORANTILILIK İLKESİ.....	82
1. Genel Olarak	82
2. Uluslararası Adalet Divanı Kararlarında Orantılılık	85
3. Hakem Mahkemesi Kararlarında Orantılılık İlkesi.....	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ VE EGE DENİZİ BAKIMINDAN KITA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASI VE ORANTILILIK İLKESİNİN ROLÜ

I.DOĞU AKDENİZ’DE KİTA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASI VE ORANTILILIK İLKESİNİN ROLÜ	101
A. Genel Olarak	101
B. Doğu Akdeniz’e Kıyısı Olan Devletlerin Tutum ve Uygulamaları	103
C. Doğu Akdeniz’de Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında Olası Sınırlar	112
1. Genel Olarak	112
2. Birinci Bölge	115
3. İkinci Bölge.....	117
4. Üçüncü Bölge.....	118
II. EGE DENİZİ’NDE KİTA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASI VE ORANTILILIK İLKESİNİN ROLÜ	126
A. Genel Olarak	126
B. Ege Denizi’nde Kıta Sahanlığına Yönelik İddialar.....	128
1. Türkiye’nin Tezleri	128
a. Anlaşmanın Esas Olması Görüşü	130
b. Doğal Uzantının Esas Olması Görüşü.....	131
c. Hakkaniyet İlkelerinin Uygulanması.....	132
d. Adaların “İlgili Durum” Oluşturması.....	133
e. Ege Denizi’nin “Yarı Kapalı Bir Deniz” Olması	134
f. Lozan Dengesi.....	134
2. Yunanistan’ın Tezleri.....	135
a. Siyasal ve Ülkesel Bütünlük İddiası.....	136
a. Adaların Kıta Sahanlığına Sahip Olma İddiası	138
b. Türkiye ile Yunan Adaları Arasında Eşit Uzaklık İlkesinin Uygulanması İddiası	141
C. Ege Denizi’nde Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması.....	144
1. Genel Olarak	144
2. Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi	147
3. Adaların Rolü	149
4. Orantılılık İlkesi	151
5. Kapatmama/Kesme İlkesi	154
SONUÇ.....	156
KAYNAKÇA	159

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	: bakınız
BMDHK	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı
BMDHS	: 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
C.	: cilt
CKBBS	: 1958 tarihli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
CKSS	: 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi
dip.	: dipnot
Ed.	: editör/editörler
Ibid	: aynı yer
ITLOS	: International Tribunal for the Law of the Sea
KMI	: Korea Maritime Institute
md.	: madde
MEB	: münhasır ekonomik bölge
MÖ.	: Milattan önce
MS.	: Milattan sonra
op. cit.	: adı geçen eser
P.	: parts
para./paras.	: paragraf/paragraflar
PCA	: Permanent Court of Arbitration
s.	: sayfa
S.	: sayı
ss.	: sayfalar, sayfa aralığı
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UDHM	: Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi
UNCLOS	: United Nations Convention on the Law of the Sea
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Vol.	: Volume
y.y.	: yüzyıl

GİRİŞ

Deniz hukukuna dair uyuşmazlıkların tarihinin oldukça eskiye dayandığı bilinmektedir. Başlarda ortaya atılan, denizlerin hiçbir devletin egemenliğine tabi olamayacağı görüşünün, zamanla önemini yitirdiği görülmektedir. Günümüzde ise kıyı devletlerin egemenliğine tabi alanlar ve egemen yetkileri haiz oldukları alanlar olmak üzere iki farklı deniz alanının olduğu kabul edilmektedir. Bu alanlardan ise özellikle, kıyı devletlerinin egemen yetkileri haiz oldukları kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgelere dair sınırlandırmalar kıyı devletleri arasında çok büyük tartışmalara yol açmaktadır. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde (BMDHS) sınırlandırmanın, hakça bir çözüme ulaşmak amacıyla yapılması düzenlemesine yer verilmiştir. Burada çalışma bakımından, BMDHS'de ifade edilen ve doktrinde hakça çözüm, hakça kriter gibi farklı biçimlerde de kullanımı olan "*hakkaniyet ilkeleri*" tabiri benimsenmiştir. Benzer şekilde hakkaniyet ilkelerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturan ilgili durumlar bakımından ise çalışmada, "*coğrafi ve coğrafi olmayan faktörler*" ayrımı tercih edilmiştir. Ayrıca Sözleşme'de sınırlandırmanın taraflar arasında uluslararası hukuka uygun bir anlaşma ile yapılması gerektiği düzenlenmektedir. Tarafların bir anlaşma ile sınırlandırmanın yapılması hususunda anlaşamadıkları durumlarda ise, uluslararası yargıyı devreye sokabilmelerine bir engel bulunmamaktadır.

Uluslararası yargı kararlarında, kıta sahanlığı/münhasır ekonomik bölge sınırlandırma hattını belirlerken, genellikle sadece tarafların yetkilerinin çakıştığı alanlar bakımından bir karar verilmesi tercih edilmekte, özellikle üçüncü devletlerin haklarının olduğu ya da ilgili alan dışında kalan alanlar bakımından bir belirleme yapılmasından kaçınılmaktadır. Hal böyle olunca, uluslararası yargının sınırlandırma hattını tespit ederken dayanak olarak aldığı, kıta sahanlığı sınırlandırmalarına yönelik ilkelerin önemi bir hayli artmaktadır. Bu ilkelerden hiçbirinin diğerine bir üstünlüğü olmamakla birlikte, özellikle Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ve hakem mahkemelerinin kararlarında ilgili devletlerin kıyı şeridi uzunlukları oranı ile paylaştırılan alanların oranının kıyaslanmasını sağlayan orantılılık ilkesine sıkça başvurulduğu görülmektedir.

İlk kez UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda ele alınan orantılılık ilkesinin rolünün zamanla uluslararası içtihat hukukunda, coğrafi ve

işlevsel olarak genişlediği görülmektedir. Bu davada kıta sahanlığı sınırlandırmalarında, sadece içbükey ya da dışbükey kıyı biçimlerinin olduğu bitişik kıyılar bakımından uygulama alanına sahip olan bu ilke, sonraki kararlarda kıyı biçimleri ve kıyıların birbirine göre durumundan bağımsız olarak kıta sahanlığı ve hatta MEB sınırlandırmalarında da uygulanmaya başlamıştır. Günümüzde orantılılık ilkesinin, sınırlandırmanın üçüncü adımı haline geldiği ve bu bağlamda deniz alanlarında sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunu kontrol etmede bir test olarak yerini aldığı görülmektedir. Aslında ilkenin uygulama alanının bu kadar genişlemesini, doğası gereği coğrafi olmasının sağladığı da söylenebilmektedir.

Tüm bunlar çerçevesinde, bu çalışmanın birinci bölümünde deniz hukukunun tarihsel gelişimine bakılarak, deniz alanlarının nerelerden oluştuğu tasnifi ve devamında bu çalışma bakımından ayrıca üzerinde durulması gereken kıta sahanlığı kavramı tüm boyutları ile (uygulanacak hukuk, sınırlandırmada problemler, kıta sahanlığı sınırının önemi, kıta sahanlığı üzerinde kıyı devleti ve üçüncü devletlerin hakları) ele alınmaktadır. Ardından ise, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına yönelik ilkelere değinilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, kıta sahanlığı sınırlandırmaları bakımından çok büyük bir önemi haiz olan orantılılık ilkesi bir kavram olarak irdelenmektedir. Ardından, bu ilkenin uygulanmasında karşılaşılan sorunlar incelenmektedir. Özellikle bu ilkenin uygulanmasında büyük bir etkiye sahip olan ilgili kıyılar ve ilgili alan kavramlarının ne olduğuna açıklık getirilmeye çalışılmaktadır. Daha sonra ise, kıta sahanlığı sınırlandırmalarında orantılılık ilkesinin coğrafi ve işlevsel olarak rolünün genişlemesine binaen, kaç farklı rolünün ortaya çıktığı ile bu rollerin neler olduğu sorusu cevaplandırılmakta ve bu roller detaylı bir biçimde ele alınarak, değerlendirilmektedir. Son olarak ise, UAD ve hakem mahkemeleri kararlarında, orantılılık ilkesine dair sürecin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde ise, Akdeniz ve Ege Denizi bakımından, öncelikle kıta sahanlığı sınırlandırmasına dair tarafların tutumları ve ileri sürdükleri tezler ayrı ayrı değerlendirildikten sonra, bu denizlerde olası kıta sahanlığı sınırlandırmasının nasıl yapılması gerektiği sorusuna cevap bulunmaktadır. Elbette bu sınırlandırmalar yapılırken, çalışmanın konusunu oluşturan ve özellikle Akdeniz’de Türkiye’nin haklarını koruyabilmesi için önem arz eden orantılılık ilkesinin uygulaması ele alınmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA GENEL OLARAK KITA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASI MESELESİ

I. DENİZ HUKUKUNUN GELİŞİMİ

Deniz hukuku, uluslararası hukukun en eski konularındandır. Denizler, insanlığın var olduğundan beridir yararlanılan alanlardır. Başlarda, Roma İmparatorluğu'nun, bütün Akdeniz Havzası üzerinde egemenlik iddiası olmuştur. Roma hukukçuları denizlerden bütün insanların serbestçe yararlanabileceğini savunmuşlardır¹. MÖ. V. yüzyıldan (yy.) itibaren Akdeniz havzasında uluslararası deniz ticareti ve taşımacılığının ortaya çıkması ile uluslararası deniz hukuku örf ve âdet kurallarının gelişimi de etkilenmiştir. Günümüzdeki anlamında uluslararası hukukun ortaya çıkışından çok daha eskiye dayanan deniz hukuku kurallarından biri olan “*Rodos Yasası-Lex Rhodia*” MS. VII-IX. yy.’da Roma İmparatorluğu tarafından yeniden düzenlenmiştir. MS. X. yy.’da “*Amalfi Kuralları/Tabula Amalfitona*” ve XIV. yy.’da “*Consolate del Mar*” hukuki düzenlemeleri yapılmıştır². Devletlerin karasularının, ülkelerinin bir parçasını oluşturduğu düşüncesi ise, Orta Çağ’ın ikinci yarısında Batı Avrupa’da ortaya çıkmıştır³.

Deniz alanlarının devletlerce kullanımının bazı kurallara bağlanması ise modern devlet anlayışının doğuşuyla ortaya çıkmıştır⁴. Hollandalı hukukçu Hugo Grotius (1588-1645), 1609 yılında “*Mare Liberum*” adlı eserinde, Hint Okyanusunda egemenlik hakları iddiası ile Hollanda ticaretini engellemek isteyen Portekiz’e karşı East India Şirketi haklarını savunmuştur. Grotius, denizin bazı kimselerce kullanılmasının, diğerlerince kullanılmasını engellemeyeceğini ve denizlerin paylaşılmasının gereksiz olduğunu belirtmiştir. Denizlerde sınırlandırmanın gerçekleştirilemeyeceğinden, denizler üzerinde zilyetliğin mümkün olamayacağını ve hukuk tarafından bahşedilen bir hak olmasından ötürü ticaret serbestisinin, bütün

¹ Aydoğan Özman, **Deniz Hukuku I**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2006, s. 286.

² Mesut Hakkı Caşın, **Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları**, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, 2019, s. 634.

³ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, Gözden Geçirilmiş 17. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2018, s. 274.

⁴Yücel Acer, İbrahim Kaya, **Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı**, 10. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 194.

devletlerin rızası olmadıkça ortadan kaldırılamayacağını ileri sürmüştür⁵. İngiliz John Selden (1584-1654), 1635 tarihli “*Mare Clausum Seu De Dominio Maris Libri Duo*” adlı eserinde, Grotius’un aksine denizlerin egemenliğe tabi kılınabileceğini fakat denizlerde ulaştırmanın engellenemeyeceğini savunmuştur⁶.

XVII. yy.’ın başlarında Grotius ile ortaya çıkan denizlerin serbestliği ilkesinin XIX. yy.’ın sonlarına kadar geçerliliğini sürdürdüğü görülmektedir. Ayrıca, XVIII. yy.’da İngiltere’de, karasularının bittiği yerden itibaren belli bir alanda kıyı devletine bazı denetim yetkileri kullanma hakkı sağlayan “*Hovercraft Acts*”⁷ ilan edilmiş ve bu kurallar XX. yy.’da uluslararası örf ve âdet kuralı haline gelmiştir. XX. yy.’da meydana gelen teknolojik gelişmeler, güvenlik ve ulaşım gibi sebeplerle denizlerin hukuki statüsü değişime uğramıştır. Devletler, yakın etrafını çevreleyen deniz alanlarında tam egemen olma ve etraflarındaki deniz alanlarında yer alan doğal kaynaklar üzerinde daha fazla yetkiye sahip olma yönünde eğilim göstermeye başlamışlardır. Bu eğilim ise, hem uluslararası örf ve âdet hukukunun oluşmasına hem de bu hususta uluslararası anlaşmaların doğmasına sebep olmuştur⁸.

Uluslararası deniz hukukuna dair ilk kodifikasyon çalışmaları Milletler Cemiyeti tarafından yapılmış, ancak bu çalışmalarda başarısız olunmuştur. 28.09.1945 tarihinde ABD Başkanı Harry S. Truman bir bildiri ile “*kıta sahanlığı*” kavramını ortaya atmıştır. Kıyı devletine karasularının ötesinde deniz yatağı ve bunun altındaki toprakta belirli bazı haklar sağlayan bu kavram 1950’li yıllarda uluslararası hukuk uygulamasında yerleşik hale gelmiştir⁹.

1950-1956 yılları arasında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 21 Kasım 1947 tarih ve 174 sayılı Kararı gereği kurulan Milletlerarası Hukuk Komisyonu tarafından kodifikasyon çalışmaları yapılmıştır. Daha sonra, 24.02.1958 ile 27.04.1958 tarihleri arasında Cenevre’de I. Deniz Hukuku Konferansı toplanmıştır. Bu Konferans’ta, “*Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi*”, “*Kıta Sahanlığı Sözleşmesi*”, “*Açık Denizler Sözleşmesi*”, “*Açık Denizlerde Balıkçılık ve Canlı Kaynakların Korunmasına Dair Sözleşme*” ve “*Uyuşmazlıkların Zorunlu Çözümüne İlişkin İhtiyari*

⁵ Sevin Toluner, **Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi**, Gözden Geçirilmiş 4. Bası’dan Tıpkı 5. Bası, İstanbul, Beta, 1996, s. 56.

⁶ **Ibid.**

⁷ “Hovercraft Act 1968” <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/59> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 07.09.2020.

⁸ Acer, Kaya, **op. cit.**, s. 195.

⁹ Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, s. 274.

*Protokol*¹⁰” kabul edilmiştir. Ardından birkaç yıl sonra 1960 yılında II. Deniz Hukuku Konferansı toplanmış fakat bir sonuç alınamadan Konferans dağılmıştır¹¹.

Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı (III. BMDHK), uluslararası toplumun yapısında meydana gelen değişikliğin mevcut hukuk üzerindeki etkisini gösteren önemli bir toplantı olmuştur¹². 1973 yılından 1982 yılına kadar dokuz yıl süren bu konferansa çok geniş çapta bir katılım sağlanmıştır¹³. Bu konferansta, karasularının genişliğinin 12 deniz mili (mil) ve münhasır ekonomik bölgenin (MEB) genişliği ise karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 mil¹⁴ olarak belirlenmiş ve bunların dışında daha birçok husus kabul edilmiştir. Münhasır ekonomik bölge kavramı ilk kez bu konferans ile ortaya çıkmıştır. 1958-1960 Cenevre Konferansları’ndan sonra ortaya çıkan gelişmeler neticesinde deniz hukukuna ilişkin yeni bir düzenleme ihtiyacına karşılık 10 Aralık 1982 tarihinde Jamaika’nın Montego Bay kentinde “*Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*” imzalanmıştır¹⁵. Fakat bu Sözleşme’nin uluslararası alanda yürürlüğe girmesi ancak 16 Kasım 1994 tarihinde gerçekleşmiştir¹⁶.

1994 yılında BMDHS’nin XI. Bölümü’nün yeniden düzenlemesine dair “*1982 Deniz Hukuku Sözleşmenin XI. Kısımının Uygulanması Hakkında New York Andlaşması*” imzalanarak, 1996 yılında yürürlüğe girmiştir. Yine balık stokları ile ilgili olarak bu Sözleşme’yi tamamlayan “*1982 BMDHS’nin Geçici Göçmen Balık Stoklarının ve Büyük Sürü Oluşturan Göçmen Balık Stoklarının İdaresine ve Muhafazasına İlişkin Hükümlerinin Uygulanması Hakkında Andlaşma*¹⁷” 1995 yılında imzalanarak 2001 yılında yürürlüğe girmiştir.

¹⁰“1958 Geneva Conventions on the Law of the Sea” <https://legal.un.org/avl/ha/gclos/gclos.html#:~:text=The%20Conventions%20and%20Protocol%20are,culmination%20of%20a%20long%20process.> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 23.07.2020.

¹¹ Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, İstanbul, Beta, 2018, s. 337.

¹² Toluner, *Devletin Yetkisi*, s. 59.

¹³ Sur, *op. cit.*, s. 337.

¹⁴ “United Nations Convention on the Law of the Sea” United Nations, Treaty Series, Vol. 1833, p. 3 https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf (Çevrimiçi). 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), md. 3, 57.

¹⁵ Toluner, *Devletin Yetkisi*, ss. 63, 64.

¹⁶ Günümüz itibarıyla bu Sözleşme’ye 167 devlet ve Avrupa Birliği taraftır.

¹⁷“Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks (UN Fish Stocks Agreement)” United Nations, Treaty Series, Vol. 2167, p.3 https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_20years/1995FishStockAgreement_ATahindro.pdf (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 23.07.2020.

II. DENİZ ALANLARI

Ülke sınırları belirli olan bağımsız egemen devletlerin ortaya çıkması ile devletlerin kıyılarına bitişik olan sularda düzenleme yapma yetkisine sahip olduğu¹⁸ kabul edilmeye başlanmıştır. Başlarda uluslararası hukukta deniz, farklı hukuki rejimlere tabi olmak üzere, devletin egemenliğine tabi olan kısım ve açık denizler olarak ikiye ayrılmıştır. Devletlerin egemenliğine tabi kısımlar bakımından, iç sular ve karasuları olmak üzere iki farklı rejim öngörülmüştür. Açık denizler, kural olarak açık deniz rejimine tabidir. Bununla birlikte, açık deniz alanlarının kıyıya yakın olan kısımlarında kıyı devleti yararına bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi bazı özel rejimler öngörülmüştür. Açık denizlerde bu rejimlerin öngörülmesi yukarıda belirtilen ikili ayrımın anlamını yitirmesine yol açmıştır. Daha sonraları ise yeni bir ayrım yapılarak denizler, milli yetkiye tabi kısım ve milli yetkinin ötesinde yer alan açık denizler olarak ikiye ayrılmıştır¹⁹. Günümüzde uygulanan uluslararası hukuka göre iç sular, karasuları bir devletin egemenliğine tabi olup ülkesinin bir parçasını oluşturmakta iken; bitişik bölge, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge uluslararası deniz alanı teşkil etmekle birlikte kıyı devletine birtakım egemen haklar bahşeden deniz alanlarını oluşturmaktadır.

A.İç Sular

Denizin kıyı devletinin kara ülkesine bitişik olan iç sular ve karasuların farklı hukuki rejimlere tabi tutulduğuna yukarıda da değinmiştik. Bu bağlamda iç sular, “*karasularının iç sınırı ile kara ülkesi arasında kalan deniz kesimidir.*²⁰”. 1958 tarihli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin (CKBBS) 5(1). maddesinde (md.) ve 1982 tarihli BMDHS’nin 8(1) md.’de iç sular, karasularının çizilmeye başladığı esas hattın²¹ iç tarafında kalan sular olarak belirlenmiştir²². İç suların kapsamına, körfezler, limanlar (daimi/sabit liman tesisleri) ve demir yerleri, akarsu ağızları, düz

¹⁸ Derya Aydın Oğur, **Deniz Hukukunda Liman Devleti Yetkisi ve Denetimi: Gemi Kaynaklı Deniz Kirliliğinin Önlenmesinde Değişen Yetki Dengeleri Bağlamında Liman Devletinin Artan Önemi**, İstanbul, XII Levha, 2009, s. 45.

¹⁹ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 67.

²⁰ **Ibid.**

²¹ Esas hat deyiminden uluslararası deniz hukukunda genellikle, en düşük cezir hattı yani “suyun en alçak olduğu” zamandaki kıyı çizgisi anlaşılmakta olup buna “normal esas hat” (low-water mark) denilmektedir. Fakat bazı durumlarda esas hat, kıyı hattının üzerinde belirlenen uç noktaların düz bir çizgi ile birleştirilmesinden meydana gelen “düz esas hat” (straight baseline) olarak da belirlenebilmektedir. Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, s. 279.

²² **Ibid.**

esas hat içerisinde kalan su alanları girer²³. İç sular herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın devlet ülkesinin bir parçası olarak kabul edilir. İç sularda, kıyı devletin genel ve münhasır yetkisi esas olup kıyı devleti bu alanda kara ülkesinde sahip olduğu tüm yetkileri haizdir. İç sularda kıyı devletin tam ülkesel egemenliği ancak milletlerarası örf ve âdet hukuku veya milletlerarası sözleşmeler gereğince sınırlandırılabilir²⁴. Ayrıca, BMDHS'nin 8(2). md.'de kıyı devletin iç sularda mutlak egemenliğine istisna teşkil eden bir düzenlemeye yer verildiği görülmektedir²⁵.

Genel olarak, kıyı devleti, iç sularındaki yabancı gemiler üzerinde hukuki yetkilerini kullanabilmektedir. Bununla birlikte, bayrak devletin yargı mercileri de gemi üzerinde işlenen suçlar bakımından yetkilidir. Bu husus ile ilgili iki çelişkili örnekten bahsedilmektedir. Birincisi, Birleşik Krallık Temyiz Mahkemesi'nin 1868 tarihli R v. Anderson Kararı'dır. Bu kararda İngiliz bayraklı gemide Fransa'nın iç sularında iken adam öldürmekten suçlanan Amerikan vatandaşının, gemi Fransa'nın iç sularında iken fiilin işlenmesine rağmen İngiltere Mahkemeleri'nde İngiliz hukukuna göre yargılanmasına karar verilmiştir. Amerika Yüksek Mahkemesi'nde görülen ikinci dava olan Wildenhus'ta ise, Jersey Limanı'nda demirli halde bulunan gemide bir Belçika vatandaşının diğer bir Belçika vatandaşını öldürmesi olayında Amerika Mahkemeleri'nin yargılama yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir²⁶.

B. Karasuları

Devletin egemenliğine tabi olan bir diğer deniz alanı, karasularıdır. Karasuları, *“devletin sahilleri veya iç sularının dış sınırı (normal esas çizgi veya düz esas çizgi) ile açık deniz arasında belirli genişlikteki deniz alanı”*²⁷ olarak tanımlanmaktadır. İlk çağlar ve orta çağın başında kıyılara bitişik deniz alanları bakımından kıyı devletin belirli yetkilere sahip olması gerektiği fikri benimsenmiş ancak bu alanların genişliği hususunda herhangi bir belirleme yapılmamıştır. 4 Mayıs 1494'te *“II. Inter Caetera Fermanı”* ile Atlas Okyanusu Portekiz ve İspanya arasında paylaştırılmıştır. 1496

²³ Sur, **op. cit.**, s. 340.

²⁴ Aydın Okur, **op. cit.**, s. 45.

²⁵ Bu düzenlemeye göre, uygun şekilde bir düz esas hattın belirlenmesinden daha önce iç sular olarak kabul edilmeyen alan iç sulara dahil edilirse, dahil edilen bu alan bakımından zararsız geçiş hakkı uygulanmaya devam eder. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), md. 8 (2).

²⁶ Malcolm N. Shaw, **International Law**, Eighth Edition, Cambridge, Cambridge University Press, 2017, s. 413.

²⁷ Özman, **op. cit.**, s. 285.

yılında ise “*Tordesillas Andlaşması*”²⁸ ile bu paylaşım teyit edilmiştir. Önceleri kıyıdan itibaren gemi ile 2 günde alınabilecek mesafe veya gemilerin ortalama hızına karşılık gelen 100 mil olarak belirleme yapılmıştır. Bu belirleme karşısında, Jean Bodin ise 90 mile karşılık gelen 30 fersah genişliği savunmuştur²⁹. Ancak XVII. yy.’a kadar karasularının 100 mil genişlikte olduğu iddiası geçerliliğini sürdürmüştür³⁰.

XVII. yy.’dan itibaren denizlerde seyrüsefer güvenliğini sağlamak ve deniz kaynaklarından eşit yararlanmanın sağlanması amacıyla “*orta hat*” uygulamasına başlanmıştır. Bunun yanı sıra “*görüş mesafesi, ufuk çizgisi, zaruri görülecek genişlik, devletin ihtiyaçlarına göre tespit edilecek genişlik*”³¹ gibi ölçütlerin de ileri sürüldüğü görülmektedir. Ölçütlerin değişken olması, karasularının da değişik genişliklerde belirlenmesine sebep olmuştur. Sabit bir genişliğin varlığı ihtiyacı karşısında, Hollandalı hukukçu Cornelius Van Bynkershoeck XX. yy.’ın başlarına kadar benimsenmiş olan “*top menzili*” kıstasını ileri sürmüştür. 1782 yılında İtalyan yazar Fernando Galliani tarafından da top menzilin 3 mile³² karşılık geldiği belirtilmiştir³³. Karasularının 3 mil genişliğinde olması ABD ve Birleşik Krallık tarafından desteklenmiş ve bu hususta herhangi bir değişikliğin İskandinavya karasularının 4 mil olduğu iddiasında olduğu gibi tarihsel haklar ve genel kabul görme ile gerekçelendirilmesi gerektiği savunulmuştur³⁴.

3 mil hususunun genel uygulama ile kabul görmüş olmasına rağmen 1958 tarihli CKBBS’nde buna ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir³⁵. 1982 tarihli BMDHS’ne gelindiğinde ise bu Sözleşme’nin 3. md.’de yerini almıştır. Bu maddeye göre, karasularının genişliği bu Sözleşme’ye uygun olarak belirlenecek olan esas hattan itibaren 12 mile kadar belirlenebilmektedir³⁶.

²⁸ “The Treaty of Tordesillas” <https://ehne.fr/en/article/europe-europeans-and-world/europe-and-legal-regulation-international-relations/treaty-tordesillas-june-7-1494> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 14.08.2020.

²⁹ Sayre Archie Swartrauber, **The Three-Mile Limit of Territorial Seas: A Brief History**, Faculty of the School of International Service of The American University, Thesis in International Studies, P. 1, Washington, 1970, s.31, dip. 24.

³⁰ Özman, **op. cit.**, s. 295,

³¹ **Ibid.**, ss. 295, 296.

³² Bir deniz mili, “coğrafi enlemleri arasındaki fark bir dakika (1’) olan iki mevkiden geçen meridyen yayının boyuna” eşittir. “Milletlerarası Hidrografik Büro” 1929 yılında, deniz milinin standart değerini 1852 metre olarak kabul etmiştir. <https://www.denizcilikbilgileri.com/denizcilikte-mesafe-olculeri/> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 19.06.2020.

³³ Özman, **op. cit.**, s. 297.

³⁴ Shaw, **International Law**, s. 422.

³⁵ **Ibid.**, s. 423.

³⁶ BMDHS, md. 3.

Kıyı devleti, karasularında kara ülkesindeki yetkilerin tümünü, mülki hakimiyetini veya egemenliğini icra eder. Kıyı devletinin bu deniz alanındaki egemenliği, deniz yatağı, toprak altı ve bu alanlar üzerindeki su ve hava sahasını kapsamaktadır³⁷. Karasularında, iç sulardan farklı olarak, yabancı devlet gemilerine uluslararası örf ve âdet hukuku kuralı olarak “*zararsız geçiş hakkı*” tanınmaktadır. Bir diğer deyişle kıyı devletinin yetkileri, yabancı ticaret gemilerinin zararsız geçiş hakkı ve bu hakkı kullanan ticaret gemileri üzerindeki yargı yetkisi ile sınırlandırılmış olmaktadır³⁸.

Burada zararsız ve geçiş kavramlarının neyi ifade ettiği sorusu akla gelmektedir. Bu bağlamda, 1982 tarihli BMDHS’nin 19 (1). md.’de, “*kıyı devletinin barış, düzen ve güvenliğine halel gelmedikçe*” geçişin zararsız olduğu belirtilmektedir. Aynı maddenin devamında ise hangi durumlarda geminin geçişinin kıyı devletinin barış, düzen ve güvenliğine zarar vermiş sayılacağı hususu düzenlenmektedir³⁹. Düzenlenmeyen hususlar bakımından ise geçişin zararsız olup olmadığını en iyi takdir edebilecek olan kıyı devletidir. Bu bakımdan kıyı devletinin değerlendirmesine öncelik verilmesi yerinde olacaktır. Geçiş ise, “*iç sulara girmeden geçmek ya da iç sular dışında bir demirleme yerinde veya liman tesisinde durmaksızın kat etmek ya da iç sulara girmek veya buraları terk etmek*”⁴⁰ olarak tanımlanabilir. Bu geçiş kesintisiz ve çabuk olmalıdır. Bu geçiş sırasında, olağan seyrüsefer bakımından olası bir tehlike veya mücbir sebeplerin bulunması durumunda geçiş durma ve demirlemeyi de içermektedir⁴¹. Geçiş esasında, iç sulardan açık denize, açık denizden açık denize ve açık denizden iç sulara ulaşmak olmak üzere üç farklı amaçla yapılabilmektedir. Fakat bazı geçişlerin de zararsız geçiş kapsamına dahil edilebilmesi olanağı da bulunmaktadır⁴².

Kıyı devletinin karasularından zararsız geçişi engellememesi gerekir. BMDHS’nin 25. md.’sinde zararsız olmayan her türlü geçişin önlenmesi amacıyla kıyı devletinin gereken tedbirleri alabileceği düzenlenmektedir. Kıyı devleti geçiş zararsız olmadığında, karasuları ve iç sularına giriş bakımından gerekli koşulların ihlal edildiğini öngörerek iç sularına ilerleyen gemiler bakımından gerekli tedbirleri

³⁷ Aydın Okur, **op. cit.**, s. 46.

³⁸ Seha L. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C. I, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Bası, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968, s. 392.

³⁹ Bkz. BMDHS md. 19 (2).

⁴⁰ Özman, **op. cit.**, s. 310.

⁴¹ BMDHS, md. 18.

⁴² **Ibid**; Özman, **op. cit.**, s. 310.

alabilecektir. Kıyı devleti, ilan yaparak ve bunun uluslararası boğazları kapsamaması şartıyla, güvenlik nedenlerinden ötürü yabancı gemilerin zararsız geçişini geçici olarak erteleme yetkisine sahiptir⁴³.

Kıyı devleti menfaatleri gereği karasularında, zararsız geçiş düzenleme, seyrüsefer güvenliğini sağlama ve deniz trafiğini düzenleme yetkilerine sahiptir. Kıyı devleti, ticaret gemileri ve ticari amaçla kullanılan devlet gemilerinde 27. md.'de sayılan durumlarda geçiş sırasında işlenmiş olan bir suçtan dolayı bir kimsenin tutuklanması veya soruşturmanın yapılması amacıyla cezai yargı yetkisini kullanabilmektedir⁴⁴. Ayrıca, kıyı devletinin bu tür gemiler bakımından hukuki yetkisinin kullanılması amacıyla durdurulmaması gerekir. Ancak bu gemilere karşı kıyı devletinin sularından geçiş sırasında veya geçiş sebebiyle doğan yükümlülüğüne veya tabi olduğu sorumluluklara ilişkin ise özel hukuktan doğan icrai ve ihtiyati tedbirler alınabilecektir⁴⁵.

C.Bitişik Bölge

Geçmişte bazı devletlerin açık denizlerin belirli kısımları üzerinde belirli haklar kullandıklarını iddia ettikleri görülmektedir. Bu kullanım, kıyı devletinin yargı yetkisini, sadece belirli amaçlarla olsa da açık denizlerin karasularına bitişik olan alanları genişletildiği için, açık denizlerin serbestliği ilkesine bir miktar kısıtlama getirmiştir⁴⁶. İlk kez 1736'da İngiltere tarafından "*Hovering Acts*" ile ileri sürülen bitişik bölge kavramı, "*karasularına bitişik olan ve kıyı devletinin belirli bir genişliğe kadar bazı konularda yetkilerini kullandığı açık deniz alanı*"⁴⁷ olarak ifade edilmiştir. Burada bitişik bölge kıyıdan itibaren 8 fersah yani 24 mil olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme 1736'dan 1876 tarihli Örf ve Adet Hukuku'nu Birleştirme Kanunu'na kadar etkisini sürdürmüştür⁴⁸.

Bitişik bölge kavramı, hukuki olarak ilk kez 1958 tarihli CKBBS'nin 24. md.'de ardından ise genişlik hususunda değişiklik yapılarak, 1982 tarihli BMDHS'nin 33. md.'de yer almıştır⁴⁹. CKBBS'ye göre bitişik bölgenin açık denizlerin bir kısmını

⁴³ BMDHS, md. 25.

⁴⁴ *Ibid.*, md. 27.

⁴⁵ *Ibid.*, md. 28.

⁴⁶ Shaw, *International Law*, s. 429.

⁴⁷ Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, İstanbul, Beta, 2016, s. 213.

⁴⁸ R. R. Churchill, A. V. Lowe, *The Law of the Sea*, Third Edition, Manchester University Press, 1999, s.132.

⁴⁹ Kuran, *op. cit.*, ss. 214, 215.

oluşturduğu belirtilmiş ve azami genişliği ile sınırlarının ne olduğu düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre bitişik bölgenin genişliği, karasularının ölçülmeye başladığı esas hattan itibaren en fazla 12 mil olarak saptanabilmektedir⁵⁰. Ancak bu durumda karasularını 12 mil olarak belirlemiş devletler bakımından bitişik bölge kavramının anlamsızlaştığı görülmektedir. Yani karasuları genişledikçe bitişik bölge ya daralmakta ya da tamamen ortadan kalkmaktadır. Düzenleme, karasularının genişliği 12 milden daha az olan devletler bakımından önem kazanmıştır⁵¹.

1982 tarihli BMDHS'ne göre ise bitişik bölge, karasularının ölçülmeye başladığı esas hattan itibaren 24 mile kadar belirlenebilecek olup bunun ötesine geçemeyecektir⁵². Bu düzenleme, karasularının genişliğini 12 mil olarak belirleyen bir devlet bakımından karasularının ötesinde 12 mile kadar genişlikte bitişik bölge belirleyebilmesini sağlamıştır. Denize kıyısı olan bir devletin bitişik bölgeye sahip olması ve bu bölge üzerinde birtakım yetkiler kullanabilmesi ancak bunu ilan etmesi ile mümkündür⁵³. Ancak kıyıları karşılıklı veya bitişik devletler bakımından, aksine anlaşma olmadıkça, devletlerden hiçbirisi her iki devletin karasularının ölçülmeye başladığı esas hatta eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçecek şekilde bu ilanı yapamaz⁵⁴. Kıyı devleti bitişik bölgesinde, gümrük, maliye, göç veya sağlık hususlarındaki düzenlemelerinin ihlal edilmesini önlemek, ihlal edilmesi durumunda bu ihlalleri cezalandırmak ve gerekli olan kontrolleri icra etmek yetkilerini haizdir⁵⁵.

D.Kıta Sahaneliği

Kıta sahanlığı kavramı, deniz dibindeki kaynaklardan yararlanma imkânının ortaya çıkması ile dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştır. Tarihi çok da eski olmayan kıta sahanlığı kavramı ilk olarak 23 Eylül 1945 tarihinde ABD Başkanı Harry S. Truman tarafından bir Bildiri ile ortaya atılmıştır. Bu Bildiri'ye göre, kıta sahanlığı, kıyı devletinin kara ülkesinin deniz altındaki uzantısını oluşturmakta olup, bu alanda doğal kaynakları araştırma ve işletme hususunda kıyı devletine münhasır yetkiler tanınmıştır⁵⁶. Bu yetkinin kaynağı olarak, denizaltı ve deniz yatağındaki kaynakların

⁵⁰ "Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone", United Nations Treaty Series Vol. 516, p. 205, md. 24 https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=XXI-1&chapter=21&clang=_en (Çevrimiçi) Son Erişim Tarihi 05.08.2020. (CKBBS)

⁵¹ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 191.

⁵² BMDHS, md. 33.

⁵³ Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, s. 302.

⁵⁴ Kuran, **op. cit.**, s. 215.

⁵⁵ BMDHS, md. 33.

⁵⁶ Sevin Toluner, **Geçmiş Anımsayıp Geleceği Yönlendirme: Remembering the Past While Moving Forward in the Future**, İstanbul, Beta, 2017, s. 1.

korunması ve bunlardan faydalanılması için kıyı devletinin işbirliğine ihtiyaç duyulması, tek başına kıyı devletinin kara kütlesinin bir uzantısı olarak kabul edilebildiği durumlarda, çok istisnai olarak kaynakların kara sınırlarında bulunabilmesi halinde ve kıyı devletinin güvenlik gereği kıta sahanlığı kaynaklarından faydalanabilmesi için kıyıların yakınında sürdürülen faaliyetler ile ilgilenmesi gerekçelerine dayanılmıştır⁵⁷. 1950 yılında, Truman'ın kıta sahanlığı kavramının devletlerce tanınma hızı, Hersch Lauterpacht tarafından “*anlık örf âdet*” olarak nitelendirilmiştir⁵⁸. Lauterpacht, uluslararası hukukta nadiren böyle hızlı değişimlerin görüldüğünü, bunun daha çok genel kabul görme ve onaylama ile olduğunu belirtmiş ve bu durumun kıyı devletlerinin kıyılarına bitişik olan deniz altı, deniz yatağı ve onun altındaki kısım bakımından gerçekleştiğini⁵⁹ dile getirmiştir.

Coğrafi bakımdan deniz dibi birdenbire çok büyük derinliklere ulaşmamaktadır. Genellikle kara ile denizin birleştiği noktadan denize doğru ortalama 133 metreye kadar yavaş yavaş derinleşip, bu derinlikten sonra ise aniden derinleşmeye başlayarak çok büyük derinliklere ulaşabilmektedir⁶⁰. Bu derinleşmede kıta sahanlığı, karadan denizlere doğru uzanan, görece sığ denilebilecek 150-200 metre civarında olan sığ su katmanı ile kaplı ve okyanus derinliklerinden uzakta olan uzantılarla ilgili coğrafi bir kavramı⁶¹ ifade etmektedir. Bu bağlamda kıta sahanlığı/kıta eşiği (*continental shelf*), “*kıyı ile deniz altında yer alan bu yamacın başladığı kenar arasında kalan sualtı alanları*⁶²” ve coğrafi olarak kıta sahanlığı, “*kıyı devletinin kara ülkesinin deniz altındaki uzantısı*⁶³” olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede, derin deniz yatağına kadar uzanan alan kıta sahanlığını oluşturmaktadır.

29 Nisan 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin (CKSS) 1. md.'de kıta sahanlığı, “*karasularının ötesinde 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altı ile 200 metre derinliğin ötesindeki sualtı alanları bakımından ise bu alanların işletilmesine olanak tanıdığı yere kadar olan*

⁵⁷ Malcolm N. Shaw, **Uluslararası Hukuk**, Çeviri Editörü İbrahim Kaya, Çev. Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe, G. Engin Şimşek, Sekizinci Baskı, Ankara, TÜBA, 2018, s. 416.

⁵⁸ Michael P. Scharf, **Customary International Law in Times of Fundamental Change: Recognizing Grotian Moments**, New York, Cambridge University Press, 2013, s. 118.

⁵⁹ Scharf, **op. cit.**, s. 118.

⁶⁰ Toluner, **Geçmiş Anımsayıp Geleceği Yönlendirme**, s. 1.

⁶¹ Shaw, **Uluslararası Hukuk**, s. 415.

⁶² Toluner, **Geçmiş Anımsayıp Geleceği Yönlendirme**, s. 1.

⁶³ Yusuf Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 59.

kısımlar⁶⁴” olarak tanımlanmıştır. BMDHS’nin 76(1). md.’de ise kıta sahanlığı “*kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının dış sınırının (200 mile kadar uzanmadığı) yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını⁶⁵*” kapsamaktadır.

Kıta sahanlığının, kıta uzantısının kıyıdan itibaren 200 mile ulaşmadığı durumlarda “*fiziksel menşesine rağmen tarihi gelişimi içinde gitgide daha karmaşık ve hukuki bir kavram niteliğini kazanmış olan doğal uzantı, deniz yatağı ve toprak altının fiziksel niteliği ne olursa olsun, kıyıya olan mesafe ile⁶⁶*” tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, kıta sahanlığının varlığı, üzerindeki suların açık deniz statüsünü ve havanın hava sahası statüsünü etkilememektedir⁶⁷. Kıta sahanlığının dış sınırının belirlenmesinde iki alternatif yöntem olan, jeolojik faktörler (*the edge of the continental margin*) ve 200 mil mesafe dikkate alınmaktadır. Kıta sahanlığının 200 mil olarak belirlenmesi uluslararası örf âdet hukukuna dayanırken, 200 milin ötesinde olan alanlar bakımından kıta sahanlığının belirlenmesi jeolojik faktörlerin dikkate alındığı görülmektedir⁶⁸. Yine 1982 tarihli Sözleşme’nin 76. md.’de kıta sahanlığı dış sınırının 2500 metre izobatından itibaren 100 mili aşamayacağı ve bunun karasularının ölçülmeye başladığı esas hattan itibaren 350 mili geçemeyeceği⁶⁹ düzenlenmiştir. Kıta sahanlığının karasularının ölçülmeye başladığı esas hattan itibaren 200 mili aştığı yerlerde dış sınır, sabit noktaları birleştiren enlem ve boylam koordinatlarına göre belirlenen ve uzunluğu 60 mili aşmayan düz hatlarla⁷⁰ belirlenmektedir.

Kıyı devletinin kıta sahanlığı hakkına sahip olabilmesi için, kıta sahanlığı üzerinde birtakım hareketlerde bulunmasına veya bu alan üzerindeki haklarını ilan etmesine gerek yoktur. 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları’nda, kıyı devletinin haklarının kıta sahanlığı üzerinde fiilen (*ipso facto*) ve başlangıçtan beri (*ab initio*) var olduğu vurgulanmıştır⁷¹.

⁶⁴ “Convention on the Continental Shelf” United Nations, Treaty Series, Vol. 499, p. 311 md. 1 https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_continental_shelf.pdf (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 05.08.2020. (CKSS)

⁶⁵ BMDHS, md. 76 (1).

⁶⁶ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 232.

⁶⁷ BMDHS, md. 78.

⁶⁸ Anders Henriksen, **International Law**, Oxford University Press, New York, 2017, s. 162.

⁶⁹ BMDHS, md. 76 (1, 5, 6).

⁷⁰ **Ibid.**, md. 76 (7).

⁷¹ North Sea Continental Shelf, Judgment, I.C.J. Reports 1969, para. 19. (1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları olarak anılacaktır.)

Kıta sahanlığında kıyı devleti doğal kaynakları araştırma ve işletme amacıyla egemen haklara sahiptir. Ayrıca, bu alanda kıyı devleti herhangi bir işletme ve araştırma faaliyetinde bulunmasa dahi, diğer devletler kıyı devletinin rızası olmadan bu tür faaliyetlere girişemez ve burada talepte bulunamaz⁷². Ancak kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki faaliyetleri, seyrüsefer, balıkçılık, denizdeki canlı kaynakların korunması veya bilimsel araştırmalara haksız müdahaleye sebep olmamalıdır. Diğer devletlerin bu alan üzerinde sualtı kablo ve boru hatları döşeme hakkı olup kıyı devletinin ise bunu engellemeye yükümlülüğü bulunmaktadır⁷³.

E. Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır ekonomik bölge (MEB) kavramı, III. BMDHK ile uluslararası hukukta kullanılmaya başlayan yeni bir kavram olmakla birlikte daha önceki yıllarda tam olarak adlandırılmasa da bazı devlet uygulamalarında yer almıştır. 1945'ten sonra bazı Latin Amerika Devletleri tarafından çok tartışmalı bir kavram olsa da 200 yıllık “*miras denizi*” denilen bir uygulamaya rastlamak mümkündür. MEB kavramı, 1971 yılında Kenya tarafından, Asya-Afrika Hukuki Danışma Komitesi'nde ve sonraki yıl BM Deniz Yatağı Otoritesi'nde ileri sürülmüştür. Kenya'nın bu iddiası birçok Asya ve Afrika devleti tarafından benimsenmiştir⁷⁴. BMDHS'nin başlangıcında kıyı devletleri tarafından iddia edilen en geniş alan, Latin Amerika ve Afrika devletleri iddialarına dayanarak, 200 mil olmuştur. Bu genişliği ileri süren ilk devlet olan Şili'nin neden bu genişliği benimsediğinin bilinmemesine rağmen, devletleri bu genişliğin altında bir belirlemeye ikna etmede oldukça zorlanılmış⁷⁵ ve neticede 200 mil olarak düzenlenmiştir.

Münhasır ekonomik bölge, “*kıyı devletinin karasuları belirmesinde dikkate aldığı esas hattan başlanarak 200 mile kadar olan ve karasuları dışında kalan su tabakası, deniz yatağı ve onun toprak altında kıyı devletine münhasır birtakım ekonomik haklar ve yetkilerin tanındığı deniz alanını*”⁷⁶ ifade etmektedir. Günümüzde bu kavramın BMDHS'nden bağımsız olarak bir uluslararası örf ve âdet hukuku kuralı olduğu kabul edilmektedir. Yani sadece Sözleşme'nin tarafları bakımından değil,

⁷² Okur Aydın, **op. cit.**, s. 55.

⁷³ BMDHS, md. 78, 79.

⁷⁴ Churchill, Lowe, **op. cit.**, s. 160.

⁷⁵ **Ibid.**, s. 163.

⁷⁶ Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, s. 309.

kuralın oluşumundan itibaren ısrarlı bir şekilde itiraz edilmemiş ise taraf olmayan devletler⁷⁷ bakımından da bağlayıcıdır.

Münhasır ekonomik bölge, karasuları ve açık denizler arasında konumlanan *sui generis* karakteri olan ayrı işlevsel bir alandır. MEB'in bu karakteri üç asli unsuru içermektedir. Bunlardan birincisi, kıyı devletleri için BMDHS'nde düzenlenen hak ve ödevler, ikincisi diğer devletler bakımından Sözleşme'de düzenlenen hak ve görevler ve sonuncusu ise bu iki durumdan birine girmeyen haller bakımından Sözleşme'de öngörülen kuraldır⁷⁸.

BMDHS'de kıyı devleti bakımından “*canlı ve canlı olmayan doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, korunması, idaresi ve su, elektrik ve rüzgar enerji üretimi gibi diğer ekonomik araştırma ve işletme faaliyetleri yapma hakkı, yapay ada ve tesis ve yapılar kurma, kurulmasını düzenleme, kurulmasına izin verme, bunları işletmek ve kullanmak hakkı, denizde bilimsel araştırmalar yapma ve deniz çevresinin korunması ve muhafazasına ilişkin egemen hakları haizdir*⁷⁹” ve “*Kıyı devleti yapay ada, tesis ve yapılar üzerinde gümrük, maliye, sağlık, güvenlik ve muhaceretin düzenlenmesi konularındaki kanun ve kurallardan doğan yetkiler dahil olmak üzere, münhasır yetkiye sahiptir*⁸⁰” biçiminde düzenlemelere yer verilmiştir.

Diğer devletler bakımından ise bu alanda, seyrüsefer ve uçuş, denizaltına kablo ve petrol boruları döşeme serbestileri ve bu serbestliklerin kullanımına ilişkin olarak gemilerin, uçakların ve denizaltı kabloları ve petrol borularının işletilmesi gibi diğer hukuka uygun kullanma biçimleri hakları bulunmaktadır⁸¹. Fakat kıyı devleti ile diğer devletlerin haklarının çatışması durumunda Sözleşme'de açık bir düzenlemeye yer verilmemiş, bu durum bakımından tarafların karşılıklı olarak sadece birbirlerinin haklarına saygı duyma yükümlülüğü getirilmiştir.

F. Açık Deniz

XV. ve XVI. yy.'larda İspanya ve Portekiz tarafından ilan edilerek, 1493 ve 1506 tarihli *Papalık Fermanları* tarafından desteklenen kapalı deniz kavramı XVIII. yy.'da yerini açık deniz kavramına bırakmıştır⁸². 1609 tarihinde Hugo Grotius'un, Hollanda'nın Portekiz'in yasaklamalarına rağmen, Hindistan ile seyrüsefer ve ticaret

⁷⁷ Türkiye, BMDHS'ne taraf değildir. Bununla birlikte, 05.12.1986 tarih ve 86/11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Karadeniz'de 200 mil genişliğinde münhasır ekonomik bölge ilan etmiştir.

⁷⁸ Churchill, Lowe, *op. cit.*, s.166.

⁷⁹ BMDHS, md. 60.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Ibid.*, m. 58.

⁸² Shaw, *Uluslararası Hukuk*, s. 433.

hakkının olduğunu göstermek niyeti⁸³ ile kaleme aldığı “*Mare Liberum*” adlı eserinde ileri sürülen açık denizlerin serbestliği ilkesi, başlarda devletler tarafından kabul görmese de XIX. yy.’da üretimin artması, küresel ticaretin genişlemesi ve liberalizmin etkileriyle⁸⁴ kabul görmeye başlamıştır.

1946 yılında ABD başkanı Truman iki soruna odaklanmış ve bunların çözümüne dair öneri getirmiştir. Bunlardan birincisi açık denizlerdeki balık stoğunun korunması, ikincisi ise açık denizler altında yer alan kıta sahanlığındaki deniz yatağı ve denizaltındaki kaynakların araştırma ve işletilmesi sorunudur. Bu sorunlara çözüm olarak, kıyı devletin açık deniz alanları dışında yetkili olduğunu belirtmiştir⁸⁵.

Uluslararası hukuku uygulamasından kapsamına nelerin dahil olmadığından bahisle tanımlanan açık denizler, “*iç sular, karasuları, takımada devletlerinin takımada suları ve münhasır ekonomik bölge dışında kalan deniz alanı*”⁸⁶ biçiminde ifade edilmektedir. Sözleşme’nin 86. md.’de yer almayan münhasır balıkçılık bölgeleri ise, bu bölgelerde avlanma serbestisi bulunmamasına rağmen, açık denizlerin bir parçası olarak kalmaya devam etmiştir⁸⁷.

Açık deniz kavramı hem su kütlesini hem de üzerindeki hava sahasını kapsamaktadır. Açık denizler, *res communis*’dir. “*Açık denizlerin serbestliği ilkesi*”, iki durumu içerisinde barındırmaktadır. Bunlardan birincisi, açık denizlerde devletlerin ulusal yargı yetkisi bulunmamaktadır. Bu sebeple bu ilke özü itibarıyla hiçbir devletin açık denizlerin herhangi bir kısmını kendi egemenliğine tabi kılamaması anlamına gelmektedir. İkincisi ise, devletlerin burada faaliyet özgürlüğünün bulunmasıdır. Denize kıyısı olsun veya olmasın açık denizler, bütün devletlere açıktır ve devletler bu alanlarda eşit haklara sahiptir⁸⁸. Bu serbesti bütün devletler bakımından *inter alia* olarak; seyrüsefer serbestisi, uçuş serbestisi, denizaltı kabloları ve petrol boruları döşeme, uluslararası hukukun izin verdiği yapay ada ve diğer tesisleri inşa etme, balıkçılık serbestisi ve bilimsel araştırma yapma serbestilerini içerir⁸⁹.

⁸³ Lassa Francis Oppenheim, **Oppenheim’s International Law: Peace**, Ed. Robert Jennings, Arthur Watts, Ninth Edition, Vol. I, P. 2- 4, New York, Oxford University Press, 2008, s. 721.

⁸⁴ Caşın, **op. cit.**, ss. 751, 752.

⁸⁵ <https://iea.uoregon.edu/treaty-text/1945> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 07.09.2020.

⁸⁶ BMDHS, md. 86.

⁸⁷ Churchill, Lowe, **op. cit.**, s. 204.

⁸⁸ BMDHS, md. 87.

⁸⁹ **Ibid.**

Açık denizlerde kural olarak bayrak devleti, münhasır egemenlik yetkisinin kullanılması ve kendi iç hukuku ile uluslararası hukuk kural ve düzenlemelerini uygulama yetkisine sahiptir⁹⁰. Ancak kural bayrak devletin yetkili olması olup, bu kuralın birtakım istisnalarının bulunduğu da ayrıca belirtmek gerekir⁹¹.

III.KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRILMASININ GELİŞİMİ VE UYGULANACAK HUKUK

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair modern hukuktaki ilk gelişme 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları olmuştur. Bu davada UAD sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerine uygun olacak şekilde bir anlaşma ile⁹² yapılması gerektiğini belirtmiştir. Divan, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında tüm durumlar bakımından zorunlu olarak uygulanacak tek bir sınırlandırma yönteminin olmadığı⁹³ vurgulamıştır. 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı'nda ise, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'ndan farklı olarak sınırlandırmada tek bir kuralın var olduğunu, bu kuralında CKSS'nin 6. md. ve uluslararası örf âdet hukuku kuralı olan hakkaniyet ilkelerinin bileşimine dayanan “*eşit uzaklık/özel durumlar*”⁹⁴ olduğunu ifade etmiştir. Burada Mahkeme, “*düzeltilici adalet yaklaşımı*” (*the corrective-equity approach*) olarak adlandırılan bir yaklaşımı benimsemiştir. Buna göre öncelikle başlangıç noktası olarak eşit uzaklık çizgisi kabul edilmiş ardından ise hakkaniyet, düzeltilici bir unsur olarak dikkate alınmıştır⁹⁵.

1982 tarihli Tunus/Libya Davası'na gelindiğinde ise UAD “*sonuç odaklı adalet yaklaşımı*”nı (*result-oriented equity approach*) benimsemiştir. Bu yaklaşıma göre hakkaniyet ilkelerinin uygulamasının sonucu hakkaniyete uygun olmalıdır. Burada önemli olan sonuçtur. Bir ilkenin hakkaniyete uygun olup olmadığı, hakkaniyete uygun sonuca ulaştırmada yararlı olması bağlamında

⁹⁰ Shaw, **Uluslararası Hukuk**, s. 434.

⁹¹ Bu istisnalar, savaş gemilerinin ziyaret hakkı, deniz haydutluğu, köle ticareti, kamu kitlesine hitaben izinsiz radyo ya da televizyon yayını yapmak, sıcak takip hakkı, uyuşturucu madde ve psikotropik maddelerin kaçakçılığı, denizde seyrüsefer güvenliğine karşı hukuka aykırı fiillerdir. BMDHS, md. 99 vd.

⁹² 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 85.

⁹³ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 101 (B).

⁹⁴ Award of the Arbitral Tribunal between United Kingdom and France, relating to delimitation of the continental shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, **International Legal Materials**, Vol. XVIII, 1977-1978, s. 45, para. 70. (1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı olarak anılacaktır.)

⁹⁵ Yoshifumi Tanaka, **The International Law of the Sea**, Second Edition, United Kingdom, Cambridge University Press, 2015, s. 203.

değerlendirilmelidir⁹⁶. 1984 tarihli Maine Körfezi Davası'nda da bu yaklaşım takip edilmiştir. 1985 tarihli Libya/Malta Davası'nda ise, ilk adım olarak geçici eşit uzaklık hattı belirlenmiş ve ardından ilgili durumlar dikkate alınarak bu hat üzerinde ayarlama yapılmıştır⁹⁷. Karma bir yaklaşımın uygulandığı göze çarpmaktadır. 1985 tarihli Gine/Gine Bissau yargılamasında da sonuç odaklı adalet yaklaşımı benimsenmiştir⁹⁸. İlk dönem olarak da tabir edilen bu dönemde (1969-1992) sonucun ön plana çıkarıldığı, sonuç odaklı adalet yaklaşımının benimsendiği görülmektedir. Bu sonuca ise, ancak ilgili durumlar dikkate alınarak ulaşılabilecektir. Bir ilkenin hakkaniyete uygun olup olmadığına, sınırlandırmanın sonucuna bakılarak karar verilmektedir. Bu yaklaşım uluslararası mahkemelere oldukça fazla bir esneklik sağlamaktadır. Bu ise, mahkemeye fazlaca bir takdir yetkisi verdiğinden dolayı yaklaşımın oldukça subjektif olduğunu gösterir. Bu sebeple sınırlandırmanın öngörülebilirliği bakımından oldukça zayıftır.

Bu hususta dönüm noktası, 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası'dır. Davada ilk olarak, geçici bir orta hat çizilmiş ve bu hat üzerinde özel durumların herhangi bir ayarlama gerektirip gerektirmediği kontrol edilmiştir. Divan'a göre, karşılıklı kıyıları olan devletler bakımından hakkaniyet ilkeleri/özel durumlar ile eşit uzaklık/özel durumlar ilkesinin aynı sonuca ulaştırması pek de şaşırtıcı değildir⁹⁹. 1999 tarihli Eritre/Yemen Kararı'nda, BMDHS'nin 74 ve 83. md.'leri bağlamında düzeltici adalet yaklaşımı izlenmiştir. 2001 tarihli Katar/Bahreyn Davası, 2002 tarihli Kamerun/Nijerya Davası, 2006 tarihli Barbados/Trinidad ve Tobago Davası ve 2007 tarihli Guyana/Surinam Davası'nda da bu yaklaşımın benimsendiği görülmektedir¹⁰⁰.

2007 tarihli Nikaragua/Honduras Davası¹⁰¹'nda ise diğer davalardan farklı olarak ilgili bölgenin çok aktif bir morfo-dinamizme sahip olmasından dolayı geçici bir eşit uzaklık hattı ile başlanamamıştır. Dava bakımından daha uygun olan açıortay

⁹⁶ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 70.

⁹⁷ Award of the Arbitral Tribunal between Guinea and Guinea-Bissau, relating to delimitation of the maritime boundary between them, **International Legal Materials**, Vol. XIX, 1985, para. 73. (1985 tarihli Gine/Gine Bissau Hakemlik Kararı olarak anılacaktır.)

⁹⁸ Tanaka, **The International Law of the Sea**, s. 204.

⁹⁹ Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, I.C.J. Reports 1993, para. 56 (1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası olarak anılacaktır.); Tanaka, **The International Law of the Sea**, ss. 204, 205.

¹⁰⁰ **Ibid.**, s. 205.

¹⁰¹ Taraflar, bu davada karasuları, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı bakımından tek bir deniz sınırının çizilmesini talep etmişlerdir. Başvurunun yapıldığı tarihte Nikaragua BMDHS'ne taraf olmamasına rağmen, taraflar uyuşmazlık bakımından anlaşmanın uygulanabilir olduğu hususunda anlaşmışlardır. Ayşe Nur Tütüncü v.d., **Milletlerarası Adalet Divanının Kararları (1990- 2007)**, İstanbul, Beta, 2008, s. 14.

yöntemi (*bisector method*) tercih edilmiştir¹⁰². Burada da Libya/Malta Davası'nda olduğu gibi karma bir yaklaşımın izlendiği görülmektedir. İkinci dönem olarak tabir edilen 1993-2009 yılları arasında dönemde, birinci dönemin aksine “*düzeltilici adalet yaklaşımı*” benimsenmiştir. Bu yaklaşıma göre, öncelikle geçici bir eşit uzaklık/orta hat belirlenmektedir. Daha sonra ise ilgili durumlar dikkate alınarak hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmaya çalışılmaktadır. 2009 yılından itibaren ise uluslararası yargı kararlarında, bu yaklaşıma üçüncü bir aşama eklenmiş ve daha genişletilmiş bir yaklaşım izlenmeye başlanmıştır.

İlk kez 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası'nda, düzeltilici adalet yaklaşımının mahkeme kararları ile geliştirilen bir sonraki biçimi olan, “*üç aşamalı yaklaşım / eşit uzaklık-ile ilgili durumlar yöntemi*” BMDHS'nin 74 ve 83. md.'leri bağlamında ele alınmıştır¹⁰³. İlk iki aşama bakımından düzeltilici adalet yaklaşımı ile aynı olan bu yaklaşımın üçüncü aşaması ise bir yeniliktir. Bu yaklaşıma göre geçici eşit uzaklık hattı çizilmektedir. Ardından hakkaniyete uygun sonuca ulaşmak için bu hat üzerinde ayarlama yapılmasını gerektiren ilgili durumların var olup olmadığı değerlendirilmektedir. Dikkate alınması gerekli olan ilgili durumların varlığına göre hat üzerinde ayarlama yapılmaktadır. Daha sonra ise “*orantısızlık testi*” ile hakkaniyete aykırı olan bir sonucun var olup olmadığı kontrol edilmektedir¹⁰⁴. Başka bir deyişle, bu test aslında sınırlandırma sonucunda hakkaniyete uygun bir sonuca erişilip erişilmediğinin cevabını vermektedir. Üç aşamalı yaklaşımın, öngörülebilirlik ve esneklik arasındaki dengenin sağlanması bakımından daha iyi bir yapı oluşturduğu söylenebilecektir¹⁰⁵. Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin (UDHM) 2012 tarihli Bengal Körfezi Davası'da da bu yaklaşımın izlendiği görülmektedir. Bu dava, 200 milin ötesinde kıta sahanlığının sınırlandırılmasının yapılması bakımından ilk olma özelliğine sahiptir¹⁰⁶. 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya, 2014 tarihli Bangladeş/Hindistan, 2017 tarihli Gana/Fil Dişi Sahili, 2018 Kosta Rika/Nicaragua Davası'nda da bu yaklaşım takip edilmiştir. Diğer davalardan farklı olarak Bangladeş/Hindistan ve Gana/Fil Dişi Sahili Davaları'nda Hakem Mahkemesi, bu

¹⁰² Award of the Arbitral Tribunal between Guyana and Suriname, relating to the delimitation of maritime boundary between them (PCA), **International Law Reports**, Vol. XXX, 2007, para. 281. (2007 tarihli Guyana/Surinam Hakemlik Kararı olarak anılacaktır.)

¹⁰³ Tanaka, **The International Law of the Sea**, s. 206.

¹⁰⁴ Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania/Ukraine), Judgment, I. C. J. Reports 2009, paras. 115-122. (2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası olarak anılacaktır.)

¹⁰⁵ Tanaka, **The International Law of the Sea**, ss. 207-209.

¹⁰⁶ Delimitation of the maritime boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), Judgment, ITLOS Reports 2012, ss. 92-122. (2012 tarihli Bengal Körfezi UDHM Kararı olarak anılacaktır.)

yaklaşımı 200 milin ötesindeki kıta sahanlığı sınırlandırması bakımından uygulamıştır¹⁰⁷.

Üçüncü dönem olarak tabir edilen 2009 yılı ve sonrası dönemde, ikinci dönemde benimsenmiş olan yaklaşımın gelişmiş bir biçimin oluşturan üç aşamalı yaklaşımın benimsenmeye başlandığı görülmektedir. Aslında düzeltici adalet yaklaşımı ile üç aşamalı yaklaşım düzeltici adalet temelinde birleşerek tek bir yaklaşım olmaya başladığı gözlemlenmektedir. Bu yaklaşım ile eşit uzaklık yöntemini benimsendiğinden dolayı, daha öngörülebilir sonuçlar elde edilmektedir. Burada hakkaniyet düşüncesi, ikinci aşamada hakkaniyete aykırı bir sonuca erişilmesi durumunda rol oynamaktadır. Bu durum ise hakkaniyet ilkeleri dolayısıyla daha sübjektif bir sonuç elde edilmesinin önüne geçmektedir.

Kıta sahanlığı sınırlandırılmasına uygulanacak hukuka gelindiğinde ise, bazı kuralların dikkate alınması gerektiği görülmektedir. Bunlar; 1958 tarihli CKSS, 1982 tarihli BMDHS ile devlet uygulamaları ve uluslararası yargı kararları ışığında gelişen örf ve âdet hukukudur¹⁰⁸.

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında her durumun farklı özelliklerinin bulunması ve sınırlandırmada hakkaniyete uygun çözüme ulaşmak için çok farklı faktörlerin rol oynaması, deniz alanlarının sınırlandırılmasında yeknesak ve evrensel bir uygulamanın varlığına engel olmaktadır. Uluslararası yargı, deniz alanlarını sınırlandırırken dikkate aldıkları faktörlerin ve bunlara ne ölçüde ağırlık verileceği hususunun tahmin edilebilir olmaması ise bunun temel sebebini oluşturmaktadır¹⁰⁹. Devletlerin egemenlik haklarını kullanma ve doğal kaynaklardan yararlanma hususunda münhasır yetkiye sahip oldukları deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına uygulanacak kurallar istikrarlı ve öngörülebilir olmalıdır¹¹⁰.

1984 tarihli Maine Körfezi Davası'nda, komşu devletler arasındaki deniz sınırlarının tek taraflı olarak saptanamayacağı belirtilmiştir. Sınırlandırma, iyi niyetle ve sonuca varma iradesi ile gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde oluşturulacak bir anlaşma ile olmalıdır. Anlaşmaya varılamaz ise sınırlandırma yetkili olan bir üçüncü merci tarafından yapılmalıdır. Sınırlandırmanın, alanın coğrafi biçimi ve diğer ilgili durumları çerçevesinde hakkaniyete uygun kriterler uygulanarak ve pratik yöntemler

¹⁰⁷ Tanaka, *The International Law of the Sea*, ss. 206, 207.

¹⁰⁸ Nurser Gökdemir Işık, *Kıta Sahanlığı, Hukuki Rejimi ve Ege Uyuşmazlığı*, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 2010, s. 187.

¹⁰⁹ Aksar, *Teoride ve Uygulamada*, s. 64.

¹¹⁰ *Ibid.*, s. 65.

kullanılarak hakkaniyete uygun bir sonuca ulaştıracak biçimde olması gerektiği belirtilmiřtir¹¹¹. 2006 tarihli Barbados/Trinidad ve Tobago arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Hakemlik Kararı’nda Hakem Mahkemesi, eşit uzaklık ilkesini etkileyecek ilgili durumlardan en önemlilerinin doğal uzantı ve orantılılık ilkeleri olduğunu saptamıřtır¹¹².

A.1958 Tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

Bu Sözleşme’ye göre, kıyı devleti kıta sahanlığı üzerinde, doğal kaynaklarını araştırma ve işletme amacıyla egemen haklar kullanır. Ayrıca bu hakların kullanılması için ilan şart deđildir¹¹³. Sözleşme’nin 1. md.’de kıta sahanlığına dair iki kriter öngörölmüştür. Bunlar “200 metre derinlik” ve “doğal kaynakların işletilmesi olanağına sahip olunan derinlik (yararlanabilirlik testi)” kriteridir. Bu düzenlemeye, derinliği hiçbir yerde 200 metreye ulaşmayan bazı sığ su altı bölgelerinde kıyı devletinin haklarının saklı tutulması ve geniş bir kıta sahanlığı alanına sahip olmayan, deniz dibinin aniden büyük derinliklere ulaştığı kıyılara sahip devletlerle, doğal olarak böyle bir alana sahip devletler arasında eşitliğin sağlanabilmesi için yer verilmiřtir¹¹⁴. Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı’ndaki bir yoruma göre, işletilme olanağının bulunduğu derinlik kriterinin, maddede yer alan diğer deyimlerin ışığı altında yorumlanması gerektiği ileri sürölmüřtür¹¹⁵. Ancak, kıyıya bitişik kıta sahanlığı alanları bakımından bu alanın dışında kalan su altı alanları üzerinde bu kritere dayanarak hak iddia edilmesi mümkün deđildir¹¹⁶.

200 milin ötesinde kıta uzantısı olan ve bunun üzerinde kıta sahanlığı hakları bulunan devletler bakımından, bu alanda elde edilecek olan canlı olmayan (mineral) kaynakların bir kısmının “nakden veya aynen” gelişmekte olan devletlere özellikle de denize kıyısı bulunmayan en az gelişmişlerin çıkarlarının ve gereksinmelerinin dikkate alınarak nisfete uygun kriterler uyarınca dağıtılması amacıyla Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi’ne verme yükümü bulunmaktadır¹¹⁷.

¹¹¹ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 234; Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, I. C.J. Reports 1984, para. 89. (1984 tarihli Maine Körfezi Davası olarak anılacaktır.)

¹¹² Award of the Arbitral Tribunal between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the Exclusive Economic Zone and Continental Shelf between them (PCA), **International Law Reports**, Vol. XXVII, 2006, paras. 367, 368, 377, 378. (2006 tarihli Barbados/Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı olarak anılacaktır.)

¹¹³ CKSS, md. 2.

¹¹⁴ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 197.

¹¹⁵ **Ibid.**, s. 198.

¹¹⁶ **Ibid.**, s. 199.

¹¹⁷ **Ibid.**, s. 202.

Kıyı devleti, kıta sahanlığındaki doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi için gereken tesisleri ve cihazları kıta sahanlığı üzerinde inşa etme, bakımını yapma veya işletme hakkına sahiptir. Ayrıca kıyı devleti, bu gibi tesis ve cihazların etrafında dış kenarlarının her bir noktasından itibaren ölçülen 500 metrelik bir mesafeye kadar uzayabilen güvenlik bölgeleri kurulması ve bu bölgelerde tesislerin korunması için gereken tedbirlerin alınması hakkına da sahiptir¹¹⁸. “*Bütün gemiler bu güvenlik bölgelerine riayet etmek mecburiyetindedir*”¹¹⁹.

Sözleşme’nin 6. md.’ne göre kıyıları karşılıklı olan devletler bakımından kıta sahanlığı sınırı, bu devletler arasında yapılacak olan bir anlaşma ile tespit edilmelidir. Bir anlaşma bulunmuyor ve özel durumlar da başka bir hattın tespit edilmesini haklı kılmıyor ise bu durumda sınır, her devletin karasularının ölçülmeye başladığı esas hattın en yakın noktalarına eşit uzaklıkta bulunan noktaların oluşturduğu orta hat olur¹²⁰. Kıyıları yan yana/bitişik olan devletler bakımından ise kıta sahanlığı sınırı bu devletler arasında yapılacak olan bir anlaşma ile tespit edilmelidir. Ancak bir anlaşma bulunmuyor ve özel durumlar başka bir sınırın tespitini haklı kılmıyorsa sınır, her iki devletin karasularının ölçülmeye başladığı esas hatta en yakın noktalardan itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması ile belirlenecektir¹²¹. Sözleşme karşılıklı kıyıları olan devletler bakımından “*orta hattın*” kıta sahanlığı sınırını oluşturacağını, kıyıları bitişik devletler bakımından ise bu sınırın “*eşit uzaklık ilkesine*” göre belirlenmesi gerektiğini düzenlemiştir. Burada, bu ayrımın bilinçli bir tercihle mi yapıldığı, yoksa zaten aynı anlamda mı kullanıldığı sorusu gündeme gelmektedir. Kanaatimizce, bu sorunun cevabını 1982 tarihli BMDHS’de bulmak mümkündür. Bu Sözleşme’de kıyıları karşılıklı ve bitişik olan devletler arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılmasına tek bir başlık altında yer verildiği görülmektedir¹²². Dolayısıyla Sözleşme’de, böyle bir ayrımın söz konusu olmadığı söylenebilir.

1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları’nda Divan, eşit uzaklık ilkesinin hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açıyorsa uygulanması zorunlu olan bir ilke olmadığını belirtmiştir. Sınırlandırma yapılırken önemli olan uygulanacak yöntemden ziyade hakkaniyete uygun ilkelerin uygulanarak makul olan sonuca ulaşılmasıdır. Burada asıl olan aynı koşullar altında olanlar bakımından aynı durumların

¹¹⁸ CKSS, md. 5 (2, 3).

¹¹⁹ *Ibid.*, md. 5 (3).

¹²⁰ *Ibid.*, md. 6 (1).

¹²¹ *Ibid.*, md. 6 (2).

¹²² BMDHS, md. 83.

sağlanmasıdır. Bu ise, ilgili bütün durumlar dikkate alınarak ve bunlar denkleştirilerek gerçekleştirilir¹²³.

B.1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

1982 tarihli BMDHS'nin kıta sahanlığının sınırlandırılmasına dair hükümleri, sınırlandırmanın uygulamada nasıl yapılacağı hususunda tam bir yol göstermemektedir. Özellikle, çakışan deniz alanları hususunda, hangi yöntemin tercih edilmesi gerektiğine dair detaylı bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte, BMDHS'de yer alan sınırlama hükümleri, uluslararası örf ve âdet hukukunu yansıtmakta olup sonraları bu hükümlerin, UAD ve hakem mahkemelerinin kararları ile geliştirildiği görülmektedir¹²⁴.

BMDHS'nde kıta sahanlığı sınırlandırmasında asıl amaç, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmaktır. Bu sebeple daha önce de değinildiği üzere, bilinçli olarak hakkaniyet ilkesi, eşit uzaklık ilkesi, ilgili durumlar, özel durumlar gibi ifadelerin kullanımından kaçınıldığı söylenebilecektir. BMDHS'de, CKSS'deki düzenlemeye benzer olarak kıta sahanlığı, *“kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının dış sınırının (200 mile kadar uzanmadığı) yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını”*¹²⁵ kapsadığı düzenlenmiştir.

Sözleşme'nin 83. md.'de ise kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletler arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırılması düzenlenmiştir. CKSS'den farklı olarak karşılıklı veya bitişik kıyıları olan devletler arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasında, bir ayrıma gidilmemiştir. Aynı madde bağlamında tek başlık olarak düzenlenmiş ve iki durum bakımından da geçerli olan bir kıta sahanlığı sınırlandırılmasından bahsedilmiştir. Sınırlandırmanın, *“hakkaniyete uygun bir çözüm bulmak için Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesinde bahsedilen milletlerarası hukuka göre bir anlaşma ile”*¹²⁶ yapılması öngörülmüştür. Ancak bir anlaşmaya varılıncaya kadar, ilgili devletler pratik niteliği olan geçici düzenlenmeler

¹²³ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, paras. 98, 101.

¹²⁴ Clive Schofield, “One Step Forwards, Two Steps Back? Progress and Challenges in the Delimitation of Maritime Boundaries Since the Drafting of the United Nations Convention on the Law of the Sea”, **30 Years of UNCLOS (1982-2012): Progress and Prospects**, Ed. G. Xue, A. White, China, 2013, s. 225.

¹²⁵ BMDHS, md. 76.

¹²⁶ *Ibid.*, md. 83 (1).

yapabilirler. Ayrıca ilgili devletler geçici dönemde, nihai anlaşmaya varılmasını tehlikeye sokmamak ya da engellemek için gereken çabayı göstermelidirler. “*Bu düzenlemeler nihai sınırlandırmaya halel getirmez*¹²⁷.” Makul bir sürede anlaşmaya varılamaması durumunda ilgili devletlerin, BMDHS’nin XV. Kısım’ında öngörülen prosedürlere başvurması öngörülmüştür¹²⁸. İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma bulunması durumunda kıta sahanlığı sınırlandırılmasına dair sorunlar bu anlaşma hükümlerine göre çözümlenecektir¹²⁹.

IV. KITA SAHANLIĞINI SINIRLANDIRMADA PROBLEMLİ HUSUSLAR

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında her bir uyuşmazlığın kendine özgü özellikleri olmasından dolayı, tüm uyuşmazlıklar bakımından uygulanabilir evrensel kabul görmüş kurallar bulunmamaktadır. Genellikle devlet uygulamalarında, komşu devletler arasındaki sınırlandırmaların uluslararası anlaşmalar ile belirlendiği görülmektedir. Devletlerin, egemenliklerinin kabul edildiği deniz alanlarında da kuvvet kullanmak ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaları yasaktır. Bu sebeple genellikle birden fazla devleti etkileyen sınırlandırmaların, tüm devletleri kapsayan barışçıl bir anlaşma temeline dayandırılması gerekmektedir. Böyle bir anlaşmaya varmanın olanaksız olduğu durumlarda ise, uluslararası mahkemeler devreye sokulmalıdır¹³⁰.

Deniz alanlarının sınırlandırılması hukukuna iki yaklaşımın yön verdiği görülmektedir. Birincisi, çakışan deniz alanlarının sınırlandırılması bakımından açık, kesin ve hakkaniyete uygun bir kural sağlayacak, hukuki ilke ve pratik yöntemin sentezidir. İkincisi ise, bu sentez olasılığını reddeder ve hakkaniyete uygun tek kuralın, yöntemde mutlak özgürlük sağlayan kural olduğunu savunur¹³¹. Her iki yaklaşımdaki eksikliklerde açıkça görülebilmektedir. Birincisi, yöntemin sonucu belirlediğini, ikincisi ise sonucun, belirleme yöntemini barındırdığını ifade etmektedir. Yani,

¹²⁷ *Ibid.*, md. 83 (3).

¹²⁸ *Ibid.*, md. 83 (2).

¹²⁹ *Ibid.*, md. 83 (4).

¹³⁰ Thomas Cottier, *Equitable Principles of Maritime Boundary Delimitation: The Quest for Distributive Justice in International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2015, s. 10.

¹³¹ Leonard Legault, Blair Hankey, “Method, Oppositeness and Adjacency, and Proportionality in Maritime Boundary Delimitation”, *International Maritime Boundaries*, Ed. Jonathan I. Charney, Lewis M. Alexander, Vol. I, London, Martinus Nijhoff Publishers, 1993, s. 203.

birincisi doğrudanlık ve katılık, ikincisi ise öznellik ve öngörülemezlik içermektedir¹³².

1958 tarihli CKSS'nin 6. md.'de, kıyıları karşılıklı devletler bakımından normal uygulama yöntemi, sınır olarak orta hattın kabul edilmekte iken, kıyıları bitişik devletler bakımından farklı kıstaslar kabul edilmekte ve eşit uzaklık/özel durumlar ilkesine göre sınır belirlenmektedir¹³³. Maddede düzenlenen eşit uzaklık ilkesi/özel durumlar ilkesi birleşik bir sınırlandırma kuralı teşkil etmektedir ve tek başına kullanılamaz¹³⁴. Özel durumun var olduğunu ileri süren tarafın bunu ispat etmesi gerekmez. Mahkeme, eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasını etkileyecek herhangi bir özel durum olup olmadığını kendiliğinden dikkate alır. Bu bakımdan özellikle *“kıyının özel biçimi”*, *“sınırlandırılacak alanda ada veya adacıkların bulunması”*, *“ters tarafta konumlanan adaların olması”* durumlarında, eşit uzaklık ilkesinin uygulanması hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açabilecektir¹³⁵.

BMDHS'nde deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair hükümlerin kasıtlı bir biçimde eksik bırakıldığı görülmektedir. Bu bağlamda örneğin; eşit uzaklık ilkesi, hakkaniyet ilkeleri, ilgili durumlar, özel durumlar gibi ifadeler kullanılmaktan özellikle kaçınıldığı göze çarpmaktadır. Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin kurallar bakımından belirsizliklerin olması, Sözleşme'nin hazırlık aşamasında bu konuda bir uzlaşma eksikliği olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, Sözleşme'nin kabulüyle deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair yaklaşımlarda önemli değişiklikler olmuştur. Uluslararası mahkemelerin içtihatlarına ve devlet uygulamalarına yansıyan gelişmeler, bu konudaki yaklaşımların giderek gelişip netleştiğini de göstermektedir¹³⁶.

Kuramsal olarak bir deniz alanı sınırlandırılmasında, iç sınır, dış ön sınır ve yan sınırın belirlenmesi gerekmektedir. İç sınırın karasularının bittiği çizgi olmasından dolayı, bu hususta herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Dış ön sınır ve yan sınır bakımından ise, önceleri bu sınırların belirlenmesine ilişkin kuralları ayrı olarak değerlendirilmiştir. BMDHS'nin 83. md.'de ise bu iki dış sınıra ilişkin kuralların tek bir biçimde düzenlendiğini belirtmek gerekir¹³⁷.

¹³² Legault, Hankey, **op. cit.**, s. 203.

¹³³ Aksar, **Teori ve Uygulamada**, s. 62.

¹³⁴ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 204.

¹³⁵ **Ibid.**, s. 205.

¹³⁶ Schofield, **op. cit.**, s. 225; Yusuf Aksar, “Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı”, **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler**, S. 2, 2012-2013, s. 229.

¹³⁷ Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, s. 307.

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda, 1958 tarihli CKSS'nin 6. md. ve genel olarak kıta sahanlığının sınırlandırılması sorunu ele alınmıştır. Almanya'nın Kuzey Denizi'ndeki kıyıları bakımından eşit uzaklık ilkesi, girintili bir kıyının her iki yanından uygulandığında kıta sahanlığı dış sınırının, girinti oranında içeriye doğru çekilmesi sonucunu doğuracağından kıyı uzunluğu oranından farklı bir kıta sahanlığı payına sahip olması sonucunu doğurur. Bu bakımdan, Almanya'nın kıyılarının niteliği 6. maddede düzenlenen özel durumlar kapsamında değerlendirilebilecektir¹³⁸.

Sınırlandırma kabaca, esas noktaların seçimi ve nihai sınırlandırma hattının belirlenmesi olmak üzere iki temel aşama içermektedir. İlgili alanların coğrafyası ise, esas noktaların seçiminde önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden uluslararası yargı kararlarında, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına başlanırken ilk olarak genel coğrafi içeriğin tanımlandığı görülmektedir¹³⁹. Ardından ise, tarafların bağlayıcı bir uluslararası anlaşmada veya uygulamada belirli bir sınırlandırma hattını kabul edip etmediklerini araştırılmaktadır¹⁴⁰. Bu araştırma neticesinde bir şey elde edilemezse, üçüncü adımda hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmak için ilgili durumlar da dikkate alınarak sınırın, hakkaniyet ilkelerine uygun elverişli yöntemlerle sınırlandırılmasını gerektiren kural belirlenir¹⁴¹. Göz önünde bulundurulması gereken ilgili durumlar, tarafların da iddiaları dikkate alınarak değerlendirilir. Maine Körfezi Davası'nda her bir özel/ilgili durumun, çoğu zaman en uygun kriter olmayacağı belirtilmiştir. Divan, sınırlandırmada hukuka uygun bir sonuç vermesi en olası yöntem ya da yöntemlerin bileşiminin, ancak her bir özel durum ve bu özel durumun kendine has özellikleri ile ilgili olarak belirlenebileceğini belirtmiştir¹⁴².

Uluslararası hukukta, sınırlandırmaların tümü bakımından uygulanabilecek tek bir sınırlandırma yönteminin olmadığı açıktır¹⁴³. Hakkaniyet yönteminin veya hakkaniyeti sağlamak amacıyla başka herhangi bir yöntemin uygunluğu nedeniyle sınırlandırma, her bir davadaki coğrafi ve coğrafi olmayan ilgili durumların bir

¹³⁸ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 207.

¹³⁹ Tafsir Malick Ndiaye, "The Judge, Maritime Delimitation and the Grey Areas", **Indian Journal of International Law**, Vol. LV (4), 2015, s. 501.

¹⁴⁰ Jonathan I. Charney, "The Delimitation of Ocean Boundaries", **Ocean Development and International Law**, Vol. XVIII, No. 5, 2014, s. 508.

¹⁴¹ Charney, **op. cit.**, s. 508.

¹⁴² 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 81.

¹⁴³ Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, I.C.J. Reports 1982, para. 132. (1982 tarihli Tunus/Libya Davası olarak anılacaktır.)

yansımaları teşkil eder. Herhangi bir durumda sınırlandırma yönteminin seçimi bu ilgili durumlara göre belirlenmelidir¹⁴⁴.

Özünde bir geometrik yapı olan geçici sınırlandırma hattını oluşturmak için çeşitli matematiksel hesaplamalar kullanılmaktadır¹⁴⁵. Devletlerin esas hat belirlemelerine göre, geçici sınırlandırma hattı da değişiklik arz etmekte olup, ayrıca kıyıları karşılıklı ve bitişik olan devletler bakımından da bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Aslında CKSS'ndeki düzenleme ile benzer şekilde, bitişik kıyılar arasında sınırlandırma söz konusu olduğunda, özel olarak bunu imkânsız kılan zorlayıcı sebepler bulunmaması durumunda, eşit uzaklık hattı çizilmektedir. Karşılıklı kıyılar söz konusu olduğunda, geçici sınırlandırma hattını iki kıyı arasındaki orta hat oluşturulmaktadır¹⁴⁶. Bunun ise her sınırlandırma bakımından, uygulanması zorunlu olan bir kural olmadığını söylemek gerekir. Uyuşmazlığın özel koşulları içerisinde, ilgili durumların göz önünde bulundurularak sınırlandırma hattının belirlenmesi, hakkaniyete uygun çözüme ulaşmayı sağlayacaktır.

Sınırlandırma hattının, hakkaniyete uygunluğu orantılılık/orantısızlık testi ile kontrol edilmektedir¹⁴⁷. Orantılılık testi, hat üzerinde matematiksel bazı ayarlamaların yapılmasını gerektirebilir¹⁴⁸. Bu test ile hattın doğrulanmadığı durumlarda, ilgili devletler bakımından ilgili deniz alanları ile kıyı uzunlukları oranı arasındaki orantısızlık nedeniyle, sınırlandırma sonucunun hakkaniyete uygun olmadığı sonucuna ulaşılabilmektedir¹⁴⁹.

Yukarıda detayları ile bahsedilen kıta sahanlığının sınırlandırması süreci bakımından en çok sorun teşkil eden hususun ise, adalar olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu bakımdan komşu devletler arasındaki sınırlandırmalarda adaların etkisi sorunu, ilk kez İngiltere/Fransa arasındaki Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Hakemlik Kararı'nda ele alınmıştır. İngiltere, 1958 tarihli CKSS'nin 1 (b) md. uyarınca adaların da kıta sahanlığı olması gerektiğini ileri sürmüştür. Buna karşın Fransa ise, İngiliz egemenliğine tabi olan adalar bakımından, 3 mil genişlikte karasularına ek olarak 3 mil genişlikte kıta sahanlığı olacak şekilde toplamda 6 mil genişlikte cep bölgeye sahip olması gerektiğini iddia etmiştir. Mahkeme ise kıta

¹⁴⁴ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, para. 97.

¹⁴⁵ Charney, **op. cit.**, s. 508.

¹⁴⁶ Ndiaye, **op. cit.**, s. 499.

¹⁴⁷ Charney, **op. cit.**, s. 508.

¹⁴⁸ **Ibid.**, s. 508.

¹⁴⁹ Ndiaye, **op. cit.**, s. 500.

sahanlığı sınırının, İngiltere'nin adalarında Manş Denizi'ne bakan yüzlerinde 12 millik cep bölge bırakarak, devletlerin ana kara ülkelerinin kıyıları esas alınarak belirlenecek olan eşit uzaklıktaki orta hat olmasına karar vermiştir¹⁵⁰. Hakem Mahkemesi, İngiltere egemenliği altında olup Fransa kıyılarına daha yakın mesafede bulunan ters taraftaki adalar bakımından “*bölgenin bir bütün olarak ve sınırlandırılması söz konusu alanla olan ilişkisi*” dikkate alınarak bir çözüme varılması gerektiğini belirtmiştir. Bu adalara Fransa tarafından tanınan 12 mil genişliğindeki balıkçılık bölgesi dışında başka bir hak tanınmamıştır¹⁵¹.

Son olarak, kıta sahanlığı sınırlandırmasında, hukuki kesinlik ile hakkaniyete uygun çözüm arasında bir dengenin kurulmasının zorluğu ve kıta sahanlığının sınırlandırılması sürecinde uluslararası yargı kararlarının nesnellikten uzak olması durumunu görmezden gelmenin mümkün olmadığını da hatırlatmak gerekir¹⁵². Bu sebeple öncelikli olarak sınırlandırmalar bakımından örneğin bazı durumlar bakımından genel kullanıma uygun sınırları belli uygulamalar benimsenerek, en azından öznellik ihtimalinin azaltılarak nesnel kararlara ulaşılması sağlanabilir. Ancak bu uygulamaların belirli bir esnekliğe sahip olması gerekecektir. Bu bakımdan yine kesinlikten yoksunluğu söz konusu olacaktır. Bu durum ise, aslında hangi kural getirilirse getirilsin, sınırlandırmanın her zaman öznellik olasılığının olacağına işaret etmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse, sınırlandırmalar bakımından kati kesin kuralların uygulanması mümkün gözükmemektedir.

V.KITA SAHANLIĞI SINIRININ ÖNEMİ

A. Kıta Sahanlığı Sınırı ve Kapsamı

Kıta sahanlığı bakımından ilk uluslararası gelişme diyebileceğimiz, Truman Doktrini'ne göre kıta sahanlığı “*kıyı devletinin kara parçasının bir uzantısı olarak görülebilir ve doğal olarak ona eşlik etmektedir*”¹⁵³.” biçiminde tanımlanmış ancak kıta sahanlığı genişliği ve derinliğine dair herhangi bir belirleme yapılmamıştır.

Yukarıda, CKSS'nin 1. md.'de ise bu sınır, karasularının ötesinde 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanları olarak öngörüldüğü ve kıta sahanlığı sınırının

¹⁵⁰ 1977 tarihli Birleşik Krallık/Fransa Hakemlik Kararı, para. 198.

¹⁵¹ 1977 tarihli Birleşik Krallık/Fransa Davası, para. 202; Toluner, **Devletin Yetkisi**, ss. 216, 217, dip. 54.

¹⁵² Lucie Delabie, “The Role of Equity, Equitable Principles, and the Equitable Solution in Maritime Delimitation”, **Maritime Boundary Delimitation: The Case Law**, Ed. Alex G. Oude Elferink, Tore Henriksen, Signe Veierud Busch, Cambridge University Press, 2018, s. 172.

¹⁵³ Tanaka, **The International Law of the Sea**, s. 139.

belirlenmesinde “200 metre derinlik” ve “yararlanılabilirlik testi” olmak üzere iki kriter olduğundan bahsedilmiştir. Yararlanılabilirlik testi bakımından bazı devletlerce, çok belirsiz olduğu ve uluslararası tartışmalara yol açabileceği iddia edilmiştir¹⁵⁴. Bu kriter, teknolojinin gelişimi ile değişikliklere uğrayabilecek olmasından dolayı, kesinlikten yoksundur. Örneğin, 1960’larda deniz yatağını 1000 metreyi aşan derinliklerde kullanma imkânı bulunmaktaydı¹⁵⁵. BM’in 1953 tarihli Raporu’nda bu kriterler yerini, daha belirli bir sınır olan “200 metre derinlik” kriterinin aldığı görülmektedir. Pratik amaçlar ve öngörülebilirlik bakımından 200 metre derinlik sınırının, kıyı devletinin kıta sahanlığındaki ulusal çıkarlarına karşılık gelebileceği düşünülmüştür¹⁵⁶. 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları’nda ise, CKSS’nin 1. md.’nin örf ve âdet hukuku haline geldiği belirtilmiştir¹⁵⁷.

BMDHS’nin 76 (1). md.’de kıta sahanlığının, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzandığı ve kıta kenarının dış sınırının 200 mile kadar uzamadığı yerlerde ise, kıyıya bitişik olarak karasularının ölçülmeye başladığı esas hattan itibaren 200 mile kadar uzanan deniz yatağı ve toprak altını kapsadığı düzenlenmiştir¹⁵⁸. 1985 tarihli Libya/Malta Davası’nda Divan, “*Münhasır ekonomik bölge olmadığında kıta sahanlığının var olabilmesine rağmen, kıta sahanlığı olmaksızın münhasır ekonomik bölge var olamayacaktır. ...bu sebepten ötürü mesafe kriteri kıta sahanlığında olduğu gibi münhasır ekonomik bölge bakımından da uygulanmalıdır*”¹⁵⁹.” denilmektedir. Karar ve BMDHS’nin 76. md. çerçevesinde 200 mile kadar olan kısımda kıta sahanlığı hakkını mesafe kriterinin, 200 milin ötesindeki kısımlar bakımından ise bu hakkı ilgili devletin doğal uzantısı olan kıta marjının dış kenarı sınırı (*jeolojik kriter*) sağladığı söylenebilecektir¹⁶⁰. Ayrıca bu maddeden kıta sahanlığının, karasuları altındaki deniz yatağını ve toprak altını kapsamadığı anlamı çıkmaktadır.

Yukarıda, 200 milin ötesindeki kıta marjı dış sınırının, BMDHS’nin 76(4). md.’de yer alan jeolojik kritere göre belirlendiği belirtilmiştir. Bu düzenleme kıta sahanlığı sınırını belirlemede iki kritere yer vermektedir. Bunlardan ilki Sözleşme’nin

¹⁵⁴ Churchill, Lowe, **op. cit.**, s. 146.

¹⁵⁵ Tanaka, **The International Law of the Sea**, s. 138.

¹⁵⁶ Churchill, Lowe, **op. cit.**, s. 146.

¹⁵⁷ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 63.

¹⁵⁸ BMDHS, md. 76 (1).

¹⁵⁹ Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgment, I. C.J. Reports 1985, para. 34. (1985 tarihli Libya/Malta Davası olarak anılacaktır.)

¹⁶⁰ Tanaka, **The International Law of the Sea**, s. 139.

76(4)(a). md.'de düzenlenen “çökel kaya kalınlığı testi”, diğeri ise kıta yamacı ayağından en fazla 60 mil uzaklıktaki sabit noktalar esas alınarak bir hattın oluşturulmasıdır. Çökel kaya kalınlığı testi, İrlanda tarafından ilk kez ortaya atıldığı için “İrlanda Formülü” olarak da bilinmektedir¹⁶¹. Ancak, Sri Lanka’nın girişimleri ile çökel kalınlık uygulaması kıta sahanlığı bakımından hakkaniyete aykırı sonuca sebep olduğundan dolayı, Bengal Körfezi bakımından özel hükümlere başvurulmuştur¹⁶². Bu test bakımından getirilebilecek bir eleştiri, deniz yatağı biçiminin zamanla değişebilmesidir. Bu değişim neticesinde oluşan alanlar bakımından yeni haritalarının çıkarılması gerekmektedir. Ayrıca deniz seviyesinin değişken olmasından dolayı, derin olan yeri belirlemek zor olabilir ve bu yüzden çökel kaya kalınlığı tespit edilemeyebilir. Tüm bu durumlar ise, 76. md. bağlamında kesin olan sabit bir sınırın belirlenmesini zorlaştırmaktadır¹⁶³.

B. Kıta Sahanlığını Sınırlandırma Komisyonu

Kıta sahanlığı sınırlandırılmasındaki tartışmalı hususlara son verilmesi amacıyla III. BMDHK’de 21 kişilik Kıta Sahanlığını Sınırlandırma Komisyonu (*Commission on the Limits of the Continental Shelf/Uluslararası Sınır Komisyonu*) oluşturulmuştur. Bu Komisyonun ilk üyeleri 1997’de seçilmiştir. Üyeler, jeoloji, jeofizik ya da hidrografi alanlarında uzman olan kişiler arasında BMDHS’ne taraf devletlerce coğrafyanın adil temsili sağlanarak seçilmektedir. Her bir coğrafi bölgeden en az 3 üye seçilmektedir. Üyelerin görev süresi 5 yıldır ve tekrar seçilebilirler. Komisyon’un sekretaryası, BM Genel Sekreterliği tarafından sağlanmaktadır¹⁶⁴. Ayrıca, Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi, Komisyonun kararlarından doğrudan etkilenmesine rağmen, Komisyon’da Otorite’den bir temsilci bulunmadığına dikkat etmek gerekir¹⁶⁵.

Komisyon, 200 milin ötesinde kıta sahanlığı sınırı belirleyen devletler bakımından görevlendirilmiştir. Bu sebeple, kıyı devletinin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 mile kadar belirlenmiş olan kıta sahanlığı sınırı, Komisyon’un görev alanına girmemektedir. Bu Komisyon’un iki işlevi

¹⁶¹ **Ibid.**

¹⁶² Churchill, Lowe, **op. cit.**, s. 149.

¹⁶³ **Ibid.**, s. 149.

¹⁶⁴ Annex II of the Final Act of UNCLOS III, md. 1, 2. (Bundan sonra kısaca BMDHS Ek II olarak anılacaktır.) https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/documents/annex2.htm (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 18.06.2020.

¹⁶⁵ Tanaka, **The International Law of the Sea**, s. 143.

bulunmaktadır. İlki, 76. md. ve III. BMDHK'de 29 Ağustos 1980 tarihli Kabul Bildirisi (*the Statement of Understanding*) kapsamında diğer hususları da dikkate alarak önerilerde bulunmaktır. İkincisi ise, kıyı devletlerince talep edilmesi durumunda bilimsel ve teknik konularında tavsiyeler vermektir¹⁶⁶.

Kıta sahanlığı sınırı saptanması işleminin, dört aşaması bulunmaktadır. Birinci aşamada kıyı devleti, kıta sahanlığı dış sınırını 76. md. bağlamında belirlemelidir. İkinci aşamada ilgili devlet, 200 milin ötesindeki kıta sahanlığı sınırı belirleme tekliflerini, Sözleşme ile bağlandığı tarihten itibaren 10 yıl içerisinde Komisyon'a bildirmelidir¹⁶⁷. Sonraki aşamada, kıyı devleti Komisyon'un önerisi doğrultusunda kıta sahanlığı dış sınırını belirler. Ancak, kıyı devleti Komisyon'un önerisini kabul etmek istemez ise, Komisyon'un öneriyi gözden geçirmesini ya da yeni bir öneride bulunmasını talep edebilir. BMDHS'nin 76/8. md. ve Sözleşme'nin Ek II 8. md.'si bağlamında Komisyon'un önerisi doğrultusunda oluşturulacak olan kıta sahanlığı sınırı kesin ve bağlayıcı olacaktır. Komisyon'un önerisi doğrultusunda oluşturulmayan sınır ise, diğer devletleri bağlamaz. Ek olarak ilgili devlet, çizelgeler ve jeodezik verileri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi etmelidir¹⁶⁸. Komisyon'un sınırlandırmaya ilişkin faaliyetleri, karşılıklı ya da bitişik devletler arasındaki sınırlandırmayı etkilemez¹⁶⁹.

VI. KITA SAHANLIĞI ÜZERİNDEKİ HAKLAR

A. Kıyı Devletinin Kıta Sahanlığı Üzerindeki Hakları

Kıta sahanlığı kavramı, deniz yatağı, altı ve bunlar üzerinde bulunan doğal kaynakları kapsamına almaktadır. 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda kıta sahanlığındaki yetkilerin varlık sebebi olarak "*kara ülkesindeki egemenlik hakkı*¹⁷⁰" gösterilmiştir. Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları örf ve âdet kuralı niteliğinde olup, bu haktan yararlanmak için münhasır ekonomik bölgede olduğu gibi ilan etme gerekliliği bulunmamaktadır. Öyleyse denize kıyısı olan her devlet doğal olarak kıta sahanlığına sahip olacaktır¹⁷¹. Ayrıca bu durum BMDHS'nin 77 (3). md.'nde, "*Kıyı devletinin Kıta Sahanlığı üzerindeki hakları, etkin*

¹⁶⁶ BMDHS Ek II, md. 3.

¹⁶⁷ *Ibid.*, md. 5, 6; Tanaka, *The International Law of the Sea*, s. 144.

¹⁶⁸ *Ibid.*, ss. 144, 145; BMDHS Ek II, md. 7, 8.

¹⁶⁹ *Ibid.*, md. 9.

¹⁷⁰ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, paras. 19, 39.

¹⁷¹ Aksar, *Teori ve Uygulamada*, s. 61.

veya farazi işgale veya herhangi bir açık duyuruya bağlı değildir¹⁷².” biçiminde düzenlenmiştir.

1958 tarihli CKSS’nin 2 (1). md., “Kıyı devleti doğal kaynaklarını araştırma ve işletme amacıyla kıta sahanlığı üzerinde egemen haklar kullanır¹⁷³.” şeklindedir. Maddenin devamında ise, “Bu maddenin 1. paragrafında zikredilen haklar, Kıyı devleti kıta sahanlığını araştırmazsa veya kaynaklarını işletmezse bile, kıyı Devletin rızası olmadan hiç kimsenin bu faaliyetlere tevessül edemeyeceği veya kıta sahanlığı üzerinde talepte bulunamayacağı manasında inhisaridir¹⁷⁴.” denilerek kıta sahanlığı üzerindeki egemen hakların münhasıran kıyı devletine ait olduğu ve bu devletin izni olmaksızın kıta sahanlığı üzerinde başkaca bir devletin araştırma veya kaynaklarını işletme faaliyetlerini yürütemeyeceği vurgulanmıştır. BMDHS’nin 77 (1) (2). md.’de de benzer düzenlemeye yer verildiği görülmektedir. Her iki düzenleme bakımından da kıyı devletin kıta sahanlığı üzerindeki egemenliğinden değil, egemen haklarından bahsedilmektedir.

Burada bahsi geçen “doğal kaynaklar” ifadesi, CKSS’nin 2 (4). md. ve BMDHS’nin 77 (4). md.’de şu şekilde tanımlanmıştır: “...doğal kaynaklar, sabit (sadenter) türlere ait canlı organizmalarla, yani avlanma (hasad) safhasında ya deniz yatağının üzerinde ya da altında hareketsiz olan veya deniz yatağı veya toprak altı ile devamlı şekilde fiziki temas halinde olmadıkça hareket edemeyen organizmalarla birlikte, deniz yatağı ve toprak altının mineral ve diğer canlı olmayan kaynaklarından ibarettir¹⁷⁵.”

Kıta sahanlığının kapsamı ise CKKS’nin 3. md.’e benzer biçimde BMDHS’nin 78 (1). md.’de düzenlenmiştir. Buna göre “Kıyı Devletin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, üstteki suların veya bu sular üzerindeki hava sahasının hukuki statüsünü etkilemez¹⁷⁶.” denilmektedir. Bu düzenlemeden su altı alanların üzerindeki suların, açık deniz rejimine tabi olacağı anlaşılmaktadır.

Kıta sahanlığındaki egemen hakların kapsamına, sadece doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi girmektedir. Araştırma ve işletme faaliyetleri için gerekli olan ada, tesis veya yapı yapılması da bu kapsamda değerlendirilebilecektir. Kıta sahanlığı üzerindeki suni ada, tesis ve yapı inşa edilmesi bakımından BMDHS’nin 80.

¹⁷² BMDHS, md. 77 (3).

¹⁷³ CKSS, md. 2 (1).

¹⁷⁴ **Ibid.**, md. 2 (2).

¹⁷⁵ BMDHS, md. 77.

¹⁷⁶ **Ibid.**, md.78 (1); CKSS md. 3.

md.’deki düzenleme aynı Sözleşme’nin münhasır ekonomik bölge ile ilgili olan 60. md.’ne atıf yapmaktadır. Buna göre, kıyı devleti bu ada, tesis veya yapıların etrafında güvenlik bölgesi tesis edebilecektir. Bu güvenlik bölgeleri “...ada, tesis veya yapının dış kenarlarından itibaren ölçülmek üzere 500 metreden fazla olamayacaktır¹⁷⁷.” Yine aynı Sözleşme’nin 81. md.’de kıta sahanlığı üzerinde gerçekleştirilecek delme faaliyetleri ve düzenleme yapma yetkisi münhasıran¹⁷⁸ kıyı devletine verilmiştir.

Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 milin ötesindeki kıta sahanlığındaki cansız kaynaklarının işletilmesi bakımından, BMDHS’nin 82. md.’de bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre, bu alanda kıyı devletinin nakdi veya aynı katkıda bulunması gerekmektedir. Bu katkı, Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi aracılığı ile yapılacaktır. Otorite ise bu katkıları “...özellikle en az gelişmiş veya sahili bulunmayan kalkınmakta olan devletlerinkiler başta olmak üzere, kalkınmakta olan devletlerin çıkarlarını ve ihtiyaçlarını göz önüne alarak, hakkaniyete uygun dağıtım kriterlerine göre, işbu Sözleşmeye Taraf Devletler arasında¹⁷⁹...” paylaştırılmasını sağlayacaktır.

B. Diğer Devletlerin Hakları

Kıta sahanlığı kavramı deniz yatağı ve doğal kaynakları kapsamına alıp, üzerindeki sular ve hava sahasının buna dahil olmadığı ve bunların hukuki statüsünün etkilenmeyeceğinden yukarıda bahsedilmiştir. Yani bu kapsamda, kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki haklarını kullanması, diğer devletlerin seyrüsefer, uçuş hakkını ihlal etmemeli ve bu haklara haksız bir müdahale teşkil etmemelidir¹⁸⁰.

Bir diğer husus ise bütün devletlerin, kıyı devletinin kıta sahanlığında deniz altı kabloları ve petrol boruları döşeme hakkının var olmasıdır. Yalnız diğer devletler bu haklarını sınırsız olarak kullanamayacaklardır. BMDHS’nin 79. md.’ne göre, bahsi geçen haklar bu maddeye uygun olarak kullanılmalıdır. Ayrıca maddede sayılan “Kıta sahanlığının araştırılması, kaynakların işletilmesi ve boru hatlarından ileri gelen kirlenmenin önlenmesi, azaltılması ve kontrol edilmesi¹⁸¹...” amaçları için kıyı devleti tarafından makul tedbirler alınabilir. Bununla birlikte kıyı devleti, makul tedbirleri

¹⁷⁷ BMDHS, md. 60.

¹⁷⁸ *Ibid.*, md. 81.

¹⁷⁹ *Ibid.*, md. 82 (4).

¹⁸⁰ *Ibid.*, md. 78 (2).

¹⁸¹ *Ibid.*, md. 79 (2).

alma hakkı saklı kalmak koşuluyla, deniz altı kablolarının ve petrol borularının döşenmesini veya bakımını engelleyemeyecektir¹⁸².

VII. KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRILMASINA YÖNELİK İLKELER

Devletlerin kıta sahanlığına ilişkin iddiaları çeşitlilik göstermektedir. İki veya daha fazla devletin bulunduğu ve kıta sahanlığının çakıştığı durumlar olabileceği gibi alanın kıta sahanlığı sınırlandırması bakımından yeterli büyüklükte olmasına karşın karmaşık kıyı biçimleri veya küçük/büyük adaların varlığı da sınırlandırmayı karmaşık hale getirebilmektedir. Bu durumlar altında, iki veya daha fazla devlet bakımından kıta sahanlığının belirlenmesi sorunlu bir hal alabilmektedir. Bu sebeple, sınırlandırmaya dair mevcut kural ve ilkelerin bu sorunlara yönelik olarak geliştirilmesi gerekir¹⁸³.

Başlarda sınırlandırma amacıyla “*hakkaniyet ilkeleri*”nin ele alındığı görülmektedir¹⁸⁴. Çeşitli coğrafi durumlarda, karasuları sınırlandırması için Uzmanlar Komitesi Raporları’nda önerilen “*özel durumlar*” terimi taslak hükme eklenmiştir. Bu taslak hüküm, CKSS’nin 6. maddesini doğrular niteliktedir¹⁸⁵.

Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına yönelik ilk davalarda, bitişik ve karşılıklı kıyılar arasında bir ayırım yapılmasına rağmen, sonraları bu ilkelerin ayırım yapılmaksızın uygulanması benimsenmiştir. Önemli bir husus ise, tek bir kuralın aynı biçimde uygulanmasından ziyade mahkemelerce ileri sürülen ilkeler doğrultusunda örf ve âdet hukukunun gelişmiş olmasıdır. Özellikle son zamanlardaki yargı kararlarında, hakkaniyet ilkelerine başvurma amacının başlardaki düşüncelerden farklı olarak, hakkaniyete uygun bir sonucu sağlamak olduğu sıkça vurgulanmaktadır¹⁸⁶. Bu bağlamda, uluslararası yargı kararları ile ilerleyen zamanlarda aşağıda bahsedilen ilkelerin dışında yeni ilkelerin ortaya çıkabileceği tahminini yapmak hiç de zor değildir.

A.Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi

Deniz alanları üzerinde egemenlik iddiasında bulunan bir devletin denize kıyısının bulunması bir önkoşuldur. Bu sebeple denize kıyısı olmayan bir devlet

¹⁸² *Ibid.*; CKSS, md. 4.

¹⁸³ Yücel Acer, *The Aegean Maritime Disputes and International Law*, Routledge, 2017, s. 83.

¹⁸⁴ *Ibid.*, s. 83.

¹⁸⁵ *Ibid.*, s. 84.

¹⁸⁶ *Ibid.*, s. 85.

bakımından egemenlik iddiasının, pek bir anlamı bulunmamaktadır. Kıyı coğrafyasının, egemenlik iddiasının önkoşulu olmasından dolayı diğer faktörlere göre üstünlüğü ve önceliğinin olduğu ise yadsınamaz bir gerçektir. Bu bakımdan coğrafi olmayan faktörlerin sınırlandırmada dikkate alınacaksa bile, ikincil bir rolünün olacağı belirtilmektedir¹⁸⁷. Deniz alanlarının sınırlandırılmasında coğrafyanın üstünlüğünün bulunduğunu söylemek mümkündür.

Coğrafyanın üstünlüğü ilkesinde “*coğrafya*” ile kastedilen, iki devlet arasında sınırlandırmaya konu olan alandaki anakara coğrafyasıdır. Bu kapsamda ada ya da takımda devleti olmayan bir devlet bakımından bu devletin herhangi bir ada, adacık veya kayalığı ile diğer devletin anakarası arasında yapılacak bir sınırlandırma, bu ilkeye açıkça aykırılık teşkil edecektir. İlke bağlamında en önemli unsur, anakara kıyılarının uzunluğudur. Kıyıların uzunluğunun ise, elde edilecek deniz alanını belirleyen en önemli coğrafi faktör olduğu belirtilmektedir. Diğer bir önemli coğrafi unsur ise, kıyı hattı üzerinde kıvrım, girinti ve çıkıntının var olmasıdır. 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları’nda dikkate alınacak coğrafi unsurların, bölgenin coğrafi yapısı göz önüne alındığında, önemsiz sayılamayacak bir durumda olması gerektiği vurgulanmıştır¹⁸⁸. Katar/Bahreyn Davası’nda UAD, iki ülkenin kuzey kıyılarının uzunluk ve biçimleri açısından birbirine benzer olduğunu belirtmiştir. Fasht al Jarim’in, Bahreyn kıyılarında denize doğru bir çıkıntı oluşturduğu fakat bölgenin genel coğrafyası içinde bunun önemsiz bir unsur teşkil ettiği ve bu sebepten dolayı ihmal edilmesi gerektiği ifade edilmiştir¹⁸⁹.

Coğrafyanın üstünlüğü ilkesi uluslararası yargı kararlarında “*kara denize hakimdir*” ve “*kara bu hakimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullanır*” ilkeleri ile desteklenerek ele alındığından bu ilkeleri tamamen birbirinden ayrı ilkelermiş gibi düşünmek doğru olmayacaktır¹⁹⁰. Bu durum Libya/Malta Davası’nda, “*kıta sahanlığı hakları, kara kütlesinden doğmaz. Bunlar devletin kara kütlesi üzerindeki*

¹⁸⁷ Yunus Emre Açıkgönül, “Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 106.

¹⁸⁸ Şenay Kaya, “Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 76, 77.

¹⁸⁹ Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Merits, Judgment, I. C. J. Reports 2001, para. 248. (2001 tarihli Katar Bahreyn Davası olarak anılacaktır.)

¹⁹⁰ Erdi Şafak, “Doğu Akdeniz’deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 100.

egemenliğinden doğar. Bu egemenliğin deniz üzerinde kullanılması ise kıyı yüzü vasıtasıyla olur¹⁹¹. ” biçiminde belirtilmiştir.

1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları’nda, sınırlandırmada dikkate alınacak durumlarda hukuksal bir sınır olmadığını belirtilirken, sonraki uluslararası yargı kararlarında dikkate alınması gereken durumların sadece kıta sahanlığı ve MEB kavramları ile ilgili olması gerektiği kabul edilmiştir¹⁹². Bu davada kıta sahanlığına dair “su altı alanları, kıyı devletine, gerçekte, ona yakın olduğu için veya sadece yakın olduğu için tabi kılınmaz. Doğaldır ki, bunlar ona yakındır; fakat bu husus, bu hakkı bahşetmek için yeterli olmaz, nasıl ki... sadece yakınlık kara ülkesi üzerinde kendiliğinden bir hak bahşetmez¹⁹³.” biçiminde bir açıklama yapılmıştır. Divan, bu kararda kıta sahanlığını belirlerken yakınlık yerine, coğrafi ve jeolojik verilere bakılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu ilke, Maine Körfezi Davası’nda “İlgili alanda çizilen sınır hattı, kıyıların şekline bağlı olacaktır¹⁹⁴. ” ve Libya/Malta Davası’nda ise “ tarafların kıyıları başlama hattını oluşturur¹⁹⁵. ” şeklinde ifade edilmiştir.

B. Coğrafyanın Yeniden Biçimlendirilmesinin Mümkün Olmaması İlkesi

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında, coğrafyanın taraflara bahsettiği coğrafi duruma bağlı kalınması esastır. Denizler üzerindeki hakimiyetin temeli, yukarıda bahsedildiği gibi coğrafi unsurlardır. Bu sebeple sınırlandırma yapılırken, bahsedilen coğrafi durumda değişikliğe sebep olacak yapay araçların uygulanmasından kaçınılmalıdır. Doğanın coğrafi durumunda değişikliğe sebep olacak bir araç uygulanarak elde edilecek sınırlandırma hakkaniyete uygun bir sonuca ulaştırmayacaktır¹⁹⁶. Bir diğer deyişle, uygulanan aracın coğrafyayı yansıttığı ölçüde hakkaniyete uygun olduğu söylenebilecektir.

Hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde yapılacak en uygun sınırlandırma coğrafyaya en uygun olanıdır¹⁹⁷. Kuzey Denizi Davaları’nda Federal Almanya’nın içbükey

¹⁹¹ İbrahim Gökalp, *Milletlerarası Adalet Divanı’nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler*, İstanbul, Beta, 2008, s. 129.

¹⁹² Murat Uğur, “Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de Kıt’a Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlarının Belirlenmesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, 2006, s. 55.

¹⁹³ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para.43.

¹⁹⁴ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 205.

¹⁹⁵ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 47.

¹⁹⁶ Erdi Şafak, “Doğu Akdeniz’deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar”, s. 103.

¹⁹⁷ Serkan Küçükcuray, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı ve Türkiye”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, ss. 45, 46.

kıyılarının bulunmasından dolayı Divan bu ilkeyi, “*Coğrafyanın tamamen yeniden biçimlendirilmesi ile ilgili herhangi bir sorun olamaz,...Bu nedenle, durumun gerçekleri ne olursa olsun, coğrafyanın tamamen yeniden biçimlendirilmesi değil, bazı Devletler arasında olduğu gibi coğrafi durumun yarı eşitliği göz önüne alındığında, hakkaniyete aykırı farklılıklarla sonuçlanabilecek olası bir özelliğin etkilerini azaltma meselesidir*¹⁹⁸.” biçiminde vurgulamıştır. 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı’nda, kıyı şeridi kısıtlı olan bir devletin durumunun, kıyı şeridi geniş olan bir devlete benzer hale getirilmesinin¹⁹⁹ mümkün olmayacağı örneği verilerek bu ilkenin önemi vurgulanmıştır. Kamerun/Nijerya Davası’nda, Kuzey Denizi Davaları’na atıf yapılarak belli coğrafi özelliklerin sınırlandırma hattının ayarlanmasında gerekliliği ölçüsünde dikkate alınabilmesine rağmen bunun “*coğrafyanın tamamen yeniden biçimlendirilmesi ile ilgili bir sorun olmadığı*²⁰⁰” belirtilmiştir. Romanya/Ukrayna Davası’nda Yılan Adası’nın kıyı şeridini, ilgili kıyı bağlamında göz önünde bulundurmanın ciddi bir değişiklik yaratacağı ve bunun ise coğrafyayı yeniden biçimlendirmek anlamına geleceği belirtilmiş ve bu sebeple kıyı şeridi uzunluğu hesaplama ihmal edilmiştir²⁰¹.

C. Kara Denize Hakimdir İlkesi

Kara denize hakimdir ilkesinin, kıta sahanlığı kavramının ortaya çıkmasında önemli bir rolü vardır. Bu bağlamda bu ilkenin kıta sahanlığı kavramı üzerindeki rolü Truman bildirisinde, “*kıta sahanlığı sahildar devletin kara ülkesinin bir uzantısıdır ve bu nedenle doğal olarak ona aittir*²⁰².” biçiminde ifade edilmiştir. Zira, kıta sahanlığı kavramının ortaya çıkışı bakımından bu ilkenin merkezde yer aldığını söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları’nda ise Divan bu ilkeyi, “*kara denize hakimdir*²⁰³” biçiminde ifade ederek, kararının bir devletin kara parçasının deniz altındaki uzantısı üzerinde kullanabileceği gücün hukuki dayanağını²⁰⁴ oluşturduğunu

¹⁹⁸ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 91.

¹⁹⁹ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, para. 101, 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 57.

²⁰⁰ Land and Maritime Boundury between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guineu intervening), Judgment, I. C. J. Reports 2002, para. 295. (2002 tarihli Kamerun/Nijerya Davası olarak anılacaktır.)

²⁰¹ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, para. 149.

²⁰² Açıkönül, **op. cit.**, s. 96.

²⁰³ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 96; Aegean Sea Continental Shelf, Interim Protection, Order of 11 September 1976, I.C.J. Reports 1976, para. 86 (1976 tarihli Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası olarak anılacaktır.); 2001 tarihli Katar/Bahreyn Davası, para. 185.

²⁰⁴ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 96.

belirtmiştir. Tunus/Libya Davası'nda ise, bir devletin kara parçasının denize kıyısının, ona bitişik denizaltı alanlarının sahipliği bakımından belirleyici unsur olduğuna işaret edilmiştir²⁰⁵. Nikaragua/Honduras Davası'nda da Tunus/Libya Davası ile benzer şekilde, “deniz yetki haklarının kıyı devletinin kara parçası üzerindeki egemenliğinden kaynaklandığı... Bu yaklaşımı takip ederek, adalar üzerindeki egemenliğin, deniz sınırlandırmasından önce ve bağımsız olarak belirlenmesi gerekmektedir²⁰⁶.” şeklinde belirtilmiştir. Romanya/Ukrayna Davası'nda Divan, denize kıyısı olan devletlerin kıta sahanlığı ve MEB'e sahip olmalarını, bu ilkeye dayandırmaktadır²⁰⁷.

Yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı karanın deniz altındaki uzantısı olan kıta sahanlığı bakımından devletlerin kıyılarını ve karalarının deniz altındaki uzantılarını belirlemek oldukça önemlidir. Deniz altındaki kara uzantısı, kıyı devletinin birtakım münhasır haklara sahip olmasının olmazsa olmaz önkoşuludur. Kıta sahanlığının ortaya çıkması bakımından çok büyük bir öneme sahip olan bu ilkeyi, kıta sahanlığı sınırlandırmaları bakımından görmezden gelmek, bu kavramın doğasına aykırı olacaktır.

D. Hakkaniyet İlkeleri

1. Genel Olarak

Uluslararası deniz hukukunda ifade olarak hakkaniyet, genellikle tek başına kullanılmamaktadır. Hakkaniyet yerine “hakça kriter”, “hakça ilkeler”, “hakça çözüm”, “hakça sonuç”, “hakkaniyet ilkeleri”, “hakkaniyete uygun sonuç” gibi ifadeleri tercih edilmektedir. Ancak Romanya/Ukrayna Davası'nda, Romanya hakkaniyet ifadesini kullanırken, UAD'nin sadece sıfat olan hakçayı tercih ettiği görülmektedir²⁰⁸.

CKSS, BMDHS ve uluslararası örf hukuku kuralları, kıyıdaş devletler arasında deniz alanları sınırlandırılmasının, bölgenin tüm ilgili durumlarının dikkate alınarak, hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde ve hakça/hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşacak şekilde yapılmasını öngörmektedir²⁰⁹. 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları'nda

²⁰⁵ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 73.

²⁰⁶ Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment, I.C.J. Reports 2007, para. 126. (2007 tarihli Nikaragua/Honduras Davası olarak anılacaktır.)

²⁰⁷ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, para. 77.

²⁰⁸ Delabie, **op. cit.**, s. 148.

²⁰⁹ Bkz. CKSS, md. 6 ve BMDHS md. 74 ve 83.

hakkaniyetin, aynı koşullar altında olanlar arasında eşitliğin sağlanması anlamına geldiği belirtilmiştir²¹⁰.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında hakkaniyet kavramı, iki tür uygulama biçimine sahiptir. Bunlardan birincisi pozitif hukuk kuralı görünümündeki “*hakkaniyet ilkeleri (infralegem)*”, ikincisi ise hukuk dışı çözüm yolu niteliğinde kabul edilen “*hakkaniyet ve nisfet (contralegem)*”dir²¹¹. Bu iki uygulamada birbirinden farklılık göstermektedir. Yani, sınırlandırmanın hakkaniyet ilkeleri uyarınca gerçekleştirilmesi, “*ex aequo et bono*” karar verilmesi veya bir uzlaşmanın ya da adil bir paylaşımın gerçekleştirilmesi anlamına gelmez. Ayrıca eski adıyla “*hakkaniyet ve nisfet*” olan bu çözüm yolunun uluslararası mahkemelerce bir uyuşmazlığa uygulanabilmesi için tarafların bu yönde kesin rızalarının olması gerekir. Buna karşın, “*hakkaniyet ilkelerinin*” bir uluslararası mahkemece uygulanabilmesi için böyle bir rıza aranmamaktadır²¹².

Sınırlandırmada hakkaniyet ilkelerinin işlevi, coğrafyanın meydana getirdiği eşitsizliği gidermek de değildir. Bu bakımdan sınırlandırma yöntemi veya ilkesi de önemli değildir. Önemli olan sınırlandırmanın sonucudur. Hakkaniyete uygunluk somut olayın özel hal ve durumlarına göre değerlendirilmelidir²¹³. CKSS’de, hakkaniyetin deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında başvurulacak genel bir ilke olduğuna dair bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak doktrinde, bu Sözleşme’nin 6. md.’deki özel durumlar düzenlemesinin, hakkaniyet ilkelerine işaret ettiğine dair yorumlar yapılmıştır²¹⁴.

Truman Bildirisi’nden bu yana verilmiş olan yargı kararlarının neredeyse tamamında bu ilkeye rastlamak mümkündür. Divan, 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları’nda BMDHS’nin 83. md.’nin hazırlık çalışmalarını ve kıta sahanlığının sınırlandırılması hususunda akdedilen anlaşmaları değerlendirerek, eşit uzaklık ilkesinin hakkaniyete uygun bir çözüme götürdüğü takdirde uygulanabilen bir yöntem olduğunu belirtmiştir. Divan’a göre eşit uzaklık yöntemi, uygulanması zorunlu olan emredici bir ilke olmayıp ayrıca diğer yöntemlere kıyasla bir önceliğe de sahip

²¹⁰ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 91.

²¹¹ Erdi Şafak, “Doğu Akdeniz’deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar”, s. 97.

²¹² Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, s. 308.

²¹³ Toluner, *Devletin Yetkisi*, ss. 218, 219.

²¹⁴ Halis Balcıoğlu, “Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlıkları Kapsamında Doğu Akdeniz’de Durum Değerlendirmesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s. 44.

değildir²¹⁵. Sınırlandırma hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde, somut olayın bütün özellikleri dikkate alınarak yapılmalı ve diğer tarafın kara parçasının doğal uzantısı üzerindeki hakları ihlal edilmeden, ilgili devletlere kara parçalarının deniz altındaki doğal uzantısı olan alanların verilmesini sağlayacak şekilde olmalıdır²¹⁶.

Divan, 1984 tarihli Maine Körfezi Davası'nda deniz alanlarının sınırlandırılmasında dikkate alınması gereken hakkaniyet kriterlerinin somut olaylara uygulamada değişkenlik arz etmesinden dolayı tanımının bulunmadığını belirtmiştir²¹⁷. Sınırlandırmanın *“bölgenin coğrafi biçimi ve diğer ilgili durumlar çerçevesinde hakkaniyete uygun bir sonucu gerçekleştirecek şekilde, hakkaniyete uygun kriterler uygulanarak ve pratik metotlar kullanılarak yapılması”*²¹⁸ gerektiği beyan edilmiştir. Bu davada Divan'ın hakkaniyeti, sınırlandırmada temel norm olarak kabul ettiği görülmektedir.

1985 tarihli Libya/Malta Davası'nda ise bu ilkenin örf ve âdet hukuku kuralı niteliğinde olduğu belirtilmiş ve hatta hakkaniyet ilkelerine bazı örneklerde vermiştir. Bunlar, *“coğrafyanın yeniden biçimlendirilmesinin mümkün olmaması veya doğadan gelen eşitsizlikleri telafi etmeme ilkesi, diğerinin doğal uzantısını kapatmama ilkesi, bütün ilgili durumlara saygı ilkesi, hakkaniyet mutlak eşitlik anlamına gelmez ilkesi ve dağıtıcı adaletin söz konusu olmaması ilkesi”*²¹⁹’dir. 1993 tarihli Jan Mayen Davası'nda Divan, karşılıklı kıyılara sahip devletler arasında yapılacak sınırlandırmada eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasının şartını, hakkaniyete uygun çözüme erişilmesi olarak öngörmüştür²²⁰.

Hakkaniyet ilkeleri, sınırlandırmanın konusu olan deniz alanının özelliklerine göre farklılık arz etmektedir. Bu ilke kapsamında *“jeolojik özellikler, kıyının şekli, adaların varlığı, bunların kıta devletine ve diğer devlete olan uzaklığı, büyüklüğü, ekonomik ve sosyal durumları, sınırlandırma yapılacak alanda başka deniz sınırlarının varlığı, doğal zenginliklerin miktarı, seyrüsefer güvenliği”*²²¹ gibi hususlar ilgili durumlara örnek olarak gösterilebilecektir. Libya/Malta Davası'nda, ilgili

²¹⁵ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, paras. 109, 110.

²¹⁶ Kuran, **op. cit.**, s. 232.

²¹⁷ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 157.

²¹⁸ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 112 (2).

²¹⁹ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 46.

²²⁰ Aksar, **Teori ve Uygulamada**, s. 63.

²²¹ Umut Kedikli, Taşkın Deniz, Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, **Alternatif Politika**, C. VII, S. 3, 2015, s. 418.

durumların sınırlı sayıda olmadığı ancak bunun kapsamına kıta sahanlığı ve onun hukuki gelişimi ile ilgili olanların dahil edilebileceği belirtilmiştir²²².

Hakkaniyet ilkeleri durumdan duruma farklılık göstermekle birlikte, bu ilkeler arasında en önde geleni kuşkusuz ki bölgenin coğrafi özelliğidir. Coğrafyadan ise öncelikli olarak anlaşılması gereken husus, kıyılardır. Sınırlandırma hattının istikametinin belirlenmesinde kıyıların biçimi ve uzunluğu önem arz etmektedir. Hakkaniyet ilkeleri bağlamında, bölgenin coğrafi özelliklerini yansıtan bir sınırlandırma hattı oluşturulması öngörülmektedir. Uluslararası yargı kararlarına bakıldığında sınırlandırma işleminin başında, coğrafi unsurlara dayanan genellikle eşit uzaklık hattı/orta hat olan, bir geçici sınırlandırma hattı çizildiği görülmektedir²²³.

Hakkaniyet ilkeleri sadece coğrafi faktörlerle sınırlı olmamakla birlikte, adaların varlığı ve yerleri gibi, belirli coğrafi koşullarının uygun şekilde değerlendirilmesini de içerir²²⁴. Ancak, sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olabilmesi için, ilgili bütün durumların da dikkate alınarak sınırlandırmaya uygun olacak faktörlerin belirlenmesi ve hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde bu faktörleri gerçekleştirecek en uygun sınırlandırma yönteminin seçilerek uygulanması gerekir. Yöntemi belirlemede dikkat edilecek husus ise yöntemin, hakkaniyete uygun bir çözüm üretecek şekilde olmasıdır. Bununla birlikte tüm durumlar bakımından hakkaniyete uygun çözümü sağlayacak tek bir yöntemin bulunmadığını gözden kaçırmamak gerekmektedir²²⁵.

2. İlgili Durumlar

Deniz alanları uyuşmazlıklarında, orantılılık düşüncesinin merkezinde hakkaniyet ilkeleri yer almaktadır. Bu ilke ise, ilgili durum, faktör veya kriterlerin dikkate alınmasını gerektirir²²⁶. Libya/Malta Davası'nda bu husus, *“kıta sahanlığı sınırlandırması, hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmak üzere bütün ilgili durumlar dikkate alınarak ve hakkaniyet ilkeleri uygulanarak gerçekleştirilmelidir”*²²⁷.” biçiminde ifade edilmiştir.

²²² 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 48.

²²³ Yücel Acer, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, Haz. Sertaç Hami Başeren, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 2013, s. 316.

²²⁴ Dolunay Özbek, “Islands and Maritime Boundary Delimitation in the Semi- Enclosed of the Aegean”, **Proceedings of the International Symposium on the Problems of Regional Seas**, Ed. Bayram Öztürk, Nesrin Algan, TÜDAV, 2001, s. 171.

²²⁵ Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, **Stratejik Araştırmalar**, S. 8 (14), 2010, s.166, 167; Uğur, **op. cit.**, s. 47.

²²⁶ Cottier, **op. cit.**, s. 10.

²²⁷ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 45.

İlgili durumlar, literatürde farklı biçimlerde sınıflandırılmaktadır. Öncelikle bu sınıflandırma ve ele alınacak faktörlerin sınırlı sayıda olmadığını belirtmekte yarar vardır. İctihat hukuku ile gelişen bu faktörlere, gelecekteki davalarla yenilerinin eklenmesi mümkündür. Sınıflandırmalarda en çok tercih edilen coğrafyaya dayalı bir ayırım yapılmasının asıl sebebi ise, sınırlandırmayı etkileyen hususun coğrafya olmasıdır. Coğrafyayı görmezden gelerek yapılan bir sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olduğu elbette düşünülemez. İlgili durumların bir alt başlığını oluşturan coğrafi faktörler, coğrafi olmayan diğer faktörlere göre sınırlandırmada çok daha önemli bir yere sahiptir. Coğrafi faktörlerin bunun dışında diğer bir işlevi ise, ilgili durumların yöntemi belirleme aşamasında dikkate alınmasıdır²²⁸.

Coğrafi faktörlerin neler olduğunu açıklamadan önce, bu faktörlerin sınırlandırmadaki rolünün, coğrafi olmayan faktörlere göre birincil olduğunu belirtmek gerekir. Bunun sebebi ise yukarıda da belirtildiği gibi coğrafyanın sınırlandırmada göz ardı edilemeyecek olmasıdır. Coğrafi faktörler; *“bölgesel coğrafya (bölgenin genel karakteristiği ve okyanus, yarı kapalı deniz gibi belli özellikleri), kıyıların biçimi (kıyıların karşılıklı ya da bitişik olması, kıyıların istikameti, kıyı uzunluklarının karşılaştırılması, içbükey ya da dışbükey kıyı biçimi), esas noktalar (limanlar, kıyılar, dış limanlar, nehir ağızları, adalar, cezir yükseltisi, kayalıklar ve kıyı ile ilgili bunların durumları), adaların ve kayalıkların varlığı, jeomorfolojik ve jeolojik faktörler (deniz yatağı ve onun altı)”*²²⁹ olarak ele alınabilir.

İlgili alanın coğrafyasının orantılılık uygulaması bakımından, kıyıdan uzakta, özellikli durumların varlığı ya da bitişik veya karşılıklı kıyılara göre değişkenlik arz eden durumlar gibi hususlarda çok faydası olabilir²³⁰. Özellikle sınırlandırma sürecindeki fiziki gerçeklik olan kıyıların coğrafyası, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında temel bir husus olarak ele alınmaktadır²³¹. *“Kara denize hakimdir”* ve *“kara bu hakimiyetini kıyı yüzü aracılığı ile kullanır”* ilkeleri birlikte değerlendirildiğinde burada aslında, coğrafya kavramından kıyı coğrafyasının kastedildiği de anlaşılmaktadır²³². Örneğin, 2002 tarihli Kamerun/Nijerya Davası’nda,

²²⁸ Gökalp, *op. cit.*, s. 66.

²²⁹ **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, New York, United Nations, 2000, ss. 25-46 https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/publicationtexts/Handbook%20on%20the%20delimitation%20of%20maritime%20boundaries_Eng.pdf (Çevrimiçi, Son Erişim Tarihi 19.06.2020); Tanaka, **The International Law of the Sea**, ss. 209-224.

²³⁰ **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, s. 26.

²³¹ Ndiaye, *op. cit.*, s. 502.

²³² Gökalp, *op. cit.*, ss. 66, 67.

Gine Körfezi ve Kamerun kıyılarının biçiminin içbükey olması, ilgili bir durumu ele alınmıştır. Divan burada içbükey kıyıların sınırlandırılacak olan alanda olması gerektiğini belirtmiştir.²³³ Ayrıca eşit uzaklık yönteminin, sınırlandırmanın tam olarak bitişik kıyıların arasında olmaktan çıkıp karşılıklı kıyılar arasındaki bir sınırlandırmaya döndüğü ya da tam tersi durumlarda orantılılık kriteri kullanılırken önemli olabileceğine işaret etmektedir²³⁴.

Coğrafi olmayan faktörlerden kastedilen ise, coğrafi faktörlerin dışında kalan diğer faktörlerin tümüdür. Bunlar ise; “*ekonomik faktörler (özellikle hidrokarbon ve balıkçılık kaynakları, devletlerin sosyo-ekonomik durumu), seyrüsefer faktörü, siyasi ve güvenlik faktörü, çevresel faktörler, üçüncü devletlerin varlığı ve tarihi haklar*”²³⁵ biçimindedir. Bu faktörler sınırlandırmalarda coğrafi faktörler kadar dikkate alınmamakta olup, ikincil niteliktedir. Örneğin, sınırlandırmalara dair devletler arasında yapılan görüşmeler doğası gereği siyasi olmasına rağmen, çok nadiren bu faktörlerin sınırlandırma hattı çiziminde rol oynadığı görülmektedir. Benzer biçimde, sosyoekonomik faktörlere kalıcılığı olmamasından dolayı devlet uygulamalarında rastlamak mümkün değildir²³⁶. Bu durum 1982 tarihli Tunus/Libya Davası’nda, “*Bir devlet bugün fakir olabilir ve değerli bir ekonomik kaynağın keşfi gibi bir durum neticesinde yarın zengin olabilir*”²³⁷ biçiminde ifade edilmiştir. Bununla birlikte, her ne kadar coğrafi faktörler kadar olamasa da coğrafi olmayan faktörlerin de sınırlandırmalar bakımından, etkisi ölçüsünde dikkate alınması gerektiği yadsınamaz bir gerçektir.

E. Orantılılık ilkesi

Öncelikle bu ilke bakımından daha detaylı bir inceleme ikinci bölümde yapılacağından dolayı bu başlık altında sadece genel bir bilgi verilmesinin amaçlandığını belirtmek isteriz. Günümüzde kıta sahanlığı sınırlandırılması bakımından önemi gittikçe artan orantılılık ilkesi, sınırlandırmada ilgili devletlerin kıyı uzunlukları ile paylaşılan alanlar arasında bir orantının olmasını sağlamaktadır.

1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları’nda, “*Hakkaniyet ilkelerine uygun bir sınırlamanın, kıyı devletine ait kıta sahanlığı alanlarının genişliği ile kıyı şeridinin genel istikametinde ölçülen kıyı uzunluğu arasında ortaya çıkması gereken makul*

²³³ 2002 tarihli Kamerun/Nijerya Davası, paras. 296, 297.

²³⁴ *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*, s. 28.

²³⁵ *Ibid.*, ss. 25-46; Tanaka, *The International Law of the Sea*, ss. 209-224.

²³⁶ *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*, ss. 41, 42.

²³⁷ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 107.

*ölçüde orantılılık unsuru, bu amaçla, aynı bölgedeki bitişik devletler arasındaki diğer kıta sahanlığı sınırlamalarının fiili veya olası etkileri dikkate almaktadır*²³⁸.” biçiminde tanımlanmıştır. Tanımdan da anlaşıldığı üzere, makul ölçüde bir orantının gerçekleştirilmesi unsuruna, hangi yöntemle gerçekleştirilmiş olursa olsun herhangi bir hattın hakkaniyete uygunluğunu değerlendirirken²³⁹ başvurulmuştur. Bu kavramın, bağımsız bir sınırlandırma yöntemi ya da prensibi olmayıp, başka yollarla ulaşılan sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluk testi olduğu belirtilmiştir²⁴⁰. Orantılılık, aynı zamanda sınırlandırmada dikkate alınması gereken “*faktörlerden*” biri olarak da ele alınmıştır. “*Bağımsız bir hak kaynağı*” olmamasına rağmen orantılılık, hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasında belirli bir ağırlığa sahip olan bir faktördür²⁴¹. 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı’nda, “*ilgili kriter veya faktör olan herhangi bir genel orantılılık ilkesi yerine orantısızlıktır*²⁴².” biçiminde belirtilmiştir.

Ne ölçüde bir orantısızlığın hakkaniyete uygun olmayan sonuçlara yol açacağına dair ise günümüzde halen, içtihat hukukunda bir netlik bulunmamaktadır. Bu bağlamda kararlarda, sadece önemli orantısızlık olması biçiminde dile getirildiği görülmekte ve önemli orantısızlığın olmadığı durumlarda sınırlandırma sonucunun hakkaniyete uygun olduğu belirtilmektedir. Örneğin, Eritre/Yemen Hakemlik Kararı’nda, jeodezi uzmanı aracılığıyla genel istikametleri doğrultusunda ölçülmüş ilgili kıyıların uzunluklarının oranı ve paylaştırılan su alanları arasındaki oran hesaplanmış ve kıyı uzunlukları arasındaki oran 1:1,31 (Yemen: Eritre); karasularının da dahil edildiği paylaştırılan su alanları arasındaki oran ise 1:1,09 (Yemen: Eritre) olarak bulunmuştur. Hakem Mahkemesi burada belirlenen sınırlandırma hattının, orantısızlığa yol açmadığını belirtmiştir²⁴³.

Divan, kıyı uzunlukları ile paylaştırılan alanlar arasında yapılacak karşılaştırma bakımından iki ayrı alanın esas alınabileceğini belirtmiştir. Bunlardan ilki suların en çok çekildiği hattın ötesinde kalan deniz alanlarının karşılaştırılmasını, diğeri ise yalnız karasularının ötesinde kalan deniz alanlarını esas alarak bir karşılaştırmanın

²³⁸ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 101 (D) (3).

²³⁹ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 242.

²⁴⁰ Award of the Arbitral Tribunal between the Government of the State of Eritrea and the Government of the Republic of Yemen, relating to maritime delimitation between them (PCA), 1999, para. 165. (1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı olarak anılacaktır.)

²⁴¹ Günter Jaenicke, “The Role of Proportionality in the Delimitation of Maritime Zones”, **Realism in Law-Making: Essay on International Law in Honour of Willem Riphagen**, Ed. Adriaan Bos, Hugo Sibbesz, Martinus Nijhoff Publishers, 1986, s. 55.

²⁴² 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, para. 101.

²⁴³ 1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı, para. 168.

yapılması şeklindedir. Kıyılarının genel biçimi ve karasuları genişliği aynı ise bu iki yöntem farklı sonuçlara yol açmaz. Diğer durumlar bakımından farklı sonuçların ortaya çıkması durumunda ise, yöntemlerden hangisinin hakkaniyete uygun sonuca götüreceği, alanın özel durumları da dikkate alınarak belirlenecektir²⁴⁴. Bu bakımdan kıyı uzunluklarının dikkate alınması, başlangıçta çizilen orta hattan yola çıkılarak hakkaniyete uygun bir sınır belirleme sürecinin bir kısmını oluşturmaktadır.

F. Kapatmama/Kesmeme İlkesi

Sınırlandırmada dikkate alınan bir diğer ilke, kapatmama/kesmeme ilkesidir. Kıta sahanlığı genişliğinin belirlenmesinde mesafe unsurunun kabul edilmesiyle, sınırlandırma hattının, her devletin kıyılarına yakın alanları bırakması gerektiği kabul edilmiştir. Bu bağlamda sınırlandırma bir devletin yakınındaki deniz alanlarını başka bir devlete vermekle sonuçlanıyorsa, bu sınırlandırma hakkaniyete aykırılık teşkil edecektir²⁴⁵. Bu ilkenin uygulaması sınırlandırmada kabul edilen hak kazanım esaslarına göre farklılık göstermektedir. Bunlar, “*diğer devletin doğal uzantısının kapatılmaması, mesafe esasına göre deniz uzantısının ilgili devlete verilmesi (non-encroachment) ve devletlerin kıyı projeksiyonlarının kesilmemesi (no cut-off)*”²⁴⁶’dır.

İçtihat hukuku ile ortaya çıkıp uygulama alanını genişleten kapatmama ilkesi, ilk kez 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları’nda, “*kıyı devletinin doğal uzantısının kapatılmaması*”²⁴⁷ anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu davada, doğal uzantının sınırlandırma hattını belirleyebilecek işlevsel bir özelliğinin olmadığı, tarafların anlaşmaya varırken kullanacakları faktörleri tanımlayan bir özelliğinin olduğunun belirtildiğine dair bir yorum yapılmıştır²⁴⁸. Daha sonrasında 1984 tarihli Maine Körfezi Davası’nda ise “*deniz uzantısının kapatılmaması, devletlerin kıyı projeksiyonlarının kesilmemesi*”²⁴⁹ şeklinde iki farklı hak kazanım esası bir arada yer almıştır. 1982 tarihli Tunus/Libya Davası’nda Divan, kara ülkesinin fiziksel doğal uzantısının, bu hakların nereye kadar olduğunu belirlemek için tek başına yeterli olmadığını belirtmiştir²⁵⁰.

²⁴⁴ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 222.

²⁴⁵ Erdi Şafak, “Doğu Akdeniz’deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar”, s. 102.

²⁴⁶ Açıkğönül, **op. cit.**, s. 126.

²⁴⁷ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 85.

²⁴⁸ Dolunay Özbek, “Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 82.

²⁴⁹ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 157.

²⁵⁰ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 43.

1985 tarihli Libya/Malta Davası'nda, kıta sahanlığı bakımından hak kazanımını sağlayan esasın, doğal uzantıdan mesafeye dönüştüğü belirtilmiştir. Davada bu ilkenin, 200 milin ötesindeki alanlar bakımından uygulama alanına sahip olduğu görülmektedir²⁵¹. 1992 tarihli Fransa/Kanada Davası'nda “projeksiyonları kapatma/kesme etkisi²⁵²” olmadığına karar verilmiştir. 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados Davası'nda “sınırlandırma hattının kesme etkisi yaratmaması²⁵³” gerektiği belirtilmiştir. 2007 tarihli Nikaragua/Honduras Davası'nda UAD “açıortay yönteminin...projeksiyonu kesme etkisini engelleyeceğine²⁵⁴” karar vermiştir. 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası'nda “eşit uzaklık hattının...deniz yönüne doğru...olası kesme ve kapatma etkilerini bertaraf ettiği²⁵⁵” belirtilmiştir. 2018 tarihli Kosta Rika/Nikaragua Davası'nda “eşit uzaklık hattının Kosta Rika'nın projeksiyonu bakımından kesme etkisi gösterdiği²⁵⁶” belirtilmiştir.

Libya /Malta Davası'na kadar kıta sahanlığı bakımından hak kazanabilmenin önkoşulu, kıta sahanlığının kıyı devletinin doğal uzantısı olmasıdır. Bu davaya kadar doğal uzantı kavramı, fiziksel anlamda kullanılmıştır²⁵⁷. Coğrafi bakımdan doğal uzantı kavramı ise, doktrin ve içtihatlarda “diğer devletin doğal uzantısını kapatmama/kesmeme” biçiminde adlandırılmıştır. Bu bağlamda diğer devletin uzantısını kapatmama ilkesi, hakkaniyet ilkesi, hakkaniyet kriteri ya da sonucun hakkaniyete uygunluğunu test eden bir ilke olarak farklı biçimlerde kullanılmıştır²⁵⁸.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, doğal uzantının kapatılmaması ile uygulanılmaya başlayan kapatmama ilkesi, sonraları deniz uzantısının ve projeksiyonun kapatılmaması veya kesilmemesi halini alarak uygulamada daha geniş bir biçimde kendine yer edinmiştir. Kapatmama, mutlak şekilde uygulanması zorunlu olan bir ilke değildir. Bir anakaranın doğal uzantısının, deniz uzantısının veya genel projeksiyonunun hangi durumda olursa olsun

²⁵¹ Gökalp, **op. cit.**, s. 127.

²⁵² Award of the Arbitral Tribunal between Canada and France, relating to the delimitation of maritime areas between them, **International Legal Materials**, C. XXXI, 1992, para. 70. (1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı olarak anılacaktır.)

²⁵³ 2006 tarihli Barbados/ Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı, paras. 321, 375.

²⁵⁴ 2007 tarihli Nikaragua/Honduras Davası, para. 290.

²⁵⁵ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, paras. 199, 200, 291.

²⁵⁶ Maritime Delimitation in the Caribbean Sea and the Pacific Ocean (Costa Rica v. Nicaragua) and Land Boundary in the Northern Part of Isla Portillos (Costa Rica v. Nicaragua), 2018, para. 150. (2018 tarihli Kosta Rika/Nikaragua Davası olarak anılacaktır.)

²⁵⁷ Gökalp, **op. cit.**, ss. 120, 121.

²⁵⁸ **Ibid.**, s. 121.

kapatılmamasını sağlamaya çalışmanın, o bölgenin ilgili durumları bütün olarak değerlendirildiğinde hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açabileceği unutulmamalıdır²⁵⁹.

G. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü

1958 tarihli CKBBS'nin 10. md. ile benzer olarak 1982 tarihli BMDHS'nin 121/1. md.'de adalar, "..., su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır"²⁶⁰. biçiminde tanımlanmaktadır. Adaların, karasuları, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi, Sözleşme'de kara ülkesine uygulanacak diğer hükümlere uygun olarak²⁶¹ belirlenmektedir. Ancak, üzerinde insanların barınmasına imkân olmayan veya kendine ait bir ekonomik hayatı bulunmayan kayalıkların, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi bulunmamaktadır²⁶². Her iki sözleşmedeki düzenlemelere bakıldığında, anakara ile adalar hak kazanım esası bakımından eşit durumda iken, sınırlandırma da ise bu eşitliğin söz konusu olmadığı görülmektedir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında adaların iki farklı işlevi olabilmektedir. Bazı durumlarda adalar, sınırlandırmada esas hat ve kıyı şeridinin genel biçimi belirlenirken ve kıyı uzunluğu hesaplanırken, anakaralar gibi tam etkiye sahip olabilmektedir. Diğer bazı durumlarda ise adalar, anakara gibi göz önünde bulundurulmadan, sadece ilgili durum olarak dikkate alınmaktadır. Sınırlandırılacak alanda bulunan bir adanın, anakaranın bir parçası olarak mı ya da ilgili durum olarak mı ele alınacağı sorusuna en uygun cevap ise, her bir davanın kendi özel koşulları çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğidir²⁶³. Genel olarak, UDHM'nin de belirttiği gibi, ne içtihat hukukunda ne de devlet uygulamalarında, deniz alanlarının sınırlandırılmasında adalara ne kadarlık bir etkinin verileceğine dair genel bir kural bulunmamaktadır²⁶⁴. Kıyıları bitişik ve karşılıklı olan devletler bakımından adalar, sınırlandırmanın yapılmasını daha karmaşık hale getirmektedir.

Deniz alanlarının paylaşımının söz konusu olmadığı çakışmayan alanlar bakımından her bir ada, anakara gibi deniz yetki alanlarının tamamına sahip olabilirken, deniz alanlarının çakıştığı kısımlar bakımından sınırlandırma yapılırken, adaların anakara karşısında sahip olacağı etki genellikle sınırlı olmaktadır²⁶⁵. Bu

²⁵⁹ Açıkğönül, **op. cit.**, s. 127.

²⁶⁰ CKBBS md. 10; BMDHS, md. 121 (1).

²⁶¹ **Ibid.**, md. 121 (2).

²⁶² **Ibid.**, md. 121 (3).

²⁶³ Açıkğönül, **op. cit.**, s. 168.

²⁶⁴ 2012 tarihli Bengal Körfezi UDHM Kararı, para. 147.

²⁶⁵ Küçükkuray, **op. cit.**, s. 47.

bağlamda içtihat hukukunda adaların etkisinin dört şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan birincisi, adalara tam etki (*full effect*) tanınmasıdır. Bu kapsamda Katar/Bahreyn Davası'nda, Katar'ın 2,9 mil ilerisinde bulunan Janan Adaları'na²⁶⁶ ve Nikaragua/Honduras Davası'nda Honduras'ın Karayip Denizi'ndeki Honduran Adaları ve Nikaragua'nın egemenliği altındaki Edinburg Adacığına tam etki verilmiştir²⁶⁷. Eritre/Yemen Davası'nda ise "*bütünlük testi*" dikkate alınmıştır. Bu teste göre, anakara ile bütünlük oluşturan bütün adalara tam etki verilmiştir. Bu kapsamda, Eritre'nin Dahlak Adaları'na²⁶⁸, Yemen'in ise Kamaran ve bu adanın kuzeybatısında bulunan Uqban ve Kutama Adaları'na orta hattın oluşturulmasında tam etki tanınmıştır²⁶⁹. Sri Lanka/Hindistan (1974 ve 1976 yıllarında), Küba/Amerika Birleşik Devletleri (1977) arasındaki andlaşmalarda olduğu gibi devlet uygulamalarında adalara tam etkinin tanındığı örneklerle rastlamak mümkündür. Bu andlaşmaların, kıyıları karşılıklı olan devletler arasında akdedildiği ve eşit uzaklık yöntemi bakımından uygunluk arz eden durumların var olduğu göze çarpmaktadır²⁷⁰.

İkinci bir görünüm ise, adalara yarım etki/kısmi etki (*half effect/partial effect*) tanınmasıdır. İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı'nda İngiltere'ye ait Scilly Adası ile Fransa'nın Ushant Adası'na yarım etki verilmiştir²⁷¹. Scilly Adası'nın batıya doğru projeksiyonu özel bir durum oluşturmaktadır²⁷². Scilly Adası ile İngiltere arasındaki mesafe iki kat olarak tespit edilmiştir. Bu mesafe ise adalara yarım etki tanınması yönteminin uygunluğu bakımından önemlidir²⁷³.

Tunus/Libya Davası'nda ise, Tunus'un kendi kıyılarına yakın olan Kerkennah Adaları'na yarım etki tanınmıştır. 42° meridyeninde olan Tunus kıyıları ile 62° meridyeninde olan Kerkennah Adalarının açığırtayı alınarak 52° meridyeni sınır olarak belirlenmiştir²⁷⁴. Divan, Seal Adası'nın (ve ondan daha küçük olan Mud Adası) hem boyutları hem de özellikle coğrafi konumu sebebiyle sınırlandırmada göz ardı edilemeyeceğini belirtmiştir. 2,5 mil uzunluğunda, deniz seviyesinden yaklaşık 50 feet yükseklikte olan bu adada tüm yıl boyunca yaşam bulunmaktadır. Ada'nın Sable Burnu'nda olmasından ötürü, Körfez'in kapanış hattında sadece 9 mil uzaklıkta

²⁶⁶ 2001 tarihli Katar/Bahreyn Davası, para. 222.

²⁶⁷ 2007 tarihli Nikaragua/Honduras Davası, paras. 304, 305.

²⁶⁸ 1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı, para. 146.

²⁶⁹ 1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı, para. 151.

²⁷⁰ **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, s. 34.

²⁷¹ 1977 tarihli Birleşik Krallık/Fransa Hakemlik Kararı, para. 253.

²⁷² 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, para. 244.

²⁷³ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, para. 251.

²⁷⁴ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, paras. 128, 129.

bulunan adanın Körfez'e girişte hakim pozisyonunda olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle adaya yarım etki tanınmanın uygun olduğu düşünülmüştür²⁷⁵. 2018 tarihli Kosta Rika/Nikaragua Davası'nda, Nikaragua'nın egemenliği altında olan Mısır Adaları (Corn Islands), Nikaragua kıyılarından 26 mil mesafede olup Büyük Mısır Adası'nın yüzölçümü 9.6 km² iken, Küçük Mısır Adası'nın yüzölçümü 3 km²'dir²⁷⁶. Büyüklükleri ve anakara kıyısından önemli uzaklıkta olmaları göz önüne alındığında, bu adalara yarım etki tanınmıştır²⁷⁷.

Üçüncü görünüm olarak ise, adalara cep bölge/karasuları (*enclave solution*) verilmesidir. Bu yöntemle göre, ters tarafta olan adalara²⁷⁸ 12 mil genişliğe kadar karasuları verilebilmektedir. Ayrıca UAD, yasal statüsüne bakılmaksızın met durumunda su üstünde kalabilen tüm oluşumlar bakımından bu yöntemin uygulanması gerektiğini belirtmiştir²⁷⁹. Göllerin sınırlandırılmasında kullanılan bu yöntemin ilk örneği olan 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı'nda, Kanal Adaları bakımından bu yöntemle başvurulmuştur. İngiltere egemenliği altında olan bu Adalar, Fransa kıyılarına daha yakın konumda bulunmaktadır. Mahkeme bu davada, bu adalara tam etki tanınmasının hakkaniyete aykırı bir sonuca yol açacağını belirtmiştir²⁸⁰. Çözüm olarak, öncelikle iki devletinde anakarası esas alınarak orta hat çizilmiş ve ardından Kanal Adaları'nın Manş Denizi'ne bakan yüzleri olan kuzey ve batısında 12 millik cep bölgeler oluşturulmuştur²⁸¹.

Kanal Adaları ile benzer şekilde, 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası'nda ise yasal statüsü tam olarak belirlenmemiş ve anakaraya yaklaşık 20 mil uzaklıkta tek başına bulunan ve Ukrayna kıyısını oluşturan adalardan bağımsız, ayrı bir ada olan Yılan Adası'na 12 mil karasuları verilmiştir²⁸². Divan, Yılan Adası'nın esas nokta olarak kullanılmasının kati bir biçimde kabulünün, eşit uzaklık hattının oluşumu üzerinde orantısız ve bozucu bir etkiye sahip olacağını belirtmiştir²⁸³. 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası'nda, Kolombiya'ya ait özellikle kuzeydeki Quiatsueño, Roncador ve Serrana ile güneydeki Albuquerque adaları ve Doğu-Güneydoğu

²⁷⁵ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 222.

²⁷⁶ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para.49.

²⁷⁷ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para.154.

²⁷⁸ Ters tarafta bulunan ya da yanlış taraftaki adalar tabiri, başka bir devletin kıta sahanlığı ve ekonomik bölgesinde bulunan adaları nitelemektedir.

²⁷⁹ Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), Judgment, I.C.J. Reports 2012, para. 238. (2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası olarak anılacaktır.)

²⁸⁰ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, para. 196.

²⁸¹ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, paras. 201-202.

²⁸² 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, para. 188.

²⁸³ Schofield, *op. cit.*, ss. 233, 234.

Adası'na sadece 12 mil karasuları verilmiştir²⁸⁴. Quiatsueño'nun BMDHS'nin 121 (1). md. kapsamında kayalık olmasının, bu kayalığın met zamanında su üstünde kalabilmesinin yeterli görülmesinden dolayı, cep bölgenin verilmesi bakımından bir engel teşkil etmemiştir²⁸⁵.

Son görünüm ise, adalara hiç etki (*no effect*) verilmemesidir. Bu yöntemde “*bütünlük testine*” göre anakara ile bütünlük arz etmeyen adalara hiçbir etki tanınmamaktadır. Bu kapsamda Tunus/Libya Davası'nda anakaradan uzak olan Cerbe Adası'na, Gine/Gine-Bissau Davası'nda Bijagos ve Güney Adaları'na, Katar/Bahreyn Davası'nda Quit'at Jaradah ve Fasht al Jarim Adaları'na hiçbir etki verilmemiştir²⁸⁶. Libya/Malta Davası'nda Divan, geçici eşit uzaklık hattının hesaplanmasında hakkaniyet gereği Malta'ya ait Filfa Adasını esas nokta olarak dikkate almamış ve bu adaya hiçbir etki tanınmamıştır²⁸⁷. Eritre Yemen Davası'nda, Dahlak Adaları'na önemli bir etki tanınmasına rağmen daha güneyde bulunan kıyı adalarını ise tamamen ihmal etmiştir. Yemen'e ait olan Jabal al-Tayr ve Zubayr Adalarına ise, kurak olmaları ve sosyal hayata elverişsiz olmalarından ötürü hiç etki tanınmamıştır²⁸⁸. Ayrıca bu davada, devletlerin balıkçılık yapan devletler olmaları ve balıkçılık üzerindeki tarihi hakların korunması Mahkemenin kararında önemli bir yer tutmuştur²⁸⁹. Katar/Bahreyn Davası'nda Bahreyn'e ait olan Qit'at Jadarah Adası'nın, iki devlet arasındaki eşit uzaklık hattı civarında, küçük ve sosyal hayata elverişsiz olduğu belirtilmiştir. Mahkeme bu adalara etki tanımının hakkaniyete uygun olmayacağını belirterek bu adaları dikkate almamıştır²⁹⁰.

Devlet uygulamalarına bakıldığında ise, Tanzanya/Kenya Andlaşması (1975, 1976) ve Arjantin/Şili Andlaşması'nda (1978) olduğu gibi, eşit uzaklık yönteminin sınırlandırma bakımından uygun olmadığı, kıyıları bitişik olan devletler arasında yapılan sınırlandırmalarda adalara azalan etkinin verildiği, hatta genellikle hiçbir etki verilemeyerek bu adaların göz ardı edildiği görülmektedir. Ayrıca üzerindeki bağımsızlığın tartışmalı olduğu adalar bakımından da bu adaların sınırlandırmalarda dikkate alınmaması yoluna gidilmiştir. Örneğin, İran/Katar (1969) arasındaki sınırlandırmada Halul Adası dikkate alınmamıştır. Son olarak, sınırlandırmada büyük

²⁸⁴ 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası, para. 12 (7).

²⁸⁵ Tanaka, *The International Law of the Sea*, s. 217.

²⁸⁶ *Ibid.*, s. 216.

²⁸⁷ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 64.

²⁸⁸ 1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı, para. 148.

²⁸⁹ 1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı, paras. 74, 62, 63.

²⁹⁰ 2001 tarihli Katar/Bahreyn Davası, para. 219.

orantısızlık yaratacak adalara hiçbir etki verilmeyebilir. Örneğin, Birleşik Krallık/İrlanda arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasında Rockall, büyük orantısızlıklara yol açacağından dolayı ihmal edilmiştir²⁹¹.

Yukarıda da bahsedildiği gibi içtihat hukukunda dört farklı durumda bulunan adalar bakımından dört farklı uygulamanın olduğu görülmektedir. Türkiye bakımından ise adalar hususu ve sınırlandırmada bunların etkisi oldukça önemlidir. Özellikle Ege Denizi'nde fazla sayıda ada bulunmaktadır. Bu adaların sınırlandırmaya yansması ise oldukça tartışmalıdır. Türkiye tarafından, III. BMDHK'da sınırlandırmada adaların rolüne ilişkin olarak, karasularının ötesinde bulunan ve ekonomik hayatı bulunmayan adaların kendine ait deniz alanlarının olmayacağı, sınırlandırmayla ilgili hükümler saklı kalmak koşuluyla yarı kapalı denizlerde bulunan adaların deniz alanlarının hakkaniyete uygun biçimde anlaşma yoluyla belirlenmesi ve ters tarafta bulunan adaların ise ülke ve nüfusun 1/10'unu oluşturmadıkça²⁹² kendilerine ait deniz alanlarına sahip olamayacakları dile getirilmiştir. Uluslararası yargı kararlarında ise, adalara deniz alanları sınırlandırılmasında genellikle sınırlı bir etki verildiği söylenebilir. Bununla birlikte bu adalara ne ölçüde bir etkinin tanınacağı hususu ise, hakkaniyet düşüncesi ve özellikle adanın kıyı şeridi uzunluğuna göre sınırlandırmada yaratacağı orantısız etkilere de bağlı olarak değerlendirilmelidir²⁹³.

²⁹¹ **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, s. 34.

²⁹² Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 224.

²⁹³ **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, s. 35.

İKİNCİ BÖLÜM

KİTA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASINDA ORANTILILIK İLKESİ

I.ORANTILILIK DÜŞÜNCESİ

Orantılılık düşüncesi genel olarak hakkaniyet kavramının merkezi bir unsuru olarak görülmüştür. Doktrinde, orantılılık ile hakkaniyet ilişkisi “... *eski çağlardan beri filozoflar, düşünür ve sonraları teologlar tarafından adaletin/hakkaniyetin, aritmetik eşitlik anlamına gelmediği ancak oran ve orantıların eşitliği olduğu ve değiştirici ve dağıtıcı adalet arasındaki ayrımın bu yönünün vurgulandığı sürekli bir biçimde öğretilmiştir*²⁹⁴.” şeklinde belirtilmiştir. Ancak orantılılık ile hakkaniyet eş anlamlı kavramlar değildir. “*Orantılılık ilkesine göre, deniz alanlarının, her bir tarafa verilmiş olan kıta sahanlığı alanları ile bunların kıyı hatlarının uzunlukları arasındaki oranın göz önüne alınması suretiyle sınırlandırılması gerekir*²⁹⁵.” Bu ilke, deniz alanı sınırlandırmasının, her bir tarafa verilecek deniz alanı yüzölçümü ile bu alana bakan kıyı uzunluğunun oranı dikkate alınarak yapılmasını sağlamaktadır²⁹⁶. Bu kavramın, eşit uzaklık ilkesinin uygulanamadığı durumlarda her bir ilgili devlete tahsis olunan kıta sahanlığı alanı ve ilgili kıyı şeridi uzunluğu arasındaki ilişkiyi tespiti yarayan oldukça spesifik bir kavram olduğu söylenmiştir. Bu fikir Sir Francis Vallat tarafından 1946’da “*nerede birkaç devlet tarafından sınırlanan koy veya körfez bulunuyorsa... en hakkaniyete uygun çözüm denizaltı alanlarını, bitişik devletler arasındaki kıyı şeridi uzunluğu ile orantılı olarak karasuları dışında, bölmek olacaktır.*”²⁹⁷ şeklinde dile getirilmiştir. Bu fikir, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları’nda, Federal Almanya Cumhuriyeti tarafından da benimsenmiştir. Başlarda sadece eşit uzaklık ilkesinin uygulanamadığı durumlar bakımından kullanılabilecek bir ilke olduğu düşüncesi,

²⁹⁴ Jin- Hyun Paik, “The Role of Proportionality in Maritime Delimitation: State of Jurisprudence”, **Coexistence, Cooperation and Solidarity**, Ed. Holger P. Hestermeyer, Doris König, Nele Matz-Lück, Volker Röben, Anja Seibert-Fohr, Peter-Tobias Stolland Silja Vönekyss, Vol. II, Brill/Nijhoff, 2011, s. 199.

²⁹⁵ Gökalp, **op. cit.**, s. 111.

²⁹⁶ Sami Doğru, “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka göre Bölgedeki Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması”, **TBB Dergisi**, S.119, 2015, s. 530.

²⁹⁷ Rosalyn Higgins, **Problems & Process: International Law and How We Use it**, New York, Oxford University Press, 1994, ss. 228, 229.

sonraları herhangi bir durumda, kıyı uzunluğu ile orantılı olarak kıta sahanlığının paylaşılması görünümünü almıştır²⁹⁸.

Orantılılık ile hakkaniyet kavramları eş anlamlı olmamalarına karşın, deniz alanlarının sınırlandırılmasında orantılılık kavramı, hakkaniyet kavramının içinde üstü kapalı bir biçimde yer almaktadır. Sınırlandırmalar bakımından hakkaniyet kavramı büyük oranda coğrafi olduğu için, bu açıdan sınırlandırma, coğrafi alanların genişliğinin hesaplanmasını amaçlamaktadır. Bu sebeple orantılılık kavramının, mutlaka coğrafi unsurlara dayanması gerekmektedir²⁹⁹. Orantılılık, somut olaydaki coğrafi durumlara uygunluğu sağlamayı amaçlar. Divan, deniz alanlarının sınırlandırılmasında orantılılığı ayrı bir ilke olarak görmeyip, hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasını sağlayan faktörlerden biri olarak ele almaktadır. Düz kıyı biçimine sahip olan devletler ve kıyı şeridi belirgin bir şekilde içbükey ve dışbükey olanlar arasında bir denge kurulmasında, makul derecede orantılılık ilkesini açık hale getiren Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda orantılılığın, hakkaniyet ilkeleri ile uyumlu olarak sınırlandırmaya yardımcı bir rol oynadığı görülmektedir³⁰⁰.

Burada orantılılık kavramını oluşturan coğrafi unsurların neler olduğu sorusu akla gelmektedir. Özellikle burada en önemli unsurlar, kıyı uzunlukları ve kıyı cephesi, ilgili deniz alanlarının konumu ve kıyı biçimleridir. Bu bakımdan, deniz yetki alanları ve bunların sınırlandırılmasında ilgili alanın hesaplanmasında, hareket noktasını oluşturan ilgili kıyılar çok iyi belirlenmelidir. Ancak nicel olan unsurlar, sadece nesnel olarak ölçülüp, karşılaştırılabilmektedir. Bu anlamda bir nicel kavram olan kıyı biçimlerinin görünümü, genel hatlarıyla ölçülen kıyıların uzunluklarına yansımaktadır. Bu iki nicel unsur, yani devletlerin deniz alanları ve genel hatlarıyla ölçülen kıyıların uzunluğu, sınırların belirlenmesinde hakkaniyet algısını büyük ölçüde etkilemektedir. Bu sebeple iki unsur arasındaki orantı, sınırlandırmada hakkaniyete uygunluğu değerlendirmede önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır³⁰¹.

Kuzey Denizi Davaları'nda Divan'ın olumlu bir kavram olarak ifade ettiği orantılılık, İngiltere/Fransa Davası'nda *"kriter ya da etkenler ile ilgili olan herhangi bir genel orantılılık ilkesi yerine, orantısızlıktır"*³⁰² biçiminde olumsuz bir kavram olarak ifade edilmiştir. Mahkeme orantılılığı, *"bozuk olan coğrafi özelliklerin*

²⁹⁸ Ibid., s. 229.

²⁹⁹ Paik, **op. cit.**, s. 199.

³⁰⁰ Higgins, **op. cit.**, s. 229.

³⁰¹ Paik, **op. cit.**, s. 200.

³⁰² 1977 tarihli Birleşik Krallık/Fransa Davası, para. 101.

hakkaniyete uygun olmayan bir sınırlandırma oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi”³⁰³nde ele alınan özel bir kavram olarak nitelemiştir. Orantılılık, kıta sahanlığı alanları bakımından bağımsız olarak hakkın kaynağını oluşturan genel bir ilke olarak görülmemiştir³⁰⁴.

Uluslararası mahkemeler, yargılamanın en azından son aşamasında, orantılılık açısından sınırlandırılmayı test etmektedirler. Bu bağlamda, ilgili kıyı şeridi uzunluğu tam ya da yaklaşık olarak hesaplanarak, geçici olarak sınırlanmış ilgili alanların oranı ile karşılaştırılmaktadır. İlgili alanların oranı kıyı şeridi uzunluğu ile yaklaşık olarak örtüşmezse, bu durum sınırlandırma hattında ayarlama yapılırken dikkate alınmaktadır. Özellikle 200 mile kadar olan kıta sahanlığı sınırlandırmaları bakımından, orantılılığın dikkate alınmasında yarar vardır. Bununla birlikte hakkaniyet ilkeleri kapsamında coğrafi olmayan ilgili durumların dikkate alınmasının gerektiği durumlarda, coğrafi unsurlara dayanan orantılılık kavramının hakkaniyete uygunluğu doğru bir şekilde yansıtamayacağının da göz ardı edilmemesi gerekir³⁰⁵. Kısacası, orantılılık kavramının tüm davalar bakımından tam anlamıyla sınırlandırmaya etkisi olmasa da tüm davalarda bir değerlendirme unsuru olarak ele alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir³⁰⁶.

II. ORANTILILIK KAVRAMININ KAYNAĞI

Deniz alanlarının sınırlandırılmasındaki temel ilkelerden birinin de orantılılık ilkesi olduğuna kuşku yoktur. Bu kavram ilgili devletlerin, sınırlandırılacak olan deniz alanındaki ilgili kıyıların uzunlukları ile sınırlandırma neticesinde her bir tarafa paylaştırılacak olan deniz alanları arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Bu ilişki matematiksel oranlarla ifade edilmektedir³⁰⁷. Ancak orantılılık, herhangi bir matematik formülüne atıf yapılarak cevaplanabilecek basit bir soru olmayıp, kendine has özellikleri olan somut davanın ilgili durumları ışığında cevaplanabilecek bir husustur³⁰⁸.

Genel bir kavram olarak orantılılığın, ilk olarak kıta sahanlığı ve ardından münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasında ilgili durum olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle, bu kavram birkaç devlet tarafından sınırlandırılmış olan

³⁰³ 1977 tarihli Birleşik Krallık/Fransa Davası, para. 95.

³⁰⁴ Higgins, *op. cit.*, s. 230.

³⁰⁵ Paik, *op. cit.*, s. 200.

³⁰⁶ Charney, *op. cit.*, s. 241.

³⁰⁷ Legault, Hankey, *op. cit.*, s. 217.

³⁰⁸ Delabie, *op. cit.*, s. 171.

büyük koy ya da körfezler için sınırlandırma bağlamında hakkaniyeti sağlayan bir yöntem olarak kullanılmıştır. Genellikle, bitişik devletler arasında karasularının dışında kalan alanları, kıyı uzunlukları ile orantılı olarak bölmenin en hakkaniyete uygun çözüme ulaştıracağı düşünülmüştür.³⁰⁹

Orantılılık, hukuken belirlenen tüm deniz sınırlandırmaları bakımından bir şekilde ortaya çıkmış olsa da tartışmalı olan sınırlandırmalar bakımından orantılılığın ne gibi bir rol oynadığını belirlemek oldukça güçtür. Bu sorun taraflar arasında akdedilen anlaşmalar bakımından da söz konusudur. Ancak, özel sınırlandırma anlaşmalarının bazılarında orantılılık hususunun açıkça belirtildiği görülmektedir³¹⁰. İlk örneklerden olan 8 Ocak 1968 tarihli İtalya/Yugoslavya Andlaşması'nda *"sınırlandırmayı etkileyen ana unsurlar, iki ülkenin kıyılarının karşılaştırılabilir uzunlukları ve biçimleridir...ancak, taraflarca yapılan orantılılıkta hiçbir değişiklik olmamasının herhangi bir temele dayanmadığı..."*³¹¹ belirtilmiştir³¹².

Orantılılığın, sınırlandırma hattını belirlemede eşit uzaklık ilkesinin uygulanamadığı durumlarda, yan ve ön sınırlandırmalar bakımından adaların da dahil olduğu bazı örneklerinin bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda örneğin, 1974 tarihli Fransa/İspanya arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasında, sınırlandırma hattı iki kısma ayrılmıştır³¹³. İki nokta arasında (Q ve R) eşit uzaklık yöntemine başvurulmuş ancak bu noktaların ötesine dair bir anlaşma yapılmamıştır. R noktasının ötesinde kıta sahanlığı sınırı çizilirken orantılılık dikkate alınmıştır. Fransa'nın kıyı uzunluğu 213 mil, İspanya'nın kıyı uzunluğu 138 mil olarak hesaplanmıştır. Kıyı uzunlukları oranı 1.54: 1'dir. Burada kıyı uzunluklarının, bir çeşit yapay kıyı şeridi hesaplamasına dayandığı görülmektedir. Paylaştırılan alanlar arasındaki oran ise 1.63:1 olarak, varsayımsal çizilen bir karenin bölümlenmesine göre hesaplanmıştır. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, orantılılık için esas alınacak kıyı ve alanların, objektif bir kriterden ziyade tarafların müzakereleri sonucu elde edilmiş olmasıdır³¹⁴. Yine 1978 tarihli Hollanda (Hollanda Antilleri)/Venezuela arasındaki sınırlandırmada da, açıkça daha kısa kıyı ve daha küçük adaların varlığına karşın, tarafların kıyı

³⁰⁹ Paik, **op. cit.**, s. 200.

³¹⁰ Legault, Hankey, **op. cit.**, ss. 218, 219.

³¹¹ **Ibid.**, s. 219.

³¹² **Ibid.**

³¹³ **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, s. 22.

³¹⁴ Tanaka, "Reflections on the Concept of Proportionality in the Law of Maritime Delimitation", **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol. XVI, No. 3, 2001, s. 455.

uzunlukları arasındaki ilişkinin dikkate alındığı görülmektedir³¹⁵. Hollanda'nın Leeward Antilleri'nin kıyı uzunluğu 67.5 mil iken Venezüella kıyılarının uzunluğu 156 mildir. Venezüella'nın temsilcilerinin iddiaları benzer olarak, kıyı uzunlukları arasındaki oran 1:2,3 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak, Hollanda Antilleri'ne deniz alanlarının %56'sının verilmesi kararlaştırılmıştır³¹⁶.

30 Ocak 1981 tarihinde yapılan Brezilya/Fransa Andlaşması'nın 3-3 No'lu Raporu'nda, *“sınırlandırma alanındaki ilgili kıyı kabaca aynı uzunluktadır, bu nedenle orantılılık sorunu ortaya çıkmamıştır”*³¹⁷ denilmektedir. Yine Fransa(Martinik)/Saint Lucia arasındaki 4 Mart 1981 tarihli Sözleşme'de, *“adalar karşılaştırılabilir büyüklüktedir ve bu sınırlandırma ile ilgili karşılıklı kıyıların genel biçimleri oldukça basittir”*³¹⁸...” denilmektedir. Bu Sözleşme'de orantılılık kavramının örtülü ve sübjektif olarak eşit uzaklık yönteminin seçimini etkilediği görülmektedir.

1986 tarihli Burma/Hindistan Andlaşması'nda orantılılık Burma'nın deniz yetki alanlarının eşit uzaklık hattının ötesine genişletmede bir sebep olarak görülmüştür³¹⁹. 1988 tarihli Danimarka/Eski Alman Demokratik Cumhuriyeti Andlaşması'nda Alder Grund bölgesindeki sınırlandırma hattı ayarlanırken, orantılılık dikkate alınmıştır³²⁰. Son olarak 1997 tarihli Tayland ve Vietnam arasındaki Tayland Körfezi'ndeki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Andlaşması'nda ilgili alan ve kıyılar arasında açık bir biçimde bir orantı belirtilmemesine rağmen, orantılılık ilkesinin dikkate alındığı görülmektedir³²¹.

Devlet uygulamalarında olduğu gibi uluslararası yargı kararlarında da orantılılık kullanımının mekanik ve kesin olmaktan ziyade, objektif ve empresyonist olduğu görülmektedir. Ayrıca orantılılığın, eşit uzaklık yönteminin kullanıldığı hallerde örtülü bir biçimde rol oynadığı gözlemlenmektedir³²². 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda, içbükey kıyı şeridi biçiminde üç bitişik devletin varlığının söz konusu olduğu bu Davada, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında hakkaniyetin sağlanması bakımından, ilgili kıyı şeridinin uzunluğu, içbükeylik, dışbükeylik ya da kıyı biçimindeki bozuklukların etkilerinin dikkate alınması gerektiği

³¹⁵ **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, s. 22.

³¹⁶ Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s. 455.

³¹⁷ Legault, Hankey, **op. cit.**, s. 219.

³¹⁸ **Ibid.**

³¹⁹ Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s. 456.

³²⁰ **Ibid.**

³²¹ **Ibid.**

³²² Legault, Hankey, **op. cit.**, s. 219.

belirtilmiştir³²³. Bu yüzden, sınırlandırmada orantısız bir etkiye yol açan herhangi bir yöntemin kullanılmaması gerekmektedir. Bu ise, orantılılığın dikkate alınması ile sağlanacaktır. Orantılılık kavramı temel hakkaniyet ilkelerinin bir görünümünü teşkil ettiğinden dolayı, belirli bir yöntemden kaynaklanan aksaklık sebebiyle, genel olarak karşılaştırılabilir olan kıyılar farklı şekillerde ele alınmamalıdır³²⁴.

Divan 1984, 1985 ve 1993 tarihli kararlarında, tarafların karşılıklı kıyılarının uzunluklarının dikkate alınmasının tek başına sınırlandırma için doğrudan temel oluşturacak bir ölçüt veya böyle bir sınırlandırmanın uygulanmasında kullanılacak bir yöntem oluşturmadığını belirtmektedir. Divan'a göre deniz alanının sınırlandırılması, uyuşmazlık konusu olan ilgili alandaki tarafların kıyılarının karşılıklı uzunluklarının doğrudan oranlanması suretiyle yapılmamalıdır. Ayrıca orantılılık, kıyılar arasındaki önemli bir orantısızlık durumunda, hattın ayarlanması için ilgili bir durum teşkil eder³²⁵.

III. ORANTILILIK İLKESİNİN UYGULANMASINDAKİ KISITLAMALAR

A. Genel Olarak

Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, başlarda iki aşamalı, sonraları ise üç aşamalı yaklaşımın uygulanmaya başlanması da dahil olmak üzere, son otuz yılda önemli gelişmelerin kaydedildiği görülmektedir. Nitekim, son kararların, sınırlandırma metodolojisine çok büyük katkılar sağladığı hiç kuşkusuzdur. Bu gelişmeler olumlu yönde olup, sınırlandırmalarda genel yaklaşım açısından daha fazla açıklık ve tutarlılık sağlamaktadır. Ayrıca, devlet uygulamalarının da olumlu yönde katkıları unutulmamalıdır. Ancak genellikle devletler sınırlandırmaya yönelik iddialarını, geçmiş yargı kararlarına atıfta bulunarak desteklemeye çalışmaktadır³²⁶.

Uluslararası deniz hukukundaki çağdaş yaklaşımlar, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında pratikteki uygulamalar ve deniz sınırlarının nihai noktasının tespiti bakımından ciddi zorluklar barındırmaktadır³²⁷. Özellikle ilgili kıyılar ve ilgili alanı belirlemek her zaman kolay olmamaktadır. Ayrıca bazı durumlarda coğrafi

³²³ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 98.

³²⁴ Paik, **op. cit.**, s. 201.

³²⁵ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 185; 1985 tarihli Gine/Gine Bissau Hakemlik Kararı, paras. 66-68, 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, paras. 61-71.

³²⁶ Schofield, **op. cit.**, s. 238.

³²⁷ **Ibid.**

unsurlardan kaynaklanan kısıtlamalar ise alanın hakkaniyete uygun olmayan bir biçimde paylaştırılmasına yol açabilmektedir. Bu kısıtlamaların detaylı bir biçimde ele alınması orantılılık ilkesinin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından önem arz etmektedir.

B. İlgili Kıyılar

İlgili kıyıların iyi bir biçimde tanımlanması sınırlandırma bakımından da sağlıklı sonuçların doğmasını sağlayacaktır. Uluslararası yargı kararlarında ilgili kıyılara işaret eden ilkelere sıkça rastlamak mümkündür. Bu bağlamda “*kara denize hakimdir*³²⁸”, “*denize doğru kıyı projeksiyonları deniz alanlarındaki taleplerin temelidir*³²⁹”, “*kıyı, sınırlandırma amacına uygun olması için, diğer tarafın kıyı projeksiyonlarıyla örtüşecek biçimde oluşturulmalıdır*³³⁰”, “*bir tarafın kıyılarının herhangi bir kısmının coğrafi durumundan ötürü, diğerinin kıyılarının uzantısı ile çakışmayan uzantısı dikkate alınmayacaktır*³³¹” biçiminde ilgili kıyılara değinildiği görülmektedir. Kıyı biçimi ve bu kıyılar arasındaki ilişki, sınırlandırmada uygulanan hakkaniyet ilkelerini ve kullanılan yöntemleri etkilemektedir. Ayrıca, ilgili kıyının uzunluğu, sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunu test etmek için kullanılan orantılılık değerlendirmesinin de temelini oluşturmaktadır³³². Bu bakımdan kıta sahanlığı sınırlandırmasında ilgili kıyıların, “*..., çakışan alanların iddiaların ne kadarını oluşturduğunu belirlemek ve sınırlandırma sürecinin üçüncü ve son aşamasında, her bir devletin kıyı uzunluğu ve paylaşımında kendisine düşen deniz alanlarının oranlarında herhangi bir orantısızlık olup olmadığını kontrol etmek*³³³...” olmak üzere iki farklı rolünün bulunduğu belirtilmiştir.

Kuzey Denizi Davaları’nda taraflar uygun sınırlandırma yöntemini belirlemede farklı düşünürken, kıyı şeridi genel istikametinin ölçümü için “*kıyı önü ilkesini*” önermişlerdir. Divan ise, orantılılık amacıyla tarafların ilgili kıyı şeridinin “*genel istikametlerine göre ölçülmesi gerektiğini*” belirtmiştir. Bunu, “*kıyıları düz olan Devletler ile belirgin derecede içbükey veya dışbükey olan Devletler arasında gerekli dengeyi sağlamak veya çok düzensiz kıyı şeritlerini gerçek oranlarına düşürmek için genel yönlerine göre ölçülür*³³⁴.” biçiminde dile getirmiştir. Bununla

³²⁸ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 96.

³²⁹ 2009 tarihli Romanya / Ukrayna Davası, para. 99.

³³⁰ 2009 tarihli Romanya / Ukrayna Davası, para. 99.

³³¹ 2009 tarihli Romanya / Ukrayna Davası, para. 99.

³³² Özbek, “Islands and Maritime Boundary Delimitation”, s. 165.

³³³ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, para. 78.

³³⁴ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 98.

birlikte anakaraya yakın konumda olan kıyı adalarının, kıyı şeridinin genel istikametini belirlemede dikkate alınacağına dair ise herhangi bir şüphe bulunmamaktadır³³⁵.

Divan'ın Tunus/Libya Davası'nda olduğu gibi, genel olarak ilgili alan ve ilgili kıyı şeridi kavramları arasında bir örtüşme bulunmaktadır³³⁶. Bunun aksine bir tutum Kanada/Fransa Davası'nda görülmektedir. Bu davada, Nova Scotia'nın tüm kuzey doğu kıyıları ve Newfoundland'ın tüm güney kıyıları dahil, Kanada kıyıları tarafından içbükey olarak çevrelenen ilgili alanda anlaşmış olmalarına rağmen, kıyıların tartışmalı alanın ön tarafı olarak değerlendirilmesi gerektiği hususunda farklı düşünmüşlerdir³³⁷. Aynı temelde Kanada/Fransa Davası'nda, Kanada hattının karşısında bulunan Fransa'ya ait Fortune Körfezini ve St. Pierre ve Miquelon Adaları'nın kuzey ve doğu kıyılarının karşısı, ilgili kıyılara dahil edilmemiştir. Mahkeme, tartışmalı alanda olmayan ve ilgili karşı kıyıların projeksiyonu ile çakışmayan tüm kıyıların orantılılık hesaplamasının dışında tutulacağını belirtmiştir³³⁸.

C. İlgili Alan

İlgili alan kavramının tanımlanması da ilgili kıyı kavramının tanımlanmasında olduğu gibi, kıta sahanlığı sınırlandırmasında büyük bir öneme sahiptir. Uluslararası yargı kararlarında, ilgili alanlar ve ilgili kıyıları tanımlanırken, orantısızlık yaratılmamasına dikkat edildiği görülmektedir³³⁹. İlgili alan kısaca, her iki tarafın kıyıları boyunca uzanan alanlar olarak tanımlanabilmektedir³⁴⁰. Ancak bu alanın, tarafların deniz uzantılarının kesiştiği, çakışan kısmı oluşturduğuna dikkat edilmelidir³⁴¹. Yani tarafların kıyıları boyunca uzanan ancak diğer devletin deniz yetki alanları ile çakışmayan kısımlar bu kapsamda değerlendirilemeyecektir. Buradaki kriter, “*çakışma veya birleşme*”dir. Bu kriter her zaman yeterli olmayabilir. Bu sebeple her şeyden önce kıyının genel istikametinin bilinmesi gerekir³⁴². Divan, ilgili alan kavramının deniz sınırlandırması yönteminin bir parçası olarak dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. İlgili alan, genel coğrafi bağlamdaki ilgili kıyıların biçimine ve denize doğru çıkıntılarına yönelik yöntemlere bağlı olarak, belirli deniz alanlarını

³³⁵ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s. 182.

³³⁶ *Ibid.*, s. 181.

³³⁷ 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, para. 27.

³³⁸ 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, para. 30.

³³⁹ Delabie, *op. cit.*, s. 171.

³⁴⁰ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s. 180.

³⁴¹ Jaenicke, *op. cit.*, s. 60.

³⁴² *Ibid.*

kapsamına almaktadır. Ayrıca bu kavram, orantısızlık kontrolü ile ilgili olup sınırlandırma yönteminin son aşamasında da ele alınmaktadır³⁴³.

İçtihat hukuku, sınırlandırma sorununun çözülmesinde ilk olarak, ilgili alanın belirlenmesini gerekli görmektedir. Tunus/Libya Davası'nda Libya ilgili alanı, sınırlandırmayla ilgili olan alan olarak tanımlarken, Tunus bu fikri reddetmiştir³⁴⁴. İlgili alan kavramının, çok özel olarak tüm detayları ile tanımlanması gerekmez. Libya/Malta Davası'nda olduğu gibi ilgili alanın kabaca tanımlanması yeterli görülmüştür³⁴⁵. Bu davada yarı kapalı bir deniz oluşturan ilgili alanın bu özelliği vurgulanmıştır. UAD, coğrafi bağlamda dikkate alınması ve saygı gösterilmesi gereken kıyı ilişkileri olduğunu belirtmiştir³⁴⁶. Ayrıca davada ilgili alanın hesaplanmasında sorun teşkil eden üçüncü bir devlet olan İtalya'nın varlığı ayrıca ele alınmıştır. Bu bağlamda böyle sınırlı alanlarda orantılılık hesaplamasının, üçüncü devletler ile yapılacak sonraki sınırlandırmalara göre değişiklik gösterebileceği ve bu sebeple gerçekçi olmadığı belirtilmiştir³⁴⁷. Davada birden fazla sınırlandırma alanının olabileceği görülmüştür. Buradan ise, tarafların sınırlandırılmasına istedikleri alan ile orantılılık testinde hesaba katılan alanın aynı olması gerekmediği anlamı çıkmaktadır³⁴⁸. Eritre/Yemen Hakemlik Kararı'nda da bu Dava ile benzer şekilde üçüncü devletlerin varlığı sebebiyle orantılılık sonucunun farklılık arz edebileceği beyan edilmiştir³⁴⁹.

Kanada/Fransa Davası'nda ise ilgili alanı tanımlamada tarafların iddiaları önemli bir rol oynamıştır. Mahkeme ilgili alan olarak, Atlantik Okyanusu'ndan St. Lawrence Körfezi'ne kadar olan ve Kanada kıyıları tarafından çevrelenen, tarafların coğrafi olarak içbükey olduğuna dair anlaştıkları, alanı kabul etmiştir³⁵⁰. Divan Tunus/Libya Davası'nda, hesaplama karasuları ve iç suların dahil olup olmadığı hususunda bunun tamamen alanının özel durumuna bağlı olduğu ve eğer ilgili alanların oranında önemli farklara yol açıyorsa bu alanların hariç tutulabileceğini belirtmiştir³⁵¹.

1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası ise, ilgili alan hesaplaması bakımından oldukça ilginçtir. Danimarka, Grönland kıyı şeridinden 200 mil

³⁴³ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, paras. 99, 100.

³⁴⁴ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 35.

³⁴⁵ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s. 179.

³⁴⁶ Özbek, "Islands and Maritime Boundary Delimitation", s. 166.

³⁴⁷ Tanaka, "Reflections on the Concept of Proportionality", s. 441.

³⁴⁸ Jaenicke, *op. cit.*, s. 62.

³⁴⁹ Tanaka, "Reflections on the Concept of Proportionality", s. 452.

³⁵⁰ 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, para. 11.

³⁵¹ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, paras. 103, 131.

genişliğinde olan bir sınırlandırma hattının oluşturulmasını, Norveç ise eşit uzaklık hattının çizilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Divan, ilgili alan karşılaştırması yapabilmek için sadece tartışmalı alana odaklanmıştır. İlgili alanları, sadece bu davanın kendi özel koşullarında orantılılığın hesaplanmasında ele alınacak bir kavram olarak görmüştür³⁵². Kosta Rika/Nikaragua Davası'nda ise, *“Alanların yalnızca tarafların çakışan haklarının, ilgili alanı teşkil ettiği düşünülen durumda, yaklaşık olarak tespiti amacıyla dahil edildiği durumlarda, üçüncü tarafların hakları etkilenmez”*³⁵³.” denilerek ilgili alan belirlemesinin üçüncü tarafları etkilemeyeceği belirtilmiştir.

Yukarıda belirtilen kararlar aslında ilgili alan belirlemesinde çok farklı uygulamaların olması, hangi alanların dikkate alınacağına dair belirli bir unsurun bulunmadığını göstermektedir. Bu bakımdan, her bir sınırlandırmanın kendine özgü özellikleri çerçevesinde, farklı bir uygulamaya tabi tutulmasından dolayı ilgili alan belirlemesinin aşırı derecede sübjektif olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

D. İlgili Kıyılar ve İlgili Alanın Belirlenmesindeki Zorluklar

İlgili kıyılar ve ilgili alanı yeterli hassasiyette belirlemedeki zorluklar ve sınırlandırma bölgesindeki üçüncü devletlerin iddialarının varlığı, kimi zaman orantılılık ilkesinin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır³⁵⁴. Bu bağlamda orantılılık hesaplamalarının daha sık kullanılmasını engelleyen en önemli faktörlerden biri sınırlandırmada hem ilgili kıyıların hem de çakışan alanların kapsamını belirlemedeki zorluktur³⁵⁵. Oranlara dayanan *“a posteriori”* bir orantılılık testi için, ilgili alanların ve kıyı şeridinin uygun bir biçimde tanımlanması gerekmektedir. Ayrıca karşılaştırma yapabilmek için de tanımlanacak olan ilgili alan ve ilgili kıyılar ile nelerin karşılaştırılacağıın tespit edilmesi gerekir. Ancak karşılaştırılacak hususlar yeterince doğru bir şekilde tanımlanmadıysa, bu karşılaştırmanın güvenilirliğinden şüphe edilmesine neden olacaktır. Bu nedenle, sonucun hakkaniyete uygunluğunu doğrulayan orantılılık testi, ilgili kıyıların ve ilgili alanların kesin bir tanımının olmaması durumunda anlamsız hale gelebilmektedir³⁵⁶.

İlgili kıyı ve ilgili alanın belirlenmesi sürecindeki zorlukların, esasında iki nedenden kaynaklandığı görülmektedir. Bunlardan ilki, devletler arasında deniz

³⁵² 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 20.

³⁵³ 2018 tarihli Kosta Rika/Nikaragua Davası, para. 121.

³⁵⁴ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s. 179.

³⁵⁵ Legault, Hankey, *op. cit.*, s. 218.

³⁵⁶ Paik, *op. cit.*, s. 210.

alanlarını sınırlandırmada bir anlaşmazlık olduğunda, mutlaka tüm kıyıların dikkate alınmasının gerekmemesidir³⁵⁷. Kıyı uzunluklarının hesaplanmasında, kıyıya yakın adalar (*offshore islands*), kıyı biçimleri, karasuları, iç suların varlığı gibi sebeplerle zorluklar yaşanabilmektedir³⁵⁸. Burada ilgili alan içinde olan kıyı uzunluğunun tümünün ya da bir kısmının hesaplamada ilgili olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır³⁵⁹. Bu nedenle hangi kıyıların anlaşmazlıkla ilgili olduğuna karar verilmelidir³⁶⁰.

Karmaşık coğrafi yapı çoğu durumda bu işlemin keyfi hale gelmesine sebep olmaktadır. İlgili kıyıları belirlemede yaşanan zorlukların güzel bir örneğini teşkil eden Maine Körfezi Davası'nda, Fundy Körfezi çakışan alanda bulunmamasına rağmen ilgili kıyı hesaplamasına dahil edilmiştir. Yargıç Schwebel bunun orantılılık hesaplamasını bozduğunu beyan etmiştir³⁶¹. Bu kapsamda Maine Körfezi Davası ile benzer şekilde St Pierre/Miquelon ve Eritre / Yemen Davaları'nda alınan kararlar, ilgili kıyıların belirlenmesindeki zorluk sebebiyle eleştirilmiştir. Ayrıca, bu zorluk ilgili alanın tanımlanmasında daha çok incelenen hususla ilgili olmaktadır. Anlaşmazlığın olduğu alan belirli değilse, tartışmasız bir biçimde geçerli olan alanları tanımlamak neredeyse imkânsız olmaktadır. St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı'nda hakemler Gotlieb ve Weil'in ilgili alan ve kıyıları belirlemedeki zorluklar sebebiyle orantılılık testini eleştirdikleri görülmektedir. Aslında bu karar, ilgili kıyı ve alanların ölçümünde bilimsel bir kriterin olmadığını gözler önüne sermektedir³⁶². Libya / Malta Davası'nda Divan, esasen coğrafi yapı bağlamında ilgili kıyıları ve alanları belirleme yolunun çeşitlilik gösterebileceğini tespit etmiştir. Bu ise çok farklı sonuçların ortaya çıkmasına yol açacaktır³⁶³.

Ayrıca deniz alanlarının sınırlandırılması bakımından gelişmeler genel olarak olumlu yönde olmasına rağmen, halen bu alanda önemli belirsizliklerin devam ettiği görülmektedir. Özellikle, geçici sınırlandırma hattını oluşturmada önce esas noktaların seçimi konusunda da tartışmalar bulunmaktadır. Kritik olan bazı esas

³⁵⁷ *Ibid.*, ss. 210, 211.

³⁵⁸ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s. 181.

³⁵⁹ *Ibid.*

³⁶⁰ 1982 tarihli Tunus / Libya Davası'nda Divan'ın, ilgili kıyıları ve ilgili alanların tanımlanma şeklinin çok keyfi olduğu belirtilmiştir. 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, Yargıç Oda'nın Muhalefet Şerhi, paras. 13-15.

³⁶¹ Tanaka, "Reflections on the Concept of Proportionality", s. 445.

³⁶² *Ibid.*, s. 446.

³⁶³ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 74.

noktaları görmezden gelmek, üç aşamalı sürecin netliğini ve tutarlılığına zarar vererek, coğrafyanın yeniden biçimlendirilmesi anlamına gelecektir. Buna alternatif olarak daha tarafsız ve sistematik görülebilecek bir seçenek, tüm esas noktaları içeren katı eşit uzaklık hattını çizmek ve daha sonra ikinci aşamada geçici sınırlandırma hattını ayarlamak olacaktır³⁶⁴.

Divan'ın Yılan Adası ve St. Martin'in Adası gibi nispeten küçük adalar ve Nikaragua/Kolombiya Davası'ndaki gibi bazı özellikli durumları göz ardı ettiği gözlemlenmektedir. Bu özelliklerin sınırlandırma sürecinin ilk aşamasında etkisiz hale getirilmesi, deniz sınırlandırılmasında adaların sınırlandırmadaki rolüne dair eğilim ile tutarlıdır. Özellikle küçük ve az sayıda insanın yaşadığı ya da üzerinde insan yaşamının olmadığı, kıyıdan uzakta ya da eşit uzaklık hattı temelli bir sınırlandırma hattı üzerinde önemli ölçüde hakkaniyete uygun olmayan şekilde konumlanmış olan adalar bakımından bu durum söz konusu olacaktır³⁶⁵.

Zorluklardan ikincisi ise, ilgili alanların belirlenmesi bakımından üçüncü tarafların varlığıdır. Kuzey Denizi Davaları'nda, aynı bölgedeki bitişik devletler arasındaki herhangi bir sınırlandırmanın gerçek ya da olası etkilerinin hesaba katılması gerekmesine karşın, bu durumda devletlerin birden fazla zorlukla karşı karşıya kalabilecekleri vurgulanmıştır³⁶⁶. Tunus / Libya Davası'nda, orantılılık testi için ilgili alanı diğer sınırların varsayımı temelinde tanımlamanın mümkün olacağı belirtilmiştir. Aynı davada Divan, *“orantılılık hesaplarını bu tür hipotezlere dayandırmak mümkün olmasaydı, alandaki bütün diğer sınırlandırmalar etkilenene kadar, iki devletin herhangi bir ikili sınırlandırma hususunda hakkaniyete uygun olacak şekilde nasıl bir anlaşmaya varabileceklerini görmek zor olurdu*³⁶⁷.” diyerek bu varsayıma dayanılmaması halinde durumun ne kadar belirsiz hale gelebileceğine vurgu yapmıştır.

Tunus/Libya Davası'ndaki üçüncü devletlerin varsayımsal sınırlarının dikkate alındığı düşüncenin aksine Libya/Malta Davası'nda, alanın diğer devletlerin iddiaları sebebiyle coğrafi zorluklar barındırdığı belirtilmiştir. İlgili alan, üçüncü devletlerin iddialarının var olduğu alanları içermemelidir. Üçüncü devletlerin iddialarını göz önünde bulundurma yetkisine sahip olmadığından, karar üçüncü devletlerin iddialarının bulunmadığı coğrafi alan ile sınırlı olmalıdır. Bu yüzden, sınırlandırma

³⁶⁴ Schofield, **op. cit.**, s. 238.

³⁶⁵ **Ibid.**

³⁶⁶ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 57.

³⁶⁷ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 130.

hattının varsayımsal uzantısını oluşturan üçüncü devletlerinde iddialarının olduğu alanlarda, ilgili alan ve ilgili kıyılar belirlemesinin yapılmasından kaçınılması gerektiği belirtilmiştir³⁶⁸.

Divan'ın tarihsel olarak da yakın olan bu iki dava bakımından iki farklı görüşünün olması, davaların coğrafi açıdan önemli biçimde farklı olmalarından kaynaklanmaktadır. Tunus / Libya Davası'nda, coğrafi konumu varsayımsal olarak tanımlamanın, ilgili alanlara ciddi şekilde zarar vermeyeceğinden bahisle bu varsayımın makul derecede güvenilir olabileceği düşünülmüştür. Libya / Malta Davası'nda ise Divan'ın böyle bir belirleme yetkisinin bulunmadığından bahisle bu tür bir varsayıma başvurmadağı görülmektedir.

Tartışmalı alanda devletler üçüncü devletlerle birlikte sınırları belirlemişler ise, bu durumda nasıl bir yol izleneceği sorusu akla gelmektedir. Yani bu belirlenen sınırlar kullanılmalı mı, yoksa Mahkeme üçüncü devletlerle varsayımsal sınırlar mı oluşturmali midir? Bu soruya cevap vermek zordur. Ayrıca bir devleti, üçüncü devletler arasında o devletin aleyhine olacak bir sınırlandırma anlaşması ile bağlamak da pek mümkün gözükmemektedir. Bu sebeple uluslararası mahkemeler üçüncü devlet sınırlarına karşı temkinli yaklaşmaktadır. Bazı davalarda bölgedeki üçüncü devletler ve tüm coğrafi durumların dikkate alındığı görülmekle birlikte, üçüncü devletlerle yapılan bu tür anlaşmaların, anlaşmaya taraf olmayan devletler için bağlayıcı olmadığı da unutulmamalıdır³⁶⁹.

Orantılılık hesaplamaları veya hakkaniyet ilkelerinin uygulanması bağlamında, üçüncü devletlerle gelecekteki varsayımsal sınırlandırma hattının çizimi, aşırı derecede subjektif olabilmektedir. Bu varsayımın gelecekteki sınırları tahmin etmek için güvenilirliği de yoktur³⁷⁰. Ayrıca, bazı alanlar davanın özel durumuna göre sınırlandırma alanına dahil edilebilmektedir. Bu durum, hesaplamada hangi kıyımın sınırlandırma alanı içinde olduğunu tanımlamada genel bir ilkenin olmadığını açıkça göstermektedir³⁷¹. Genel bir ilkenin yokluğu ise, bu alanların keyfi bir şekilde belirlenmesine sebep olabilecek ve belki de sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olmayan bir sonuç doğurmasına sebep olabilecektir. Buradaki en uygun çözüm, genel

³⁶⁸ 1985 tarihli Libya Malta Davası, para. 74.

³⁶⁹ Charney, **op. cit.**, s. 515.

³⁷⁰ Paik, **op. cit.**, s. 212.

³⁷¹ Acer, **The Aegean Maritime Disputes**, s. 182.

hatlarıyla ilgili alan ve ilgili kıyıların nasıl hesaplanacağına dair bir şablonun çıkarılması olacaktır. Bu şablon en azından keyfiliğin önüne geçmeyi sağlayacaktır.

E. Coğrafi Olmayan Unsurlardan Kaynaklanan Kısıtlamalar

Orantılılık kavramının iki unsuru olan kıyı ve kara parçasının denizaltındaki uzantısı kavramları coğrafi olup, bu kavram içerisinde coğrafya ile ilgili olmayan faktörleri barındırmamaktadır. Bununla birlikte, elde edilen sonuç öncelikle coğrafi olmayan faktörlerden etkilenmişse, böyle bir sonucun orantılılık temelinde test edilip edilemeyeceği sorusu gündeme gelmektedir³⁷². Bu sorunun cevabı bakımından iki sorunlu durum söz konusu olabilir. Bunlardan ilki, sınırlandırma hattının zımnı anlaşma veya tarihi haklar gibi faktörlerle belirlendiği durumlardır. Böyle bir durumda sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğu bakımından orantılılık dikkate alınamayacaktır. Taraflar arasında açık bir anlaşmanın varlığı durumunda, anlaşmanın öncelikli olarak uygulanacak olmasından dolayı, sonuç hakkaniyete uygunluk düşüncesinden zaten uzak olacaktır³⁷³. Tunus / Libya Davası'nda, sınırlandırma hattının ilk parçası coğrafi olmayan faktörler temelinde belirlenmiştir. Divan, paylaştırılan alanlar ile kıyı şeridi uzunlukları oranlarını karşılaştırmak suretiyle sonucu kontrol etmiştir. Bununla birlikte, hakkaniyete uygun çözüm bakımından sınırlandırma hattının, coğrafi olan orantılılık testi ile uygunluğu ise şüphelidir³⁷⁴.

İkinci husus ise, bir kıta sahanlığı sınırının jeolojik veya jeomorfolojik faktörlerden etkilenmesi durumudur. Böyle bir durumda, sınırlandırma sonucunun orantılılık testine uygunluğu da şüpheli olacaktır³⁷⁵. En çarpıcı örneği, jeolojik veya jeomorfolojik faktörlerin kıta sahanlığının dış sınırını belirlediği ve dolayısıyla sınırlandırmayı etkilediği durumlar oluşturmaktadır. Çok uzun kıyı şeridine sahip olan bitişik devletler arasında, jeomorfolojiden kaynaklanan bir farkın olması ve bu farkın orantılılık testi ile düzeltilemeyecek olmasından dolayı, bu durum alanın dengesiz bir şekilde paylaştırılmasına yol açabilecektir. Çünkü hiçbir zaman tamamen doğayı yeniden biçimlendirmek mümkün değildir³⁷⁶.

³⁷² Paik, *op. cit.*, s. 209.

³⁷³ *Ibid.*

³⁷⁴ *Ibid.*

³⁷⁵ *Ibid.*, ss. 209, 210.

³⁷⁶ *Ibid.*, s. 210.

IV. KITA SAHANLIĞI SINIRLANDIRMASINDA ORANTILILIK İLKESİ

Doktrinde orantılılık, kimi yazarlarca hakkaniyet testi olarak görülürken kimi yazarlara göre geçici sınırlandırma hattını ayarlamada bir yöntem ve kimilerine göre de hakkaniyet ilkelerinin içerisinde görülen bir kavram gibi çok farklı biçimlerde ele alınmaktadır³⁷⁷. Bu durum aslında orantılılığın, deniz alanları sınırlandırılmasındaki rolünün çok çeşitli olduğunu göstermektedir. UAD ise başlarda orantılılık ilkesini, eşit uzaklık yönteminin uygulanmasından kaynaklanan hakkaniyete aykırı sonucun düzeltilmesi amacıyla dikkate alınması gereken son bir faktör olarak ele alınmıştır³⁷⁸.

Bir ilgili durum olarak orantılılık ilkesinin rolünün zamanla UAD ve hakem mahkemelerinin kararlarında hem coğrafi hem de işlevsel olarak genişletildiği görülmektedir. Önceleri kıyıları bitişik (*adjacent*) olan devletler arasındaki sınırlandırmalar bakımından uygulanırken, sonraları karşılıklı (*opposite*) kıyıları olan devletler arasında da uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde ise Divan ve hakem mahkemeleri kararlarında orantılılık, her coğrafi durum bakımından uygulanabilir hale gelmiştir³⁷⁹. Bu bağlamda coğrafi olarak, Tunus/Libya Davası'nda içbükey ve dışbükey gibi özellik arz eden bir durum olmamasına rağmen, bitişik kıyılar arasındaki sınırlandırmada orantılılık ilkesi uygulanmıştır. Eritre/Yemen Hakemlik Kararı, Grönland/Jan Mayen, Libya/Malta ve Maine Körfezi Davası'nda da orantılılık ilkesi karşılıklı kıyılar arasındaki sınırlandırmada göz önünde tutulmuştur³⁸⁰. İşlevsel olarak genişlemesi bakımından ise, Tunus/Libya ve Libya/Malta Davası'nda orantılılık ilkesinin, belirlenmiş olan sınırlandırma hattının hakkaniyete uygunluğunun test edilmesi aşamasında uygulandığı görülmektedir³⁸¹.

Zamanla deniz alanlarının sınırlandırılmasında coğrafi ve işlevsel olarak kullanım alanı genişleyen orantılılık ilkesinin, günümüzde üç farklı rolü olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi sınırlandırmada yol gösteren bir ilke olarak ele alınmasıdır. Ancak bu görünümün uluslararası yargı kararlarınca benimsenmediğini belirtmekte yarar vardır. Bir diğer rolü ise, kıyı uzunluklarının karşılıklı olarak

³⁷⁷ Delabie, *op. cit.*, s. 171.

³⁷⁸ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 98.

³⁷⁹ Gökalp, *op. cit.*, s. 111.

³⁸⁰ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 131; 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, paras.184, 185, 218, 222; 1985 tarihli Libya/Malta Davası, paras. 68, 74, 75; 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, paras. 61-69, 1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı, paras. 165-168.

³⁸¹ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 103; 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 58.

değerlendirilmesi ile sınırlandırmayı yapmak için kullanılan ve sınırlandırmadaki yöntemi belirleyici bir etkiye sahip olan “*ilgili durum*” (*relevant circumstances*) olarak ele alınmasıdır³⁸². Üçüncü rolü ise, kıyılar ve alanlar arasındaki orantının karşılaştırılarak geçici olarak belirlenmiş olan sınırlandırma hattı (*provisional equidistant line*) ile yapılan sınırlandırmanın³⁸³ hakkaniyete uygunluğunun test edilmesi aşamasında orantılılık/orantısızlık testi olarak kullanılmasıdır.

Son kullanım olan orantılılık testi, orantılılığın yol gösteren bir ilke olarak görünümünün varlığını reddetmektedir. Farkları uygulama yöntemine dayanmaktadır. Orantılılık ile ilgili ikinci görüş geçici sınırlandırma hattının belirlenmesinin sonuçları ve kıyı uzunlukları arasındaki bozuklukların giderilmesi ile ilgilidir. Uluslararası yargı kararlarında, bu kavramın açıkça sınırlandırma ilkesi ya da yöntemi olarak orantılılıktan ayrıldığını vurgulamaktadır. Ancak, sınırlandırma yöntemi olarak orantılılık ve kıyı uzunluğundaki orantısızlığı düzeltmede bir unsur olarak orantılılık arasındaki fark her zaman açık olmayıp, bunu belirlenmek çoğu zaman zordur³⁸⁴. Günümüzde UAD ve hakem mahkemelerinin her dava bakımından orantılılığı genel olarak kullanmaya başlaması ile artık bu kavramın sınırlandırmanın hangi aşamasında devreye girdiği sorusundan ziyade bu kavramın uygulamadaki kapsamının ne olacağı sorusu önem kazanmıştır³⁸⁵. Aşağıda orantılılığın üç farklı rolü ele alınacak olup, bunların kıta sahanlığı sınırlandırmaları üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

A.Sınırlandırmada Yol Gösteren Bir İlke Olarak Orantılılık

Orantılılık kavramının sınırlandırmada yol gösteren bir ilke olarak dikkate alınması gerektiği görüşü, uluslararası hukukta çeşitli taraflarca ileri sürülmüştür. Bu görüş, doktrindeki kimi yazarlar³⁸⁶ ve bazı devlet uygulamaları³⁸⁷ tarafından da desteklenmektedir. 1974 tarihli Fransa ile İspanya arasında akdedilen “*Biscay*

³⁸² Gökalp, **op. cit.**, s. 78.

³⁸³ Bkz. 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, paras. 116-123.

³⁸⁴ Paik, **op. cit.**, s. 201.

³⁸⁵ Jaenicke, **op. cit.**, s.54.

³⁸⁶ Bkz. M. D. Blecher, “Equitable Delimitation of Continental Shelf”, **American Journal of International Law**, Vol. 73, Issue 1, 1979 ss. 60-88; Sang-Myon Rhee, “Equitable Solutions to the Maritime Boundary Dispute between the United States and Canada in the Gulf of Maine”, **American Journal of International Law**, Vol. 75, Issue 3, 1981, ss. 590-628.

³⁸⁷ “Convention between the Government of the French Republic and the Government of the Spanish State on the Delimitation of the Continental Shelves of the two States in the Bay of Biscay (Golfe de Gascogne/Golfo de Vizcaya)”, 29 January 1974, <https://www.ecolex.org/details/treaty/convention-between-the-government-of-the-french-republic-and-the-government-of-the-spanish-state-on-the-delimitation-of-the-continental-shelves-of-the-two-states-in-the-bay-of-biscay-tre-150165/> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 01.07.2020; New Jersey / Delaware / Maryland Kıta Sahanlığı Sınırlandırmaları; Louisiana / Mississippi Kıta Sahanlığı Sınırlandırması, Paik, **op. cit.**, s. 202, dip. 11.

Körfezi'nde Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılmasına dair Andlaşma” buna örnek olarak gösterilebilir³⁸⁸.

Bu görüşe göre, devletlere ait kıta sahanlığı alanları ilgili devletlerin kıyı şeridi uzunluklarıyla orantılı olarak belirlenmelidir. Ayrıca, sınırlandırma hattı da bunu yansıtabak biçimde çizilmelidir³⁸⁹. Ancak, bu görüşün yürütülmesi çok kolaydır. Kıta sahanlığı alanlarının, diğer ilgili durumlar göz önünde bulundurulmaksızın sadece ilgili devletlerin kıyı şeridinin uzunlukları ile orantılı olarak belirlenmesi, paylaşırma ve sınırlandırma arasındaki farkın dikkate alınmadığını gösterir³⁹⁰. Bununla birlikte, aynı orana sahip sonsuz sayıda sınırlandırma hattı oluşturulabilir olmasından dolayı, bu kullanım ile ilgili alanın sınırlandırılması için herhangi bir somut sınırlandırma hattı da belirlenmemiş olmaktadır. Bu nedenle, belirli bir hattın rastgele seçilmesi, “payların dağılımlı paylaşırılmasına” (*a distributive apportionment of shares*) yol açacaktır³⁹¹.

UAD ve hakem mahkemelerinin kararlarına baktığımızda ise bu görüşün açıkça reddedildiği görülmektedir. 1977 tarihli İngiltere/Fransa arasındaki davada Hakem Mahkemesi, Fransa tarafından ileri sürülen, orantılılık ilkesini kıta sahanlığıının sınırlandırılmasında geçerli olan bir ilke olarak ele alınması iddialarını kabul etmemiştir. Mahkeme, orantılılığın, kıta sahanlığı alanları bakımından hak sağlayıcı genel bir ilke olmadığını belirtmiştir. Hakem Mahkemesi’ne göre orantılılık, belirli coğrafi durumların değerlendirilmesiyle ilgili bir ölçüt veya faktör olarak kullanılmalıdır³⁹².

1984 tarihli Maine Körfezi Davası’nda orantılılığın, “*kendi başına ya bir sınırlandırma için doğrudan temel teşkil eden bir kriter ya da bu sınırlandırmayı uygulamak için kullanılabilecek bir yöntem olmadığı*”³⁹³ belirtilmiştir. 1985 tarihli Libya / Malta Davası’nda, sınırlandırmanın kıyı şeritlerinin uzunlukları arasındaki farklılığı gösteren bağımsız bir ilke ve yöntem olarak ele alınması gerektiğini ileri süren Libya’nın iddiası reddedilmiştir. Divan bunu, “*kıyı uzunluklarının oranını, her bir tarafa uygun olan kıta sahanlığı alanını belirleyici ve sınır hattını çizerken bazı yöntemlerinden kaynaklanan hakkaniyete aykırılığın bir düzelticisi olarak kullanmak,*

³⁸⁸ **Ibid.**

³⁸⁹ **Ibid.**, s. 202.

³⁹⁰ **Ibid.**, s. 202, 203.

³⁹¹ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, para. 101.

³⁹² 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, para. 101.

³⁹³ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 185.

hakkaniyet testi olarak orantılılık kullanımının çok ötesine geçmektedir³⁹⁴” şeklinde dile getirmiştir. Ayrıca orantılılık kullanımının bu biçimde genişlemesinin sakıncaları, *“Böyle bir orantılılık kullanımı doğru olsaydı, aynı anda kıta sahanlığı haklarına sahip olmayı sağlayan bir ilke ve aynı zamanda bu ilkeyi uygulamaya koyma yöntemi olacağı için, başka bir değerlendirme bakımından hangi alanın ayrılacağını görmek gerçekten zor olurdu³⁹⁵.”* biçiminde ifade edilmiştir. Grönland / Jan Mayen Davası’nda *“kıyı uzunluklarının eşitsizliğini dikkate almanın, Doğu Grönland ile Jan Mayen kıyı uzunlukları arasındaki ilişkinin doğrudan ve matematiksel bir uygulaması anlamına gelmediği³⁹⁶”* açıkça belirtilmiştir.

2009 Romanya / Ukrayna Davası’nda da vurgulandığı gibi, *“sınırlamanın amacı, bölgeyi eşit veya orantılı paylara bölmek değildir³⁹⁷.”* Divan’a göre, *“Orantısızlık testi kendi başına bir sınırlandırma yöntemi değildir. Daha ziyade, bir tarafa veya diğerine düşecek olan deniz alanları arasındaki oranlardaki önemli orantısızlık ve ilgili kıyıların uzunlukları nedeniyle, sınırlandırma hattının varlığı diğer bir deyişle ayarlama gerektirip gerektirmediğini kontrol etmek için bir araçtır³⁹⁸.”* 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası’nda, *“Deniz sınırlaması, tarafların ilgili kıyıların uzunlukları ile ilgili alandaki payları arasında bir ilişki oluşturmak üzerine kurgulanmamıştır³⁹⁹.”* denilmektedir.

Orantılılığın bu rolü bakımından kati bir uygulamanın olması düşünülemez. Kati olarak yol gösteren bir ilke olarak kabulünün, kıta sahanlığı sınırlandırmalarında çok düşük bir ihtimalde olsa hakkaniyete uygun sonuca ulaştırması mümkündür. Bunun birlikte, diğer ilgili durumlar dikkate alınmadan sadece orantılılığın ele alınmasının ise, hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açma ihtimali daha yüksektir. Son zamanlarda uluslararası yargı kararlarında tutarlı bir biçimde belirtildiği gibi, asıl olan *“hakkaniyete uygun sonuca ulaşma”* amacının gerçekleşmesidir. Orantılılığın yol gösteren bir ilke olarak kabulü ise bu amacın gerçekleşmesini engelleyecektir. Uluslararası yargı kararları ve devlet uygulamalarına da bakıldığında, orantılılığın, sınırlandırmayı bağımsız bir biçimde yönlendirebilecek ve başlıca dikkate alınması gereken bir ilke olmadığı açıkça görülmektedir.

³⁹⁴ 1985 tarihli Libya / Malta Davası, para. 58; Paik, **op. cit.**, s. 204.

³⁹⁵ 1985 tarihli Libya / Malta Davası, para. 58.

³⁹⁶ 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 69.

³⁹⁷ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, para. 110.

³⁹⁸ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, para. 110.

³⁹⁹ 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası, para. 240.

B.İlgili Durum Olarak Orantılılık İlkesinin Rolü

1. Genel Olarak

İçtihat hukukuna bakıldığında, orantılılık ve orantısızlık değerlendirmesinin genellikle nicelikten ziyade niteliksel olduğu görülmektedir. İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı'nda, "*ilgili durum olan herhangi bir genel orantılılık ilkesinden ziyade orantısızlıktır*"⁴⁰⁰ denilerek bu düşüncenin desteklendiği görülmektedir. Sınırlandırma durumunda, orantısızlığın giderilmesi halinde sonucun aslında orantılı olduğunu söylemek, çok da yanlış bir ifade olmayacaktır⁴⁰¹. Ayrıca uluslararası yargı kararlarına baktığımızda, kıyıların uzunlukları arasındaki farkın CKSS'nin 6 (1). md. bağlamında özel bir durum teşkil ettiği de görülmektedir⁴⁰². Doktrinde orantılılığın, yöntem seçimini etkileyen bir ilgili durum olmasından ziyade alanın genel coğrafi çerçevesi içerisinde değerlendirilmesi gerektiği de savunulmaktadır⁴⁰³.

Libya/Malta Davası'nda Divan, kıyı uzunlukları arasındaki farka vurgu yapmıştır⁴⁰⁴. Burada sonucun hakkaniyete uygun olup olmadığını değerlendirirken Divan, bazı ilgili durumların geçici olarak çizilen orta hattın ayarlanmasını gerektirecek kadar önemli olup olmadıklarını incelemiştir. Bu bağlamda, orantılılık ilkesi de ele alınmıştır. Davada, Malta'nın kıyı uzunluğu 24 mil iken, Libya'nın kıyı uzunluğu 192 mildir. Kıyı uzunlukları arasındaki oran yaklaşık olarak 1:8'dir. Divan, kıyı uzunlukları arası farkın çok belirgin olduğuna işaret etmiştir. Bu durum orta hattın ayarlanmasını gerektirecek ilgili bir durum olarak dikkate alınmıştır⁴⁰⁵.

1993 tarihli Grönland/ Jan Mayen Davası'nda, Divan ilk olarak ilgili kıyı uzunluklarını (*relevant coastlines*) ve ilgili deniz alanlarını belirlemiştir. Ardından tarafların ilgili kıyı uzunluklarını ölçmüştür. Jan Mayen'in kıyı uzunluğu 54.8 km iken, Grönland'ın kıyı uzunluğu 504.3 km'dir. Kıyı uzunlukları arasındaki oran yaklaşık olarak 1:9,1 olarak belirlenmiştir⁴⁰⁶. Tarafların deniz yetki alanlarının çakıştığı kısımlar bakımından Divan tarafından dikkate alınan ilk unsur, tarafların kıyı uzunlukları arasındaki önemli orantısızlıktır. Kıyı uzunlukları arasındaki farkın

⁴⁰⁰ Legault, Hankey, **op. cit.**, s. 218.

⁴⁰¹ Paik, **op. cit.**, s. 208, dip. 43.

⁴⁰² **Ibid.**, s. 218.

⁴⁰³ M. D. Evans, **Relevant Circumstances and Maritime Delimitation: Oxford Monographs in International Law**, Oxford, Clarendon Press, 1989, s. 224.

⁴⁰⁴ 1985 tarihli Libya/Malta Davası paras. 65, 68.

⁴⁰⁵ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, paras. 65-68.

⁴⁰⁶ 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 61.

fazlalığı sınırlandırma işleminde göz önünde tutulmalıdır⁴⁰⁷. CKSS'nin 6. md.'si bağlamında, kıta sahanlığı sınırlandırılması için dikkate alınan ilgili kıyılar arasındaki aşırı orantısızlık, özel durum oluşturmaktadır⁴⁰⁸. Divan, kıyı uzunlukları arasında mevcut olan orantısızlığın "*ilgili durum*" oluşturduğunu ve bu durumun eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasına engel teşkil edeceğini, bu sebepten ötürü başka bir çözümün daha uygun olacağını belirtmiştir⁴⁰⁹. Ayrıca bu bağlamda makul ölçüde orantılılığın, geniş enlemlerde yapılan sınırlandırmalarda ve diğer ilgili durumlar karşısında bir denge sağladığı da belirtilmelidir⁴¹⁰.

2001 tarihli Katar/Bahreyn Davası'nda Katar, tarafların kıyı uzunlukları arasında önemli bir farkın olduğunu ileri sürmüş ve kıyı uzunlukları arasındaki 1.59:1 oranının, geçici olarak çizilen sınırlandırma hattının ayarlanmasını gerektirecek özel ya da ilgili bir durum oluşturması gerektiğini ileri sürmüştür⁴¹¹. Divan ise bu iddiayı reddetmiştir. Orantılılık ilkesi, kıyı uzunlukları arasında aşırı/önemli ölçüde bir orantısızlığın varlığı durumunda dikkate alınmalıdır.

Yukarıdaki davalar bağlamında ilgili durumların, sınırlandırma yöntemini belirlemede etkili olduğu anlaşılmaktadır. İlgili kıyıların uzunlukları arasında önemli farkın olması ise, ilgili bir durum teşkil etmektedir⁴¹². Bu görüş kapsamında, kıyı uzunluklarının oranı kullanılan yöntemi "*belirleyici*"⁴¹³ olabildiği gibi, sınırlandırma hattını "*düzeltilici*"⁴¹⁴ rol oynayan bir ilgili durum olarak karşımıza çıkabilmektedir⁴¹⁵. Sınırlandırma neticesinde taraflara düşen alanlar kıyı uzunlukları oranını karşılamıyorsa, belirlenmiş olan sınırlandırma hattı düzeltilebilecektir. Bu oranın düzeltici etkisinin olup olmadığı ise, seçilen yöntemin alanları kıyılarla orantısız olarak paylaştırıp paylaştırmadığını gösteren bir ön orantılılık hesaplamasının yapılması ile anlaşılır⁴¹⁶.

⁴⁰⁷ 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 61.

⁴⁰⁸ 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 65.

⁴⁰⁹ 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 65.

⁴¹⁰ Jaenicke, *op. cit.*, s. 56.

⁴¹¹ 2001 tarihli Katar/Bahreyn Davası, paras. 241, 243.

⁴¹² Karşı görüş: Evans, orantılılığın uygulanabilir bir yöntem olarak seçimini etkileyen bir ilgili durum olmadığını ileri sürmektedir. Evans, *op. cit.*, s. 224.

⁴¹³ Kuzey Denizi Davaları'nda orantılılık, üç devletinde kıyı uzunluklarının birbirine çok yakın olması ve eşit uzaklık yönteminin uygulanmamasına sebebiyle bir yöntem olarak belirleyici olmuştur. 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 91.

⁴¹⁴ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 58; 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 184; 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 68.

⁴¹⁵ Gökalp, *op. cit.*, s. 110.

⁴¹⁶ Özbek, "Islands and Maritime Boundary Delimitation", s. 100.

2. Belirleyici Rolü

Kıyı uzunlukları, Kuzey Denizi Davaları'nda eşit uzaklık ilkesinin reddedilmesinin ardından belirleyici faktör olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kanal(Channel) ve Scilly Adası'nın sınırlandırmada orantısızlık yaratacak çok büyük bir etkilerinin olmadığı dikkate alındığında, İngiltere ve Fransa'nın kıyı uzunluklarının büyük oranda karşılaştırılabilir olması, bu kararda orantılılığın sınırlandırma yöntemlerinin seçiminde çok önemli bir faktör olarak ele alınmasını sağlamıştır⁴¹⁷. Hakem Mahkemesi bu davada orantılılığın sınırlandırmanın genel ilkesi olarak değil, kıta sahanlığı ile ilgili olarak yapılan bir paylaşımın hakkaniyete uygun olmayan bir sonuca yol açıp açmadığı belirleyen "*kriter ya da etken*" olarak kullanmıştır⁴¹⁸. Orantısızlık kavramının rolü, doğru orantı kullanarak orantısızlıkları düzeltmek değil, belirli yöntemlerin kullanımından kaynaklanan orantısız etkiyi tespit etmektir. Divan, orantılılık kavramına önceki kararlardan daha olumlu ve doğrulayıcı bir rol vermektedir⁴¹⁹.

Kıyılarının büyük oranda karşılaştırılabilir olması Gine/Gine Bissau Hakemlik Kararı'nda da ilgili durum olarak ele alınmıştır⁴²⁰. Kıyı uzunlukları arasındaki önemli farklılıklar, Maine Körfezi ve Libya/Malta Davası'nda yöntem seçimini belirlemede etkili olmuştur. Eski davalarda, ilgili kıyılarının uzunlukları arasındaki matematiksel oran, sınırlandırma hattının orta ve dış kısımları bakımından hattın seyrini belirlemek için kullanılan yöntemin ayrılmaz bir parçasını oluşturmuştur⁴²¹.

Yukarıda bahsedilen kararlar ışığında, eşit uzaklık ilkesinin uygulanamadığı durumlar bakımından, orantılılığın belirleyici rolünün ortaya çıktığı görülmektedir. Kıyı uzunlukları arasında çok büyük farkların olması da bu role ağırlık verilmesini sağlar. Ancak bu rolün ortaya çıkması her sınırlandırma bakımından mümkün değildir. Somut davanın kendine özgü koşulları çerçevesinde bunu değerlendirmek gerekir. Tek bir ilgili durum olmadığından, diğer ilgili durumların da sınırlandırmadaki ilgili alanın özelliklerine göre ortaya çıkabilmeleri olasıdır. Bununla birlikte coğrafi bir faktör olan orantılığın ağırlığının, coğrafi olmayan faktörlere göre daha fazla olması gerektiği gerçeği ise göz ardı edilmemelidir.

⁴¹⁷ Legault, Hankey, **op. cit.**, s. 217.

⁴¹⁸ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, para. 100.

⁴¹⁹ Paik, **op. cit.**, s. 215.

⁴²⁰ Legault, Hankey, **op. cit.**, ss. 217, 218.

⁴²¹ **Ibid.**, s. 218.

3. Düzeltici Rolü

Genel istikametinde ölçülen kıyı uzunluğu ile kıta sahanlığı alanı arasındaki orantıyı kıyaslayan orantılılık, kendi başına bir sınırlandırma yöntemi olmasa da önemli bir orantısızlığın olması, ilgili bir durumun veya herhangi bir yöntemin uygulanması neticesinde çizilen bir sınırlandırma hattının uygun bir şekilde düzeltilmesini gerektiren bir durum oluşturmaktadır⁴²².

1982 tarihli Tunus/Libya Davası'nda orantılılık, hakkaniyetin bir işlevi olarak görülmüş ve benzer kıyı biçimine sahip devletlerin ortaya attığı bir durumla ilgili olduğu düşünülmüştür. Divan, orantılılık unsurunun ilgili kıyı uzunluğu ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu davada orantılılığın, aslında sınırlandırmada temel bir ilke olmadığı ele alınmıştır⁴²³. Kıyı şeridi uzunlukları ile taraflara paylaştırılan alanlar kıyaslandığında bunun makul ölçüde orantılılık aralığında olduğu belirtilmiştir⁴²⁴.

1984 tarihli Maine Körfezi Davası'nda, tarafların ilgili kıyı şeritleri arasındaki uzunluk farkı, sınırlandırma hattının seyrini önemli ölçüde etkileyen ilgili durumlardan biri olarak kabul edilmiştir. Divan orantılılık kavramının, kıyı uzunluklarının eşitsizliklerine dayanan temel bir kriter olması ve uygulamanın bozucu sonuçlarının düzeltilmesinde yardımcı bir kriter olması arasında bir ayrım yapmıştır. Orantılılık kavramının bağımsız bir kriter veya sınırlandırma yöntemi olarak görmediğini vurgulanmıştır. Yardımcı bir kriter olarak, sadece hakkaniyete uygun olacak düzeltmeyi gerçekleştirmede kullanılacağı söylenmiştir⁴²⁵. Divan, yalnızca tarafların kıyı şeridinin uzunluğuyla ilgilenmiş ve kıyı şeridi uzunlukları ve oranlarını hesaplamıştır⁴²⁶. Bu orana dayanarak, Divan, küçük bir düzenlemeden sonra, sınır hattının ikinci kısmını ABD lehine kaydırmıştır⁴²⁷.

1985 tarihli Libya/Malta Davası'na gelindiğinde ise, Maine Körfezi Davası ile benzer biçimde, kıyı uzunluğuna sıkı sıkıya bağlı olan temel ve genel bir orantılılık ilkesinin olmadığı belirtilmiştir. Bir kez daha, düzeltici işlevi olan orantılılığın, hakkaniyetin bir unsuru olduğu vurgulanmıştır⁴²⁸. Davada tarafların kıyı uzunlukları arasındaki fark dışında, kıyı uzunlukları arasındaki “önemli mesafe⁴²⁹” kavramı ele

⁴²² 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, paras. 184, 185.

⁴²³ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, paras. 104, 103; Higgins, *op. cit.*, s. 230.

⁴²⁴ Jaenicke, *op. cit.*, s. 56.

⁴²⁵ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 218.

⁴²⁶ Paik, *op. cit.*, ss. 214, 215.

⁴²⁷ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 222.

⁴²⁸ Higgins, *op. cit.*, s. 230.

⁴²⁹ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, paras. 66, 73.

alınmıştır. Bu bağlamda kıyılar arasındaki mesafenin fazla olmasının, orantılılık ilkesine verilecek ağırlığı da artıracığı belirtilmiştir⁴³⁰. Kararda, geleneksel orantılılık kuralı üzerinde bir değişikliğin yapıldığı göze çarpmaktadır. Bu değişiklik, ilgili kıyı uzunlukları oranı hesaplamasından sonra, söz konusu hattın uygunluğunu değerlendirmek için doğrusal ölçümler kullanılmasıdır. Bu ölçümler, iki devletin kıyı şeridinden çizilen bir çizgiye ve olası sınırlandırma hattının o çizgiden geçtiği noktaya dayandırılmıştır. Orantılı olmama, sınırlandırma hattında yapılacak değişikliğin gerekçesi olarak gösterilmiştir⁴³¹. Bu davada orantılılık, sınırlandırma hattını çizmede bağımsız bir ilke veya yöntem ve hakkaniyet kriteri olarak uygulanması gereken *a posteriori* bir test olarak iki farklı biçimde değerlendirilmiştir. Divan, kıyı uzunluklarının oranının, her taraf için uygun denize erişim ve kıta sahanlığı alanını belirleyici olarak kullanılması fikrine açıkça karşı çıkmıştır. Çünkü bu kullanım, orantılılığın bir hakkaniyete uygunluk testi olarak ve sınırlandırma hattını çizme yönteminden kaynaklanan bozulmanın düzeltilmesinde kullanılması amacını aşmaktadır. Bununla birlikte bunun, kıyı şeritleri uzunlukları arasındaki önemli farkın, sınırlandırma sürecinde belirli bir aşamada dikkate alınabilecek bir unsur olmadığı anlamına gelmediği belirtilmiştir. Bu bağlamda, “sınırlandırma için ilgili kıyı uzunlukları arasında ilgili bir durum olarak ve bu uzunlukların oranlarının değerlendirilmesinde orantılılığın kullanılması”⁴³² arasında önemli bir ayrım yapıldığı vurgulanmıştır.

Divan hakkaniyete aykırılığın, geçici orta hattın düzeltilmesini haklı çıkaracak kadar büyük olduğunu tespit etmiştir. Ancak Divan böyle bir düzeltmenin matematiksel olmadığı görüşündedir. Çünkü Divan’a göre ayarlama yöntemi, mahkemelerce ölçülen yaklaşık orana değil, makrografik incelemelere dayanmaktadır⁴³³. Davada, kıyı uzunlukları ve alanlar arasında büyük bir orantısızlık olduğuna dikkat çekilmiştir. Düzeltici rol bakımından farklı kıyı uzunlukları kriterinin, orantılılık testindeki görünüşünden daha fazlası olamayacağını doğrulamaktadır⁴³⁴.

Divan’ın bu yaklaşım farklılıkları, esasen iki davanın farklı coğrafi özelliklerin olmasından kaynaklanmaktadır. Maine Körfezi Davası’nda, belirli coğrafi durumların

⁴³⁰ Özbek, “Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı”, ss. 136, 137.

⁴³¹ Charney, *op. cit.*, s. 516.

⁴³² 1985 tarihli Libya/Malta Davası Yargıç Ruda, Benjaoui ve Jimenez de Arechaga’nın Ortak Muhalefet Şerhi, s. 82.

⁴³³ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, Yargıç Sette Camara’nın Ayrık Görüşü, ss. 74, 75.

⁴³⁴ Paik, *op. cit.*, s. 217.

varlığı, oranın yaklaşık olarak doğru bir şekilde hesaplanmasını mümkün kılmıştır. Bu nedenle, sınırlandırmada düzeltme yöntemi olarak kullanılmış ve bu kullanım ise son olarak *a posteriori* bir test aşamasını gereksiz hale getirmiştir. Öte yandan, Libya / Malta Davası'nda coğrafi durum, orantılılık kavramının daha olumlu kullanımına imkân sağlamıştır. Kısacası, orantılılık testinin bir yönü olan, *farklı kıyı uzunlukları kriteri*, yukarıda incelenen orantılılık kavramıyla aynı sınırlamalara tabidir⁴³⁵.

1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası'nda, Doğu Grönland ve Jan Mayen'in kıyı uzunluğu arasındaki ilişkinin doğrudan ve matematiksel bir uygulama anlamına gelmediği vurgulanmıştır⁴³⁶. Nitekim, geçici orta hattı ayarlama yönteminin, tarafların kıyı uzunlukları oranına tam olarak uymadığı ve bu sebeple oldukça keyfi olduğu gözlemlenmektedir. Aynı şekilde, 2002 tarihli Kamerun/Nijerya Davası'nda, eşit uzaklık hattını ayarlamak için başka herhangi bir neden olmamasına rağmen, sadece tarafların kıyı şeridi uzunlukları arasındaki önemli farkın, geçici sınırlama hattını ayarlamak veya değiştirmek için dikkate alınması gereken bir faktör olduğu kabul edilmiştir⁴³⁷. Bununla birlikte 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası'nda Divan, kıyı uzunluklarındaki eşitsizliklerin özellikle *belirgin* olduğu durumlarda, bu coğrafi gerçeği geçici eşit uzaklık hattında düzeltmeler gerektiren bir durum olarak ele alacağını belirtmiştir. Ancak Divan, bu davada iki tarafın ilgili kıyıları arasında bu kadar belirgin bir fark bulunmadığı sonucuna varmıştır⁴³⁸.

Uluslararası yargı kararlarından da anlaşıldığı üzere orantılılığın düzeltici rolüne sıkça başvurulduğu görülmektedir. Ancak düzeltici bir uygulamaya sahip olan bu rolün, hakkaniyetin bir işlevi olarak görüldüğünü belirtmek gerekir. Yani diğer bir deyişle bu bağlamda ayrı bir sınırlandırma ilkesi olarak görülmemektedir. Ancak ayrı bir ilke olarak görülmemesine rağmen düzeltici olarak orantılılığın kıta sahanlığı sınırlandırmasında önemli bir rolünün olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Orantılılığın sınırlandırma sürecindeki düzeltici rolü bakımından, bu rolün abartılmadan özel coğrafi durumlara göre değerlendirilmesinin en doğru kullanımı oluşturacağı kanaatindeyiz.

⁴³⁵ *Ibid.*, s. 218.

⁴³⁶ 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 69.

⁴³⁷ 2002 tarihli Kamerun/Nijerya Davası, para. 301.

⁴³⁸ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, paras. 163, 168.

C.Sonucun Hakkaniyete Uygunluğunun Test Edilmesinde Orantılılık İlkesinin Rolü

1. Genel Olarak

Sınırlandırma sürecinde sonucun “*a posteriori*” olarak test edilmesi, orantılılık ve hakkaniyet kavramlarının tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu bakımdan içtihat hukukuna göre orantılılık, ilgili kıyı uzunlukları ve taraflara paylaştırılan deniz alanları arasındaki oranı karşılaştırmaktadır⁴³⁹. Böylece, başlangıçtaki ya da ayarlama yapılarak düzeltilmiş sınırlandırma hattının tarafların ilgili kıyıları arasındaki oran ile paylaştırılan alanlar arasındaki orantının ciddi bir orantısızlık oluşturarak hakkaniyete uygun olmayan bir sonuca yol açıp açmadığının kontrolü sağlanmaktadır⁴⁴⁰. Kısacası hakkaniyete uygun sonuç için son bir test olan orantılılık/orantısızlık testi sayesinde kıyı uzunlukları ve paylaştırılan alanların oranları arasında büyük bir orantısızlık olması önlenmektedir⁴⁴¹. Oranlar karşılaştırılamıyor ise, bu durumda olası sınırlandırma hattına dair şüpheler oluşacaktır. Böyle bir durumda, orantılılık testine uygun olan başka sınırlandırma hattının dikkate alınması uygun olacaktır⁴⁴².

Orantılılık kavramının coğrafi olarak tanımlanmış olması, sınırlandırmada hakkaniyet testi olan orantılılığın doğasından kaynaklanan bir kısıtlamadır⁴⁴³. Bununla birlikte, orantılılık testine uygunluğa ya da uygunsuzluğa, sadece kıyı ilişkileri temelinde karar verilmesi doğru değildir. Önemli olan, ilgili alanın ve kıyının uygun bir biçimde tanımlanıp tanımlanmadığıdır. Bu bakımdan karşılıklı kıyıları olan devletler arasında bu testin uygulanması, bitişik kıyıları olan devletler arasındaki sınırlandırmaya uygulanmasından daha zordur. Ancak İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı’nda olduğu gibi, ilgili alan uygun bir biçimde tanımlanarak belirlenebildiğinde, karşılıklı kıyıları olan devletler bakımından da bu testin uygulanmasının önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır⁴⁴⁴.

2. Sonucun Hakkaniyete Uygunluğu

Uluslararası yargı kararları ve BMDHS’nin 83. md.’de de yer bulan hakkaniyete uygun sonuç ifadesi, “...sınırlandırma sürecinin zorunlu olarak

⁴³⁹ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s.178.

⁴⁴⁰ Acer, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku”, s. 317.

⁴⁴¹ *Ibid.*

⁴⁴² Charney, *op. cit.*, s. 515.

⁴⁴³ Paik, *op. cit.*, s. 200.

⁴⁴⁴ *Ibid.*, s. 213.

ulaşılması gereken ve nihai olan amacını teşkil eder⁴⁴⁵.” biçiminde tanımlanmıştır. Ulaşılan sonuç hakkaniyete uygun değil ise, bu durum hakkaniyet ilkelerinin doğru bir biçimde uygulanmadığını veya bütün ilgili durumların dikkate alınmadığını gösterir⁴⁴⁶. Bunun, 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası’nda, 83. md.’nin uluslararası örf ve âdet hukuku kuralı niteliğini kazandığı belirtilmiştir⁴⁴⁷.

Son zamanlarda verilen kararların aksine, UAD’nin önünde görülen ilk sınırlandırma davası olan 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları’nda hakkaniyete uygun sonucun elde edilmesi açıkça ele alınmamıştır. Bunun yerine sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerine uygun olarak yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur⁴⁴⁸. Ancak kararda, “...Uluslararası kıta sahanlığı sınırlandırılması hukuku, hakkaniyet ilkelerinin uygulanması ile makul bir sonuca ulaşılabilmesi koşuluyla herhangi bir emredici kural içermemiştir ve çeşitli ilke ve yöntemlere veya uygun olduğunda bunların birleşimine başvurulmasına izin vermiştir⁴⁴⁹.” denilerek aslında örtülü olarak sınırlandırma neticesinde hakkaniyete uygun sonuca ulaşılmasının dile getirildiği görülmektedir.

1982 tarihli Tunus/Libya Davası’nda, “her bir ilke, kendi başına hakkaniyete uygun değildir. Bir ilkenin hakkaniyete uygunluğu, bu ilkenin hakkaniyete uygun sonuca ulaşmaya uygunluğuna göre belirlenir. Dolayısıyla, Divan tarafından ifade edilen ilkeler, bu ilkelerin hakkaniyete uygun sonuca erişmek için olan uygunluğuna göre belirlenmelidir⁴⁵⁰.” denilerek asıl amacın sınırlandırma neticesinde hakkaniyete uygun sonuca ulaşmak olduğu belirtilmiştir. Yine devamında, “İlkeler amaca tabidir ve üstün olan sonuçtur. Hakkaniyet ilkelerinin uygulanması sonucu hakkaniyete uygundur. Hakkaniyet kavramı hem sonucu hem de bu sonuca ulaşmak için gereken yolu ifade etmek için kullanılır. Fakat, üstün olan sonuç olup ilkeler amaca tabidir. İlkenin hakkaniyete uygunluğu, hakkaniyete uygun sonuca ulaşmaya uygunluğuna göre belirlenecektir. Bu yüzden, hakkaniyet ilkeleri bu çerçevede yorumlanmalıdır⁴⁵¹.” şeklinde bu düşüncenin vurgulandığı görülmektedir. Bu kapsamda hem ilkelerin hem de amacın hakkaniyete uygun olması gerekir.

⁴⁴⁵ BMDHS, md. 83.

⁴⁴⁶ Gökalp, **op. cit.**, s. 107, dip. 440.

⁴⁴⁷ 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası, para. 138.

⁴⁴⁸ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, paras. 55, 85, 98, 101 (D) (3).

⁴⁴⁹ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 90.

⁴⁵⁰ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 70; 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 81.

⁴⁵¹ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 70; 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 81.

Sınırlandırmada ilkelerin hakkaniyete uygun olmasının önkoşulu ise, bu ilkelerin uygulanması neticesinde elde edilecek sonucun hakkaniyete uygun olmasıdır⁴⁵².

Temel kural “..., bölgenin coğrafi biçimi ve diğer ilgili durumları kapsamında hakkaniyete uygun bir sonucu gerçekleştirecek hakkaniyete uygun kriterler uygulanarak ve uygulanabilir yöntemler kullanılarak⁴⁵³...” sınırlandırmanın yapılmasıdır. Ancak bu kuralın, genel bir kural olması, devletlerin iddialarının daha da genişlemesine sebep olmaktadır. Ayrıca Divan’ın takdir yetkisi bakımından da aynı genişliğin söz konusu olduğu görülmektedir. Kuzey Denizi Davaları’nda bu durum, “*tarafılardan biri tarafından hakkaniyete uygun olmadığı düşünülen sonuçların, hem o devletçe yerine getirilmesi zor olmakta hem de bunların zamanında uygulanmasından kaçınılmaktadır. Bunlar üstelik yeni uyuşmazlıklar doğurmaktadır*⁴⁵⁴.” şeklinde dile getirilmiştir.

2002 tarihli Kamerun/Nijerya Davası’nda, “*hakkaniyet ilkeleri/ilgili durumlar kuralı bir sınırlandırma yöntemi olarak karasularının sınırlandırmasında kullanılan eşit uzaklık/özel durumlar yöntemine çok benzemektedir ve bu yöntem, ilk önce bir eşit uzaklık hattının çizilmesi, ardından bu hattın hakkaniyete uygun sonuca ulaşmak için ayarlanmasını ve kaydırılmasını gerektiren faktörlerin bulunup bulunmadığını dikkate almayı içermektedir*⁴⁵⁵.” denilmiştir. Buna göre hakkaniyete uygun sonuca ulaşmak amacıyla, sınırlandırmada kullanılan yöntem, ilgili durumlar bunu gerektiriyorsa değiştirilebilmektedir⁴⁵⁶.

1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı’nda Hakem Mr. Allan E. Gotlieb, uluslararası hukukun, deniz alanlarının sınırlamasında mahkemenin hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmak için hakkaniyet ilkelerine başvurulmasını öngördüğünü belirtmiştir⁴⁵⁷. 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası’nda deniz alanlarının sınırlandırmasında hakkaniyete uygun sonuca ulaşmak bakımından uygun olduğu için, hakkaniyet ilkeleri / ilgili durumlar yönteminin uygulanmasının yararlı olacağı belirtilmiştir⁴⁵⁸. 2014 tarihli Bangladeş/Hindistan Hakemlik Kararı’nda,

⁴⁵²Gökalp, **op. cit.**, s. 108.

⁴⁵³ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 112.

⁴⁵⁴ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 92.

⁴⁵⁵ 2002 tarihli Kamerun/Nijerya Davası, para. 288.

⁴⁵⁶ Gökalp, **op. cit.**, s. 110.

⁴⁵⁷ 1992 St. Pierre/Miquelon Davası, Hakem Allan E. Gotlieb’in Muhalefet Şerhi, s. 1181, para. 1.

⁴⁵⁸ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, para. 120; 2007 tarihli Nikaragua/Honduras Davası, para. 271.

“Sınırlandırma sürecinin genel amacı, hakkaniyete uygun bir çözüm elde etmektir⁴⁵⁹.” denilerek sınırlandırmanın asıl amacının “hakkaniyete uygun çözüm” olduğuna vurgu yapılmıştır.

Hakkaniyete uygun sonuç, sınırlandırmayı etkileyen tüm ilgili durumların yansımaları oluşturmalıdır. Bir başka deyişle, ilgili durumları yansıtmayan bir sonucun, hakkaniyete uygun olduğu da söylenemeyecektir. Son zamanlarda verilen kararlarda ilgili durumlar, yöntemin belirlenmesi ve sınırlandırma hattının düzeltilmesi amacıyla kullanıldığından dolayı doğal olarak sınırlandırmanın sonucunun da hakkaniyete uygun olduğu görülmektedir⁴⁶⁰.

Sonucun hakkaniyete uygunluğu bakımından ise, sadece orantılılığın yeterli olmadığını belirtmek gerekir. Sınırlandırma sonucunun, bunun dışındaki ilgili durumlar, hakkaniyet ilkelerinin uygulanması ve sınırlandırma yöntemi gibi hususlardan da etkilendiği unutulmamalıdır⁴⁶¹. Bununla birlikte orantılılığın, doktrinde hakkaniyete uygun olarak yapılacak bir sınırlandırmanın “emniyet sibobu”⁴⁶² olduğu söylenmektedir. Bu tabirin kullanılmasının sebebi ise, sınırlandırma sonucunun orantısız olduğu durumlarda, bundan aslında hakkaniyete uygun olmayan bir sonucun ortaya çıktığının anlaşılmasıdır.

3. Orantılılık/Orantısızlık Testi

Orantılılık testi ya da diğer bir tabir ile orantısızlık testi ile, sınırlandırma sürecinin sonunda hakkaniyete uygun sonuca ulaşıp ulaşılmadığını test etmek amacıyla, tarafların ilgili kıyı uzunlukları arasındaki oranın, sınırlandırma sonucunda tarafların her birisine paylaşırma neticesinde düşen alana yansıtılmış olması aranmaktadır. Burada orantılılığın “sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunu test eden nihai kontrol ilkesi”⁴⁶³ olarak bir işlevi bulunmaktadır. Orantılılık, ilgili durumların dikkate alınması neticesinde elde edilen sınırlandırma sonucuna *ex post facto* olarak uygulanabilecek olan bir testtir⁴⁶⁴. Özellikle içbükey, dışbükey gibi bazı coğrafi özelliklerin neden olduğu hakkaniyete uygun olmayan sonuçlar bakımından

⁴⁵⁹ Award of the Arbitral Tribunal between the People’s Republic of Bangladesh and the Republic of India, relating to the Bay of Bengal maritime boundary (PCA), 2014, para. 397. (2014 tarihli Bangladeş/Hindistan Hakemlik Kararı olarak anılacaktır.)

⁴⁶⁰ Gökalp, **op. cit.**, s. 109.

⁴⁶¹ **Ibid.**, s. 111.

⁴⁶² **Ibid.**, s. 110.

⁴⁶³ **Ibid.**, s. 112.

⁴⁶⁴ Paik, **op. cit.**, s. 204.

çözüm elde etmek amacıyla, yan sınırın belirlenmesinde orantılılığın daha önemli bir role sahip olduğu görülmektedir⁴⁶⁵.

Sınırlamada elde edilmek istenen amaç hakkaniyete uygunluk ise, buna ulaşmanın nihai yöntemi orantılılığın göz önünde bulundurulmasıdır⁴⁶⁶. Bu bakımdan sınırlandırma neticesinde elde edilecek sonuca, hakkaniyet ilkeleri uygulanarak ulaşılmış olmalı ve bu sonuç orantılılık/orantısızlık testi ile kontrol edilerek gerekiyorsa düzeltilmelidir. Dolayısıyla sınırlandırılmada son bir test olarak orantılılığın, kontrol edici bir rolünün olduğu söylenebilmektedir⁴⁶⁷.

Orantılılığın, hakkaniyet testi olarak kullanılması iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birinci kullanım, belirli yöntemlerin kullanımının hakkaniyete uygunluğunu geniş bir biçimde (orantısızlık testi) test etmektedir. Diğer kullanım ise paylaştırılan alanlar ve kıyı uzunlukları arasında belirlenen oranlar temelinde, diğer yöntemlerin uygulanmasıyla varılan *ex post facto* sonuçları test etmektedir⁴⁶⁸. Kuzey Denizi Davaları'nda, Danimarka, Almanya ve Hollanda kıyılarının bitişik ve bu devletlerin kıyı uzunlukları da birbirine yakın olduğu görülmektedir. Diğer iki devletten farklı olarak, Almanya'nın kıyıları ise içbükeydir⁴⁶⁹. Divan, "*hakkaniyet ilkelerine göre yapılan bir sınırlandırmada, devletlere ait kıta sahanlığı ile ilgili kıyı şeridi uzunluğu arasında makul derecede oranın bulunması unsurunun, son bir faktör olarak dikkate alınması gerekmektedir. Buradaki söz konusu kıyı şeridi, kıyıların genel istikametine göre çizilecektir. Bu durum düz kıyı şeridi olan devletler ile kıyıları içbükey veya dışbükey olan devletler arasında bir dengenin sağlanması için düşünülmüş olduğu gibi, çok düzensiz kıyı şeridi olması durumunda bunun etkisini azaltmak içinde düşünülmüştür*"⁴⁷⁰ biçiminde orantılılık kavramının dikkate alınması gereken "*son bir faktör*" olarak ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu davada orantılılığın, "*başka yollarla ulaşılan sonucun hakkaniyete uygunluğunun ex post facto olarak değerlendirilmesi*"⁴⁷¹ işlevine sahip olduğu görülmektedir.

1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı'nda, "*İlgili ölçüt ya da faktör olan herhangi bir genel orantılılık ilkesinden ziyade orantısızlıktır... hiçbir zaman tamamen doğayı yeniden biçimlendirme meselesi olamaz... bu, belirli coğrafi*

⁴⁶⁵ **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, s. 24.

⁴⁶⁶ Paik, **op. cit.**, s. 208.

⁴⁶⁷ **Ibid.**, s. 209.

⁴⁶⁸ **Ibid.**, s. 220.

⁴⁶⁹ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 94.

⁴⁷⁰ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 98.

⁴⁷¹ Evans, **op. cit.**, s. 225.

yapılandırmalar veya özellikler tarafından oluşturulan orantısızlık ve hakkaniyete aykırı etkilerin giderilmesine ilişkin bir sorundur.”⁴⁷² şeklinde belirtilmiştir. Bu durum başlangıçta sınırın kıyı uzunluklarına göre belirlenmesinden ziyade, sınırın bir orantısızlığa yol açıp açmadığının *ex post facto* olarak kontrol edilmesi anlamına gelmektedir⁴⁷³. Fakat bu kontrol yaklaşık olarak yapılabilecektir. Benzer şekilde 1985 tarihli Gine/Gine Bissau Davası’nda, tarafların kıyıları “*genel istikametlerine*” göre ölçülmüştür. Dava’nın son aşamasında amacın “*önemli orantısızlık*” olup olmadığının test edilmesi olduğu ve bu sebeple yaklaşık ölçüm yapılmasının yeterli olacağı belirtilmiştir⁴⁷⁴. Bu bakımdan sınırlandırma hattı, yalnızca anakara uzunluklarını tam olarak yansıtan bir hat olamaz. Aksi takdirde, sınırlandırmada diğer ilgili durumlar rol alamayacağından dolayı hakkaniyet de sağlanamamış olacaktır⁴⁷⁵.

1982 tarihli Tunus/Libya Davası’nda, kıyıların bitişikliği, içbükey, dışbükey gibi özel coğrafi durumların söz konusu olmamasına karşın, orantılılık kavramı dikkate alınmıştır. Divan, orantılılığı ilgili devletler arasında hakkaniyete uygun bir sınırlandırma yapılmasını sağlayan temel bir ilke olmadığını dile getirmiştir. Orantılılığın rolünün, sınırlandırma hattının hakkaniyete uygun olup olmadığının *ex post facto* olarak kontrol edilmesi olduğunu belirtmiştir. Davada sınırlandırma işleminin sonucunun, orantılılık testini geçtiği belirtilmiştir⁴⁷⁶.

1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Kararı’nda Hakem P. Weil muhalefet şerhinde, orantılılık testinin, kıyı şeridi uzunluklarının oranı ile paylaştırılan alanların oranı arasında makul olmayan bir orantısızlık olduğunu göstermesi durumunda ne olacağını tartışmıştır. Böyle bir durumda, daha orantılı bir sonuca varabilmek için, başka yöntemlerle belirlenen sınırlandırma hattının ayarlanmak zorunda olup olmadığı sorusunu sormuştur. Bu soruya olumsuz bir cevap vermenin orantılılık testinin önemini yitirmesine sebep olacağını, olumlu bir cevap vermenin ise orantılılığı baskın bir sınırlandırma ilkesine dönüştürmek anlamına geleceğini belirtmiştir. Ancak aritmetik olan bu testin dayandığı verilerin gerçekte önceden belirlenmiş bir sonucu doğrulayacak şekilde seçilmesi aslında bu testin olumsuz sonuçlanması imkânını da bir nevi ortadan kaldırmaktadır⁴⁷⁷.

⁴⁷² 1977 tarihli İngiltere/Fransa Davası, para. 101.

⁴⁷³ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s. 315.

⁴⁷⁴ *Ibid.*, s. 316.

⁴⁷⁵ *Ibid.*

⁴⁷⁶ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, paras. 103, 97, 131.

⁴⁷⁷ 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, Hakem Prosper Weil’in Muhalefet Şerhi, s. 1207, para. 25.

Libya/Malta Davası'nda ortak muhalefet şerhinde orantılılığın “*katı bir matematiksel uygulama olarak görülmemesi ve mekanik aritmetik bir oran olarak körü körüne ifade edilmemesine dikkat edilmesi gerektiği*”⁴⁷⁸ ileri sürülmüştür. Benzer şekilde 2006 tarihli Barbados/Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı'nda, orantılılık testinin matematiksel olarak belirlenmediği dile getirilmiştir⁴⁷⁹. Zaten daha önce Kuzey Denizi Davaları, Libya/Malta Davası ve Grönland/Jan Mayen Davası'nda da bu duruma temas edilmesine rağmen, burada tekrar vurgulanması ilginçtir. Sınırlandırmanın ikinci aşamasında matematiksel araçların kullanımı ihtiyacının aksine, üçüncü aşamada böyle bir kullanım uygun görülmemektedir⁴⁸⁰.

Yukarıda anlatılanlar ışığında, 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası'nda esas olarak üç aşamalı sürecin üçüncü aşaması olarak orantılılık testinin uygulanmaya başlaması ile orantılılığın bu kullanımının kıta sahanlığı ve diğer sınırlandırmalar bakımından yerleşik bir hal aldığını söylemek hiç de yanlış olmayacaktır. Günümüzde ise, kıta sahanlığı sınırlandırmaları bakımından hakkaniyete uygunluğun bir testi olarak orantılılığın çok önemli bir yere sahip olduğu artık yadsınamaz bir gerçektir. Yapılacak olan tüm kıta sahanlığı sınırlandırmaları bakımından bu testin doğrulanmasının gerekli olduğu kanaatindeyiz. Çünkü sınırlandırmanın “*emniyet sibobu*” olan bu testin doğrulanmaması, sonucun hakkaniyete uygun olmadığını gösterir. Hakkaniyete aykırı bir sınırlandırmanın ise uluslararası hukuka aykırılık teşkil edeceğine hiç kuşku yoktur.

V.İLGİLİ KARARLAR IŞIĞINDA ORANTILILIK İLKESİ

1. Genel Olarak

Kıta sahanlığı sınırlandırılmasına dair uluslararası yargı kararlarında sıkça rastlanan orantılılık ilkesinin, ne 1982 tarihli BMDHS ne de 1958 tarihli CKSS'nde düzenlenmediğini belirtmek gerekir. Bu bağlamda uluslararası içtihat hukukunda, ortaya çıkıp geliştiği görülmektedir. Başlarda çok sınırlı biçimde ele alınan orantılılığın, sonraları kıta sahanlığının sınırlandırılmasında rolünün bir hayli genişlediği görülmektedir. Bu bağlamda orantılılığın, kıta sahanlığını sınırlandırma sürecinde aslında birden fazla rolünün olduğu görülmektedir. Başlarda orantılılık, belirlenen sınırlandırma hattının düzeltilmesini gerektiren bir ilgili durum olarak kabul

⁴⁷⁸ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, Yargıç Ruda, Benjaoui ve Jimenez de Arechaga'nın Ortak Muhalefet Şerhi, para. 31.

⁴⁷⁹ 2006 tarihli Barbados/ Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı, para. 376.

⁴⁸⁰ Delabie, **op. cit.**, s. 171.

edilmiştir. Ancak bu düzeltmenin mutlaka ilgili kıyıların oranına göre yapılması gerekmediğine dikkat edilmelidir. Sonraları ise orantılılığın sınırlandırmanın son aşamasında, sonucun hakkaniyete uygunluğunun kontrol edilmesinde bir test olarak ele alındığı görülmektedir.

İçtihat hukukunda, geçici sınırlandırma hattını ayarlama ile ilgili durum olarak orantılılık ile son aşamada sonucun hakkaniyete uygunluğu kontrol etmede bir test olan orantılılık arasında bir ayırım yapıldığı gözlemlenmektedir⁴⁸¹. Orantılılığın bu iki kullanımı arasındaki fark, ilk kez Libya/Malta Davası'nda belirtilmiştir. Divan kıyı uzunluklarının, her bir devlete paylaştırılacak olan kıta sahanlığı alanları oranını belirlerken temel alınması ile bunların sınırlandırmanın yapılması sırasında ilgili durumlar arasında ele alınmasının aynı şey olmadığına işaret etmiştir⁴⁸². Bu durumu, *“kıyı uzunluklarının karşılaştırılması, başlangıçtaki orta hat temelinde hakkaniyete uygun sınırın belirlenmesi sürecinin bir parçasıdır. Buna karşın, makul ölçüde orantılılık kavramı ise, hangi yöntem belirlenmiş olursa olsun, herhangi bir hattın hakkaniyete uygunluğunu test etmekte kullanılabilir.”*⁴⁸³ biçiminde ifade etmiştir. Bu iki kullanım aslında teorik açıdan birbirinden farklı, fakat uygulamada birbirini tamamlayıcı niteliktedir⁴⁸⁴. Bu iki kavram arasındaki farkın, gerçekte uluslararası yargı kararlarında bu kadar açık olmadığını belirtmek gerekir.

Orantılılık kavramının mantıksal bir sonucu olarak, kıyı uzunluklarındaki eşitsizlikler, ilgili durumlar veya sınırlandırma sürecindeki eşitsizliklerin düzeltilmesinde hakkaniyet kriteri olarak dikkate alınacak olmasıdır. Başka bir deyişle, hakkaniyete uygunluğun bir kriteri olarak orantılılık, diğer kriterlerden bağımsız olarak sınırlandırmayı kendi başına yönlendirebilecek bağımsız bir sınırlandırma yöntemi olmayıp, temel kriter olan hakkaniyet ilkelerinin uygulanması neticesinde ortaya çıkan sonucun düzeltilmesi için kullanılabilir bir yardımcı kriterdir⁴⁸⁵.

UAD ve hakem mahkemeleri kararları ışığında, hakkaniyete uygunluğun kontrolünü sağlayan orantılılık/orantısızlık testinin, açıkçası tüm durumlar bakımından genel olarak uygulanabilir olabileceğini söylemek zordur. Bunun nedeni ise, doğası gereği bu kavramın coğrafi olması ve coğrafi olmayan düşünceleri yansıtan

⁴⁸¹ Paik, **op. cit.**, ss. 219, 220.

⁴⁸² 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 66.

⁴⁸³ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 66.

⁴⁸⁴ Jaenicke, **op. cit.**, s. 67.

⁴⁸⁵ Paik, **op. cit.**, s. 220.

nihai bir hakkaniyet testi haline gelememesindendir. Bununla birlikte, testin temel koşulları her durumda sağlanamaz. Bu koşullar sağlanamadığı ölçüde de bu teste verilen değer düşer. Ancak kesinlik ve doğruluğun sağlanması bakımından, orantılılık testinin rolünü göz ardı etmemek gerekir. Bu rolün ötesine geçmek ise, orantılı paylaştırmadan başka bir şey olmayacaktır. Orantılılık kavramının, hakkaniyeti oluşturan değil, hakkaniyetin içinde anlaşılması ve değerlendirilmesi gereken bir kavram olduğunu bilmek gerekir.

Sınırlandırmalarda orantılılık, kıta sahanlığı alanlarının paylaşımı hususunda özel ve kısa bir işlev üstlenmektedir⁴⁸⁶. Bu bağlamda, kıyı şeridi uzunlukları ile orantılı paylaşırma ilkesi olan orantılılık bakımından herhangi bir sorun bulunmamaktadır⁴⁸⁷. Hakkaniyete uygunluğun kontrolünü yapan orantılılık testinin, “*uygunluk ve gerekliliği*” dikkate alma gibi bir işlevi yoktur⁴⁸⁸. Ancak, sonucun hakkaniyete uygunluğunu test etmek için orantılılığın rolü kesin olarak belirlenmelidir. Ayrıca, orantılılık testi, bu uygulaması bakımından birçok zorluk içermektedir. Özellikle, bu tür orantılılığın kullanımı, diğerleri arasında, ilgili kıyıların ve alanların makul şekilde tanımlanabildiği veya bir sınırın yalnızca coğrafi koşullara dayanarak belirlendiği durumlar gibi çok sınırlı bir kullanım alanına sahiptir⁴⁸⁹.

Orantılılık kavramının rolleri bakımından, ilk rolünün uluslararası yargıda henüz kabul görmediğini düşündüğümüzde, sınırlandırmada tarafların kıyı şeridinin uzunluğundaki önemli orantısızlığın, ilk sınırlandırma hattının düzeltilmesini haklı kılacak bir ilgili durum olarak mı yoksa hakkaniyet kriteri olarak mı alınacağına dair bir soru akla gelebilmektedir⁴⁹⁰. Hakkaniyet kriteri olan bir test olan orantılılık bakımından, ulaşılan sonuç hakkaniyete uygun ise nihai bir çözüm olarak kabul edilecektir⁴⁹¹. Ancak sonucun hakkaniyete uygun olmadığı durumlarda, düzeltme veya ayarlanma sorunu ortaya çıkacaktır⁴⁹². Böyle bir durumda ayarlama yapılarak yeni bir sınırlandırma hattının oluşturulması gerekmektedir. Orantılılık kavramı, yalnızca sonucun hakkaniyete uygunluğunun bir testi değil, aynı zamanda sonucun hakkaniyete uygun olmaması durumunda bir hakkaniyet kriteridir. Bu kapsamda, ilgili durum olarak orantılılığın da kesin bir biçimde reddedilmemesi gerekir. Uluslararası yargı

⁴⁸⁶ Cottier, **op. cit.**, s. 12.

⁴⁸⁷ Paik, **op. cit.**, s. 220.

⁴⁸⁸ Cottier, **op. cit.**, s. 12.

⁴⁸⁹ Paik, **op. cit.**, s. 220.

⁴⁹⁰ **Ibid.**, s. 213.

⁴⁹¹ **Ibid.**

⁴⁹² **Ibid.**, ss. 213, 214.

kararlarında kıyı uzunlukları arasındaki önemli farkın, sınırlandırma hattının ayarlanması veya düzeltilmesini haklı kılan ilgili durum olarak kabul edildiği görülmektedir⁴⁹³.

Günümüzde, orantılılığa dair çözülmesi gereken sorular bulunmaktadır. Bu bakımdan kıyı uzunluğundaki ne ölçüdeki bir eşitsizliğin sınırlandırmadaki düzeltmeyi haklı çıkaracağı açık değildir. UAD ve hakem mahkemelerinin kararlarında, bu konuda herhangi bir objektif kriter kullanılmadan, “*önemli, belirgin veya büyük orantısızlıklardan*” bahsedilmektedir. Bu sebeple kavramın uygulanmasında yargı organının takdirinde olan geniş bir alan bulunmaktadır. Bu belirsizlikler göz önüne alındığında, kıyı uzunlukları arasındaki fark belki de orantılılığın en tartışmalı yönü gibi görünmekte ve bu sebeple bunun gelecekte daha detaylı bir biçimde ele alınması gerekmektedir⁴⁹⁴. Kısaca, kıta sahanlığının sınırlandırılmasındaki rolü gün geçtikçe genişleyen bu ilke, Higgins’in ifadesi ile “*deniz alanı sınırlandırmasında orantılılık kavramı, belirsizlikler ve problemlerle dolu olarak kalacaktır*”⁴⁹⁵.

2. Uluslararası Adalet Divanı Kararlarında Orantılılık

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair UAD’nin ilk kararı olan 20 Şubat 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları’nda⁴⁹⁶, orantılılık fikri ilk kez genel hatlarıyla detaylandırılmıştır⁴⁹⁷. Bu davada orantılılık ilkesinin gündeme gelmesi aslında, Danimarka ve Hollanda’nın sınırlandırılmanın eşit uzaklık ilkesi temelinde yapılması yönündeki iddialarına karşılık, Federal Almanya Cumhuriyeti’nin ileri sürdüğü tezler ile olmuştur. Buna göre Federal Almanya, kendisinin orantılılık temelinde Kuzey Denizi’ndeki kıyı şeridi uzunluğuna uygun kıta sahanlığı payı olması

⁴⁹³ **Ibid.**, s. 214.

⁴⁹⁴ **Ibid.**, s. 220.

⁴⁹⁵ Higgins, **op. cit.**, s. 230.

⁴⁹⁶ Davanın konusu, Federal Almanya Cumhuriyeti, Danimarka ve Hollanda arasında Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı’nın sınırlandırılmasıdır. Divan’a Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı sınırlandırılmasına uygulanacak uluslararası hukuk kuralı ve ilkelerinin neler olduğu yönünde temel bir soru yöneltilmiştir. Danimarka ve Hollanda, 1958 tarihli C.K.S.S.’nin 6(2). Maddesinde düzenlenen “eşit uzaklık/özel durumlar ilkesinin” uygulanması gerektiğini ileri sürerlerken; Federal Almanya ise sınırlandırmanın “adil ve hakça paylaşım görüşüne” göre yapılması gerektiğini ve bu maddenin örf ve âdet kuralı oluşturmadığından kendisini bağlayıcı bir etkisinin olmayacağını ileri sürmüştür. Ayrıca Federal Almanya, eşit uzaklık ilkesinin uygulanması durumunda içbükey kıyı özelliği dolayısıyla Kuzey Denizi’nde iki devlet arasına sıkışan bir devlet olması sebebiyle sahip olması gerekenden daha az kıta sahanlığına sahip olacağını ileri sürmüştür. Yusuf Aksar, **Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 40.

⁴⁹⁷ Paik, **op. cit.**, s. 200.

gerektiği ve eşit uzaklık ilkesinin bu payını azalttığı, bunun ise hakkaniyete uygun olmayan bir sonuca yol açtığını ileri sürmüştür⁴⁹⁸.

Federal Almanya, kıta sahanlığı sınırlandırması bakımından önem arz eden “*adil ve hakça paylaşım görüşü*”nü de ortaya atmıştır. Bu görüş UAD tarafından kabul görmemiştir. Ayrıca Federal Almanya, bir devletin kıta sahanlığının, doğal uzantı ilkesiyle açık bir bağlantısı olan kıyı şeridi uzunluğuyla orantılı bir şekilde uzadığını belirtmiştir⁴⁹⁹.

Divan, içbükey kıyılara sahip olan Federal Almanya bakımından eşit uzaklık yönteminin kesme etkisinden kaçınmak için hakkaniyet ilkelerine başvurmuştur⁵⁰⁰. Eşit uzaklığın, sınırlandırma hattını belirleyici bir faktör olduğu düşüncesinin reddedildiği bu Dava’da Divan orantılılığı, “*Dikkate alınması gereken son bir faktör, ilgili devletlere ilişkin kıta sahanlığı ile kıyı şeridinin uzunlukları arasında ortaya çıkması gereken, hakkaniyet ilkelerine göre yapılan bir sınırlamanın makul derecede orantılılık unsurudur, - bunlar, düz kıyı şeridi olan devletler ile belirgin olarak içbükey veya dışbükey kıyıları olan devletler arasında gerekli dengeyi sağlamak veya çok düzensiz kıyı hattını gerçek oranlarına düşürmek için kıyının genel istikametine göre ölçülmektedir.*”⁵⁰¹ biçiminde ele almıştır.

Bu dava deniz sınırlandırmalarında orantılılık ilkesinin kullanımı bakımından, ilk dava olma özelliğine sahiptir. Davada, orantılılık ilkesinin tanımı yapılmıştır. Orantılılık ilkesinin uygulanmasında bitişik kıyıların varlığı, bu kıyıların uzunluklarının benzer ve karşılaştırılabilir olması ve içbükey gibi düzensiz coğrafi yapının bulunması olmak üzere üç özelliğin arandığı söylenebilir⁵⁰². Ancak buradan sadece özel kıyı biçimlerinin orantılılık uygulamasını gerektirdiği ve orantılılığın belirli coğrafi durumlar bakımından kısıtlı bir uygulamasının olduğu anlamı çıkarılmamalıdır⁵⁰³. Davada, bitişik kıyıları arasında yapılan kıta sahanlığının sınırlandırılması bakımından, sonuç odaklı adalet yaklaşımının benimsendiği görülmektedir. Ayrıca Divan, tarafların arasındaki anlaşma ile örf ve âdet hukuku

⁴⁹⁸ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 7; Federal Almanya 1958 tarihli CKSS’ne taraf değildir.

⁴⁹⁹ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 44.

⁵⁰⁰ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 15, 91, 98; Ayrıca 1975 tarihli Gambiya/Senegal Andlaşması, 1984 tarihli Fransa/Monako Andlaşması ve 1987 tarihli Fransa/Dominik Andlaşması’nda eşit uzaklık yönteminin kesme etkisinden kaçınmak için başka çözümlere başvurulmuştur. **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, s. 31.

⁵⁰¹ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 98.

⁵⁰² Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s. 435; Zübeyde Tuğ, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı Sorunu”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Karabük, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 53.

⁵⁰³ Jaenicke, **op. cit.**, s. 54.

bakımından, CKSS'nin 6. md. olan eşit uzaklık ilkesine başvurulmasını zorunlu kılan bir durumun söz konusu olmadığı ve bu maddenin uluslararası örf ve âdet hukuku kuralı teşkil etmediğine karar vermiştir⁵⁰⁴.

1982 tarihli Tunus/Libya Arap Cemahiriyesi arasındaki Kıta Sahanlığı Davası'nda⁵⁰⁵ taraflar, geçerli ilke ve kurallar bakımından, Divan'ın Kuzey Denizi Davaları'ndaki kararına dayanmıştır. Ancak Kuzey Denizi Davaları'ndan farklı olarak bu davada, kıyı biçimlerinde herhangi bir farklılık olmamasına rağmen orantılılık ilkesinin uygulandığı göze çarpmaktadır⁵⁰⁶. Davada orantılılık gibi coğrafi özellikler sınırlandırmada birincil olarak dikkate alınmıştır. Bu bağlamda sınırlandırmanın, *“hakkaniyet ilkelerine uygun olan bir anlaşmaya varılarak ve tüm ilgili durumlar dikkate alınarak, diğer devletin doğal uzantısına taşmadan, her bir tarafa kıta sahanlığının doğal uzantısını oluşturan alanı bırakacak”*⁵⁰⁷ şekilde yapılması gerektiği belirtilmiştir. Yani orantılılık, herhangi bir kıyı biçimine bağlı olmaksızın, hakkaniyete uygun sınırlandırmayı sağlamak için *“temel ilkenin genel şartı”*⁵⁰⁸ olarak görülmüştür.

Bu davada orantılılık kavramının, ilk sayısal uygulamasının yapıldığı görülmektedir⁵⁰⁹. Daha sonraki davalar bakımından dikkate alınacak bu uygulama şu şekilde ifade edilmiştir: *“Divan, küçük koy, dere ve lagünler hesaba katılmadan kıyı şeridi boyunca ölçülen, Ras Tajoura'dan Ras Ajdir'e kadar Libya kıyı uzunluğunu yaklaşık 185 kilometre; Ras Ajdir'den Ras Kaboudia'ya, benzer şekilde ölçülen, ve Cerbe Adası'na sanki bir burunmuş gibi davranılarak, Tunus'un kıyı uzunluğu yaklaşık 420 kilometre olduğunu belirtir. Nitekim Libya'nın ilgili kıyı şeridinin, Tunus'un ilgili kıyı şeridine oranı yaklaşık olarak 31:69... Deniz yatağı alanları bakımından, Divan tarafından belirtilen yöntemi izleyerek her bir devlete ait sınırlandırma ile ilgili alandaki en düşük cezir yüksekliği altındaki kıta sahanlığı alanlarının yaklaşık olarak birbirine oranlarının: Libya 40; Tunus 60 olduğunu belirtir. Bu sonuç, tüm ilgili durumlar göz önünde bulundurularak, hakkaniyet unsuru*

⁵⁰⁴ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 101.

⁵⁰⁵ Tunus ve Libya kıyıları yan yana bulunmaktadır. İki devletin Akdeniz'de Bur Al Hattabah'tan Ras Ajdir'e kadar toplam 285 mil kıyı uzunluğu bulunmaktadır. Tunus'a ait olan ve yaklaşık 180 kilometrelik bir alana sahip adalar grubu olan Kerkennah Adaları devletlerin deniz sınırında konumlanmaktadır. Taraflar sınır bölgesinde bulunan önemli miktarda hidrokarbon sebebiyle deniz alanlarını genişletmeyi talep etmiştir. Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 85.

⁵⁰⁶ Tuğ, **op. cit.**, s. 53.

⁵⁰⁷ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 37.

⁵⁰⁸ Jaenicke, **op. cit.**, s. 54.

⁵⁰⁹ **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, s. 23.

olarak orantılılık testinin gerekliliklerinin sağlandığını göstermektedir.”⁵¹⁰ Davada orantılılığın, hakkaniyete uygunluğu *ex post facto* kontrol işlevinin bulunduğu dile getirilmiştir⁵¹¹.

Davada orantılılık kavramının, “bir devlet üzerinde ipso jure yetki veren kıta sahanlığının jeolojik ve hukuki uygunluğu için geçerli olmasa da coğrafi özellik olarak özellikli bölgelerdeki bir sınırlama üzerindeki etkisi bakımından uygun bir şekilde”⁵¹² kullanılabileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda belirli coğrafi durumlar bakımından orantılılığın uygulanacağına dair katı yorumun bırakıldığı görülmektedir⁵¹³. Daha önce Kuzey Denizi Davaları’nda olduğu gibi, doğal uzantı ilkesine verilen önemin azaldığı görülmektedir. Davada, hakkaniyet ilkeleri bakımından ilgili durum teşkil eden orantılılık ve adaların konumu göz önünde bulundurularak sınırlandırma yapılmıştır⁵¹⁴.

Tunus/Libya Davası’nda Divan tarafından yapılan orantılılık hesaplamasına, iç sular ve karasularının da kıta sahanlığının bir parçası olarak orantılılık hesaplamasına katıldığı ancak bu alanların kıta sahanlığının bir parçasını oluşturmadığı, ilgili kıyıların ne şekilde hesaplanacağı hususunda bir netliğin olmadığı ve belirlenen oranın tesadüfen ulaşıp ulaşılmadığına dair soru işaretlerinin bulunduğu yönünde eleştiriler getirilmiştir⁵¹⁵.

1984 tarihli Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası’na⁵¹⁶ gelindiğinde ise, orantılılığın rolünün coğrafi ve işlevsel olarak genişlediği görülmektedir. Bu kapsamda orantılılığın herhangi bir coğrafi duruma uygulanabileceğini söylemek gerekir⁵¹⁷. Davada başlangıçta çizilen sınırlandırma hattının düzeltilmesinde, iki kıyı şeridi uzunlukları arasındaki fark dikkate alınmıştır⁵¹⁸. Bu davada, önceki iki davadan farklı olarak ilk kez karma yöntemin benimsendiği görülmektedir. Divan, davanın ilgili durumlarını da göz önünde bulundurarak sınırlandırma hattını üç parçaya ayırmıştır. Birinci ve ikinci parçayı

⁵¹⁰ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 131.

⁵¹¹ Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s. 438.

⁵¹² 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 12.

⁵¹³ Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s.438.

⁵¹⁴ Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 88.

⁵¹⁵ Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s. 439.

⁵¹⁶ 1982 tarihli BMDHS’nin kabulünden sonra UAD’nin gördüğü ilk dava olan, ABD ve Kanada arasındaki 1984 tarihli Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası’dır. Ayrıca bu dava, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırının tek bir sınırlandırma hattı olarak tespit edilmesi talebinin de ele alındığı ilk dava olma özelliğine sahiptir. Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 90.

⁵¹⁷ Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s. 444.

⁵¹⁸ **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, s. 23.

oluşturan sınırlandırma hattının birinci kısmında “iki aşamalı yaklaşım” ve üçüncü parçayı oluşturan ikinci kısmı için “üç aşamalı yaklaşım” izlenmiştir. Sınırlandırma hattının ikinci kısmı bakımından, ilk olarak geçici orta hat/eşit uzaklık hattı⁵¹⁹ oluşturulmuş ve sınırlandırmaya uygun pratik bir yöntem seçilmiştir. Ardından özel durumlar tespit edilmiş ve son olarak ise bu hat ayarlanmıştır. Bu ayarlama yapılırken ilgili durum olarak, sınırlandırma alanında sınırlandırma hattını oluşturacak olan iki tarafın kıyı şeridi uzunlukları arasındaki özellikle “*kayda değer fark*” göz önünde bulundurulmuştur⁵²⁰. Divan, ilgili kıyıların dikkate alınmasının temel olarak, başlangıçta diğer kriterlere dayanarak oluşturulan geçici sınırlandırma hattının hakkaniyete uygun oluşturulup oluşturulmadığını kontrol etmenin bir aracı olarak kabul etmiştir. Divan bunu, “*Farklı bir temelde yapılan sınırlamadan kaynaklanan bu kıyıların uzunluklarında önemli bir orantısızlığın uygun bir düzeltme gerektiren bir durum oluşturacağı aynı derecede kesindir*”⁵²¹ biçiminde ifade etmiştir. “*Kıyı şeridinin uzunlukları ile sınırlı olsa bile, hiçbir şekilde ‘orantılılık’⁵²² kavramının bağımsız bir kriter veya sınırlandırma yöntemi olarak ele alınması gibi bir durum söz konusu değildir. Bununla birlikte bu durum orantılılık ilkesinin, hakkaniyete uygun olmayan sonuçlar bakımından hattı düzeltme ihtiyacına karşılık gelen yardımcı bir kriter olarak kullanımını engellemez*”⁵²³.” denilerek orantılılığın bağımsız bir sınırlandırma ilkesi olmadığı vurgulanmıştır.

Maine Körfezi Davası’nda olduğu gibi 1985 tarihli Libya Arap Cemahiriyesi/ Malta arasındaki Kıta Sahaneliği Davası’nda⁵²⁴ da karma yaklaşımın benimsendiği görülmektedir⁵²⁵. Davada orantılılığın rolünün genişlediği görülmektedir⁵²⁶. Bu

⁵¹⁹ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, para.116; 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 60.

⁵²⁰ Jianjun Gao, “International Maritime Delimitation Process”, **KMI International Journal of Maritime Affairs and Fisheries**, y.y., Seoul: Korea Maritime Institute, 2009, ss. 30, 31; Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s. 444.

⁵²¹ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 185.

⁵²² ABD’nin ilgili kıyı uzunluğu 283,6 (284) mil iken, Kanada’nın ilgili kıyı uzunluğu 205.9 (206) mildir⁵²². Buna göre ABD ve Kanada’nın Maine Körfezi’ndeki ilgili kıyı uzunlukları oranı 1.38:1’dir. Divan’a göre başlangıçta çizilen orta hattı değiştirmek uygun olacaktır. Teknik uzman raporuna göre, düzeltilmiş orta hattın yerini belirlemek amacıyla uygulanacak oran, 1.38:1 yerine yaklaşık 1.32:1’dir. 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 222.

⁵²³ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 218.

⁵²⁴ Libya ile Malta arasında 1972 yılında kıta sahanlığının sınırlandırılmasına dair görüşmeler başlamıştır. Uyuşmazlık taraflar arasındaki Özel Sözleşme’ye dayanılarak 23 Mayıs 1982 tarihinde UAD’nin önüne getirilmiştir. Libya, her devletin ilgili kıyı şeridi uzunluklarına göre bu sınırlandırmanın yapılmasını isterken, Malta ise sınırlandırmanın eşit uzaklık ilkesine göre yapılması gerektiğini düşünmektedir. Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 98.

⁵²⁵ Gao, **op. cit.**, s. 31.

⁵²⁶ Martin Dixon, **Textbook on International Law**, 7th edn., United Kingdom, Oxford University Press, 2013, s. 233.

bağlamda özellikle Malta'nın, orantılılığın karşılıklı kıyılar bakımından uygulanamayacağı iddiasının reddedildiği göze çarpmaktadır⁵²⁷. Orantılılığın, geçici orta hattın ayarlanmasında ve hakkaniyete uygunluğun test edilmesinde olmak üzere iki farklı role sahip olduğu görülmektedir⁵²⁸. Libya kıyılarının, Malta kıyılarının uzunluğuna oranı olan 8:1, orta hat üzerinde ayarlama yapmak için bir sebep olarak görülmekle birlikte bunun deniz sınırlandırmalarında *per se* (kendiliğinden) olarak uygulanabilecek bir hukuk kuralı olmadığı belirtilmiştir⁵²⁹. Kıyı uzunlukları arasındaki fark, objektif içerikten yoksun olmakla birlikte “*çok büyük*” olarak ifade edilmiştir⁵³⁰. Sınırlandırma hattının, Libya'nın lehine olarak ayarlanmasını engelleyen geçerli bir sebebin varlığı durumunda, kıyı uzunlukları ve paylaştırılan alanlar arasındaki ilişkiyi makul ölçüde orantılılık bağlamında ele almak zor olacaktır⁵³¹. Eşit uzaklık/orta hattın her zaman ve her durumda, özellikle karşılıklı devletler arasındaki sınırlandırmalar bakımından, bir başlangıç adımı olması gibi bir zorunluluğun bulunmadığı vurgulanmıştır. Hakkaniyet ilkeleri gereği sınırlandırmanın başlangıç adımı olarak başka bir yöntem veya yöntemlerin benimsenmesi mümkündür.⁵³² Bu davada UAD, ilk kez hakkaniyet uygulamasının “*tutarlılık ve öngörülebilirlik derecesi göstermesi gerektiğini*”⁵³³ vurgulamıştır.

Libya/Malta Davası'nda orantılılık testine⁵³⁴ ilişkin son aşama hariç izlenen sınırlandırma süreci, Maine Körfezi Davası'nda Divan'ın ikinci kısmın sınırlandırılması bakımından izlediği süreçle benzerlik arz etmektedir. Ancak, her iki durumda da geçici sınırlandırma hattı kullanılmasına rağmen, Libya/Malta Davası'nda deniz alanları ve sınırlandırma kurallarına dair bazı farklılıklar bulunmaktadır⁵³⁵.

Libya/Malta Davası'nda, “*Orantılılık kesinlikle hem temel olan hakkaniyet ilkesi hem de kıyıların kıta sahanlığı haklarının oluşturulmasındaki önemi ile yakından ilgilidir. Buna göre, bu dava orantılılığın yerini çok dikkatli düşünmeyi gerektirir*”⁵³⁶.” denilerek orantılılık ilkesinin aslında sınırlandırmada önemli bir yere sahip olduğu ve

⁵²⁷ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 74.

⁵²⁸ Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s. 443.

⁵²⁹ **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, s. 24.

⁵³⁰ Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s. 440.

⁵³¹ Jaenicke, **op. cit.**, s. 56.

⁵³² Gao, **op. cit.**, s. 31.

⁵³³ **Ibid.**, s. 32.

⁵³⁴ 2009 tarihli Romanya / Ukrayna Davası, paras. 210-216; 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası paras. 239, 242 ve 243; Maritime Dispute (Peru v. Chile), Judgment, I.C.J. Reports 2014, para. 180. (Bundan sonra 2014 tarihli Peru/Şili Davası olarak anılacaktır.)

⁵³⁵ Gao, **op. cit.**, s. 31.

⁵³⁶ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 55.

hangi aşamada ne şekilde kullanılacağına çok dikkatli bir biçimde karar verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kararın devamında, “...kıyı uzunluklarının oranını, her bir tarafa paylaştırılacak kıta sahanlığı alanını belirleyici olarak kullanmak, hakkaniyet testi ve sınırlandırma hattındaki hakkaniyete aykırı olan farkın düzelticisi olarak orantılılık kullanımının çok ötesine geçmektedir. Orantılılığın böyle bir kullanımının doğru olduğu varsayımında, başka bir değerlendirmeye ne kadar yer bırakılacağını görmek gerçekten zor olurdu; çünkü bu varsayımda orantılılık, kıta sahanlığı haklarını kazanmaya dair bir ilke ve aynı zamanda bu ilkeyi uygulama yöntemi olacaktır⁵³⁷.” biçiminde orantılılığa sınırlandırmada paylaştırılacak alanları belirleyici bir rol verilmesi durumunda bunun hem bir sınırlandırma ilkesi hem de bir sınırlandırma yöntemi teşkil edeceği belirtilmiştir.

Divan, orantılılığın rolünü Tunus/Libya Davası’na atıfla kıyıların uzunlukları ile bunlara göre belirlenen kıta sahanlığı alanları arasındaki oranların değerlendirilmesi olarak dile getirilmiştir. Bu ise, sadece ulaşılan hakkaniyete uygun sonucun başka yollarla doğrulanması olacaktır. Bununla birlikte sınırlandırma sürecinde, sonucu kontrol etmek için orantılılık hesaplamaları kullanmak ile kıyı uzunluklarında “çok büyük” farkı dikkate almanın birbirinden farklı olduğu belirtilmiştir⁵³⁸.

Eşit uzaklık hattı kullanımının terk edilerek orantılılık testine başvurulduğu 1993 tarihli Grönland ve Jan Mayen arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası’nda⁵³⁹ da Libya/Malta Davası ile benzer görüşlerin dile getirildiği görülmektedir. Sınırlandırma sürecinde kıyı uzunlukları arasındaki “çok önemli” farkın dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Davada, Danimarka orantılılığın⁵⁴⁰ iki işlevi bulunduğunu ileri sürmüştür. Bunlardan ilki, hakkaniyete uygun bir sınırlandırma hattı tespit ederken uygun yöntemi benimsemek için diğer kriterlerle

⁵³⁷ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 58.

⁵³⁸ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 66.

⁵³⁹ Grönland’ın toplam nüfusu 55.000 olup nüfusun önemli bir kısmı balıkçılık faaliyetleri ile geçimini sağlamaktadır. Jan Mayen ise yaklaşık olarak Grönland’ın 250 mil doğusunda bulunan küçük bir adadır. Bu ada üzerinde yaşayan yerli halk bulunmamakta ve ayrıca ekonomik faaliyet de yapılmamaktadır. Danimarka (Grönland) ile Norveç (Jan Mayen) arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair görüşmeler başarısızlık ile sonuçlanmıştır. Bunun neticesinde Danimarka tek tarafı olarak 16 Ağustos 1988 tarihinde Divan’a başvurmuştur. Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 106.

⁵⁴⁰ Grönland’ın kıyı uzunluğu yaklaşık 504,3 kilometre iken Jan Mayen’in kıyı uzunluğu yaklaşık 54,8 kilometredir. Belirli noktalar arasındaki mesafeler, orta hattı oluşturan esas hat boyunca ölçülürse, toplam rakamlar Grönland için yaklaşık 524 kilometre ve Jan Mayen için yaklaşık 57,8 kilometredir. Böylece, Jan Mayen kıyıları ile Grönland kıyıları arasındaki oran ilk hesaplama bakımından 1: 9,2 ve ikincisi bakımından ise 1: 9,1’dir. Yani kıyıları arasındaki oran yaklaşık olarak 1:9’dur. 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 61.

birlikte dikkate alınan bir ilgili durum olmasıdır. Diğerisi ise, elde edilen sınırlandırma hattının hakkaniyete uygun olup olmadığını test etmek için aritmetik bir oran olarak belirleyici bir faktör olarak ele alınmasıdır. Danimarka'ya göre, orantılılık faktörünün bu iki işlevi de aynı dava bakımından uygulanma alanına sahiptir⁵⁴¹. Bu durum şu şekilde ifade edilmiştir: *“Ancak öyle durumlar var ki- ve mevcut dava böyledir- eşit uzaklık yönteminin uygulanmasıyla oluşan ilgili kıyıların uzunluğu ile deniz alanları arasındaki ilişkinin o kadar orantısız olduğu bir durumdur ki, hakkaniyete uygun bir çözüm sağlamak için bu durumu dikkate almak gerekir. İçtihat hukukunda- orantılılık- veya orantısızlık- fikrine sık sık yapılan atıflar, hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın, bu gibi durumlarda, ilgili alan ile ilgili kıyı uzunlukları arasındaki eşitsizliği hesaba katması gerektiğine dair önerinin önemini doğrulamaktadır*⁵⁴².”

Divan, Grönland ve Jan Mayen arasındaki kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesinin sınırlandırılması bakımından hakkaniyete uygun sonuca ulaşmak için ilgili kıyı uzunlukları arasındaki fark, özel/ilgili durum teşkil etmesinden dolayı, geçici orta hat üzerinde bu hususu dikkate alarak ayarlama yapmıştır⁵⁴³. Bu davada orantılılık kavramının zayıf yönlerinin olduğunu belirtmek gerekir. Bu bağlamda *“çok önemli”* fark kavramı objektif içerikten yoksundur ve ayarlamanın içeriğinin sübjektif olduğu görülmektedir⁵⁴⁴.

2001 tarihli Katar/Bahreyn arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Ülkesel Sorunlar Davası'nda ilgili kıyı uzunlukları ve alanlarının tanımlanmadığı görülmektedir. Tarafların kıyı uzunluklarının birbirine benzer olduğu bu davada, orantılılığın ilgili bir durum olarak ele alınmasını gerektiren bir sebebin olmadığı belirtilmiştir. Ancak buradan daha önceki davalarda orantılılığa verilen önemin azaldığı gibi bir anlam çıkarmak doğru olmayacaktır⁵⁴⁵.

Grönland ve Jan Mayen Davası ile benzer biçimde kıyı uzunlukları arasındaki farkın sınırlandırma hattının ayarlanmasında bir ilgili durum olarak dikkate alındığı 2002 tarihli Kamerun/Nijerya arasındaki Kara ve Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda⁵⁴⁶, Kamerun farklı bir hususa dikkati çekmiştir. Bu bağlamda

⁵⁴¹ 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 60.

⁵⁴² 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 65.

⁵⁴³ 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 66.

⁵⁴⁴ Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s. 447.

⁵⁴⁵ *Ibid.*, s. 452.

⁵⁴⁶ 29 Mart 1994 tarihinde Bakassi Yarımadası üzerindeki egemenlik meselesine ilişkin Kamerun Cumhuriyeti Hükümeti, Nijerya Federal Cumhuriyeti aleyhine Divan'a başvurmuştur. Ayrıca 1975 yılında iki devlet arasında belirlenmiş olan hattın ötesinde, deniz alanları sınırının yönünün belirlenmesi talep edilmiştir. Gökdemir Işık, *op. cit.*, s. 118.

sınırlandırma hattının hakkaniyete uygunluğuna dair, Nijerya, genel eşitlik düşüncesine atıfta bulunarak kıta sahanlığı sınırlandırmasının Divan'ın görevi olmadığını savunmuştur. Hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın yapılması, daha önce hiç sınırlandırılmamış bir alanın “*adil ve hakça paylaştırılması*” ile aynı şey değildir⁵⁴⁷. Bu Davada Divan, Kamerun kıyı şeridinin uzunluğu ile Gine Körfezi'ndeki Nijerya'nın kıyı şeridi uzunluğu arasındaki eşitsizliği, sınırlama hattının kuzey batıya doğru kaydırılmasını haklı kılan ilgili bir durum⁵⁴⁸ olarak görmüştür⁵⁴⁹.

2009 tarihli Romanya ile Ukrayna arasındaki Karadeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda önemli bir gelişme, ilk kez bu davada Divan'ın, deniz alanlarının sınırlandırılmasında tamamıyla üç aşamalı bir yaklaşımı benimsemiş olmasıdır⁵⁵⁰. Divan bu davada üç aşamalı yaklaşımın ilk aşaması olarak, geçici bir sınırlandırma hattı oluşturmuştur. Bu kapsamda, belirli bir durumda bunu engelleyen zorlayıcı nedenler olmadıkça, bir eşit uzaklık hattının çizileceği belirtilmiştir⁵⁵¹. Geçici olarak, eşit uzaklık temelli bir sınırlama hattı oluşturulduktan sonra, ikinci aşamada Divan, hakkaniyete uygun bir sonuç elde etmek için geçici eşit uzaklık hattının ayarlanması için gerekli faktörlerin olup olmadığını değerlendirmiştir. Ancak başlangıçta, geçici eşit uzaklık hattının belirlenmesi bakımından orantılılık ilkesine dayanılmamıştır⁵⁵². Bu bakımdan davada orantılılık ilkesinin belirleyici rolünün olmadığı görülmektedir. Ana hatların netleştiği üçüncü aşamada ise, Divanın “*orantısızlık testi*”⁵⁵³ olarak nitelendirdiği potansiyel sınırlama hattının sonucunun doğrulanmasından ibaret olan bir test yapılmıştır⁵⁵⁴. Divan bu test ile, “*düzeltilmiş veya ayarlanmış olarak hattın etkisinin, tarafların ilgili alandaki paylarının, ilgili kıyılarına oranlarının belirgin bir şekilde orantısız olup olmadığını*”⁵⁵⁵ değerlendirmiştir. Orantılılığın bu davadaki rolü, “*Orantısızlık testi kendi başına bir sınırlandırma yöntemi değildir. Daha ziyade başka yollarla ulaşılan sınırlandırma*

⁵⁴⁷ 2002 tarihli Kamerun/Nijerya Davası, para. 281.

⁵⁴⁸ Nijerya, 1: 1,3 ile 1:3,2 arasında olan oranın kendi lehine olduğunu ve Kamerun hattının orantılılık ilkesini dikkate almadığını düşünmektedir. 2002 tarihli Kamerun/Nijerya Davası, para. 278.

⁵⁴⁹ 2002 tarihli Kamerun/Nijerya Davası, para. 300.

⁵⁵⁰ 2009 tarihli Romanya / Ukrayna Davası, paras. 115-122; 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası paras. 190-193.

⁵⁵¹ Schofield, *op. cit.*, s. 225.

⁵⁵² 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, paras. 116, 163.

⁵⁵³ Romanya ve Ukrayna için kıyı uzunluklarının oranının yaklaşık 1: 2,8 ve Romanya ile Ukrayna arasındaki ilgili alanın oranının yaklaşık 1: 2,1 olduğu belirtilmiştir. 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, para. 214.

⁵⁵⁴ Schofield, *op. cit.*, s. 234.

⁵⁵⁵ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, para. 114.

*hattının, ulaşılan sınırlandırma hattı nedeniyle her bir tarafa paylaştırılan deniz alanları ve kıyı uzunlukları arasındaki oranlarda önemli bir orantısızlık olması nedeniyle ayarlamaya ihtiyaç duyulup duyulmadığını kontrol etmenin bir aracıdır*⁵⁵⁶.” biçiminde belirtilmiştir.

2012 tarihli Kolombiya ve Nikaragua arasındaki Kara ve Deniz Uyuşmazlığı Davası bakımından ise belki de en önemli husus, Romanya/Ukrayna Davası’nda olduğu gibi üç aşamalı yaklaşımın benimsenmesidir⁵⁵⁷. Ancak üçüncü aşama olan orantısızlık testinde⁵⁵⁸ sıkı sıkıya orantılılık ilkesine bağlı bir sonuç elde edilmesi gerekmez⁵⁵⁹. “Deniz sınırlandırması, tarafların ilgili kıyılarının uzunluğu ile ilgili alandaki payları arasında bir korelasyon sağlayacak şekilde tasarlanmamıştır⁵⁶⁰.” Divan, üçüncü aşamada, tarafların ilgili kıyıların uzunluklarının oranı ile ilgili alandaki paylarının oranı arasında yaklaşık bir ilişki sağlama amacı olmadığı belirtmiştir. Asıl amaç, sonucun hakkaniyete uygun olmayan büyük orantısızlık yaratmamak olmasıdır. Oluşan herhangi bir orantısızlığın bu etkiye sahip olacak kadar büyük olup olmadığı, herhangi bir matematiksel formülle cevap verilebilecek bir husus değildir. Bu yalnızca davadaki tüm durumlar ışığında cevaplandırılabilecektir⁵⁶¹.

2014 tarihli Peru/Şili arasındaki Deniz Uyuşmazlığı Davası⁵⁶² ve yakın bir tarihte görülen 2018 Kosta Rika/Nikaragua arasındaki Karayip Denizi ve Pasifik Okyanusu’nda Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası⁵⁶³’na gelindiğinde ise artık sınırlandırmalar bakımından 2009 tarihinden beridir benimsenmiş olan üç aşamalı yaklaşımın tutarlı bir biçimde uygulandığı görülmektedir⁵⁶⁴. Sınırlandırmanın son aşamasında, orantılılık unsurunun *ex post facto* bir test olarak, eşit uzaklık hattının hakkaniyete uygunluğu sağlayıp sağlamadığı kontrol edilmiştir⁵⁶⁵.

⁵⁵⁶ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, para. 110.

⁵⁵⁷ Schofield, *op. cit.*, s. 237.

⁵⁵⁸ Ayarlanmış eşit uzaklık hattı, taraflar arasındaki ilgili alanı Nikaragua lehine yaklaşık 1: 3,44 oranında bölmektedir. İlgili kıyıların oranı da yaklaşık olarak 1: 8,2’dir. Divan, Libya/Malta Davası’na atıf yaparak ilgili kıyıların oranının, mevcut dava ile benzer şekilde 1: 8 olduğunu belirtmiştir. Divan, analizinin ikinci aşamasında, bu eşitsizliğin geçici orta hattın ayarlanarak giderilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde, Grönland ve Jan Mayen (Danimarka / Norveç) arasındaki deniz sınırlandırması ile ilgili olarak, ilgili kıyıların oranı Danimarka lehine yaklaşık 1: 9’dur. Bu eşitsizlik geçici orta hattın ayarlanmasına sebep olmuştur. 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası paras. 243, 245, 246.

⁵⁵⁹ 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası, para. 240.

⁵⁶⁰ 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası, para. 240.

⁵⁶¹ 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası, para. 242.

⁵⁶² 2014 tarihli Peru/Şili Davası, paras. 180, 181.

⁵⁶³ 2018 tarihli Kosta Rika/Nikaragua Davası, para. 135.

⁵⁶⁴ 2014 tarihli Peru/Şili Davası, para. 181.

⁵⁶⁵ 2014 tarihli Peru/Şili Davası, para. 181.

3. Hakem Mahkemesi Kararlarında Orantılılık İlkesi

Hakem Mahkemesi'nin ilk kararı olan 1977 tarihli İngiltere ve Fransa⁵⁶⁶ Kıta Sahanelığı Hakemlik Kararı'nda, orantılılık kavramının “belirli kıyı biçimleri ya da özel coğrafi özelliklerin olduğu durumlarda⁵⁶⁷” önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir. Mahkeme bu davada iki aşamalı bir süreç izlemiştir Dolayısıyla sınırlandırmanın son basamağı olarak orantılılık testine başvurulmamıştır⁵⁶⁸.

Orantılılığın rolü, “..., yalnızca, böyle bir bozukluğun, ilgili kıyı ülkeleri arasındaki kıta sahanlığının hakkaniyete aykırı bir şekilde sınırlandırılmasına yol açıp açmayacağının belirlenebileceği kriteri veya faktörü ifade eder. Orantılılık faktörü, Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları 'nda olduğu gibi kıta sahanlığı alanları ile ilgili kıyı şeridinin uzunlukları arasındaki oran şeklinde görünebilir. Ancak aynı zamanda, belirli coğrafi özelliklerin veya biçimlerin eşit uzaklık hattı sınırı boyunca makul veya makul olmayan – hakkaniyete uygun veya hakkaniyete aykırı- etkilerini sınırlamak için bir faktör olarak görünebilir, ve daha genel olarak ortaya çıkar⁵⁶⁹.” biçiminde ifade edilmiştir.

“Kısacası, ilgili ölçüt veya faktör olan herhangi bir genel orantılılık ilkesi yerine orantısızlıktır. Kıta sahanlığının hakkaniyete uygun sınırlandırılması ... kıta sahanlığına dayanan devletler arasında dağıtma-paylaşma meselesi değildir. Ayrıca onlara, kıyı uzunlukları ile orantılı olarak kıta sahanlığı alanları verilmesi sorunu da değildir; bunu yapmak, sınırlandırmada payların dağıtıcı paylaşılmasının yerini almak olacaktır ... daha ziyade, her bir devlete kıta sahanlığını coğrafi gerçeklerle gösteren kabaca karşılaştırılabilir niteliklerin ortaya çıktığı durumlarda belirli coğrafi biçimlerin veya özelliklerin meydana getirdiği orantısız ve eşitsiz etkileri düzeltmek meselesidir. Bu nedenle orantılılık, kıta sahanlığı alanlarına bağımsız bir hak kaynağı sağlayan genel bir ilke olarak değil, belirli coğrafi durumların eşitliklerinin değerlendirilmesiyle ilgili bir kriter veya faktör olarak kullanılmalıdır⁵⁷⁰.” ve “Orantılılığın rolü, belirli coğrafi özelliklerin bozucu etkilerini ve ortaya çıkan eşitsizliğin boyutunu değerlendiren bir kriter olmaktadır⁵⁷¹.” denilerek orantılılığın düzeltici bir rolünün olduğu ve sınırlandırmada dikkate alınacak ayrı bir

⁵⁶⁶ Her iki devlette 1958 tarihli CKSS'ne taraftır.

⁵⁶⁷ Cottier, **op. cit.**, s. 11.

⁵⁶⁸ Gao, **op. cit.**, s. 32.

⁵⁶⁹ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Davası, para. 100.

⁵⁷⁰ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Davası, para. 101.

⁵⁷¹ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Davası, para. 250.

ilke olmadığı dile getirilmiştir. Bu bağlamda kararda, olumlu olan orantılılık kavramından ziyade bunun olumsuz ifadesi olan orantısızlık ilkesi olarak ele alındığı görülmektedir.

İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı'nda orantılılığın üç işlevinin dile getirildiği görülmektedir. Bunlar, eşit uzaklık hattının hakkaniyete uygunluğunu ve belirli coğrafi durumlarda orantısızlığı değerlendirmede bir kriter olması ve orantılılığın sadece kıyı uzunluğu ile orantılı olarak kıta sahanlığının paylaşılmasını sağlamaktan ibaret olmamasıdır⁵⁷².

1985 tarihli Gine ve Gine-Bissau arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hakemlik Kararı'nda, Libya/Malta Davası ile benzer olarak eşit uzaklık yönteminin uygulanması zorunlu olan bir örf ve âdet kuralı oluşturmadığı ve hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak için sınırlandırmada dikkate alınacak tek yöntem olmadığı belirtilmiştir⁵⁷³. Taraflar, orantılılığı her bir devletin kara parçası ve kıyı şeridinin uzunluğu ile ilgili olmak üzere iki biçimde ele almıştır. Mahkeme'ye göre, hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşabilmek için sınırlandırmayı etkileyen faktörlerin değerlendirilmesinde orantılılık rol oynamalıdır⁵⁷⁴.

Her bir devletin kara parçasına göre orantılılığın uygulanması gerektiği iddialarına ilişkin olarak, Mahkeme mevcut davada bunun ilgili bir durum oluşturmadığını ifade etmiştir. *“Bir devletin deniz üzerinde sahip olabileceğini iddia edebileceği haklar, kıyılarının arkasındaki toprak parçaları ile değil, kıyı şeridi ve kıyının o bölgeyi sınırlandırma biçimleriyle ilgilidir. Küçük bir toprak parçasına sahip bir devlet, geniş bir toprak parçasına sahip bir devletten çok daha büyük deniz bölgeleri talep edebilir. Esas olan denizin arkasındaki toprak parçasının genişliğinden ziyade, ilgili deniz cepheleridir”*⁵⁷⁵. Mahkemeye göre sınırlandırma yapılırken, sadece kıyı şeridinin uzunluğu ile her bir devlete paylaşılacak alanlar arasındaki orantılılığın ilgili olduğu düşünülmeli ve orantılılık kuralının yalnızca kıyı uzunluğunu gösteren biçimde mekanik bir kural olmadığı da bilinmelidir⁵⁷⁶.

⁵⁷² Tanaka, “Reflections on the Concept of Proportionality”, s. 437.

⁵⁷³ Dixon, *op. cit.*, s. 233.

⁵⁷⁴ 1985 tarihli Gine/Gine Bissau Hakemlik Kararı, para. 118.

⁵⁷⁵ 1985 tarihli Gine/Gine Bissau Hakemlik Kararı, para. 119.

⁵⁷⁶ 1985 tarihli Gine/Gine Bissau Hakemlik Kararı, para. 120.

1992 tarihli St. Pierre ve Miquelon arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hakemlik Kararı'nda orantılılık ilkesi⁵⁷⁷ detaylarıyla ele alınarak klasik bir yaklaşım izlenmiştir. Sınırlandırmada, iç bükey kıyılar bakımından bir belirleme yapılmıştır⁵⁷⁸. Kanada bu davada, kapatmama ilkesi ve orantısız sonuçlardan kaçınmak için kıyı uzunluklarının dikkate alınmasını gerektiren bir hakkaniyet ilkesi⁵⁷⁹ olan orantılılığa dayanmıştır. Kanada, yerleşik içtihatlarla göre, bir sınırlandırma işleminde orantılılık faktörünün ikili bir rolü bulunduğu dikkat çekmiştir. Buna göre orantılılık, bir taraftan benimsenecek sınırlandırma yöntemini seçmek için bitişik kıyıların genişliğinin bir ön değerlendirmesini oluştururken; diğer taraftan sınırlandırmada kıyı uzunlukları oranının *ex post* karşılaştırmasını sağlayan hakkaniyet testini oluşturmaktadır⁵⁸⁰. Hakem Prosper Weil ise, sınırlandırma hattının ilgili tüm durumlar dikkate alınarak çizildikten sonra, hattın alanlar ve kıyı uzunlukları arasında makul olmayan bir orantısızlığa yol açıp açmadığını tespit etmek için *a posteriori* orantılılık testi yapılması gerektiğini belirtmiştir⁵⁸¹.

1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı'nda, kıyı uzunluklarının nasıl ölçüleceği ve ölçüldükten sonra ne ölçüde bir önemin verileceğine dair anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Yemen doğrudan kıyı uzunlukları arasındaki oranı yansıtan bir hat önerirken; Eritre anakaralar arasında tarihi orta hattın esas alınmasını bunun 3:2 olarak kendi lehine olduğunu iddia etmiştir⁵⁸². Eritre, Dahlak Adalar Grubu'nun iç suları ve Assab Körfezi dahil koyların, ilgili alan hesaplamasında dikkate alınmaması gerektiğini belirtmiştir⁵⁸³. Mahkeme, Yemen kıyılarının genel istikametini belirlememiştir. Kıyıların genel istikameti, mikro ya da makro coğrafi bakış açısına göre değişkenlik arz eder⁵⁸⁴. Bu durum ise, belirlemenin birden farklı biçimde yapılabileceğini gösterir.

⁵⁷⁷ Kanada'nın güney kıyısı Cape Canso'da ilgili kıyı şeridi en batıdaki noktadan güneye çizilen noktaya kadar çizilerek, ilgili alan hesaplanmıştır. Bu temelde, tarafların her birine ait gerçek alanlar, Kanada için 59,434 deniz mili²; Fransız adaları için 3.617 deniz mili² olmak üzere, Fransa için toplam 63.051 deniz mili²'dir. Yaklaşık oranları ise 16,4:1'dir. Bu oran, taraflara paylaştırılan alanlara bakıldığında orantısızlık olmadığını doğrulamaktadır. Hakkaniyetin bir yönü olan orantılılık testinin gerekliliklerinin karşılandığı görülmüştür. 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, para. 93.

⁵⁷⁸ Charney, *op. cit.*, s. 241.

⁵⁷⁹ 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, para. 56.

⁵⁸⁰ 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, para. 61.

⁵⁸¹ 1985 tarihli Gine/Gine Bissau Hakemlik Kararı, para. 66.

⁵⁸² 1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı, para. 42.

⁵⁸³ 1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı, para. 43.

⁵⁸⁴ Tanaka, "Reflections on the Concept of Proportionality", s. 450.

2006 tarihli Barbados ve Trinidad ve Tobago Cumhuriyeti arasında Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Hakemlik Kararı'nda Trinidad ve Tobago, Gine / Gine-Bissau Davası'nda olduğı gibi, özellikle bölgedeki diğersınırlandırmalara saygı gösterilmesi gerektiğini ve bu bağlamda Divan ve hakem mahkemelerinin de orantılılık ilkesi ile olası “*kötü sonuçlara*” sebep olabilecek hususları ele aldıklarını belirtmiştir⁵⁸⁵. Davada ikinci aşaması orantılılık testi olan, iki aşamalı bir süreç izlenmiştir. Bununla birlikte iki aşamalı sürecin zorunlu olmadığı ancak sübjektif bir sınırlandırmadan kaçınmak için uygun bir yöntem olduğu söylenmiştir⁵⁸⁶. Bitişik veya karşılıklı kıyıları olan devletler bakımından aynı biçimde uygulanan orantılılık testinin, sadece sonucun hakkaniyete uygun olup olmadığını değerlendirmek için kullanılan bir yöntem olduğu vurgulanmıştır⁵⁸⁷.

Orantılılık olarak ayrı bir başlıkta, Trinidad ve Tobago'nun durumu ele alınmıştır. Barbados, Trinidad ve Tobago'nun deyimiyle “*orantılılığın ancak sınırlandırmanın sonuna gelindiğinde ele alınan bir şey olduğu*” iddiasına atıfla orantılılığın birçok durumda Jan Mayen Davası'nda olduğu gibi yapılan bir ayarlama da sınırlandırmanın ilk kısmını da oluşturabildiğini belirtmiştir⁵⁸⁸. Barbados, makul derecede orantılılık kavramını, diğersınırlandırmadan etkilenen sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunu değerlendirmedeki nihai bir faktör olarak görmüştür. Orantılılık müspet bir yöntem değildir, bu bakımdan sınırlandırma hattını oluşturmaz. Deniz alanlarına bir yetki kaynağı sağlamadığından dolayı taraflarca hak iddia edilen alanın orantılı bir şekilde paylaşılmasını da gerektirmez. Ayrıca UAD'nin bazı kararlarında⁵⁸⁹ orantılılığın ancak tarafların kıyılarında veya bu kıyılardaki adacıklar gibi olağandışı özelliklerin, diğersınırlandırmadan ilgili durumlar dikkate alındıktan sonra değerlendirilmesi gereken nihai bir faktör olduğu desteklenmektedir⁵⁹⁰. Orantılılığın rolü, hakkaniyete uygun olarak orantısız bir sonuca ulaşıp ulaşılmadığını kontrol etmek için son bir test olarak sınırlandırmanın nihai sonucunu sınamaktır⁵⁹¹. İlgili durum olarak orantılılık ayrı bir başlıkta değerlendirilmiştir. Mahkeme, orantılılık ilkesinin deniz sınırlandırmasında uluslararası yargı kararları ile geliştirildiğini belirttikten sonra orantılılığın, ayrıca geçici bir sınırlandırmanın hakkaniyete

⁵⁸⁵ 2006 tarihli Barbados/ Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı, para. 120.

⁵⁸⁶ 2006 tarihli Barbados/ Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı, s. 149.

⁵⁸⁷ 2006 tarihli Barbados/ Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı, s. 149.

⁵⁸⁸ 2006 tarihli Barbados/ Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı, para. 158.

⁵⁸⁹ Bkz. 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, 1984 tarihli Maine Körfezi Davası.

⁵⁹⁰ 2006 tarihli Barbados/ Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı, para. 160.

⁵⁹¹ 2006 tarihli Barbados/ Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı, para. 240.

uygunluğunu gözden geçirirken dikkate alınması gereken bir ilgili durum olduğu sonucuna varmıştır⁵⁹².

2007 tarihli Guyana ve Surinam arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hakemlik Kararı'nda ise orantılılık, sınırlandırmada orantısızlık testi⁵⁹³ olarak rol oynamıştır. Hakem Mahkemesi kararları bakımından üç aşamalı yaklaşımın benimsendiği ilk karar olan 2014 tarihli Bangladeş Cumhuriyeti ve Hindistan Cumhuriyeti arasındaki Bengal Körfezi hususunda Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hakemlik Kararı'nda, eşit uzaklık / ilgili durumlar yönteminin ilk aşamasının, *“geometrik olarak nesnel olan ve sınırlandırmanın gerçekleşeceği alanın coğrafyası için uygun yöntemleri kullanarak”*⁵⁹⁴ geçici bir eşit uzaklık hattının tanımlanmasını içerdiğini belirtmiştir. İkinci aşamada, hakkaniyete uygun bir sonuç elde etmek için geçici eşit uzaklık hattının ayarlanması için gerekli olabilecek ilgili durumlar dikkate alınmıştır. Son aşamada ise, ikinci aşamada ulaşılan sonucun *ex post facto* olarak kontrol edildiği orantısızlık testi yapılmıştır⁵⁹⁵. Orantısızlık testi, her bir tarafa verilen ilgili deniz alanının, tarafların ilgili kıyı uzunlukları oranının karşılaştırılmasını sağlar⁵⁹⁶. Bu testin ikinci aşamada ilgili durumların değerlendirmesinde yararlanılmak üzere geriye etkili olarak kullanılmadığını vurgulamıştır⁵⁹⁷.

Bangladeş, UAD'nin bu testin amacını son bir kontrol olarak kabul ettiği Nikaragua / Kolombiya Davası'na atıfta bulunmuş ve son kontrolün *“sadece yaklaşık”* sayılar esas alınarak gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir⁵⁹⁸. Ayrıca, sınırlandırma sürecinde orantılılığın ikinci aşamadaki rolünün üçüncü aşamadaki rolünden farklılaştığını belirtmiştir. Bangladeş orantılılığın⁵⁹⁹, *“ikinci aşamada ilgili durumların incelenmesinde hukuki bir rol oynarken, üçüncü aşamada sınırlandırma hattının her devletin kıyılarına göre makul ölçüde deniz alanlarından yararlanmasını*

⁵⁹² 2006 tarihli Barbados/ Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı, para. 337.

⁵⁹³ Hakem Mahkemesi, ilgili kıyı uzunluklarını orantılılık açısından kontrol etmiş ve ilgili alanların (Guyana%51: Surinam%49) oranının kıyı cephelerinde (Guyana%54: Surinam%46) olduğu gibi hemen hemen aynı oldukları ortaya çıkmıştır. 2007 tarihli Guyana/Surinam Hakemlik Kararı, para. 392.

⁵⁹⁴ 2014 tarihli Bangladeş/Hindistan Hakemlik Kararı, para. 321.

⁵⁹⁵ 2014 tarihli Bangladeş/Hindistan Hakemlik Kararı, para. 341.

⁵⁹⁶ 2014 tarihli Bangladeş/Hindistan Hakemlik Kararı, para. 481.

⁵⁹⁷ 2014 tarihli Bangladeş/Hindistan Hakemlik Kararı, para. 482.

⁵⁹⁸ 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası, para. 241.

⁵⁹⁹ Hindistan, yalnızca kıyı uzunlukları arasındaki orandaki belirgin farklılıkların sınırlandırma hattının düzeltilmesini gerektirdiğini belirtmiştir. Bangladeş kıyılarının uzunluğu 418,6 kilometredir. İlgili Hindistan kıyılarının uzunluğu ise 803,7 kilometredir. Bu nedenle, tarafların ilgili kıyıların uzunlukları arasındaki oran 1: 1,92'dir. İlgili alan 406,833 kilometrekaredir. Geçici eşit uzaklık hattını ayarlamış olan Mahkeme, ilgili alanın yaklaşık 106,613 kilometrekaresini Bangladeş'e, yaklaşık 300,220 kilometrekaresini de Hindistan'a vermiştir. Paylaştırılan alanların oranı yaklaşık olarak 1: 2,81'dir. 2014 tarihli Bangladeş/Hindistan Hakemlik Kararı, paras. 489, 495, 496.

*sağlamak için bir pay takdir etmede kullanılır*⁶⁰⁰” şeklinde iki farklı rolünün olduğunu dile getirmiştir.

Mahkeme, orantısızlık testinin kendi başına bir sınırlandırma yöntemi olmadığını vurgulamıştır. Bunun başka yollarla ulaşılan sınırlandırma hattının ilgili kıyı uzunluklarına göre taraflara paylaştırılacak olan deniz alanları arasında önemli bir orantısızlık oluşturması sebebiyle ayarlama ihtiyacı olup olmadığının kontrolünü sağlayan bir araç olduğu belirtilmiştir⁶⁰¹. Oluşturulan sınırlandırma hattının hakkaniyete uygunluğunu *ex post facto* olarak kontrol etmenin, mahkemelerin sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir⁶⁰².

Son olarak 2017 tarihli Hırvatistan Cumhuriyeti Hükümeti ve Slovenya Cumhuriyeti Hükümeti arasında 4 Kasım 2009 tarihinde akdedilen Tahkim Sözleşmesi kapsamındaki Hakemlik Kararı’nda Slovenya, UAD ve hakem mahkemeleri kararlarında “*eşit uzaklık ilkeleri / ilgili durumlar*” kuralının uygulanmasının üç aşamalı bir yaklaşım içerdiğini belirtmiştir⁶⁰³. Ancak, bu üç aşamalı sürecin zorunlu olmadığını ve her durumda geçerli olmadığını ileri sürülmüştür. Özellikle, Slovenya, içbükey kıyılara sahip olmasından dolayı mevcut davada eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının uygun olmadığını savunmuştur⁶⁰⁴.

⁶⁰⁰ 2014 tarihli Bangladeş/Hindistan Hakemlik Kararı, para. 483.

⁶⁰¹ 2014 tarihli Bangladeş/Hindistan Hakemlik Kararı, para. 491, 2009 tarihli Romanya / Ukrayna Davası, para. 110.

⁶⁰² 2014 tarihli Bangladeş/Hindistan Hakemlik Kararı, para. 492; ayrıca bkz. 1985 tarihli Gine/Gine Bissau Hakemlik Kararı paras. 94, 95.

⁶⁰³ Arbitration between the Republic of Croatia and the Republic of Slovenia, PCA Case No. 2012-04, 2017, para. 1096. (2017 tarihli Hırvatistan/Slovenya Hakemlik Kararı olarak anılacaktır.)

⁶⁰⁴ 2017 tarihli Hırvatistan/Slovenya Hakemlik Kararı, paras. 996, 1097.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ VE EGE DENİZİ BAKIMINDAN KITA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASI VE ORANTILILIK İLKESİNİN ROLÜ

I.DOĞU AKDENİZ'DE KITA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASI VE ORANTILILIK İLKESİNİN ROLÜ

A.Genel Olarak

Yarı kapalı bir deniz olma özelliğine sahip olan Akdeniz, Batı ve Doğu olmak üzere iki büyük havzadan meydana gelmektedir. İngiliz tarihçi Edward Gibbon'ın “*Dünyanın onca zamandır tartıştığı bir kıyı*⁶⁰⁵” olarak nitelendirdiği Doğu Akdeniz kıyıları, Tunus'taki Bon Burnu ile Sicilya Adası ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusunda⁶⁰⁶ kalan bölgeyi oluşturmaktadır. Doğu Akdeniz; Türkiye, İtalya, Hırvatistan, Yunanistan, Slovenya, Bosna Hersek, Filistin, Karadağ, Arnavutluk, Suriye, Lübnan, İsrail, Libya, Tunus ve Filistin kıyıları ile çevrilidir⁶⁰⁷.

“*Doğu Akdeniz, Sicilya ve Messina Boğazları ile Batı Akdeniz'e, Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz'e ve Türk Boğazları ile Karadeniz'e bağlanmaktadır*⁶⁰⁸.” Doğu Akdeniz Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir kavşak görevi görmektedir. Geçmişte ticaret bakımından, İpek Yolu'nun bitim noktasında olması ve Uzak Doğu'dan gelen malların bu bölgede Fenikeliler ve Kartacalılar tarafından dağıtılması, kültürel alışverişlere de katkı sağlamıştır⁶⁰⁹. Ticaret ve ulaşım bakımından önem arz eden Süveyş, Cebelitarık ve Çanakkale boğazları ve Akdeniz'in kontrolünde önemli bir yere sahip olan, yeni enerji yataklarının keşfiyle önemi daha da artan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve GKRY sınırları içerisinde yer alan Akrotiri ve Dikelya İngiliz üslerinin bulunduğu Kıbrıs Adası da

⁶⁰⁵ Kedikli, Deniz, **op. cit.**, s. 400.

⁶⁰⁶ Işlay Acar, Mutlu Yılmaz, “Doğu Akdeniz Kıta Sahanelığı Sorunsalı Üzerinden Doğalgaz Paylaşımı”, **TUCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu**, Ankara, y.y., 2018, s. 598.

⁶⁰⁷ Cihat Yaycı, “Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye”, **Bilge Strateji**, C. IV, S. 6, 2012, s. 2.

⁶⁰⁸ Simay Erenoğlu, “Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 9.

⁶⁰⁹ Halit Gür, “Stratejik Kavşak Noktası Olan Doğu Akdeniz'de Yürütülen Enerji Politikaları ve Türkiye”, **International Social Sciences Studies Journal**, Vol. V, I. 30, 2019, s. 656.

burada yer almaktadır⁶¹⁰. Bölgede Kıbrıs, Sicilya, Malta Adaları'nın, Doğu Akdeniz ile Hint Okyanusu'nu birleştiren Süveyş Kanalı'nın bulunması ve dünya petrolünün yarından fazlasına sahip olan Ortadoğu ve komşu bölgelerini kontrol altında tutmasından dolayı, tarih boyunca diğer devletlerce Akdeniz'e büyük bir önemin verildiği görülmektedir⁶¹¹.

Doğu Akdeniz'in, jeopolitik teoriler bakımından da büyük önemi olduğu görülmektedir. Örneğin Mackinder'in, "*kara hâkimiyeti teorisi*"ne göre, merkez bölgesine giden deniz ticaretinin odak noktası Doğu Akdeniz'dir⁶¹². Mahan'ın, "*deniz hâkimiyeti teorisi*"ne göre, Karadeniz ülkelerinin dünyaya açılan tek penceresi olan, doğu ve batı arasındaki ticaret yolları üzerinde yer alan Doğu Akdeniz, küresel ticaret bakımından çok büyük öneme sahiptir⁶¹³.

Doğu Akdeniz, Nil Deltası'nda tarih boyunca meydana gelen hidrokarbon üretim zenginliği ve ayrıca Kıbrıs havzası, Lazkiye havzası, Levant havzası, Judea havzası, Nil Deltası havzası, Batı Arap vilayeti, Eratosthenes Yüksek ve Zagros vilayeti olmak üzere sekiz önemli havza ile dikkatleri üzerine çekmiştir⁶¹⁴. Hidrokarbon kaynaklarına dair ilk araştırmalar 1981'de Akdeniz Promethus alanında gerçekleştirilmiştir. 1997 yılında ise, Kıbrıs açıklarında ve Akdeniz Olimpi ve Anaximander Dağları'nda ilk araştırma faaliyetleri yapılmıştır. 2003 yılından beridir ise Doğu Akdeniz Bölgesi'nde araştırma ve sondaj çalışmalarının hız kazandığı görülmektedir⁶¹⁵. Günümüzde Doğu Akdeniz'de dört adet önemli enerji sahasının bulunduğu bilinmektedir. Bunlar; Kıbrıs Adası'nın güneyindeki Afrodite, Kıbrıs adası ile İsrail arasında kalan Leviathan, Kıbrıs Adası ile Mısır arasında yer alan Nil ve Kıbrıs Adası ile Girit Adası'nın güney doğusunda yer alan Herodot sahasıdır⁶¹⁶.

⁶¹⁰ Okan Çelik, "1982 BM Deniz Hukuku Perspektifinde Doğu Akdeniz Kıta Sahaneliği ve Enerji Kaynakları Paylaşımı Sorununu Hakkaniyet İlkesi ile Çözüm Yolları", y.y., 2016, ss. 3, 4; Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı Üzerine bir Değerlendirme", **Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, İstanbul, TÜDAV Yayın No.12, 2002, s. 105.

⁶¹¹ Yayıncı, **op. cit.**, s. 4.

⁶¹² Cenk Özgen, "Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı", **Akademik Orta Doğu: Altı Aylık Orta Doğu Araştırmaları Dergisi**, C. VIII, S. 15, 2013, s. 104.

⁶¹³ **Ibid.**, s. 104.

⁶¹⁴ Gür, **op. cit.**, s. 656.

⁶¹⁵ Fatma Betül Tekin, "Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, ss. 6, 7.

⁶¹⁶ Merve Aksoy, "Mevcut Enerji Açısından Doğu Akdeniz Bölgesi", **Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti**, İNSAMER, İstanbul, Pelikan Basım, 2016, s. 2.

Leviathan sahasında 491, Afrodit'te 198 kübik metre doğalgaz bulunduğu tahmin edilmektedir⁶¹⁷.

Deniz yetki alanları bakımından ise, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletlerden bazıları münhasır ekonomik bölge ilanında bulunurken, bazılarının ise henüz bu ilanı yapmadıkları görülmektedir. Bu bağlamda Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Lübnan, Suriye ve İsrail MEB ilanında bulunmuş iken, Türkiye, Libya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Mısır bu alanda henüz bir MEB ilanında bulunmamıştır.

B.Doğu Akdeniz'e Kıyısı Olan Devletlerin Tutum ve Uygulamaları

Türkiye bakımından, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı/MEB sınırlandırmasında esas alınacak kıyı devletleri, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Libya, KKTC, GKRY ve Yunanistan'dır. Bu sebeple adı geçen devletlerin Doğu Akdeniz'e dair tutum ve davranışlarının, olası kıta sahanlığı sınırlandırmasına dair bir belirleme yapılmadan önce ele alınması kıta sahanlığının sınırlandırılması meselesinin daha iyi anlaşılması bakımından yararlı olacaktır.

İlk olarak asıl uyuşmazlıkların yaşandığı devletlerden biri olan, Yunanistan'ın meseleye yaklaşımı değerlendirilecektir. Bu bağlamda öncelikle Yunanistan'ın 1972 yılında 1958 tarihli CKKS'ne ve 1995 yılında 1982 tarihli BMDHS'ne taraf olduğunu belirtmek gerekir. Yunanistan, Karaada, Fener Adası⁶¹⁸ ve Meis Adası'nın adalar grubu oluşturduğunu ve bu adaların tam yetki verilmesi gereken ada statüsüne sahip olduğunu⁶¹⁹ ileri sürmektedir. Meis Adası'na dayanarak Türkiye'nin Rodos, Meis, Kıbrıs hattının güneyinde kıta sahanlığı haklarını⁶²⁰ ihlal eden bir tutum sergilemekte ve bu kapsamda “*Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis*” hattını esas alarak orta hatta dayalı bir deniz yetki alanı sınırlandırması yapmayı istemektedir. Ayrıca, bu hattı ilgili kıyı kabul ederek Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de saf dışı bırakmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'ye, Antalya Körfezi ile sınırlı olacak şekilde az miktarda kıta

⁶¹⁷ Tekin, **op. cit.**, ss. 8-10.

⁶¹⁸ Fakat doktrinde Karaada ve Fener Adası üzerindeki Yunan egemenliği sorgulanmaktadır. Bu hususta detaylı bilgi için bkz. Ali Kurumahmut, “Karaada (Ro), Meis ve Fener Adası (İpsili)”, **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, Haz. Sertaç Hami Başeren, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi, 2013, ss. 327-335.

⁶¹⁹ Uğur Bayıllıoğlu, “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121. Maddesinin Doğu Akdeniz'de Etkisi: Meis, Karaada ve Fener Adası'nın Statüsüne İlişkin Bir Değerlendirme”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XXIII, S. 2, 2019, s. 190.

⁶²⁰ Başeren, “Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı”, s. 107.

sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge bırakılmasını istemektedir⁶²¹. Fakat, ilgili adalar Yunan anakarası ile Anadolu kıyıları arasında çizilen orta hatta göre ters tarafta bulunan adalar olduğundan, sınırlandırma bakımından kıyı şeridini oluşturmaz ve bu yüzden bu tür adalar sadece karasularına sahip olabilirler⁶²². Yani bu adalar kıta sahanlığı gibi deniz yetki alanlarına sahip olamayacaklardır. UAD'nin ters taraftaki adalar bakımından verdiği kararlarda coğrafyanın üstünlüğü ilkesinin ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca ilk bölümde detaylı bir biçimde ele alındığı üzere, UAD Romanya/Ukrayna Davası'nda Meis Adası gibi küçük adalardan oluşan Yılan Adası'na, hiç etki tanımamıştır. Yine 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı'nda, Kanal Adaları ile ilgili verilen karar da Türkiye'nin coğrafi olarak üstünlüğünü ve deniz yetki alanlarının paylaşımında hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasını destekler niteliktedir⁶²³. Ayrıca bu hususta Tunus/Libya Davası'nda 160 km² yüzölçümü ve yaklaşık olarak 16.000 nüfusa sahip olan Kerkennah Adası'nın kıyı uzunlukları hesaplamasında dikkate alınmadığı ve sınırlandırmada bu adaya yarım etki verildiği görülmektedir⁶²⁴. Türkiye kıyılarından (Kaş, Antalya) sadece 2.1 km uzaklıkta olan Meis Adası'nın ise yüzölçümünün 7.3 km² ve nüfusunun yaklaşık olarak 500 olduğu görülmektedir⁶²⁵. Yani Kerkennah Adası ile kıyaslandığında bu rakamların oldukça küçük olduğu da görülmekte olup bu adaya tam etkinin tanınması hususunun tartışılması da anlamsızdır. Ayrıca bu hususta 26.03.2003 tarihinde Yunanistan, "*Türkiye'nin deniz yetki alanı*" ifadesine yer vererek Meis Adası'nın güneyinde araştırma yapabilmek için izin istenmiştir. Bu durum ise Yunanistan'ın aslında Türkiye kıta sahanlığını fiilen ve hukuken tanıdığı ve kabul ettiğinin ispatıdır⁶²⁶.

GKRY'nin, Yunanistan'ın Rodos, Meis ve Kıbrıs hattının güneyinde Türkiye'nin kıta sahanlığı haklarını ihlal etme politikasına paralel bir tutum izlediği görülmektedir. Bu bağlamda GKRY, BMDHS'ne ve Uluslararası Hidrografi Örgütü ölçüm esaslarına uygun olarak MEB ilan ettiğini ileri sürmektedir⁶²⁷. GKRY, Kıbrıs

⁶²¹ Yayıncı, **op. cit.**, ss. 19, 20.

⁶²² **Ibid.**, s. 20.

⁶²³ Çelik, **op. cit.**, s. 8.

⁶²⁴ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 109; 2014 yılı nüfus sayımı verilerine göre. https://en.wikipedia.org/wiki/Kerkennah_Islands (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 20.06.2020.

⁶²⁵ 2000 yılı nüfus sayımı verilerine göre. https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1z%C4%B1lhisar_Adas%C4%B1 (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 20.06.2020.

⁶²⁶ Şenay Kaya, **op. cit.**, s. 28.

⁶²⁷ Çelik, **op. cit.**, s. 9.

ile karşılıklı kıyıları olan devletler arasında oluşturulacak olan kıta sahanlığının dış sınırının, Kıbrıs ile ilgili devlet tarafından aksine karar verilmedikçe, orta hattın ötesine geçmeyeceğini düzenlemiştir⁶²⁸. 2001 yılında GKRY Hükümeti Sözcüsü Mihailis Papapetru, Kıbrıs deniz alanlarındaki petrol yatakları konusunda Hükümetin Suriye'den sonra Mısır, Lübnan, İsrail ve muhtemelen Libya ile de görüşmeler yapacağını belirtmiştir⁶²⁹.

GKRY, hem CKKS hem de BMDHS'ne taraftır. GKRY, 1974 tarihli *tarihi işletilebilirlik ölçütüne* göre kıta sahanlığı haklarının olduğunu ileri sürmektedir. 5 Nisan 2004 tarihli Resmi Gazete'sinde ise 200 mil genişliğinde MEB ilanında bulunmuştur⁶³⁰. Ancak Kıbrıs Adası'nın, güneyinde bulunan Türkiye'ye mesafesi 75 km, batısında bulunan Suriye'ye mesafesi 105 km ve kuzeyinde bulunan Mısır'a mesafesi 380 km olup⁶³¹, 200 mil⁶³² genişliğinde MEB ilanında bulunması fiilen mümkün gözükmemektedir.

GKRY, Mısır'la 2003'te, Lübnan'la 2007'de ve İsrail'le 2010'da münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır. Ardından 26 Ocak 2007 tarihli bir Kanun ile tek taraflı olarak belirlenen sınırların ötesinde, on üç adet petrol arama sahası ilan etmiştir. Bu sahalardan beş tanesi ise Türkiye'nin kıta sahanlığı ile çakışmaktadır. GKRY'nin yapmış olduğu MEB sınırlandırma anlaşmaları GKRY, Lübnan ve Mısır'ın tarafı olduğu 1982 tarihli BMDHS'nin 74, 83, 122, 123 ve 300. maddelerine aykırılık teşkil etmektedir⁶³³. Ayrıca, GKRY, KKTC'nin haklarını hiçe sayarak, 2011 yılında Amerikan Noble Şirketi'ne Ada'nın güneyinde petrol ve doğalgaz çıkarma ruhsatı vermiştir. Ardından şirketin faaliyetlerine başlaması ile Doğu Akdeniz'deki gerginlik iyice tırmanmıştır⁶³⁴.

Ada bakımından öncelikli sorunlardan biri de, GKRY'nin iki toplumlu ve iki devletli yapıyı göz ardı ederek, 1 Mayıs 2004'te, Kıbrıs Adası'nın tamamı adına

⁶²⁸ Başeren, "Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı", s. 110.

⁶²⁹ **Ibid.**

⁶³⁰ Başeren "Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu", s. 139.

⁶³¹ Kudret Özersay, "Annan Planı ve Federal Yasaları Çerçevesinde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. LIX, S. 3, 2004, s. 214.

⁶³² 200 deniz mili yaklaşık olarak 370 km'ye karşılık gelmektedir.

⁶³³ Kedikli, Deniz, **op. cit.**, s. 416; BMDHS'nin 74. md.'de MEB sınırlarının tespiti, 83. md.'de kıta sahanlığı sınırları, 122 ve 123. md.'lerinde yarı kapalı denizlere ilişkin düzenlemeler ve 300. md.'de Sözleşme hükümlerinin uygulanmasında hakkın kötüye kullanılmaması düzenlenmiştir.

⁶³⁴ Yusuf Aksar, "Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması", s.227.

hareket ederek Avrupa Birliği'ne (AB) üye olmasıdır⁶³⁵. Ancak bu durumun kabul edilemezliği Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından, 16 Nisan 2003 tarihli Katılım Andlaşması'na göre AB'ne sadece Rum kesiminin üye olduğu ve bu Andlaşma'nın birleşik olarak Kıbrıs'ın AB üyesi olmasına imkân tanımadığı şeklinde beyan edilmiştir⁶³⁶. Bu üyelik Kıbrıs'ı kuran 1959 tarihli Londra ve Zürih Andlaşmaları ve 1960 tarihli Lefkoşe Andlaşmalarını ihlal etmektedir. Garantör devletlerin birlikte üye olmadıkları bir örgüte (Türkiye ve İngiltere-2019, AB'ye üye değildir.) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üye olmasını engelleyen düzenlemeye rağmen bu düzenleme ihlal edilerek AB'ye üyelik gerçekleşmiştir⁶³⁷. Brexit sonrası bu husus tekrar gündeme gelebilecektir. Ancak, üzerinden zaman geçen bu üyelik bakımından bu durumun gündeme getirilmesinin pek bir anlamının olmadığını belirtmek gerekir.

GKRY tarafından Kıbrıs Adası'nda hakları görmezden gelinen KKTC ise, ne CKSS ne de BMDHS'ne taraf değildir. 14 Kasım 2005 tarih ve 63/2005 sayılı “*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Kanunu*”nda kıta sahanlığı “*karasularının ötesinde kıt'a kenarının veya Kıbrıs Adasının doğal uzantısının dış sınırına kadar uzanan veya kıt'a kenarının veya Kıbrıs Adasının doğal uzantısının dış sınırının 200 deniz miline kadar uzanmadığı yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz miline kadar uzanan su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altları*”⁶³⁸ olarak tanımlanmaktadır.

Ada'da tanıma meselesi gibi çok farklı sorunların bulunmasının yanı sıra, yukarıda da belirtildiği gibi deniz alanlarına dair GKRY'nin, KKTC'nin haklarını hiçe sayarak, Ada'nın tek temsilcisiymiş gibi hareket etmesi ve bu sebeple KKTC'nin haklarının ihlal edilmesi en önemli sorunu oluşturmaktadır. KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, GKRY'nin bu tutum ve davranışları karşısında, üçüncü taraflarla yapılan görüşmelerde kendisinin de görüşmeci olarak katılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca temasta bulunan petrol şirketleri ve yabancı temsilcilere, bölgede petrol veya doğal gaz yatakları bulunması halinde KKTC'nin de bunda yarı yarıya pay

⁶³⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin AB üyeliği ile ilgili 1 Mayıs 2004 tarihli açıklaması. http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-_1-mayis-2004_.tr.mfa (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 20.06.2020.

⁶³⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin AB üyeliği ile ilgili 1 Mayıs 2004 tarihli açıklaması. http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-_1-mayis-2004_.tr.mfa (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 20.06.2020.

⁶³⁷ Kedikli, Deniz, **op. cit.**, s. 406.

⁶³⁸ 14 Kasım 2005 tarihli, 63/2005 sayılı, KKTC Deniz Yetki Alanları Yasası, md. 2. <http://www.cm.gov.nc.tr/Yasalar> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 20.06.2020.

sahibi olacağı dile getirilmiştir⁶³⁹. Denктаş, Kıbrıs Adası'nın kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesinin sınırlandırılmadığını, bu sınırlandırmayı uluslararası hukuka uygun olarak tüm ilgili devletlerin birlikte akdedecekleri bir anlaşma ile yapılması ve GKRY'nin tek başına bu anlaşmayı akdetme yetkisini haiz olmadığı, bu sebeple KKTC ile hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir⁶⁴⁰. 11-16 Kasım 2002 tarihlerinde taraflarca belirlenen koordinatlar arasında sismik araştırma yapılacağı ilan edilmiş olup, bu araştırma KKTC'nin iş birliği ile yapılmıştır⁶⁴¹.

Kıyı devletlerinden biri olan Mısır bakımından ise, öncelikle Mısır'ın BMDHS'ne taraf ancak CKSS'ne taraf olmadığını belirtmek gerekir. Mısır kendi bölgesinde bulunan doğal gaz kaynaklarını uzunca bir süredir işletmekte olup Mısır'ın Lefkoşa Büyükelçisi de basında sık sık ülkesiyle GKRY'nin doğal gaz sahasında ortak işletmeler oluşturmalarının düşünüldüğü ve bu konuda bir anlaşma bulunmamakla beraber bir düzenleme yapılabileceğini belirtmektedir. Ayrıca, GKRY ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin belirlenmesi hususunda iş birliği yapmaya hazır olduğunu açıklamıştır⁶⁴². Mısır, görüşmeler bakımından tanınan tek bir Kıbrıs olduğundan dolayı onu muhatap alacağını belirtmiştir⁶⁴³. Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığının sınırlandırılması için Yunanistan, Mısır ile görüşmeler yapmaya başlamıştır. Ancak Meis⁶⁴⁴ Adası'na kıta sahanlığı tanınması hususundaki anlaşmazlıktan ötürü bu görüşmeler sona ermiştir.

Mısır ile GKRY, 2003 yılında münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasına dair bir anlaşma imzalamıştır. Bu Andlaşma'nın 1. md.'de eşit uzaklık ilkesine göre sınırlandırmanın yapıldığı belirtilmiştir. Bölgede hassas ölçümler yapıldığında, bu hattın aslında Mısır'ın aleyhine olacak biçimde belirlendiği açıkça görülmektedir. Türkiye'nin tepkisini almak istemeyen Mısır tarafından, *“anlaşmanın siyasi değil teknik nitelikte olduğunu, Kıbrıs meselesine herhangi bir şekilde dahil olmak istemediğini, anlaşmada sadece güney kıyılarına dair bir MEB belirlendiği ve KKTC'nin bundan herhangi bir şekilde etkilenmeyeceği”*⁶⁴⁵ belirtilmiştir. Türkiye bu Andlaşma'da belirlenen sınırlandırma hattının, kendi kıta sahanlığını ihlal ettiğini

⁶³⁹ Başeren, “Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı”, s. 110.

⁶⁴⁰ Başeren, “Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı”, s. 111.

⁶⁴¹ **Ibid.**

⁶⁴² **Ibid.**, s. 109.

⁶⁴³ **Ibid.**

⁶⁴⁴ Yunanistan, Mısır ile Meis Adası arasında kıta sahanlığı sınırlandırması yapacak kadar Meis Adası'na tam bir etki tanımaya çalıştığı için, Mısır Türkiye'yi incitmek istemediğini belirterek bu görüşmeleri sonlandırmıştır. **Ibid.**

⁶⁴⁵ Çelik, **op. cit.**, s. 6.

ifade etmiş ve bunu Birleşmiş Milletler nezdinde kayda geçirmiştir. Türkiye ile benzer şekilde KKTC’de Andlaşma’nın Liste’den çıkarılması isteminde bulunmuştur. Ardından bu hususta harita içeren yazılı bir belge BM’e verilmiştir. Bu belgede, mevzu bahis olan alanda MEB sınırlandırmasının Türkiye, Mısır ve Birleşik Kıbrıs arasında hakkaniyet ilkelere uygun olarak akdedilecek olan bir anlaşma ile belirlenmesi gerektiğini ve 1982 tarihli BMDHS’de MEB sınırlandırmaları bakımından söz konusu Andlaşma’da esas alınan orta hat ilkesinin değil hakkaniyet ilkelerine uygun olan bir anlaşma ile yapılmasının öngörüldüğü, bu sebeple Türkiye’nin de sınırlandırma sürecine katılması gerektiği ve Türkiye olmadan sınırlandırmanın yapılamayacağı belirtilmiştir⁶⁴⁶. Mısır’da Arap Baharı ile meydana gelen yönetim değişikliğinin ardından iktidara gelen Mursi döneminde bu Andlaşma’nın askıya alınabileceği gündeme gelmişse de, Sisi hükümetinin iktidara gelmesi ile bu düşüncenin aksine Mısır, GKRY ve Yunanistan arasında anlaşmaya varılmıştır⁶⁴⁷.

Kıyı devletlerinden bir diğeri olan Suriye’nin ise, ne BMDHS’ne ne de CKSS’ne taraf olmadığı görülmektedir. Ancak Suriye BMDHS’ne taraf olmasa da Sözleşme’de düzenlenen uluslararası deniz hukuku kural ve ilkelerine, ulusal mevzuatında yer vermiştir⁶⁴⁸. Başlarda karasularının genişliğini 35 mil, bitişik bölgesini ise 41 mil olarak düzenlemiş ancak bu düzenleme diğer devletlerin tepkileri ile karşılaşmıştır. Bu düzenlemeye ek olarak 200 mil veya işletilebilir derinliğe kadar kıta sahanlığına sahip olduğuna dair bir düzenleme yapmıştır⁶⁴⁹. BMDHS sonrasında yukarıda da belirttiğimiz gibi iç hukukunda düzenlemeye giden Suriye, 19 Kasım 2003 tarihinde, “*Suriye’nin Karasularında Ulusal Egemenliğinin Belirlenmesine*” dair bir Kanun çıkarmıştır. Bu Kanun ile iç sular, karasuları, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge düzenlenmiştir. Düzenlemeye uygun olarak karasularının esas hattan itibaren 12 mil, bitişik bölgenin 24 mil ve 200 mili aşmayacak şekilde de MEB’inin olduğunu BM’ye bildirmiştir⁶⁵⁰. Ancak BMDHS sonrası Türkiye ile Suriye’nin bir yan sınırı olmasına rağmen bu hususa dair bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bununla birlikte, 23.06.1939 tarihli “*Türkiye ile Suriye Arasında Arazi Mesailinin Kati Hallini Mutazammın Andlaşması*”⁶⁵¹’nın 1. md.’de Türkiye ile Suriye

⁶⁴⁶ Özersay, **op. cit.**, s. 219.

⁶⁴⁷ Şafak, “Doğu Akdeniz’deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar”, s. 34.

⁶⁴⁸ Erenoğlu, **op. cit.**, s. 40.

⁶⁴⁹ Başeren, “Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı”, s. 112; Simay Erenoğlu, **op. cit.**, s. 40.

⁶⁵⁰ Şafak, “Doğu Akdeniz’deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar”, s. 41.

⁶⁵¹ <http://ua.mfa.gov.tr/detay.aspx?1186> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 02.07.2020.

arasındaki karasuları yan sınırının başlangıç noktasını Karaduran deresinin ağzının oluşturduğuna dair bir düzenleme yer almaktadır. Ayrıca Suriye, 2001 yılında GKRY ile deniz yetki alanı paylaşımına dair bir anlaşmayı imzalama aşamasına gelmiş ancak henüz bunu imzalamamıştır⁶⁵².

Bir diğer kıyı devleti olan Lübnan ise BMDHS'ne tarafken, CKSS'ni imzalamış ancak onaylamamıştır. Lübnan, 1970-1975 yılları arasında petrol yatakları ile ilgili çalışmalar yaptırmıştır. Ancak bu alanda petrol çıkarma maliyetinin, elde edilecek gelirden fazla olması sebebiyle petrol arama faaliyetlerine son vermiştir. 1975-1990 yılları arasında iç savaş, 1990 yılından itibaren ise yönetimde istikrarı olumsuz etkileyen sebeplerle petrol arama faaliyetlerinde bulunamamıştır⁶⁵³. Lübnan 17 Ocak 2007 tarihinde GKRY ile MEB sınırlandırma Andlaşması imzalamıştır. Türkiye, Lübnan'a verdiği notada andlaşma yapmaya GKRY'nin tek başına yetkili olmadığını ve bu Andlaşma'nın Türkiye ve KKTC'nin Andlaşma kapsamındaki alan bağlamında hak ve çıkarlarının dikkate alınmadığını belirtmiştir⁶⁵⁴. Türkiye'nin bu itirazları sebebiyle Lübnan anlaşmayı henüz onaylamamıştır. Ancak 19 Ekim 2010 tarihinde Lübnan deniz yetki alanlarına dair bir haritayı BM'ye sunmuştur. Bu harita GKRY ile imzalanan Andlaşma'daki koordinatları da içermektedir. Bu sebeple Lübnan'ın Andlaşma'yı onaylamamasının fiilen bir anlamı kalmamıştır⁶⁵⁵. Bu Andlaşma Lübnan'ın 3957 km²'lik bir MEB alanını kaybetmesine sebep olmuştur⁶⁵⁶. Ancak Lübnan'ın ilan ettiği MEB'in 9 km²'lik kısmı ile İsrail'in ilan ettiği MEB alanı çakışmakta olup, son dönemlerde bu sebeple iki ülke arasındaki gerginliğin de arttığı görülmektedir⁶⁵⁷.

Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan devletlerden biri olan İsrail ise, CKSS'ne taraf iken, BMDHS'ne taraf değildir. İsrail, 2010 yılında GKRY ile MEB sınırlandırılmasına dair bir Andlaşma imzalamıştır. Bu Andlaşma'da sınırlandırmada orta hat kuralı dikkate alınmıştır. Andlaşma'da belirlenen deniz yetki alanları Birleşmiş Milletler'e de bildirilmiştir. İsrail; Tamar, Leviathan ve Dalit bölgelerindeki doğal gaz yataklarında hak sahibi olduğu iddiasında bulunmuştur⁶⁵⁸. Bu iddiaların paralelinde İsrail, Leviathan ve Tamar bölgelerinde doğalgaz çıkarmaya başlamıştır.

⁶⁵² Çelik, **op. cit.**, s. 13.

⁶⁵³ Başeren, "Doğu Akdeniz Kıta Sahaneliği", s. 113.

⁶⁵⁴ Tuğ, **op. cit.**, s. 159.

⁶⁵⁵ Şafak, "Doğu Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar", s. 35.

⁶⁵⁶ Tuğ, **op. cit.**, s. 160.

⁶⁵⁷ Şafak, "Doğu Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar", s. 35.

⁶⁵⁸ Çelik, **op. cit.**, s. 13.

İsrail'in son dönemlerde Yunanistan ile doğal gazın Avrupa'ya ihraç edilmesi hususunda görüşmeler yaptığı da bilinmektedir⁶⁵⁹. Ayrıca İsrail, 2004 ve 2013 yılları arasında Gazze kıta sahanlığında Gazze'nin deniz yetki alanlarını ihlal ederek, Doğu Akdeniz'de *"Yam Tethys Projesi"*ni de başlatmıştır⁶⁶⁰. Günümüzde Gazze Şeridinin hiçbir devlet tarafından bağımsızlığı ya da bir devlet bölgesi olduğu kabul edilmemektedir. Ancak ilerleyen günlerde İsrail'in Gazze ablukasını kaldırması durumunda Filistin'in de deniz yetki alanlarının olduğu hususu gündeme gelebilecektir⁶⁶¹. Bu sebeple İsrail'in bu hususu göz önünde bulundurarak bu projeden vazgeçmesi isabetli olacaktır.

Tüm kıyı devletlerinin tutum ve davranışlarına yönelik genel bir bakış yapıldıktan sonra, son olarak Doğu Akdeniz bakımından çok büyük önemi haiz olan Türkiye'nin detaylı bir biçimde ele alınması gerekir. Bu bağlamda ilk olarak Türkiye'nin, ne BMDHS'ne ne de CKSS'ne taraf olmadığı belirtilmelidir. Türkiye, bu bölgedeki kıta sahanlığına ilişkin haklarını korumaya yönelik politikalar tercih ederek buna yönelik uygulamalarda bulunmaktadır. *"Türkiye, Türk karasuları ve kıta sahanlığı ile KKTC karasuları ve kıta sahanlığında tek başına ve KKTC'nin iş birliği ile bu yetki alanlarına ilişkin haklarını kullanmaktadır"*⁶⁶². Türkiye'nin genel tutumu, Doğu Akdeniz'de *"deniz yetki alanlarının ilgili tüm kıyı devletleri arasında yapılacak antlaşmalar yoluyla belirlenmesi"*⁶⁶³ gerektiğinin ifade edilmesi şeklindedir. Bu bağlamda, bölgede yapılacak olan bu kıta sahanlığı/MEB sınırlandırma anlaşmalarının kıyıdaş bütün devletlerin katılımı ve uluslararası hukukun temel bir ilkesi olan hakkaniyet ilkesi çerçevesinde yapılması gerektiği belirtilmektedir⁶⁶⁴. Ayrıca Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'de MEB ilanında bulunmaması Türkiye'nin bölgede *ab initio* ve *ipso facto* olarak kıta sahanlığı haklarının bulunduğu gerçeğine halel getirmez. Bu sebeple Türk kıta sahanlığında başka devletlerin hidrokarbon arama ve çıkarma faaliyetlerinde bulunması mümkün değildir⁶⁶⁵.

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı haklarını korumak amacıyla bazı adımlar atmıştır. Bu adımlardan birincisi, Bakanlar Kurulu tarafından 02.07.1974 tarih

⁶⁵⁹ Acar, Yılmaz, **op. cit.**, s. 603.

⁶⁶⁰ Aksoy, **op. cit.**, s. 4.

⁶⁶¹ Şafak, "Doğu Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar", ss. 39-41.

⁶⁶² Başeren, "Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı", s. 114.

⁶⁶³ Yaycı, **op. cit.**, s. 33.

⁶⁶⁴ Çelik, **op. cit.**, s. 10.

⁶⁶⁵ Erdi Şafak, **Doğu Akdeniz'de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler**, Ed. Mustafa Çıraklı, Ercan Çitlioğlu, YDE Rapor 2, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 2019, s. 22.

ve 7/8594 sayılı Kararname ile Rodos Adası'nın güneydoğusunda bölgenin Türk kıta sahanlığında bulunduğu bahisle Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) petrol aramak için ruhsat verilmesidir⁶⁶⁶. İkincisi, 2002 yılında 33 40 00 K 29 04 00 D noktasında “TGS NOPEC” isimli bir Norveç Şirketi adına araştırma yapan Northern Access gemisinden, üzerinde sarı çakarlı fener bulunan 8800 m uzunluğunda bir kablo çekilmiş ve araştırma yapmaya başlamıştır. Türk kıta sahanlığında bulunduğu dolay bu gemiye Türk savaş gemisi tarafından müdahale edilmiş ve geminin bölgeyi terki sağlanmıştır. Olayın ardından şirket yetkililerince izinsiz olarak Türk kıta sahanlığında araştırma yaptıklarından dolayı özür dilenmiştir⁶⁶⁷. Bir diğer önemli adım ise, 09.08.2007 tarih ve 26608 sayılı Resmi Gazete’de, Petrol İşleri Genel Müdürlüğü’nün TPAO’ya dört bölgede ruhsat ve arama izni verildiğinin yayımlanmasıdır. 21 Eylül 2011 tarihinde, Türkiye ile KKTC arasında “Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Andlaşma⁶⁶⁸” imzalanmıştır. Yakın tarihte çok önemli bir gelişme olarak nitelenebilecek olan, Türkiye ile Libya arasında 27 Kasım 2019 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası⁶⁶⁹” imzalanmıştır. Bu Muhtıra uluslararası alanda 8 Aralık 2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Muhtıra’nın imzalanmasının ardından 8 Ocak 2020 tarihinde Mısır, Fransa, Kıbrıs ve Yunanistan Dış İşleri Bakanları Kahire’de bir toplantı yapmıştır. Toplantıda bu Muhtıra’ya dair endişeler dile getirilmiştir. Muhtıra’nın bu dört devlet tarafından hükümsüz sayıldığı ve Akdeniz Havzası’nda ilgili devletlerin iyi niyetli olarak iş birliği yapmasının temenni edildiği belirtilmiştir⁶⁷⁰. Daha sonra ise 11 Mayıs 2020 tarihinde Kıbrıs, Mısır, Fransa, Yunanistan ve Birleşik Arap Emirlikleri Dış İşleri Bakanları’nın yayımladığı Ortak Bildiri’de de benzer şekilde daha önceki toplantıdaki hususlara değinildiği

⁶⁶⁶ Başeren, “Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu”, s. 267.

⁶⁶⁷ Başeren, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları”, s. 159.

⁶⁶⁸ “Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşması”
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120712-3.htm> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 21.06.2020.

⁶⁶⁹ “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası”
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191212-11.pdf> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 02.07.2020.

⁶⁷⁰ <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/egypt/news/article/meeting-of-the-foreign-ministers-of-egypt-france-cyprus-and-greece-final> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 21.06.2020.

görülmektedir. Türkiye'nin bir yıldan az bir süre içerisinde toplamda altı kez sözde hukuka aykırı olduğunu savundukları sondajlama faaliyetlerinde bulunduğu ileri sürülmüştür. Yine sözde uluslararası deniz hukukuna aykırı olduğunu savundukları bu Muhtıra ile üçüncü devletlerin egemen haklarının ihlal edildiği ve Muhtıra'nın üçüncü devletler bakımından hukuki sonuçlarını doğurmayacağı beyan edilmiştir⁶⁷¹. Son olarak 6 Ağustos 2020 tarihinde Mısır ve Yunanistan, Türkiye'nin kıta sahanlığı haklarını ihlal eden ve uluslararası hukuka aykırılık oluşturan münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasına dair bir andlaşma imzalamıştır⁶⁷².

C.Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında Olası Sınırlar

1. Genel Olarak

Olası bir sınırlandırmanın nasıl olması gerektiğinden önce, orantılılık ilkesi bakımından önem arz edecek bir husus olan Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletlerin kıyı uzunluklarının ele alınması, ileri sürülen tezlerin değerlendirilmesi bakımından yararlı olacaktır. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz'in doğu-batı hattı arasındaki mesafe 554 mil iken, kuzey-güney hattı arasındaki mesafe 340 mildir. Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip devlet olan Türkiye'nin kıyı şeridi uzunluğu ise, 533 mildir. Benzer kıyı uzunluğuna sahip olan Mısır'ın, kıyı şeridi uzunluğu 528 mildir. İsrail ile Lübnan'ın kıyı şeridi uzunlukları ise birbirine benzer olarak sırasıyla 128 ve 125 mildir. Suriye'nin ise kıyı uzunluğu nerdeyse Türkiye'nin kıyı uzunluğunun altıda biri oranında olup 86 mildir. Esas olarak uyuşmazlıkların yaşandığı Kıbrıs Adası bakımından ise, Ada'nın batısında⁶⁷³ kıyı uzunluğu 25 mil iken, Ada'nın kuzeyinde⁶⁷⁴ kıyı şeridi uzunluğu KKTC'nin 105 mil, GKRY'nin ise 30 mil olmak üzere toplamda 135 mildir⁶⁷⁵.

⁶⁷¹ <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/joint-declaration-adopted-by-the-ministers-of-foreign-affairs-of-cyprus-egypt-france-greece-and-the-united-arab-emirates-11052020.html> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 22.06.2020.

⁶⁷² <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/top-story/statement-of-the-minister-of-foreign-affairs-nikos-dendias-following-the-signing-of-the-agreement-on-the-delimitation-of-eez-between-greece-and-egypt-cairo-august-2020.html> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 14.08.2020; Andlaşma metni için bkz. "Agreement between The Government of the Hellenic Republic and The Government of the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone between the two countries" https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=7927de9f-ef56-450c-8652-ac1d00ef28a2 (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 10.09.2020.

⁶⁷³ Türkiye'nin bu alan bakımından kıyı uzunluğu 255 mildir.

⁶⁷⁴ Türkiye'nin bu alan bakımından kıyı uzunluğu 215 mildir.

⁶⁷⁵ Simay Erenoğlu, **op. cit.**, ss. 41, 42.

Doğu Akdeniz’e kıyıdaş devletler arasında yapılacak olan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasının, yukarıda da bahsedildiği üzere karşılıklı kıyılar arasındaki mesafenin az olması sebebiyle tek bir deniz sınırı ile yapılması uygun olacaktır. Burada iki husus önem arz etmektedir. Bunlardan birincisi, sınırlandırma yapılacak olan alanda bulunan karşılıklı veya bitişik kıyıları olan kıyıdaş devletlerin tespiti, ikincisi ise sınırlandırmada uygulanacak hukuk kuralları ve uygulanacak yöntemdir⁶⁷⁶. Bu bağlamda, Türkiye’nin Suriye ile hem bitişik hem de karşılıklı kıyıları, diğer ülkeler ile ise sadece karşılıklı kıyıları bulunmaktadır. Sınırlandırma yapılacak alanda bulunan kıyıların, mutlaka alanı ya da diğer kıyıları dik görmesi aranmamaktadır. Kıyıların birbirlerini ya da alanı çapraz olarak görmeleri, sınırlandırmaya tabi olabilmesi bakımından yeterli kabul edilmektedir⁶⁷⁷.

Sınırlandırmada uygulanacak olan hukuk kuralları ve yöntemleri bakımından ise, deniz alanlarının sınırlandırılmasında eşit uzaklık ilkesinin uygulanması zorunlu olan bir yöntem olmadığını belirtmek gerekir. Bu durum Kuzey Denizi Davaları’nda, “..., sınırlandırmada eşit uzaklık yöntemi kullanımı zorunlu değildir⁶⁷⁸.” biçiminde ifade edilmiştir. Ancak hakkaniyet ilkelerinin uygulanması ise zorunludur. Doğu Akdeniz’deki sınırlandırma, ister bir anlaşma ile isterse uluslararası bir mahkeme aracılığıyla yapılsın, hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde ve hakkaniyete uygun çözüm sağlayacak biçimde yapılmalıdır⁶⁷⁹. “Hakkaniyete uygun sonuca” ulaşmak için, sınırlandırmanın, uluslararası hukuka uygun olacak şekilde, başta coğrafi faktörler olmak üzere bütün ilgili durumların göz önünde bulundurulduğu bir anlaşma ile yapılması gerekir⁶⁸⁰. Ayrıca yapılacak sınırlandırmada, anakara coğrafyasına üstünlük tanımak gerekir. Doğu Akdeniz’de öncelikle ve esas olarak dikkate alınması gereken unsurlar, anakaraların coğrafyası olup, adalar bu bakımdan ikinci plandadır⁶⁸¹. Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye bakımından çok büyük bir öneme sahip olan orantılılık ve kapatmama ilkelerinin de sınırlandırmada göz önünde bulundurulması gerekir. Orantılılık ilkesinin dikkate alınmaması durumunda, Türkiye’nin kıyı uzunluğu ile sahip olacağı deniz alanı arasında önemli orantısızlık meydana gelecektir. Bu durum, sınırlandırma sonucunun hakkaniyete uygun olmadığı

⁶⁷⁶ Doğru, *op. cit.*, s. 540.

⁶⁷⁷ *Ibid.*

⁶⁷⁸ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 101 (A).

⁶⁷⁹ Arda Özkan, “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge’nin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı”, *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, Kahramanmaraş, y.y., 2012, s. 379.

⁶⁸⁰ Doğru, *op. cit.*, s. 548.

⁶⁸¹ Özkan, *op. cit.*, s. 379.

anlamına gelir. Özellikle aşağıda da değinileceği üzere uluslararası yargı kararları ve kapatmama ilkesi bağlamında, Meis Adası'nın deniz yetki alanlarına sahip olamayacağını belirtilmek gerekir⁶⁸².

Herhangi bir sınırlandırma işleminde mevcut olan hakkaniyet ilkelerinden duruma uygun olanların seçileceği, UAD ve hakem mahkemelerinin kararlarında ortaya koyulmuştur⁶⁸³. Kararlarda en çok ön plana çıkan ilkelerden biri de “coğrafyanın üstünlüğü” ilkesidir. Bu ilke, Kuzey Denizi Davaları’nda “coğrafyanın yeniden biçimlendirilmesi söz konusu olamaz⁶⁸⁴”, İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı’nda “eşit uzaklık ya da başka herhangi bir sınırlandırma metodunun uygunluğunu coğrafi şartlar belirler⁶⁸⁵”, Tunus/Libya Davası’nda “kara denize hakimdir⁶⁸⁶” ve Libya/Malta Davası’nda “ tarafların kıyıları başlangıç hattını oluşturur⁶⁸⁷” biçiminde ele alınmıştır. Genellikle münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırının tek bir davada belirlenmesinin talep edildiği kararlar bakımından bu ilkenin ön plana çıktığı görülmektedir⁶⁸⁸.

Uluslararası yargı kararlarında, sınırlandırmalarda ilgili durumların etkisine göre dikkate alınarak, değerlendirildiği görülmektedir. Bunların başında ise “orantılılık ilkesi” gelmektedir. Bu ilkeye göre, iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran sınırlandırma sonucunda bu devletlere verilecek olan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge oranını belirler. Yani iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oranın, devletlere verilecek olan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgelerinin oranına benzer olması gerekir⁶⁸⁹. Bu ilkeye göre, herhangi bir ilgili durum, kıyı uzunlukları arasındaki oranın sınırlandırmaya yansımaları önemli ölçüde değiştirecek bir etkiye sahip olmamalıdır. Buna yol açan herhangi bir sınırlandırma yöntemi, hakkaniyete uygun olan bir yöntem olarak kabul edilemeyecektir⁶⁹⁰.

Son olarak Doğu Akdeniz’de, en azından geçici olarak sınırlandırma meselesi çözümlünceye ve bölgedeki doğal kaynaklar bakımından kıyıdaş devletler arasında

⁶⁸² **Ibid.**

⁶⁸³ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 46; 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 88, 1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı, para. 103.

⁶⁸⁴ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 91.

⁶⁸⁵ 1977 tarihli Birleşik Krallık/Fransa Davası, para. 96.

⁶⁸⁶ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 73.

⁶⁸⁷ 1985 tarihli Libya Malta Davası, para. 47.

⁶⁸⁸ 2001 tarihli Katar/Bahreyn Davası, para. 185; 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, paras. 51-53; 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, para. 24.

⁶⁸⁹ Yaycı, **op. cit.**, s. 23.

⁶⁹⁰ Acer, **The Aegean Maritime Disputes**, ss. 314, 315; 1977 tarihli Birleşik Krallık/Fransa Davası, para. 182.

hakkaniyete uygun paylaşım sağlayan bir çözüm bulununcaya kadar, “*ortak işletme*⁶⁹¹” uygulamasının yapılması uygun olacaktır⁶⁹². Böyle bir uygulamada, genel olarak tarafların belirli bir deniz alanının kullanılması için iş birliği düzenlemeleri sağlayan “*ortak kalkınma planları*”, koordinatlar kullanılarak tanımlanmaktadır. Ortak işletme alanları, bir sınırlandırma hattıyla (İzlanda/Norveç-1981) birlikte veya sınırlandırma hattı bakımından anlaşmanın olmaması durumunda bir çözüm olarak kabul edilmektedir (Endonezya(*Timor Gap*)/Avustralya-1999)⁶⁹³.

2. Birinci Bölge

Bu bölgede Türkiye ile Lübnan ve Suriye’nin deniz alanlarının sınırlandırması bakımından bir inceleme yapılması gerekmektedir. Bu bölgedeki sınırlandırmaların, “*deniz yan sınırının belirlenmesi*⁶⁹⁴” biçiminde yapılması gerekmektedir.

Türkiye’nin Akdeniz’in en doğusunda yer alan komşusu Suriye’dir. Türkiye ve Suriye kıyılarının genel istikametleri yönünde, esas konumları itibarıyla birbirine bitişiktir. İki devlet arasındaki kara sınırının Akdeniz’e ulaştığı noktada kıyının, muhtemel bir kıta sahanlığı sınırlandırmasında Türkiye aleyhine olacak biçimde, batıya doğru uzanan bir burun nedeniyle doğu batı konumuna yöneldiği görülmektedir. Bu durumda Türkiye-Suriye muhtemel kıta sahanlığı sınırının kuzeye doğru yönelmesi söz konusu olabilmektedir. Bu ise, Türkiye’nin sınırlandırma bölgesinde daha uzun olan kıyı şeridine oranla küçük bir kıta sahanlığına sahip olmasına yol açar. Böyle bir durum, kıyının genel istikametine dik olarak çizilecek olan eşit uzaklık hattı ile düzeltilebilir⁶⁹⁵.

Türkiye ile Suriye arasındaki yan hudut sorunu ise, halen bir çözüme ulaşmamış olup, bu alanda “*toleranslı bölge*” oluşturulmuştur. Bu bağlamda Suriye’nin, Hatay üzerindeki iddialarından vazgeçmeden, yan sınır hususunda bir ilerleme sağlanması mümkün gözükmemektedir. Yan sınır belirlenmeden ise MEB/kıta sahanlığı sınır belirlenmesi ise teknik olarak mümkün değildir. Bu yüzden öncelikle bu hususun çözüme kavuşturulması gerekmektedir⁶⁹⁶. Bu husus

⁶⁹¹ Detaylı bilgi için bkz. 1981 tarihli Norveç İzlanda Andlaşması. <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/ISL-NOR1981CS.PDF> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 22.06.2020.

⁶⁹² Doğru, *op. cit.*, s. 539.

⁶⁹³ *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*, s. 38.

⁶⁹⁴ Doğru, *op. cit.*, s. 542.

⁶⁹⁵ Başeren, “Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı”, ss. 114, 115.

⁶⁹⁶ Bülent Okan Güngören, “Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları Üzerine Bir İnceleme”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, ss. 170, 171.

uzunluğunun, Türkiye'nin kıyı uzunluğuna oranı yaklaşık uzunlukları arasında dikkate alınması gereken önemli Çizilecek olan eşit uzaklık hattı üzerinde, Türkiye'nin leh dikkate alınması ve gereken ayarlamaların bitişik ve karşılıklı ayrı olarak yapılması uygun olacaktır.

Türkiye ile Suriye deniz yan sınırının ise tam olarak Türkiye, Suriye, KKTC, Lübnan, GKRY'nin birlikte yapı tespit edilmelidir. Bu bağlamda Doğu Akdeniz'e kıyısı Lübnan bakımından ise, GKRY ile imzaladığı münhasır ekonomi Andlaşması'nı, Türkiye'nin girişimleriyle iç hukukuna belirtmiştir⁶⁹⁹. Ancak yukarı da belirtildiği gibi, bunun önemi kalmamıştır. Bu Andlaşma dışında Lübnan'ın diğer sınırlandırma anlaşması bulunmamaktadır⁷⁰⁰. Bununla bir

Türkiye ve Lübnan arasında, Türkiye'nin Lübnan kıyılarını kullanarak ve orta hat yöntemi kullanılarak belirlenecek bir anlaşma yapılabilmesi mümkündür⁷⁰¹. Böyle bir anlaşmanın yapılması MEB alanlarına sahip olabilme imkânı sağlayacaktır. Bu bakımdan dış piyasaya açılmayı arzu etmektedir. Bu bağlamda

⁶⁹⁷ Doğru, **op. cit.**, s. 542.
⁶⁹⁸ **Ibid.**, ss. 542, 543.
⁶⁹⁹ Aksoy, **op. cit.**, s. 11.
⁷⁰⁰ Tuğ, **op. cit.**, s. 62.
⁷⁰¹ Doğru, **op. cit.**, s. 543.

⁷⁰¹ Doğru, *op. cit.*, s. 543.

Doğu doğalgazını Avrupa'ya taşımak bakımından en kolay ve maliyeti düşük yolun, Türkiye olduğu unutulmamalıdır⁷⁰².

3. İkinci Bölge

Türkiye ve KKTC'nin yer aldığı ikinci bölgede iki devlet arasında herhangi bir uyuşmazlık söz konusu değildir. Yani, Türkiye ile KKTC arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin bir sorun bulunmamaktadır. 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu anlaşmaları olan Zürih ve Londra Andlaşmaları ve Anayasası'nda Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların eşit statüde oldukları düzenlenmiştir. Türkiye ile sınırlandırma meselesi değerlendirilmeden önce KKTC'nin deniz yetki alanlarına dair uyuşmazlıkta bu düzenlemeye dayandığını belirtmek gerekir⁷⁰³. Kıbrıs Adası'nın Türkiye'ye bakan kıyılarının uzunluğu toplam 234.5 km'dir. Bu kıyı uzunluğunun 192.5 km'si KKTC'ye aittir⁷⁰⁴.

Türkiye ile KKTC arasında 21 Eylül 2011 tarihinde imzalanan *“Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Andlaşması”*⁷⁰⁵’nin 1. md.’de yirmi yedi coğrafi koordinat verilerek sınırlandırma hattı tarif edilmiştir. Bu hattın, doğu ve batı uçlarının ilerletilmesi hususu, gelecekte ilgili taraflar arasında uluslararası hukuka ve hakkaniyet ilkelerine göre yapılacak anlaşmalara bağlanmıştır. Bu kapsamda konunun Kıbrıs meselesinin çözümüyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Yine Andlaşma’nın 3. md.’nde, sınırlandırma hattının üzerinde bulunabilecek doğal kaynak rezervlerinin işletilmesi bakımından, tarafların görüşmeler yapması gerektiği hükme bağlanmıştır⁷⁰⁶.

Burada sınırlandırmanın ilk aşaması olarak karşılıklı kıyılar dikkate alınıp orta hat belirlenerek sınırlandırmaya başlanmıştır. Anadolu ile KKTC kıyıları arasında çizilecek olan orta hat, Türkiye ile Kıbrıs arasındaki kıta sahanlığı sınırını oluşturacaktır. İkinci aşamada bu hattın üzerinde ayarlama yapılması hususu,

⁷⁰² Tuğ, **op. cit.**, s. 163.

⁷⁰³ **Ibid.**, s. 130.

⁷⁰⁴ Aksar, **Teori ve Uygulamada**, s. 75.

⁷⁰⁵ “Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşması”
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120712-3.htm> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 02.07.2020.

⁷⁰⁶ “Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşması”
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120712-3.htm> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 02.07.2020.

ilgili/özel durumlar oluşturan orantılılık ilkesi bağlamında değerlendirilmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası ile sınırlandırmaya tabi tutulacak kıyı uzunluğu 215 mil iken Kıbrıs Adası'nın kuzeye bakan cephesinde toplam kıyı uzunluğu KKTC'nin 105 ve GKRY'nin 30 mil olmak üzere toplamda 135 mildir. Sınırlandırılacak alan bakımından KKTC ve Türkiye'nin kıyı uzunlukları oranı yaklaşık olarak sırasıyla (105:215) 1:2'dir. Bu bağlamda Andlaşma'da bir ilgili bir durum olan orantılılık ilkesine göre, orta hattın Türkiye ve KKTC için sırasıyla 2/3 ve 1/3 oranlarında kıta sahanlığı bırakacak şekilde, güneye kaydırıldığı yani belirlenmiş olan orta hat üzerinde Türkiye lehine bir düzeltme yapıldığı görülmektedir. Bu hat, doğuda Türkiye-Suriye kıta sahanlığı sınırı ile kesişeceği noktaya kadar uzanmaktadır. Batıda ise, Türkiye'nin güney kıyılarının kesilmemesi ilkesinin göz önünde bulundurulmasının hakkaniyete uygun olduğu söylenebilecektir⁷⁰⁷.

4. Üçüncü Bölge

Üçüncü bölge olarak tabir edilen bu kısımda, Türkiye ile Kıbrıs Adası (KKTC, GKRY ve İngiliz üsleri), Yunanistan, Mısır ve Libya bulunmaktadır. Burada ilk aşamada, Anadolu'nun ilgili kıyıları ile Kıbrıs Adası, Mısır ve Libya arasında çizilecek orta hat belirlenmelidir. İkinci aşamada ise, ilgili/özel durumlar dikkate alınarak, gerekiyorsa orta hat üzerinde ayarlamalar yapılarak hakkaniyete uygun bir sınırlandırma yapılmalıdır⁷⁰⁸.

Bu bölge bağlamında ilk olarak Türkiye, GKRY arasındaki sınırlandırma ele alınmalıdır. 1963 yılında fiilen ortadan kalkan Kıbrıs Cumhuriyeti adını kullanmaya devam eden GKRY, Ada'nın tamamını temsil ettiğini ileri sürmektedir. Fakat iddia edilenin aksine GKRY, sadece Ada'nın güneyini temsil eden bir yönetimdir. Bu bağlamda Kıbrıs Rumları ile siyasal eşitliği bulunan Kıbrıs Türkleri'nin haklarının ihlal edildiği görülmektedir. GKRY, KKTC'yi yok sayarak doğal kaynaklar üzerinde tek taraflı tasarrufta bulunmaya çalışmaktadır. Ancak böyle bir hakka sahip değildir. Bu sebeple tek taraflı olarak yapılan arama faaliyetlerine son verilmesi gerekmektedir. GKRY, 17 Şubat 2003'te Mısır ile, 17 Ocak 2007'de ise Lübnan ile eşit uzaklık ilkesine göre ve 17 Aralık 2010 tarihinde İsrail ile orta hat esas alınarak münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır. Türkiye, tek taraflı anlaşmalar sonrası, garantörlük hakkını kullanarak GKRY'nin imzaladığı bu

⁷⁰⁷ Cihat Yaycı tarafından üretilmiştir. Yaycı, **op. cit.**, s. 18; Başeren, "Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı", s. 115.

⁷⁰⁸ Doğru, **op. cit.**, s. 545.

andlaşmaların hükümsüz olduğunu Birleşmiş Milletler nezdinde dile getirmiştir⁷⁰⁹. Sınırlandırmalar yapılırken, Türkiye'nin Anadolu kıyılarının *ipso facto ve ab initio* kıta sahanlığı hakları göz ardı edilmemelidir⁷¹⁰.

Türkiye'nin bu bölgedeki ilgili kıyıları, Antalya Gazipaşa'dan Muğla Deveboynu Burnu'na kadar uzanmaktadır. Bu iki nokta arasındaki Türkiye'nin gerçek kıyı uzunluğu 294 mildir. Buna karşın GKRY'nin batı kıyılarının gerçek uzunluğu 32 mildir⁷¹¹. Sınırlandırmaya tabi alanda, Türkiye'nin cephe olarak yaklaşık on kat daha uzun ilgili kıyıları bulunmaktadır⁷¹².

İlk kez 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları'nda ele alınan ve sonraki davalar bakımından da başvurulmuş orantılılık ilkesinin Türkiye ile GKRY arasındaki sınırlandırma bakımından uygulanması hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak bakımından önem arz etmektedir. Burada sınırlandırmayı doğrudan etkileyecek kıyı uzunlukları oranı arasında önemli farkın bulunması (*Yaklaşık oran 1:10'dir.*), orantılılık ilkesi çerçevesinde belirlenecek olan orta hattın yerinin kaydırılmasında belirleyici olacaktır. Aksine olarak, GKRY ile Türkiye arasında yapılacak olası bir sınırlandırmada, orantılılık ilkesi dikkate alınmadan eşit uzaklık yönteminin katı bir biçimde uygulanması suretiyle paylaşımın yapılması durumunda, bunun hakkaniyete uygun olmayan sonuçlara yol açacağını belirtmek gerekir⁷¹³.

Bu olası sınırlandırmada, geçici sınırlandırma hattının kaydırılmasında dikkate alınacak hususlar ise, "*Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olması, ulusal ve uluslararası ticaret ve seyrüsefer serbestisi bakımından Antalya ve Mersin limanlarının varlığı, Süveyş Kanalı'nın varlığı*"⁷¹⁴dır. Ayrıca, Türkiye lehine bu ayarlamayı etkileyecek başka bir ilgili durum olarak, açık denizlere erişimin azami seviyede olmasını öngören kapatmama ilkesinin dikkate alınması gerekmektedir.

St. Pierre/Miquelon Davası ve Gine/Gine-Bissau Hakemlik Kararı'ndaki uygulamalar⁷¹⁵ Türkiye ile GKRY bakımından da dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz'de en uzun kıyıya sahip Türkiye'nin bu alandaki kıyı şeridinin yakınında bulunan deniz alanını başka bir devlete bırakılması hakkaniyete aykırı

⁷⁰⁹ Aksar, **Teori ve Uygulamada**, s. 72; Recep Yorulmaz, **Libya ile Mutabakatın Doğu Akdeniz Denklemine Etkisi**, Ankara, ORSAM, No.105, 2020, s. 3.

⁷¹⁰ Doğru, **op. cit.**, s. 534.

⁷¹¹ **Ibid.**, s. 545.

⁷¹² **Ibid.**, ss. 545, 546.

⁷¹³ Açıkdoğan, **op. cit.**, s. 130.

⁷¹⁴ Aksar, **Teori ve Uygulamada**, s. 76.

⁷¹⁵ **Ibid.**, s. 77.

olacaktır. Türkiye'nin açık deniz alanlarına azami erişiminin sağlanması için orta hattın Türkiye kıyılarının önünü açacak biçimde doğuya doğru 32° 16' 18" D boylamına çekilmesi hakkaniyet ilkelerine uygun olacaktır⁷¹⁶.

Libya/Malta Davası'nda ilgili kıyı uzunlukları arasındaki oran 1:8 olarak saptanmıştır. Bu durumda, Libya lehine farklılık bulunmaktadır. Bu sebeple, Divan bir ada devleti olan Malta'ya Libya karşısında tam etki tanımamıştır⁷¹⁷. Kıbrıs Adası bakımından uygulama benzerlik teşkil etmektedir. Yukarıda, Türkiye ile Kıbrıs arasında yapılacak olan bir sınırlandırmada Türkiye'nin kıyı uzunluğu ile Kıbrıs'ın kıyı uzunluğu arasında önemli farkın olduğuna değinmiştik. Benzer şekilde bu durumun dikkate alınarak, Türkiye ile KKTC arasında yapılan “Akdeniz’de Kıta Sahanelığı Sınırlandırması Hakkında Andlaşma”sında belirlenen geçici orta hat Türkiye lehine ayarlama yapılarak, uluslararası hukuka uygun olacak biçimde KKTC kıyılarına doğru yakınlştırıldığı görölmektedir⁷¹⁸.

Kıta sahanlığı sınırlandırılması meselesine ek olarak, GKRY basınında Ocak 2001 ayı sonundan itibaren Doğu Akdeniz’de özellikle Kıbrıs’ın güney ve güney doğusunda zengin petrol ve doğal gaz yatakları bulunduğu hususunda haberler çıkmaya başlamıştır. Ancak son yapılan bazı araştırmalar, haberlerin aksine Kıbrıs’ın güneyinde değil, batısında hidrokarbon rezervlerinin var olduğunu göstermektedir. Belirtilen kısım ise Türkiye’nin olası kıta sahanlığına/MEB karşılık gelmektedir⁷¹⁹.

Doğu Akdeniz’de, GKRY ve Yunanistan’ın iş birliği içerisinde olduklarını daha önce belirtmiştik. Bu kapsamda Yunanistan Mısır ile Meis, Girit, Kaşot ve Kerpe Adaları’nı birleştiren hattı temel alan ve bu hattın kuzeyinden yapılması gereken bir münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşması yapmak istemekte ve bu hususta gereken adımları atmaktadır. Ancak yapılması planlanan bu anlaşma, açıkça Türkiye’nin deniz yetki alanlarını ihlal etmektedir. Yunanistan böyle bir anlaşma ile kendisinin de Doğu Akdeniz’de söz sahibi olacak bir aktör haline gelmesini garantilemeye çalışmaktadır. Böylece Doğu Akdeniz’de Türkiye’yi saf dışı bırakmayı planlamaktadır.

Yunanistan ile Türkiye arasında yapılacak olan kıta sahanlığı sınırlandırması bakımından ise, Yunanistan sınırlandırmanın Türkiye’ye en yakın olan Yunan Adaları

⁷¹⁶ Doğru, **op. cit.**, s. 546.

⁷¹⁷ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, paras. 74, 75.

⁷¹⁸ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 103; 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 58.

⁷¹⁹ Başeren, “Doğu Akdeniz Kıta Sahanelığı”, s. 104.

ile Anadolu arasında yapılması gerektiğini ileri sürmektedir⁷²⁰. Yunanistan'ın kendi adaları ile Türkiye'nin anakarası arasında böyle bir sınırlandırmanın yapılmasını istemesi, sınırlandırmanın iki devletin anakara ülkeleri arasında yapılması ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Çünkü burada coğrafyadan kastedilen anakara coğrafyasıdır. Ayrıca orantılılık ilkesi ışığında, Anadolu yarımadasının kıyılarının uzunluğu Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adaları ile kıyaslanamayacak ölçüde fazladır. Bu adalar Türkiye ve Yunanistan orta hattının da ters tarafında yer almaktadır.

Ters taraftaki ada olan Meis, Rodos, Kaşot, Kerpe Adaları, kıta sahanlığı ve MEB gibi deniz yetki alanlarına sahip olmamalıdır. Uluslararası yargı kararlarında, adaların kıta sahanlığı ve MEB'e sahip olmaları bakımından anakaralarla eşit olarak görülmeleri açıkça reddedilmektedir⁷²¹. Bu bağlamda, İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı'nda, Kanal Adaları (*Channel Islands*) bakımından ve Romanya/Ukrayna Davası'nda, Yılan Adası'nı (*Serpents Island*) sınırlandırılmaya esas alınmayıp bu adalara sadece 12 mil karasuları verildiği⁷²² görülmektedir. Bu sebeplerle Türkiye ile Yunanistan ve GKRY arasında yapılacak olan olası bir sınırlandırma anlaşması bakımından, Yunanistan anakarasına uzak olan Girit, Kaşot, Kerpe ve Rodos Adaları ile Anadolu kıyılarına çok yakın olan Meis, Karaada ve Fener Adaları ilgili durum oluşturacaktır. Bu bakımdan, yargı kararları ve devlet uygulamaları ışığında ters tarafta olan bu Adalar'a, etrafında yarım daire oluşturacak şekilde karasuları genişliğinde, bir cep bölgenin verilmesi uygun olacaktır⁷²³. Zira, bu tür adaların, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye sahip olamayacakları açıktır. Bu Adalar'a karasuları dışında bir etkinin tanınması bölgenin en önemli limanlarından Antalya ve Mersin limanlarının önünün kapanmasına sebep olacaktır. Kısacası, Yunanistan'ın bu Adalar üzerinde hak iddia ederek, Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge sahibi olması mümkün değildir⁷²⁴. Belirtilen ilkeler ve ilgili durumlar ile daha önceden petrol arama ruhsatı alanları belirlenmesi gibi devlet uygulamaları, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki münhasır ekonomik bölge iddialarının hukuki temelini de ortadan kaldırmaktadır⁷²⁵.

⁷²⁰ Aksar, **Teori ve Uygulamada**, s. 72.

⁷²¹ Özkan, **op. cit.**, s. 379.

⁷²² Aksar, **Teori ve Uygulamada**, s. 74; 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, paras. 201, 202.

⁷²³ Doğru, **op. cit.**, s. 533.

⁷²⁴ Yaycı, **op. cit.**, s. 24.

⁷²⁵ **Ibid.**

Yukarıda adı geçen adalar arasında Meis Adası'nın özel olarak ele alınması gerekmektedir. Çünkü bu Ada bakımından, 4 Ocak 1932 tarihinde, Türkiye ile İtalya arasında akdedilen Andlaşma'nın 3. maddesine bakıldığında, “*Buna mukabil Türkiye Hükümeti, merkezi Kastellorizo Şehri kilisesinin kubbesi ve nısıf kutru bu merkez ile San Stephano burnu (Pointe du vent) arasındaki mesafe olan bir daire ile çevrilecek mıntaka dahilinde kâin adacıklar... üzerinde İtalya hâkimiyetini tanır*”⁷²⁶.” denilmektedir. Burada Kastellorizo'dan kastedilen Meis Adası'dır. Bu hükümde Yunanistan'ın tezlerinin aksine Türkiye kıyılarını tamamen kapatan bir Meis Adası'ndan değil, bu adanın etrafının daire biçiminde çevriliyerek bu kısım bakımından İtalya'nın hakimiyetinin tanındığından söz edilmektedir. Yunanistan bu Ada bakımından İtalya'nın halefi olduğundan dolayı, Yunanistan'ın bu Andlaşma'nın hükümleri ile bağlı olması gerekir.

Girit Adası bakımından ise, bu adanın sadece 33.5 km'si Doğu Akdeniz'de bulunmaktadır. Bu Ada bakımından yapılacak olan bir sınırlandırma bakımından iki hususun göz önünde bulundurulması gerekecektir. Bunlardan birincisi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi sınırları, ikincisi ise Türkiye ile Libya arasında akdedilen Muhtıra uyarınca belirlenmiş olan kıta sahanlığı ve MEB sınırıdır. Bu bağlamda, Ada'nın Doğu Akdeniz'de bulunan kısmı ile sınırlı şekilde uluslararası yargı kararları ile uyumlu olarak detaylı bir değerlendirme yapıldıktan sonra, Ada'ya yarım/kısmi etki tanınması ya da bir cep bölgenin verilmesi ihtimalleri bulunmaktadır.

Doğu Akdeniz ve Ege kıta sahanlığı sınırlandırmalarının birbirleri ile yakın ilişki içerisinde oldukları unutulmamalıdır. Bu sebeple Türkiye ile Yunanistan bakımından, Ege kıta sahanlığı sınırını çizmeden, Akdeniz kıta sahanlığına dair bir belirleme yapmak zor olacaktır. Çünkü Doğu Akdeniz'de yapılacak olası bir kıta sahanlığı sınırlandırması bakımından, Ege kıta sahanlığı sınırının Akdeniz'e eriştiği noktadan kuzeye ve güneye doğru çekilecek çizgiler Türkiye kıta sahanlığının batı sınırını ve güneye doğru inen sınırın ise Anadolu ile Afrika anakarası arasında çizilecek olan orta hatla kesiştiği nokta ise Türk kıta sahanlığının güney batı ucu sınırını oluşturacaktır. Bu sebeplerden ötürü, Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan bir uyuşmazlığın Ege Kıta sahanlığı uyuşmazlığını etkilemesi kaçınılmaz olacaktır⁷²⁷.

⁷²⁶ 14 Ocak 1933'te kabul edilen “Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum Körfezi karşısındaki adanın ciheti aidiyeti hakkında İtalya Hükümet ile aktolunan itilâfname hakkında Kanun”, md. 3. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2313.pdf> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 19.06.2020.

⁷²⁷ Başeren, “Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı”, ss. 105, 115.

GKRY ve Yunanistan, uygulamaya çalıştıkları politikalar ile Türkiye'nin kabul edilemez biçimde Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi'nde dar bir alana hapsedilmesini sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu politikaların gerçekleşmesi durumunda, Akdeniz'de en uzun kıyıya sahip devlet olan Türkiye'nin bölgede egemenlik haklarını kullanması engellenmiş olacaktır. Ayrıca bu durumda Türkiye, Akdeniz'de bulunan canlı veya cansız doğal kaynaklardan da yararlanamayacaktır. Ancak Yunanistan ve GKRY'nin düşüncelerinin aksine, uluslararası yargı kararlarının Türkiye lehine olduğu görülmektedir. Yüzyıllardır Türk Gölü niteliğinde olan Akdeniz'de Türkiye'nin tarihsel haklarının göz ardı edilmesi söz konusu olamaz. Türkiye'nin uygulanmaya çalışılan bu politikalara sessiz kalması ise düşünülemez⁷²⁸.

Türkiye ile Mısır arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırılması hususuna gelindiğinde ise; öncelikle Türkiye ile Mısır arasında henüz herhangi bir kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasına dair bir andlaşmanın bulunmadığını belirtmek gerekir. Ancak yukarı da bahsedildiği üzere Mısır, GKRY ile 17 Şubat 2003 tarihinde Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılmasına dair Andlaşma'yı imzalamıştır⁷²⁹. Bu Andlaşma'ya göre, GKRY'nin Ada'nın tamamını temsil ettiği kabul edilmiş ve Ada'da söz sahibi olması gereken KKTC ise yok sayılmıştır. Sınırlandırma hattı, bu sınırlandırma bakımından sakıncalı olabilecek eşit uzaklık ilkesine göre belirlenmiştir. Libya/Malta Davası'nda bu ilkeye göre sınırlandırma yapılmasının Libya için hakkaniyete uygun bir çözüm olmadığı belirtilmiştir. Dava ile benzer şekilde Mısır içinde aynı sakıncalar ortaya çıkmıştır. Bu andlaşma Mısır'ın, Kıbrıs Adası büyüklüğündeki bir deniz alanını kaybetmesine yol açmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin BM nezdinde verdiği 2 Mart 2004 tarihli Nota'da, Doğu Akdeniz'de MEB ve kıta sahanlığının sınırlandırılmasının, özellikle de 32° 16' 18' boylamının batı kısmının ötesindeki alanlar bakımından, Türkiye'nin *ipso facto* ve *ab initio* olarak mevcut olan egemenlik haklarını ihlal ettiği belirtilmiştir⁷³⁰. Bu Andlaşma ile, Türkiye ve KKTC'nin münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı hakları da ihlal edilmiştir. “Hiç kimsenin sahip olmadığı bir hakkı başkasına

⁷²⁸ Aksar, **Teori ve Uygulamada**, s. 73.

⁷²⁹“Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone” <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 14.08.2020.

⁷³⁰ Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, “Information note by Turkey, concerning its objection to the Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003”, **The Law of the Sea Bulletins**, No. 54, New York, United Nations Publications, 2004, s. 127.

devredememesi” kuralından dolayı Andlaşma, Türkiye ve KKTC’nin haklarını ihlal ettiği ölçüde geçersiz olacaktır⁷³¹. Bu sebeple Andlaşma, Türkiye ve KKTC’ye karşı ileri sürülemez.

Türkiye ile Mısır arasında 400 milden daha az bir mesafe olduğu görülmektedir. Türkiye ile Mısır’ın sınırlandırılacak alan bakımından karşılıklı kıyıları bulunmaktadır. Bununla birlikte iki devletin kıyı biçimleri ile kıyı uzunluklarının birbirine benzer olduğu da görülmektedir. Bu sebeple, iki devletin kıyıları arasındaki sınırlandırma hattı olarak orta hat belirlenmelidir. Kıyı biçimleri ve kıyı uzunlukları arasında önemli bir fark bulunmadığından dolayı, kıyının ayarlanmasını gerektiren ilgili bir durum olarak orantılılık ilkesine başvurulamayacaktır. Bu kapsamda Türkiye ile Mısır arasındaki sınırlandırma 32° 16’ 18” D boylamının batısında kalan bölgede karşılıklı kıyılar esas alınarak belirlenecek olan orta hat esas alınarak oluşturulmuş olacaktır⁷³².

Üçüncü bölgede yer alan bir diğer kıyı devleti olan Libya ile sınırlandırma meselesine gelindiğinde ise, yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye bakımından çok önemli bir adım olarak nitelenen “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası*”⁷³³, 27 Kasım 2019 tarihinde Türkiye ile Libya arasında imzalanmıştır. Bu Muhtıra ile iki devletin Doğu Akdeniz’deki münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırı belirlenmiştir. Bu Muhtıra’nın 1. maddesine göre iki devlet arasındaki MEB ve kıta sahanlığı sınırı, “*A Noktasında (34° 16’ 13.720” K- 026° 19’ 11.640” D) başlayarak B Noktasında (34° 09’ 07.9” K- 026° 39’ 06.3” D)*”⁷³⁴ son bulmaktadır. Bu kapsamda, karşılıklı kıyılar esas alınarak bir orta hat belirlenmiştir. Muhtıra’da uluslararası yargı kararları ile uyumlu olarak, adaların, Doğu Akdeniz’de en fazla kıyı uzunluğuna sahip olan Türkiye’nin kıyı projeksiyonu üzerinde kesme etkisi olmaması, ters tarafta konumlanmış adaların karasuları dışında deniz yetki alanına sahip olamayacağı ve deniz yetki alanlarının tanımlanmasında kıyıların uzunluğu ile kıyıların genel istikametinin dikkate alınması

⁷³¹ Aksar, **Teori ve Uygulamada**, s. 75.

⁷³² Doğru, **op. cit.**, s. 546.

⁷³³ “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191212-11.pdf> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 02.07.2020.

⁷³⁴ **Ibid.**

gerektiği⁷³⁵ hususlarının dikkate alındığını belirtilmekte yarar vardır. Bu Muhtıra, Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarımızın korunması bakımından çok büyük bir öneme sahiptir. Türkiye’nin bu hamlesi, Yunanistan’ın Türkiye’yi küçük bir Akdeniz havzasının içine hapsetmeye yönelik çabalarının boşa çıkmasını sağlamıştır.

Son olarak, kısaca Kıbrıs’ta konumlanan İngiliz Üslerinin durumuna değinmekte yarar olduğunu düşünmekteyiz. 93 Harbi’nde, İngiltere Osmanlı Devleti’ne yardımda bulunmak amacıyla Kıbrıs’ın idaresini geçici olarak Osmanlı Devleti’nden devralmıştır. Bu sayede 1878 yılında Kıbrıs’ta iki askerî üs elde etmiştir. Bu tarihten sonra, İngiltere’nin Doğu Akdeniz’in en stratejik yerinde mühim bir istihbarat merkezini kontrol etme imkânına sahip olduğu görülmektedir⁷³⁶.

Üslerin gelecekteki durumu ve deniz alanlarının sınırlandırmasındaki rollerinin ne olacağı hususu halen gizemini korumaktadır. Bu üsler açısından çeşitli olasılıklar bağlamında bir değerlendirme yapmak mümkündür. İngiltere’nin AB’ye üye olurken ve Kıbrıs’ın AB üyeliği görüşmelerinde bu üsleri, AB dışında bıraktığı bilinmektedir. Bu sebeple İngiltere, üsleri kendi egemen toprağı olarak görmeye devam etmektedir. Kısa vadede de İngiltere üslerini elinde tutmaya devam etmek isteyecektir. Fakat orta vadede, uzak bir ihtimal olarak gözükse de İngiliz üslerinin işlevini yitirdiği gerekçesine dayanılarak bu üslerin varlığına son verilme olasılığı gündeme gelebilecektir. Uzun vadede ise, İngiltere üsleri birlikte kullandığı ABD’ye devrederek, ABD’nin Kıbrıs’ta konuşlandırılacak Avrupa Gücüne dahil olması ihtimallerden biri olarak gözükmektedir⁷³⁷.

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki hak ve menfaatlerini korunması için, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili olarak ortak bir politika ve strateji belirlemesi gereklidir⁷³⁸. Özellikle GKRY ile Yunanistan bir sınırlandırma anlaşması yapmadan önce, Türkiye’nin münhasır ekonomik bölge ilan etmesi Doğu Akdeniz’deki haklarını koruması bakımından büyük önem arz etmektedir. Ayrıca Libya ile olduğu gibi, çapraz hatlar oluşturmak suretiyle diğer kıyıdaş devletler ile sınırlandırma anlaşmaları yapılması yönünde girişimlerde de bulunulmalıdır⁷³⁹. Bu kapsamda, Türkiye’nin çakışan bölgelerde en kısa zamanda Türkiye Petrolleri Anonim

⁷³⁵ Türkiye Daimi Temsilciliği’nin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’ne tevdi edilen 18 Mart 2020 tarihli mektup. <https://undocs.org/en/A/74/757> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 20.06.2020.

⁷³⁶ Erenoğlu, **op. cit.**, s. 36.

⁷³⁷ Güngören, **op. cit.**, s. 176.

⁷³⁸ Özkan, **op. cit.**, s. 379.

⁷³⁹ Doğru, **op. cit.**, s. 548.

Ortaklığı (TPAO) ve yabancı petrol şirketlerine ruhsat vermesi ve bölgede arama faaliyetlerini başlatması gerekmektedir. Böylece, tüm petrol şirketlerinin aramaya başlamadan önce en çok önem verdikleri, “sahanın siyasi ve hukuki açıdan sorunsuz olma” özelliği ortadan kalkmış olacaktır. Bu durum ise, GKRY lehine ilerleyen sürecin kesilmesini sağlayacaktır⁷⁴⁰.

II. EGE DENİZİ'NDE KİTA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASI VE ORANTILILIK İLKESİNİN ROLÜ

A. Genel Olarak

Ege Denizi, Türkiye ve Yunanistan anakaraları ile güneyden Çuha, Küçük Çuha, Girit, Kaşot, Kerpe ve Rodos Adaları ile çevrelenmekte ve kabaca 35°-41° kuzey enlemleri ile 23°-28° doğu boylamları arasında yer almaktadır⁷⁴¹. Ayrıca yarı kapalı bir deniz olan Akdeniz’de bulunan Ege Denizi de yarı kapalı bir deniz olma özelliğine sahiptir. Bununla birlikte, iki devlet arasındaki mesafe hiçbir yerde 200 milden daha geniş olmayıp bu özelliğinden dolayı dar bir denizdir⁷⁴². Ege Denizi’nde 1800 civarında ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır. Bunlardan yaklaşık 100 tanesi ise meskûn durumda olup, üzerinde insan yaşamına elverişli durumda değildir⁷⁴³.

Ege Denizi’nin jeolojik yapısı; girintili çıkıntılı kıyılar, çok sayıda irili ufaklı ada, ada yayı düzeninde dizilmiş adalar biçiminde tanımlanabilir⁷⁴⁴. Toluner, Ege Denizi’nin bu özel yapısını, “yeryüzünde, nisfete uygun bir çözümü ve bunu gerçekleştirecek çeşitli metod ve ilkelerin uygulanmasını gerektiren bu özelliklere sahip bir başka deniz bulmak, güçtür⁷⁴⁵.” biçiminde ifade etmiştir. Ege’nin benzersiz olarak ifade edilen bu özelliği ise, özellikle adalar bakımından BMDHS hükümlerinin kati bir biçimde uygulanmasının mümkün olamayacağını gözler önüne sermektedir⁷⁴⁶.

⁷⁴⁰ Özkan, **op. cit.**, s. 379.

⁷⁴¹ Ali Kurumahmut, “Ege Denizi’nde Ülkesel Sorunların İzlediği Süreç”, **Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, İstanbul, TÜDAV Yayın No.12, 2002, ss. 36, 37.

⁷⁴² Esen Arpat, “Ege Denizinde Yapılacak Deniz Yetki Alanları Sınırlandırmalarında Fiziksel Verilerin Etkileri”, **Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, İstanbul, TÜDAV Yayın No.12, 2002, s. 2.

⁷⁴³ Kurumahmut, “Ege Denizi’nde Süreç”, s. 37.

⁷⁴⁴ Talha Bayraktar, “Kıta Sahaneliğinin Tespitine Yönelik Jeolojik ve Hukuksal Değerlendirmeler ve Ege Kıta Sahaneliği”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul, 1990, s. 39.

⁷⁴⁵ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 258.

⁷⁴⁶ Arpat, **op. cit.**, s. 2.

Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sınırlandırmasının yapılabilmesi için öncelikle ilgili devletlerin belirlenmesi gerekmektedir. 1951 tarihli İngiltere/Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'nda, "*Kıyı devletine kıyılarının ötesindeki sularda hak bahşeden karadır*⁷⁴⁷." denilmiştir. Ege Denizi uyuşmazlığı, kıyı devletine deniz alanında bahşedilen haklara ilişkin olduğuna göre, ilgili devletler bu denize kıyısı olan Türkiye ve Yunanistan'dır⁷⁴⁸.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin sorunun, Türkiye'nin 1973'te Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na Ege Denizi'nin doğusunda yirmi yedi adet petrol arama ruhsatı vermesi ve 1974 yılında da yeni ruhsatlar vermeye devam etmesi ile ortaya çıktığı görülmektedir⁷⁴⁹. Yunanistan Türkiye'nin bu girişimleri karşısında itirazcı bir tutum takınmış ve bu sahalardan bir kısmının Yunan Adaları'nın kıta sahanlığına girdiğini ileri sürmüştür. Yunanistan, 19 Ağustos 1976'da tek taraflı bir başvuru ile bu sorunu UAD'nin önüne götürmüştür. Yunanistan, kendisine ait adaların kıta sahanlığının bir parçasını oluşturduğunu, doğal kaynakları araştırma ve kullanma amacıyla kıta sahanlığı üzerinde münhasıran hak sahibi olduğunu ileri sürmüştür. Divan'dan, Ege Denizi'nde Yunanistan ve Türkiye arasında kıta sahanlığı sınırının belirlenmesi talep edilmiştir. Divan ise yetkisizlik gerekçesiyle Yunanistan tarafından açılan bu davayı reddetmiştir⁷⁵⁰.

Yunanistan, 10 Ağustos 1976 tarihli bir dilekçe ile yukarıda belirtilen sorunu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne de iletmiştir. Yunanistan, Türkiye'nin 6 Ağustos 1976 tarihinden beridir Sismik I gemisi ile yaptığı araştırmaların tehlikeli durum yarattığını belirtmiştir. Türkiye ise buna karşılık olarak henüz sınırlandırılmamış olan olası kıta sahanlığı üzerinde araştırma yaptığını belirtmiştir. Ayrıca Yunanistan'ın 1923 tarihli Lozan Andlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Andlaşması'na aykırı biçimde silahlandırılmaması gereken adaları silahlandığını ileri sürmüştür. Güvenlik Konseyi, tarafların uyuşmazlık hususunda tekrar görüşmelere başlamaları tavsiyesinde bulunmuş ve sorunu Divan'a götürmeleri hususunda tarafları düşünmeye davet etmiştir⁷⁵¹.

⁷⁴⁷ Fisheries Case, Judgment of December 18th, 1951: I.C. J. Reports 1951, s. 133. (1951 tarihli Balıkçılık Davası (Birleşik Krallık/Norveç) olarak anılacaktır.)

⁷⁴⁸ Toluner, **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları**, Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul, Beta, 2004, s. 7.

⁷⁴⁹ Yücel Acer, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", **Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, İstanbul, TÜDAV Yayın No.12, 2002, s. 60.

⁷⁵⁰ 1976 tarihli Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası, para. 12.

⁷⁵¹ Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 165.

Ege Denizi’nde deniz yetki alanlarının sınırlandırılması bakımından olmazsa olmaz unsur, temel bir sorun olan egemenlik meselesidir. Bu sebeple, öncelikle Ege Denizi’nde bulunan ada, adacık ve kayalıklara ilişkin, bunların hangi devletin egemenliği altında olduklarının açık ve net bir biçimde saptanması gerekir. Bu saptama yapılmadan Ege Denizi’nde kıta sahanlığı/MEB sınırlandırma meselesini çözmek mümkün gözükmemektedir⁷⁵².

Türkiye ile Yunanistan arasında kıta sahanlığı bakımından iki ayrı özellik teşkil eden uyuşmazlık bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kıta sahanlığının sınırlandırılmasının özüne dair uyuşmazlıklar, ikincisi ise bu uyuşmazlıkların hangi yollarla çözümlenmesi gerektiği noktasındaki uyuşmazlıklardır⁷⁵³. İki durum bakımından da uyuşmazlıkların çözülmesi yakın bir tarih bakımından olası gözükmemektedir. Özellikle son dönemde Doğu Akdeniz’de yaşanan gelişmeler bunu doğrulamaktadır. Kanaatimizce, Ege Denizi’nde kıta sahanlığının sınırlandırılması, aslında çözümü olan ancak çözümün pek olası gözükmediği bir sorun olarak kalmaya devam edecektir.

B. Ege Denizi’nde Kıta Sahanlığına Yönelik İddialar

1. Türkiye’nin Tezleri

Kıta sahanlığına dair Ege Denizi’nde ilk anlaşmazlıkların 1970’li yıllarda ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye bu tarihlerde, UAD’nin taraflarca ileri sürülen “yakınlık ilkesi (*proximity*)”ne karşın “doğal uzantı” kavramına vurgu yapmış⁷⁵⁴ ve 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları’na dayanmıştır. Bu kapsamda Türkiye, Doğu Ege’de bulunan Yunan Adaları’nın tamamının, Türkiye’nin doğal kıta sahanlığı uzantısında bulunduğu ve bu sebepten ötürü hiçbirinin kıta sahanlığına sahip olamayacağını ileri sürmüştür⁷⁵⁵.

Türkiye daha sonraları ise, “doğal uzantı” kavramına yaptığı vurguyu azaltarak hakkaniyet ilkeleri ve hakkaniyete uygun çözümü savunmaya başlamıştır. Bu kapsamda, kıta sahanlığı sınırlandırmasında asıl olanın, hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde bölgenin bütün ilgili durumlarının dikkate alınarak “hakkaniyete uygun

⁷⁵² Kurumahmut, “Ege Denizi’nde Süreç”, s. 39.

⁷⁵³ Hüseyin Pazarcı, “Ege’deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: II) Hukuki Açıdan”, **Ege’de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 552, 1986, s. 80.

⁷⁵⁴ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 39.

⁷⁵⁵ Acer, “Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 63.

bir sonuca ulaşılması” olduğu vurgulanmıştır⁷⁵⁶. Maine Körfezi Davası’nda, sınırlandırmanın hakkaniyet ilkeleri ve bölgenin coğrafi, diğer özellikleri kapsamında bir “hakça/hakkaniyete uygun çözüm” oluşturacak sınırlandırma yöntemleri çerçevesinde yapılması gerektiği belirtilmiştir⁷⁵⁷. Tunus/Libya Davası ve Eritre/Yemen Hakemlik Kararı’nda “hakça çözüm”e vurgu yapıldığı görülmektedir⁷⁵⁸. Türkiye, 27 Şubat 1974 tarihli Yunanistan’a verdiği notada, hakkaniyete uygun bir sınırlandırma yapılması gerektiğini belirtmiş ve sonraki dönemlerde de bu tezini sürdürmüştür⁷⁵⁹.

Türkiye’ye göre Ege Denizi kıta sahanlığı bir bütün olarak değerlendirilmelidir⁷⁶⁰. Buna göre, coğrafi olarak Türkiye’nin kıta sahanlığında konumlanmış olan ters taraftaki adaların kıta sahanlığı ve MEB hakları bulunmamaktadır. Uluslararası yargı kararlarına göre de eğer bu adalara kıta sahanlığı verilmesi hakkaniyete uygun olmayan bir sonuca yol açıyorsa, sınırlandırmalarda bu adalar tamamen veya kısmen ihmal edilebilmektedir. Bu çerçevede Türkiye, “ülkesine yakın Yunan adalarının var olması, Anadolu’nun doğal uzantısı, iki ülke arasında Lozan Antlaşmaları ile kurulmuş denge, Ege Denizi’nin nispeten dar bir deniz olması⁷⁶¹”nı, Türkiye’nin kıyı uzunluğu gibi faktörleri de dikkate alarak hakkaniyet ilkeleri bağlamında bu adalara kıta sahanlığı verilmemesi gerektiğini ileri sürmektedir. Nihai olarak Türkiye, yaklaşık olarak Ege’nin ortasından geçen bir çizginin sınırlandırma hattını oluşturması gerektiğini savunmaktadır⁷⁶².

Türkiye 27 Şubat 1974 tarihli notasında eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasına dair bir zorunluluk olmadığı iddiasında Kuzey Denizi Davaları’na dayanmıştır⁷⁶³. Daha önce de ele alındığı üzere, Kuzey Denizi Davaları’nda Almanya’nın eşit uzaklık ilkesinin düzenlendiği 1958 tarihli CKSS’ne taraf olmadığı ve esas olarak Almanya’nın içbükey biçimindeki kıyı şeridinin varlığından ötürü, eşit uzaklık yöntemi uygulamasının Almanya’ya daha az kıta sahanlığı verilmesine yol

⁷⁵⁶ **Ibid.**, s. 64.

⁷⁵⁷ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 112 (2).

⁷⁵⁸ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 50; 1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı paras. 23, 51, 74.

⁷⁵⁹ Mustafa Uçar, “Ege Denizi’ndeki Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Konusunun Türkiye’nin AB’ye Katılımı Bakımından İncelenmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, 2019, s. 73.

⁷⁶⁰ Şahin Karğın, “Ege Adalarının Hukuksal Statüsü Ege Sorunları”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 65.

⁷⁶¹ Acer, “Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 64.

⁷⁶² **Ibid.**

⁷⁶³ Karğın, **op. cit.**, s. 66.

açacağından bahisle bu yöntemin uygulanmadığı görülmektedir. Eşit uzaklık ilkesinin henüz uluslararası örf ve âdet hukuku haline gelmediğini ve bu kapsamda eşit uzaklık yönteminin uygulanması zorunlu olan bir hukuk kuralı olmadığı belirtilmiştir⁷⁶⁴. Bu davada zorunlu olarak uygulanması gereken hukuk kurallarının “*hakkaniyet ilkeleri*” olduğunu belirtmiştir. Divan kıta sahanlığı sınırlandırmasını “*bütün ilgili durumlar dikkate alınarak hakkaniyet ilkelerinin uygulanması ile hakkaniyete uygun bir çözümün bulunması*”⁷⁶⁵ amacıyla yapılması gerektiğini belirtmiştir.

a. Anlaşmanın Esas Olması Görüşü

1958 tarihli CKSS’nin 6. md.’de “*Aynı kıta sahanlığının kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla Devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu Devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu Devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir....kıyıları yan yana olan iki Devletin...kıta sahanlığı sınırı bu Devletler arasında anlaşma yolu ile tespit edilecektir*”⁷⁶⁶.” ve 1982 BMDHS’nin 83. md.’de “*Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan Devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü’nün 38inci maddesinde zikredilen milletlerarası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir...İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili sorunlar o anlaşmanın hükümlerine göre karara bağlanacaktır*”⁷⁶⁷.” denilerek kıta sahanlığının sınırlandırılması hususunda önceliğin anlaşma olduğu düzenlenmiştir. 27 Şubat 1974 tarihinde Yunanistan’a verdiği ilk notasından itibaren Türkiye, Ege kıta sahanlığı sınırlandırılmasının görüşmeler neticesinde oluşturulacak olan bir anlaşma ile yapılması gerektiğini ileri sürmektedir⁷⁶⁸.

Ege Denizi’nde kıta sahanlığının anlaşma yoluyla sınırlandırılması; uyuşmazlıkları çözüm yöntemi olmasının yanı sıra sınırlandırmanın karmaşık yapısı sebebiyle, sınırlandırma ilkelerini en kabul edilir biçimde tespit eden öze ilişkin bir sınırlandırma ilkesi olarak da dikkate alınmaktadır⁷⁶⁹. Bu sebeple anlaşma yoluyla sınırlandırmanın yapılması önem arz etmektedir. Uluslararası hukuka uygun olan bir anlaşma ile kıta sahanlığı sınırlandırılmasının yapılması durumunda, bu anlaşma

⁷⁶⁴ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, paras. 91, 98, 101.

⁷⁶⁵ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 85.

⁷⁶⁶ CKSS, md. 6.

⁷⁶⁷ BMDHS, md. 83

⁷⁶⁸ Hande Dağıstanlı, “Ege Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, ss. 167, 168.

⁷⁶⁹ Pazarcı, “Ege’deki Deniz Sorunları”, s. 86.

neticesinde oluşturulacak olan sınırlandırma hattının her iki tarafında yararına olacağı söylenecektir.

b. Doğal Uzantının Esas Olması Görüşü

Türkiye, III. BMDHK’de tek veya diğer ülkelerle ortak olarak sunulan önerilerde ve temsilcilerin konuşmalarında doğal uzantı ilkesine yer vermiştir⁷⁷⁰. Türkiye, Ege Denizi deniz yatağının önemli bir kısmının Anadolu’nun doğal uzantısı olduğunu ve bu doğal uzantının üzerinde konumlanan Yunan Adaları’nın kıta sahanlığına sahip olamayacaklarını ileri sürmektedir. Ege Denizi’nde jeolojik ve jeomorfolojik bakımdan Anadolu’nun doğal uzantısını oluşturduğu ispatlanabilir ada grupları bulunmaktadır. Bunlar, Çanakkale Adaları (Gökçeada, Bozcaada, Limni ve Bozbaba Adaları), Midilli’den Sisam’a kadar uzanan Küçük Aya Adaları ve Anadolu’dan batıya doğru uzanan Sisam-Nikarya Adaları’nın güneyinde konumlanan Menteşe Adaları’dır⁷⁷¹.

Doğal uzantı kavramı hem jeolojik verilerle hem de jeomorfolojik sınırlarla birlikte savunulmalıdır. Aksi takdirde sadece jeolojik verilere dayanılır ise Yunanistan’ın da aynı gerekçeler ile aksini ileri sürebilmesi kaçınılmaz olacaktır⁷⁷². Ayrıca Türkiye, bu adaların Yunanistan anakarasına çok uzakta bulunmaları ve bu adalar ile Yunanistan anakarasında açık deniz alanlarının bulunması sebebiyle Yunanistan yarımadasının devamını teşkil etmediğini ileri sürmektedir⁷⁷³. Ege Denizi’nin deniz dibinin “*Ege Oluğu*” olarak anılan bir doğal kesintiyle “S” biçiminde kuzeyden güneye, görece Yunanistan anakarasına daha yakın olacak şekilde ikiye bölündüğü görülmektedir. Bu bağlamda esasında, her iki devletin kıta ülkelerinin doğal uzantılarının sınırını bu kesintinin oluşturduğu ileri sürülmektedir⁷⁷⁴.

Son olarak bu ilkenin⁷⁷⁵ uygulanması Libya/Malta Davası’nda etkinliğini az da olsa yitirmesine rağmen bu ilkenin hala hakkaniyet ilkelerinin bir ögesi olduğu göz ardı edilmemelidir⁷⁷⁶. Bu sebeple Türkiye’nin de bunun yerine uluslararası yargı kararlarında tüm sınırlandırmalar bakımından ele alınan hakkaniyet ilkelerine göre sınırlandırmanın yapılması gerektiği görüşünü savunmaya başladığı görülmektedir.

⁷⁷⁰ **Ibid.**

⁷⁷¹ Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 179.

⁷⁷² **Ibid.**, s. 180.

⁷⁷³ Dağıstanlı, **op. cit.**, s. 169.

⁷⁷⁴ **Ibid.**

⁷⁷⁵ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 85.

⁷⁷⁶ Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 184.

Aslında bu durum Türkiye'nin günümüzde bu tezine dayanmasındaki haklılığını bir kez daha gözler önüne sermektedir.

c. Hakkaniyet İlkelerinin Uygulanması

Türkiye, ilk kez “eşit uzaklık ilkesi”ni 27 Şubat 1974 tarihli notasında reddetmiştir. Yukarıda da belirtildiği III. BMDHK’de Türkiye temsilcisi tarafından ve bu ilkeyi içeren madde taslaklarında, yine Yunanistan’ın Divan’a tek taraflı başvurusunda Türkiye’nin 18 Kasım 1975 tarihli notasında “*hakkaniyete uygun çözüm*” bulunması ileri sürülmüştür⁷⁷⁷. Bu ilkenin uygulanması gerekliliğinin iki sebebi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Ege Denizi’nde orta hattın doğusunda bulunan Yunan Adaları’nın yer, büyüklük ve nüfus bakımından özel bir durum oluşturmasıdır. İkincisi ise, Ege Denizi’nin yarı kapalı bir deniz olmasıdır. Bu özellik, içindeki adaların kıyı devletlerince ortak olarak belirlenmesini gerektirmektedir⁷⁷⁸.

1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları’nda sınırlandırmanın, sınırlandırılacak alanın tüm ilgili durumların dikkate alınarak, hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde anlaşma ile yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Divan, hakkaniyet ilkelerinin sınırlı sayıda olmadığını ve bazı jeolojik koşulların varlığı durumunda eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasının açıkça hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağını vurgulamıştır⁷⁷⁹. Bu karara, sonraki uluslararası yargı kararlarında atıf yapıldığı görülmektedir. Karar sonrası, içtihat hukuku ile ilgili durumların içi doldurulmuş ve hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın oluşması için yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu bağlamda, “*Ege Denizi’nin yarı kapalı bir deniz olması, kıyıların hem karşılıklı hem de bitişik olması, çok sayıda ada, adacık ve kayalıkların varlığı, Yunanistan’a ait ters tarafta adaların olması*”⁷⁸⁰ ” sınırlandırmada ilgili durumlar olarak dikkate alınmalıdır.

İleri sürülen bu tez bakımından, günümüzde tartışmaya yer olmaksızın hakkaniyet ilkelerinin, UAD ve hakem mahkemelerinin kararlarında dikkate alındığı görülmektedir. Bu ilkenin uygulanmasındaki sorunlu nokta ise, ilkenin içeriğinin tam olarak kesin bir şekilde henüz saptanmamış olmasıdır⁷⁸¹. Bu ilkenin, kapsamı ve uygulaması bakımından net sınırların çizilerek belirli kurallara bağlanması ise ilerleyen süreçte pek olası gözükmemektedir. Bunun sebebi ise, sınırlandırmalarda her

⁷⁷⁷ Pazarcı, “Ege’deki Deniz Sorunları”, s. 87.

⁷⁷⁸ Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 181.

⁷⁷⁹ Dağıstanlı, **op. cit.**, ss. 171, 172.

⁷⁸⁰ Uçar, **op. cit.**, s. 80.

⁷⁸¹ Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 184.

bir alanın kendine özgü özelliğinin olması sebebiyle, kati belli kurallara bağlılığın bazı durumlar bakımından hakkaniyete uygun olmayan sonuçlara yol açacak olmasıdır.

d. Adaların “İlgili Durum” Oluşturması

Doktrinde, UAD ve hakem mahkemelerinin kararlarında “*eşit uzaklık/özel durumlar*”ın tek bir ilke olarak kabul edilmesinin bir sonucu olarak “*hakkaniyet ilkeleri*”nin uygulanması ve ilgili durumların hakkaniyet ilkelerinin bir tamamlayıcısı olarak kullanılması gerektiği ileri sürülmektedir⁷⁸². Adaların sınırlandırmada, ilgili durumlar çerçevesinde özellikle coğrafi konumları ve diğer özelliklerine bağlı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye tarafından, Yunanistan’a verilen ilk notadan itibaren bunun III. BMDHK’de Türk temsilciler tarafından ve madde taslaklarında da ileri sürüldüğü görülmektedir⁷⁸³. Türkiye’nin Yunanistan’a gönderdiği 27 Şubat 1974 tarihli notasında, adaların özel durumunun ikinci önemli unsur olduğu ve adaların özel durumlarının göz önünde bulundurulmaksızın her birine eşit ölçüde ağırlığın verilmesinin CKSS’ne aykırılık teşkil edeceği belirtilmiştir. Ege Denizi’nin özel durumların bir örneğini oluşturduğu ve bu durumun dikkate alınması gereken zorunlu bir husus olduğu belirtilmiştir⁷⁸⁴. Ancak anakaralar arasında bulunan adalara verilecek etki; coğrafi denge, nüfus, konum, büyüklük gibi özelliklerle belirlenmektedir⁷⁸⁵.

Adaların ilgili durum olarak dikkate alınması ve adaların kıta sahanlığına sahip olması, adaların anakara ülkeleri ile aynı statüde oldukları anlamına gelmemektedir⁷⁸⁶. Sınırlandırma yapılırken özellikle bir ülkenin kıyılarına çok yakın konumda bulunan adaların (ters taraftaki adaların) sınırlandırmaya etkisi daha fazla kısıtlamaya tabi olmaktadır. Bu durumdaki adaların, anakaraların gerektirdiği sınırlandırma hattı üzerindeki “*bozma etkisi*” de daha fazla olmaktadır⁷⁸⁷. Bu yüzden uluslararası yargı kararlarında bu durumda bulunan adalara ya çok sınırlı bir etki verildiği ya da bu adaların ihmal edildiği görülmektedir.

⁷⁸² Pazarcı, “Ege’deki Deniz Sorunları”, s. 88.

⁷⁸³ **Ibid.**

⁷⁸⁴ Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 181.

⁷⁸⁵ Yayıcı, **op. cit.**, s. 22.

⁷⁸⁶ **Ibid.**

⁷⁸⁷ **Ibid.**

e. Ege Denizi'nin “Yarı Kapalı Bir Deniz” Olması

Ege'nin yarı kapalı bir deniz olması tezi Türkiye tarafından, 27 Şubat 1974 tarihli nota ve III. BMDHK'de sunulan ve Ege Denizi'nden söz etmeyen madde taslaklarında ileri sürülmüştür⁷⁸⁸.

BMDHS'nin 122. md.'de yarı kapalı deniz, “iki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunan veyahut da bütünüyle veya büyük bir bölüm ile, iki veya daha çok devletin kara sularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir deniz⁷⁸⁹” biçiminde tanımlanmıştır. Sözleşme'nin 123. md.'de ise yarı kapalı denizlere kıyısı bulunan devletlerin, kendilerine ait hakların kullanılması ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde aralarında iş birliğinin olması gerektiği vurgulanmış ve bu amaçla tarafların gayret gösterecekleri hususlar sayılmıştır⁷⁹⁰.

Ege Denizi, Yunanistan ve Türkiye kıyıları ile çevrili olduğundan dolayı “iki veya daha çok devlet tarafından çevrili olma⁷⁹¹” koşulunu yerine getirmektedir. Ege Denizi'nin büyük bir bölümü Türkiye ve Yunanistan karasularından oluşmakta olup her iki devletin de 200 mil genişliğinde münhasır ekonomik bölge ilan etmeleri durumunda, “büyük bir bölüm ile, iki veya daha çok devletin kara sularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan⁷⁹²” koşulu da sağlanmaktadır. Tüm bunlar, Türkiye'nin bu tezi ileri sürmekteki haklılığını ortaya koymaktadır. Bu sebeple, Ege Denizi'nin bu özelliği sınırlandırma bakımından mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

f. Lozan Dengesi

24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması'nın 6(3). md.'de “İşbu Andlaşmada tersine bir hüküm olmadıkça, deniz sınırları kıyıdan üç milden aşağı uzaklıktaki ada ve adacıkları kapsar⁷⁹³.” ve 12. md. ise “Asya kıyısından üç milden az uzaklıkta bulunan Adalar, işbu Andlaşmada tersine hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaktır⁷⁹⁴.” düzenlemelerine yer verilmiştir. Bu bağlamda

⁷⁸⁸ Pazarcı, “Ege'deki Deniz Sorunları”, s. 88.

⁷⁸⁹ BMDHS, md. 122.

⁷⁹⁰ **Ibid.**, md. 123.

⁷⁹¹ Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 182.

⁷⁹² **Ibid.**

⁷⁹³ 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması, md. 6 (3), <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-82581/lozan-baris-antlasmasi-24-temmuz-1923.html> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 20.06.2020.

⁷⁹⁴ 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması, md. 12, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-82581/lozan-baris-antlasmasi-24-temmuz-1923.html> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 20.06.2020.

Lozan Barış Andlaşması'nın, Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasında denge kurduğu belirtilmektedir⁷⁹⁵. Bu sebeple, iki ülkenin de Ege Denizi'nden eşit koşullarda yararlanması gerekmektedir⁷⁹⁶.

Yunanistan'a göre, Lozan Barış Andlaşması'nın imzalandığı tarihte kıta sahanlığı ile ilgili haklar düzenlenemez. Bu sınırlandırmanın uluslararası yargı yoluyla yapılması ve Türkiye'nin 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın 12. md. kapsamında, Yunanistan'a bırakılan topraklar üzerinde her türlü hak ve yetkisinden vazgeçtiğinin⁷⁹⁷ göz önünde bulundurulması gerektiğini ileri sürmektedir. Yunanistan'ın iddialarının aksine bu andlaşmanın hem karasuları hem de kıta sahanlığının düzenlenmesine bir etkisi bulunmaktadır. Andlaşmanın 6 ve 12. maddelerinden anlaşıldığı üzere o günün koşullarına uygun olarak karasularının Ege Denizi'nde 3 mil olarak belirlendiği görülmektedir. Ayrıca bu andlaşmanın 12. md.'den Yunanistan'a bırakılan topraklar üzerinde Türkiye'nin her türlü hak ve yetkisinden vazgeçtiği gibi bir anlam da çıkmamaktadır. Ancak Yunanistan'ın bu maddeye dayanması, onun kendini İtalya'nın halefi olarak gördüğünün de bir nevi ispatıdır. Bu bakımdan Yunanistan, özellikle Meis Adası bakımından yukarıda bahsedilen düzenleme ile bağlılığını üstü kapalı olarak ortaya koymuş olmaktadır.

2. Yunanistan'ın Tezleri

Yunanistan 8 Temmuz 1972 tarih ve 1182 sayılı bir Kanun ile taraf olduğu 1958 tarihli CKSS'ni kendi iç hukuk sistemi ile bütünleştirmiştir⁷⁹⁸. Bu bağlamda, Yunanistan'ın tezlerinin, 1958 tarihinde imzalanan CKSS'nin kıta sahanlığı ve bu alanların sınırlandırılmasına ilişkin olan maddelerine dayandığı görülmektedir. Bu Sözleşme'nin 1 (b) md.'ne göre Yunanistan, Yunan Adaları'nın da kıta sahanlığının mevcut olması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca Yunanistan'a göre, bu Adalar da kıta ülkesi ile eşit statüde kıta sahanlığı hakkına sahip olmalıdır⁷⁹⁹.

Yunanistan, Ege Denizi'nde adaların var olması, bu adaların çoğunluğunun bir tarafa ait olması veya Ege Denizi'nin yarı kapalı bir deniz olması bu Sözleşme'nin 6. md.'deki “*özel durumlar*” olarak değerlendirilemeyeceğinden, Yunan Adaları ile Türkiye arasında kıta sahanlığı sınırlandırma hattının eşit uzaklık hattı olarak

⁷⁹⁵ Pazarcı, “Ege'deki Deniz Sorunları”, s. 88.

⁷⁹⁶ Karğın, **op. cit.**, s. 66.

⁷⁹⁷ Ruslan Kamalov, “Ege Sorunları”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 91.

⁷⁹⁸ Gökdemir Işık, **op. cit.**, s. 156.

⁷⁹⁹ Acer, “Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 62.

belirlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir⁸⁰⁰. Ayrıca adaların da ülkesinin bir parçasının oluşturduğunu ve adaların kıta ülkesi ile bir bütün olarak ele alınması gerektiğini iddia etmektedir.

Yunanistan, 1976 yılının başlarında Bern Görüşmeleri sırasında ısrarla adaların da kıta sahanlığına sahip olduğunu belirtmiştir. 1 Ekim 1976'da Ege kıta sahanlığı sorununa çözüm amacıyla bir araya gelen New York'ta, 2 Kasım 1976 tarihinde Türkiye ve Yunanistan arasında Bern Deklarasyonu⁸⁰¹'nu imzalanmıştır. 19 Aralık 1978 tarihinde Yunanistan tek taraflı olarak UAD'ye başvurmuştur. Yukarıda da belirtildiği üzere bu davada Divan kendini yetkisiz görüp, davayı reddetmiştir.

1987 yılına gelindiğinde ise Yunanistan, Taşoz Adası'nın yakınlarında uluslararası sularda Kuzey Ege Petrol Şirketi'ne petrol arama ruhsatı vererek 1976 tarihli Bern Deklarasyonu'nu ihlal etmiştir. Ardından Türkiye ise, tartışmalı alana petrol arama faaliyetleri yapılması için Sismik I gemisini göndermiştir. Oluşan bu gerginliklerin üzerine her iki ülkenin yetkililerince duruma müdahale edilmiştir. Bu müdahaleler neticesinde her iki ülkede tartışmalı alanda petrol arama faaliyetlerinde bulunmaktan vazgeçmişlerdir⁸⁰².

Yunanistan 23 Haziran 1995 tarihinde 1982 tarihli BMDHS'ni onaylamış ve bu Sözleşme'yi iç hukukunun bir parçası haline getirmiştir. Aralık 1999 tarihinde Helsinki Zirvesi'nde Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi sorunlarının 2004 yılına kadar ikili görüşmeler yoluyla çözülmesi kararlaştırılmıştır. Bu sorunların belirtilen tarihe kadar çözülmediği takdirde ise Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesine ilişkin sürecin başlatılması hususunda mutabakata varılmıştır⁸⁰³. Fakat iki ülke arasındaki sorunların henüz çözülmemesine rağmen, anlaşmazlığın UAD'ye götürülmesine dair bir durum da söz konusu değildir.

a. Siyasal ve Ülkesel Bütünlük İddiası

Yunanistan'ın, Türkiye'ye verdiği 7 Şubat 1974 tarihli notada, Türkiye'nin kıyılarına yakın konumda bulunan adaların Yunanistan'ın ayrılmaz bir parçası olduğu ve bu adaların kıta ülkesinden ayrılmayarak bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁸⁰⁴. Bu görüşe göre, Anadolu kıyısının yakınında ve

⁸⁰⁰ *Ibid.*, ss. 62, 63.

⁸⁰¹“1976 Bern Agreement between Turkey and Greece” <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/50-bern-agreement-between-turkey-and-greece-11-november-1976> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 23.06.2020.

⁸⁰² Kamalov, *op. cit.*, s. 78.

⁸⁰³ *Ibid.*

⁸⁰⁴ Pazarcı, “Ege'deki Deniz Sorunları”, s. 80.

kuzeyden güneye doğru konumlanan Semendirek, Limni, Aghios Eustratios, Midilli, Sakız, Psara, Antipsara, Sisam, Nikarya ve Oniki Adalar Yunanistan'ın ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Yunanistan bu iddiasını desteklemek için 1982 BMDHS md. 76 ve md. 83'e dayanmıştır. Bu kapsamda “devletin kıta sahanlığı doğal hakkı olup, jeolojik veya jeomorfolojik özelliklerden ve koşullarından etkilenemez⁸⁰⁵.” Yunanistan'ın bu görüşünün aksine, bu çerçevede uygulanan uluslararası hukuk, kıta sahanlığı sınırlamasında “siyasal ve ülkesel bütünlük ilkesi”ni dikkate almamaktadır⁸⁰⁶.

Yine bu bağlamda Yunanistan'ın bir diğer iddiası, III. BMDHK'de takımda ilkelerinin kabulüne dair eğilimler bağlamında, Ege'de takımda ülkesi teşkil ettiği ve adaların birbirlerine çok yakın olmalarından dolayı, esas hattın bunların bir kısmının birleştirilerek yapılması gerektiğidir⁸⁰⁷. Yunanistan, bu iddiasını desteklemek için, bütün takımadalara aynı rejimin uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Bu iddia ile, Türkiye kıyılarına yakın olan Doğu Ege Adaları'nın batısında Türkiye'ye kıta sahanlığı bırakmama niyetinin olduğu açıkça görülmektedir⁸⁰⁸.

BMDHS'nin 46. md.'de takımda devleti, “tamamiyle bir veya daha fazla takımadadan oluşan ve başka adaları da içine alabilen bir devlet⁸⁰⁹” olarak tanımlanmıştır. Bu Sözleşme ile herhangi bir kara ülkesine sahip olmayan sadece takımda ve adalardan oluşan devletlerin takımda devleti statüsünden yararlanabileceği kabulü üzerine, Yunanistan takımda rejiminin kendisine uygulanması gerektiği iddiasından vazgeçmiştir⁸¹⁰.

Son olarak bu tez bakımından, Yunanistan'ın bu ilkeyi yanlış konuda kullandığını belirtmek gerekir. Günümüzde de Yunanistan'ın kıta ülkesi ile adaları arasında açık deniz alanları bulunmaktadır. Nitekim Yunan adaları ile Türkiye ankarası arasında bir sınırlandırma yapılacak olması varsayımında dahi Anadolu kıyısı ile adaların üç kıyısı da karşılıklı değildir ve bu sebepten ötürü niteliği itibari ile ileri sürüldüğü gibi adalar ile Anadolu kıyıları arasında sınır belirlenmesinde eşit uzaklıkta olan orta hat yöntemi uygulanamayacağı da açıkça bellidir⁸¹¹.

⁸⁰⁵ Kamalov, **op. cit.**, s. 85.

⁸⁰⁶ Bayraktar, **op. cit.**, s. 55.

⁸⁰⁷ Pazarcı, “Ege'deki Deniz Sorunları”, s. 81.

⁸⁰⁸ Dağıstanlı, **op. cit.**, ss. 151-153.

⁸⁰⁹ BMDHS, md. 46.

⁸¹⁰ Pazarcı, “Ege'deki Deniz Sorunları”, s. 82.

⁸¹¹ Toluner, **Geçmiş Anımsayıp Geleceği Yönlendirme**, s. 10.

a. Adaların Kıta Sahanlığına Sahip Olma İddiası

Yunanistan siyasal ve ülkesel bütünlük iddiasında belirtildiği gibi, Türkiye anakarasına çok yakın konumda olan adaların ülkesinin bir parçasını oluşturduğu tezinin devamında, bu tezi destekleyen ve Ege’de Türkiye’ye neredeyse deniz yetki alanı bırakılmamasına yol açan adaların da kıta sahanlığına sahip olmaları gerektiği iddiasını ileri sürmüştür. Yunanistan, adaların da kıta ülkeleri ile eşit statüde kıta sahanlığına sahip olmaları gerektiğini düşünmektedir. Bu kapsamda, III. BMDHK’deki Yunan temsilcilerin konuşmaları ve Yunanistan’ın önerdiği madde taslaklarında, 31 Ocak-2 Şubat 1976 tarihli Bern Görüşmeleri’nde ve 10 Ağustos 1976 tarihli Yunanistan’ın UAD’ye tek taraflı başvurusunda⁸¹² bu iddianın ısrarlı bir biçimde tekrarlandığı görülmektedir.

Yunanistan, uluslararası hukuk kurallarına göre kıta veya ada ayrımı yapılmadan sınırlandırılmanın yapılması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu kapsamda adaların birbirine bağlı veya birbirinden ayrı parçalardan oluşup oluşmadığı hususunda bir yorumlamaya ihtiyaç duyulmamaktadır⁸¹³. Yunanistan, 1958 tarihli CKBBS’nin 10. md. ve CKSS’nin 1(b) ve 2(1), (2), (3). maddeleri ve 1982 tarihli BMDHS’nin 121 (2). md.’de yer alan “Üçüncü paragrafta öngörülen durumlar saklı kalmak üzere, bir adanın karasuları, bitişik bölgesi, münhasır ekonomik bölgesi, ve kıta sahanlığı bu Sözleşmenin kara ülkesine uygulanacak olan diğer hükümlerine uygun şekilde belirlenecektir⁸¹⁴.” düzenlemesine dayanarak, adaların kıta sahanlığının kıta ülkeleri ile aynı biçimde tanımlandığını ve bu sebepten ötürü adaların da kıta sahanlığı bakımından, kıta ülkeleri ile eşit haklara sahip olduğunu iddia etmektedir⁸¹⁵. Özellikle Cenevre Sözleşmeleri’nde yer alan ilgili hükümler, adaların deniz alanlarının kıta ülkeleri ile aynı ilkeler doğrultusunda belirleneceği düzenlemesine yer vermektedir. Ancak bu dönemde aslında kıyı devletlerinin, deniz alanlarında milli yetkilerinin dar olduğu görülmektedir. Daha sonraları bu alanların genişletilmesi eğilimlerinin ortaya çıkması ile III. BMDHK’de da bu durum gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Konferansta adalara verilecek deniz yetki alanlarının sınırlandırılması yolunda bir akım oluşmuş ve bazı devletler ve Türkiye tarafından bu yönde öneriler sunulularak bu akım desteklenmiştir⁸¹⁶.

⁸¹² Pazarcı, “Ege’deki Deniz Sorunları”, s. 83.

⁸¹³ Kamalov, **op. cit.**, s. 82.

⁸¹⁴ BMDHS, md. 121 (2).

⁸¹⁵ Dağıstanlı, **op. cit.**, s. 154.

⁸¹⁶ Toluner, **Dış Politika Sorunları**, s. 27.

Yunanistan temsilcisi adalardaki nüfusun, Yunanistan nüfusunun yaklaşık olarak %15'ini ve adalar yüzölçümünün Yunanistan anakara yüzölçümünün yaklaşık 1/4'ünü oluşturduğu açıklamıştır. Adaların Yunanistan kıta ülkesi ile coğrafi, ekonomik ve siyasi bir bütün teşkil ettiği ve bunlar ile arasındaki mesafenin 42 mili aşmadığı ve ayrıca bu adaların tarihsel ve kültürel bakımdan da Yunanistan'ın bir parçasını oluşturduğu ileri sürülmüştür⁸¹⁷.

Uluslararası hukuk bağlamında adalar üzerindeki egemenlik hakkı, adaların kıta sahanlığında araştırma yapılması ve işletilmesi hakkını da kapsamaktadır⁸¹⁸. Ancak buradaki asıl sorunu, Türkiye'nin yakınında bulunan, ters taraftaki adalar olarak tabir edilen Ege Adaları'nın, kıta sahanlığı sınırlandırmasında dikkate alınıp alınmayacağı meselesi oluşturmaktadır. Bu tür adalardan kıta sahanlığının sınırlandırılmasında esas noktalar olarak yararlanılmasının, diğer devleti kıta sahanlığı haklarından mahrum bırakması olasıdır. Bu gibi durumlarda sınırlandırma yapılacak ülkelerin ana karalarına göre belirlenmiş olan esas hattın kullanımı, daha hakkaniyete uygun sonuçlara ulaşmayı sağlayacaktır⁸¹⁹. Ayrıca sınırlandırılacak alanda ters tarafta konumlanmış olan adaların bulunması durumunda, eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasının hakkaniyete uygun olmayan sonuçlara yol açacağını belirtmekte yarar vardır.

Türkiye, Yunanistan'ın bu iddialarına karşın, Ege Denizi'nin özel durum oluşturduğunu ve ters taraftaki Yunanistan'a ait adaların kıta sahanlığına sahip olamayacağını ve bu durumunun ülkesel bütünlük ilkesi ile ilgili olmadığını ileri sürmektedir⁸²⁰. Öte yandan ters taraftaki adalar bakımından, Türkiye kıyılarının fiziki doğal uzantısının varlığına esas teşkil eden, Ege'nin jeomorfolojik yapısına da vurgu yapılmaktadır. Bu sebepten ötürü de bu adaların kendi kıta sahanlığının olmadığı ileri sürülmektedir⁸²¹. Ayrıca 1958 CKSS'nin 6. md.'si uyarınca, kıyıları bitişik ya da karşılıklı olan devletlerin anakaraları arasında sınırlandırma yapılırken, bölgedeki adaların özel durumlar kapsamında değerlendirilmesi ve bu adaların statülerinin ilgili devletlerce anlaşma yolu ile belirlenmesi gerektiği düzenlenmiştir⁸²².

⁸¹⁷ Pazarcı, "Ege'deki Deniz Sorunları", s. 81.

⁸¹⁸ Toluner, **Devletin Yetkisi**, ss. 250, 251.

⁸¹⁹ Rauf Versan, "Some Reflections upon Maritime Boundary Delimitation in the Aegean Sea", **Problems of Regional Seas 2001: Proceedings of the International Symposium on the Problems of Regional Seas**, Ed. Bayram Öztürk, Nesrin Algan, İstanbul, TÜDAV, 2001, s. 248.

⁸²⁰ Kamalov, **op. cit.**, s. 92.

⁸²¹ Özbek, "Islands and Maritime Boundary Delimitation", s. 159.

⁸²² Pazarcı, "Ege'deki Deniz Sorunları", s. 83.

İlk bölümde de bahsedildiği üzere uluslararası yargı kararlarında, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında adaların etkisi dört farklı biçimde ele alındığı görülmektedir. Birincisi, sınırlandırmanın adaların yok sayılarak anakaralar dikkate alınarak yapılmasıdır. Bu etki bakımından aslında uluslararası yargı kararlarına bakıldığında, BMDHS'nin 121(3). md.'sinde yer alan *“insanın barınmasına imkân vermeyen veya kendisine ait ekonomik hayatı olmayan kayalıkların kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgeye sahip olamayacağı”*⁸²³ düzenlenmeye dayanıldığı görülmektedir. İkincisi ise birinci ile benzer etki tanınarak bu adalara sınırlandırmada sadece cep bölge yani karasularının verilmesidir ki bu uygulama genellikle ters taraftaki adalar bakımından gerçekleştirilmektedir. Üçüncüsü, bitişik ya da karşılıklı devletler arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmalarında adaların da göz önünde alınarak kısmi etki verilmesi ve sonuncusu ise bu etkinin artırılarak tam etkinin verilmesidir. Burada adalara tam veya kısmi etkinin verilmesi belirlemesi yapılırken, *“büyüklükleri, nüfusu, coğrafi konumları, ekonomik özellikleri, siyasi statüleri ve adaların bağlı oldukları devletin ana kıtasına uzaklıkları gibi”*⁸²⁴ unsurların dikkate alındığı görülmektedir.

1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları'nda Divan, CKKS'nin 1 (b). md.'de yer alan adaların kıta sahanlığının, kıta ülkesi ile aynı ilkeler uyarınca belirlenmesini öngören düzenlemenin, komşu devletler arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılması sorunu ile doğrudan bir bağlantısı olmadığını belirtmiştir⁸²⁵. 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı'nda, Fransa kıyılarına çok yakın olan İngiltere egemenliği altındaki Kanal Adaları'nda kıta sahanlığı sınırı, iki devletin anakara ülkelerinin esas alınarak belirlenecek eşit uzaklıktaki orta hat olarak tespit edilmiştir. İngiltere egemenliği altındaki Scilly Adaları'na ve Fransa egemenliği altındaki Ushant Adaları'na ise yarım etki tanınmıştır⁸²⁶. St. Pierre/Miquelon Davası'nda, Newfoundland kıyılarının St. Pierre ve Miquelon Adaları'nın ardındaki deniz alanlarını oluşturabileceği kabul edilmiştir⁸²⁷.

Uluslararası yargı kararlarına bakıldığında, ters tarafta bulunan adaların veya nerede konumlandığına bakılmaksızın küçük boyutlu adaların, karşılarındaki kıta ülkeleri ile aynı miktarda kıta sahanlığına sahip olmalarını kabul edilmediği

⁸²³ BMDHS, md. 121 (3).

⁸²⁴ Dağıstanlı, **op. cit.**, s. 156.

⁸²⁵ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 67.

⁸²⁶ Dağıstanlı, **op. cit.**, s. 157.

⁸²⁷ 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, paras. 18-25, Özbek, “Islands and Maritime Boundary Delimitation”, s. 163.

görülmektedir. Sınırlandırılacak alanın koşullarına göre, bir başka devletin kıta ülkesine kendi kıta ülkesinden daha yakın olan (ters tarafta bulunan) adalar ile küçük boyutlu adaların yalnızca cep bölgeye yani karasularına sahip olmaları, uluslararası hukuka en uygun çözüm olarak görülmektedir⁸²⁸.

Yunanistan'ın adaların kıta sahanlığına sahip olduğu iddiası, devlet uygulamaları ve uluslararası yargı kararları ile tutarlı değildir. Devlet uygulamaları ve uluslararası yargı kararlarında pek çok adaya kısmi etki verilmekte ya da bu tür adalara hiç etki tanınmamaktadır. Divan'ın Kuzey Denizi Davaları'nda, kayalık, adacık ve küçük projeksiyonların göz ardı edilerek sınırlandırmada orantısızlığa yol açan bozucu etkilerin giderilebileceği belirtilmiştir. Buradan aslında sınırlandırmanın, eşit uzaklıktaki orta hat yönteminin anakaralar esas alınarak yapıldığı da görülmektedir⁸²⁹. Kararda da görüldüğü gibi adaların kıta sahanlığı bakımından, hiçbir zaman kıta ülkesi ile eş oranda kıta sahanlığına sahip olamayacağı açıktır.

b. Türkiye ile Yunan Adaları Arasında Eşit Uzaklık İlkesinin Uygulanması İddiası

Yunanistan, ülkesel bütünlük iddiası ile bağlantılı olarak Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, Türk kıyılarına bakan en doğudaki Yunan Adaları ile Anadolu kıyıları arasında eşit uzaklık hattının esas alınması gerektiğini ileri sürmektedir⁸³⁰. Yunanistan, 1958 tarihli CKSS'nin 6. md.'ne dayanarak, Adalar ile Türkiye arasında eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasının uluslararası örf ve âdet hukuku kuralı halini aldığını da dile getirmektedir. Burada Kuzey Denizi Davaları'nda verilen karara da dayanarak karşılıklı kıyılar arasında yapılan kıta sahanlığı sınırlandırmasında çoğunlukla uygulanan yöntemin eşit uzaklık olduğunu belirtmiştir⁸³¹.

6. maddenin Türkiye'ye karşı ileri sürülmesi hukuken pek olanaklı gözükmemektedir. 1958 tarihli CKSS'ne dayanılması hukuki açıdan zayıftır. Çünkü Türkiye bu Sözleşme'ye taraf değildir ve bu sebeple maddeyi uygulama hususunda ahdi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ayrıca 6. maddede önceliğin tarafların anlaşmasına verilmiş olması ve özel durumlarda farklı bir düzenin kabul edilebilme imkânının varlığı bu ilkenin norm yaratma niteliğini haiz olmadığının bir göstergesidir. Ayrıca bu maddenin çekince ileri sürülebilen maddelerden biri

⁸²⁸ Dağıstanlı, *op. cit.*, s. 161.

⁸²⁹ Toluner, *Geçmiş Anımsayıp Geleceği Yönlendirme*, s. 11.

⁸³⁰ Gökdemir Işık, *op. cit.*, s. 177.

⁸³¹ Acer, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", s. 63.

olmasının, ilkenin genel bir kural olarak kabulünü engellemese de bu kabulü zorlaştıracığını belirtmek gerekir⁸³². Ayrıca, Divan Kuzey Denizi Davaları’nda, Sözleşme’nin 6. md. olan eşit uzaklık/özel durumlar birleşik kuralının örf ve âdet kuralı niteliğini kazanmadığını vurgulamıştır. Bu sebeplerden ötürü, Türkiye’nin 6. md.’yi ve bu maddede öngörülen eşit uzaklık ilkesini uygulama bakımından genel uluslararası hukuktan ve örf ve âdet hukukundan doğan bir yükümlülüğü de bulunmamaktadır⁸³³. İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı’nda, her iki devletin de taraf olduğu 1958 tarihli Sözleşme’nin 6. md. ve örf ve âdet hukuku arasında bir fark olmadığı ve her iki hukukun da eşit uzaklık yöntemini zorunlu tutmadığı belirtilmiştir. Bu maddedeki “*eşit uzaklık ilkesi*”nin tek bir ilke olarak değil, “*eşit uzaklık/özel durumlar ilkesi*” olarak birleşik bir kural olduğunu düşünmek gerekir. Ayrıca madde metninde özel durumların neler olduğu hususuna dair bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu durumda özel durumlara dair bu düzenleme eksikliğinin içtihat hukuku ile giderildiği söylenebilmektedir. Birleşik bir kural olmasından dolayı sınırlandırmada özel durumların varlığında, bunlar göz önünde bulundurularak uygun bir sınırlandırma yöntemi uygulanmalıdır⁸³⁴. 1985 tarihli Libya/Malta Davası’nda Divan, eşit uzaklık ilkesinin hakkaniyete uygun sonuca götürdüğü durumlarda uygulanmasının, aksi durumlarda diğer yöntemlerin kullanılmasının uygun olacağına karar vermiştir⁸³⁵.

Eşit uzaklık ilkesinin bu alanda uygulanmasını engelleyen bir diğer durum ise, sınırlandırılacak söz konusu alanda kıyıların birbiriyle olan ilişkisinin bazı yerlerde 6. md.’de öngörülmüş olan karşılıklı ve bitişik kıyıları olmak üzere belirtilmiş olan iki coğrafi durumdan hiçbirisine girmeyecek kadar farklılık⁸³⁶ arz etmesidir. Bu bakımdan, adalar arasında kalan ve Ege Denizi’ne bakan batı kıyılarına bitişik olan bu alanlarda iki devletin kıyıları bu iki coğrafi duruma da girmemektedir. Adalar arasında kalan alanlarda Anadolu kıyılarının karşısında açık deniz bulunmaktadır⁸³⁷. Manş Denizi Hakemlik Kararı’nda, bu coğrafi durumların tüketici olmadığı belirtilse de belirli bir coğrafi nitelik değerlendirilirken sınırın herhangi bir noktasında kıyıların

⁸³² Toluner, *Geçmiş Anımsayıp Geleceği Yönlendirme*, s. 12.

⁸³³ Toluner, *Devletin Yetkisi*, s. 256.

⁸³⁴ Acer, “Ege Kıta Sahaneliği Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 66.

⁸³⁵ Dağıstanlı, *op. cit.*, s. 167.

⁸³⁶ Toluner, *Devletin Yetkisi*, s. 258.

⁸³⁷ *Ibid.*, s. 260.

birbiriyle ve kıta sahanlığı ile olan gerçek ilişkisinin dikkate alınması gerektiği⁸³⁸ beyan edilmiştir.

1958 tarihli CKKS'nin 6. md.'de "*eşit uzaklık/özel durumlar*" tek bir ilke olarak öngörülmüştür. Burada özel durumlar unsurunun hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın gerçekleşmesini sağlama işlevi bulunmaktadır. 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı'nda da "*eşit uzaklık/özel durumlar*" tek bir ilke olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme ise aslında hakkaniyet ilkelerinin uygulanması gerektiği anlamına gelmektedir⁸³⁹.

Bu Sözleşme'nin 6. md.'sine göre, kıta sahanlığı sınırlandırmasının bir anlaşma ile yapılması öngörülmüştür. Anlaşma yapılamaması durumu söz konusu olduğunda ise, özel durumlar başka türlü bir sınırlandırmayı gerektirmedikçe, eşit uzaklık ilkesinin uygulanması kabul edilmiştir⁸⁴⁰. Yani, bu bakımdan her somut durum açısından uygun bir değerlendirmenin yapılması gerekecektir. Ege Denizi bakımından bir değerlendirme yapıldığında ise, henüz bir anlaşma durumu söz konusu olmadığından, Ege Denizi, yarı kapalı bir deniz ve karmaşık topografik yapıda olması sebebiyle özel durum⁸⁴¹ teşkil edecektir ve bu özel durumun sınırlandırmada göz ardı edilmemesi gerekir. Ayrıca, Ege Denizi'nde çok sayıda adanın varlığı ve yarı kapalı bir deniz olması gerçeği, herhangi bir geçici hat üzerinde önemli ayarlamaların da yapılamayacağını göstermektedir⁸⁴².

Ayrıca Yunanistan, 1982 tarihli BMDHS'ne taraf olduğu için, artık 1958 tarihli Sözleşme'nin 6. md.'ne de dayanamayacaktır. 1982 tarihli BMDHS'nin 311. md.'de bu Sözleşme'ye üstün değer tanıma yükümü yüklenmiş olup yine bu Sözleşme'nin 74. ve 83. maddelerinde eşit uzaklık ilkesinin "*milletlerarası hukukta öngörüldüğü anlamda ve kapsamda uygulanabilecek bir ilke olduğu*"⁸⁴³ belirtilmiştir.

Eşit uzaklık ilkesinin zorunlu bir yöntem olduğu yönündeki Yunanistan'ın iddiasını reddeden Türkiye, başka bir devletin doğal uzantısını kapatmama ilkesine dayanarak anlaşmayla sınırlandırmanın gerekliliğini ileri sürmektedir⁸⁴⁴. Bu bağlamda Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığının, en doğudaki Yunan Adaları ile Türkiye kıyıları arasında eşit uzaklık ilkesine göre bir sınırlandırmanın yapılması açıkça orantısız

⁸³⁸ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 259.

⁸³⁹ Pazarcı, "Ege'deki Deniz Sorunları", s. 85.

⁸⁴⁰ **Ibid.**, s. 84.

⁸⁴¹ Kamalov, **op. cit.**, s. 88.

⁸⁴² Özbek, "Islands and Maritime Boundary Delimitation", s. 158.

⁸⁴³ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 260.

⁸⁴⁴ Özbek, "Islands and Maritime Boundary Delimitation", s. 159.

olacaktır. Yunanistan tarafından önerilen bu orta hat, sadece orantılılık testini geçememekle kalmaz, aynı zamanda kendi içinde hakkaniyete aykırı sonuçlara da yol açar. Grönland/Jan Mayen Davası'nda, matematiksel açıdan daha hakkaniyete uygun olan ancak kendi içinde hakkaniyete uygun olmayan bir çözüm, Norveç'e yalnızca ilgili alanın kalan kısmını bırakacağından dolayı reddedilmiştir⁸⁴⁵. Benzer şekilde, ilgili sınırlandırma alanının Yunan Adaları'nın doğusunda bulunan kısımla sınırlı olmadığı Ege Denizi'nde, sınırlandırma bakımından Türkiye'nin Yunanistan ile eşitliğe sahip olduğunu görmezden gelen bir sınırlandırma kendi içinde eşit olarak kabul edilemeyecektir. Bu bağlamda Ege Adaları'nın esas hat belirlemede, Yunanistan'ın kıyıları olarak hesaba katılamayacağı da tekrar vurgulanmalıdır. Hem Türkiye hem de Yunanistan aynı kıta sahanlığında kıyı şeridinde sahip eşit ilişkide olan devletler olduğuna göre, sonucun hakkaniyete uygunluğunun da bu ilişki içerisinde aranması gerekir⁸⁴⁶.

C. Ege Denizi'nde Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması

1. Genel Olarak

Kıta sahanlığı sınırlandırmasında Yunanistan'ın iddialarının aksine, eşit uzaklığın uygulanması zorunlu bir ilke olmadığı, buna karşın hakkaniyet ilkelerinin ise sınırlandırmalara uygulanmasının gerektiği belirtilmelidir. Bu sebeple, Ege Denizi'ndeki sınırlandırma, ister ikili anlaşma yoluyla isterse de bir uluslararası mahkemeler tarafından yapılsın, hakkaniyet ilkeleri göz önünde bulundurularak, hakkaniyete uygun bir çözüm sağlamak amacıyla yapılmalıdır⁸⁴⁷. Bu bağlamda Türkiye, Ege Denizi gibi yarı kapalı denizlerde karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye dair genel kuralların uygulanmayacağını en başından beridir ısrarlı bir şekilde vurgulamakta ve hakkaniyet ilkelerine dayanan bir anlaşma yoluyla sınırlandırmanın yapılması gerektiğini savunmaktadır. Bu sebeple 1982 tarihli BMDHS'nin hak kaynağına ilişkin hükümleri örf ve âdet niteliğini kazansa da, en başından beridir ısrarlı itirazcı olan Türkiye'ye karşı ileri sürülemeyecektir⁸⁴⁸.

Yukarıda belirtilen kapsamda bölgenin özel durumu dikkate alınarak ilgili durumlar bakımından bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Öncelikle, iki devlet bakımından adalar hariç tutulduğunda, Türkiye'nin kıyı uzunluğu yaklaşık

⁸⁴⁵ 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, para. 70.

⁸⁴⁶ Özbek, "Islands and Maritime Boundary Delimitation", s. 170.

⁸⁴⁷ Acer, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", s. 75.

⁸⁴⁸ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 265.

olarak 2800 km iken, Yunanistan'ın kıyı uzunluğu yaklaşık olarak 2400 km'dir. Bu bakımdan kıyı uzunlukları dengeli gözükmemektedir. Adaların kıyı uzunlukları dahil edildiğinde ise Türkiye bakımından önemli bir değişiklik meydana gelmezken, Yunanistan'ın kıyı uzunluğu yaklaşık olarak 11000 km civarına çıkmaktadır. Bununla birlikte tüm adaların kıyı uzunluklarının hesaplamaya katılması mümkün değildir. Bu sebeple hangi Yunan Adaları'nın kıyı uzunlukları hesaplamasına ne ölçüde katılacağı, “*ilgili kıyılar*” bağlamında ayrıca irdelenmelidir⁸⁴⁹.

Doğu Ege Adaları'nın tamamına kıta sahanlığı verildiğinde, Türkiye'nin kıta sahanlığına sahip olma hakkı fiilen ortadan kalkmaktadır. Böyle bir durumda, sınırlandırma neticesinde Türkiye'nin aleyhine olacak şekilde kıyı uzunlukları ile paylaştırılan alanlar arasında önemli bir orantısızlık meydana gelmektedir. Bu sebeple sınırlandırmada bu adaların tamamının dikkate alınmaması gerekir. Türkiye'nin önerisinde olduğu gibi, yarı kapalı denizlerde adaların deniz alanlarının kıyı devletleri arasında hakkaniyet ilkeleri uyarınca akdedilecek olan bir anlaşma ile belirlenmesi en doğru çözüm olacaktır⁸⁵⁰. Ancak bu adaların tamamı sınırlandırmada dikkate alınmayacak olsa da bunların karasularının olduğu unutulmamalıdır. Bu ise aslında fiilen Ege Denizi'nin büyük bir kısmında Yunanistan egemenliğinin ortaya çıkması anlamına gelmektedir⁸⁵¹.

Bir diğer ilgili durum olarak değerlendirilmesi gereken husus coğrafi faktörlerden biri olan, jeolojik ve jeomorfolojik faktörlerdir. Bu faktörler bağlamında 1970'li yıllarda Türkiye, kıta sahanlığı sınırlarının Ege Denizi'nin tabanını kuzeyden güneye doğru en derin bölgesinden “S” harfi biçiminde bölmüş olan “*Ege Oluğu*”ndan geçmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ancak, 1970'li yılların sonrasında bu kriter yerini doğal kaynak rezervleri ve mesafe unsuruna bırakmıştır⁸⁵². Bu sebeple günümüzde, Ege Denizi'nde genişliğin toplamda 400 mili aşmamasından ötürü bu gibi durumlarda belirtilen faktörlerden ziyade mesafe unsurunun dikkate alınması, Ege Denizi'de kıta sahanlığının sınırlandırılması bakımından deniz tabanına ilişkin jeolojik ve jeomorfolojik verilerin önemli bir etkiye sahip olamayacağının bir göstergesidir⁸⁵³. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, hakkaniyet ilkeleri bağlamında tüm ilgili

⁸⁴⁹ Acer, “Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 80, dip. 79.

⁸⁵⁰ Toluner, **Devletin Yetkisi**, s. 72.

⁸⁵¹ Acer, “Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 76.

⁸⁵² Güngören, **op. cit.**, s. 164.

⁸⁵³ Acer, “Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 77.

durumların dengelenmesi ve doğal uzantının kesilmemesi için, jeomorfolojik faktörlerin doğal uzantı ilkesi ile uyumluluğu oranında dikkate alınması gerekir⁸⁵⁴.

Coğrafi olmayan faktörlerden güvenlik ve seysüsefer faktörleri de Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırmasında ilgili durum olarak ele alınmalıdır. Ege Denizi'nin dar ve yarı kapalı bir deniz olmasından dolayı sınırlandırma hattı nereden çizilirse çizilsin, iki devlet de kıta sahanlığı haklarını diğer devletin kıyılarına yakın olarak kullanacaktır⁸⁵⁵. Uluslararası yargı kararlarında özellikle anakara ve belirlenen kıyıların güvenliğinin ön planda tutulduğu görülmektedir. İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı'nda, Manş Bölgesi'nin savunmasına dair bazı düzenlemelerin varlığı ve Fransa'nın Cherbourg askeri limanına giden yol altında kıta sahanlığı haklarının olduğu iddiasının, Fransa'nın baskın çıkarlarının olduğuna işaret ettiği belirtilmiştir⁸⁵⁶. Lozan Barış Andlaşması, Türkiye'nin baskın çıkarlarının olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Ege Denizi'nde güvenliğin sağlanması amacıyla Yunanistan'a bırakılan adaların askersizleştirilmesi de bunun bir göstergesidir⁸⁵⁷.

Ege Denizi'nde sınırlandırmada dikkate alınacak bir diğer husus, sınırlandırmada ikincil nitelik arz eden doğal kaynaklardır. Uluslararası yargı kararlarında, bölgedeki mevcut doğal kaynakları önemli ölçüde orantısız olarak paylaştıran bir sınırlandırma hattı hakkaniyete uygun olarak kabul edilmemektedir⁸⁵⁸. Burada mevcut balık stoğu, maden ve petrol rezervlerinin oldukça sınırlı olduğu belirtilmektedir. Her iki tarafın da karşılıklı tutumuyla uzun süredir doğal kaynak arama faaliyetleri gerçekleştirilmemekte, bu sebepten ötürü de muhtemel kaynaklar üzerine elde edilen bilgiler sınırlı kalmaktadır. Bu sebeple sınırlandırma öncesi bu hususta detaylı çalışma yapılmasına ihtiyaç vardır⁸⁵⁹. Bu çalışmanın sonucunda elde edilen verilere göre, doğal kaynakların sınırlandırma hattı üzerine etkisinin değerlendirilmesi uygun olacaktır. Ancak çalışmanın neticesi ne olursa olsun bu ilgili durumun ikincil olarak görüldüğünün unutulmaması gerekir.

Bölgedeki mevcut veya muhtemel sınırlar da iki devlet arasındaki sınırlandırmayı etkileyen faktörlerden biri olarak ele alınması gerekir. Tunus/Libya

⁸⁵⁴ Özbek, "Islands and Maritime Boundary Delimitation", s. 129.

⁸⁵⁵ *Ibid.*, s. 146.

⁸⁵⁶ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, para. 188.

⁸⁵⁷ 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması, md. 12, 13, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-82581/lozan-baris-antlasmasi-24-temmuz-1923.html> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 20.06.2020.

⁸⁵⁸ 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, para. 84; 1993 tarihli Grönland/Jan Mayen Davası, paras. 73, 74.

⁸⁵⁹ Acer, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", s. 77.

Davası ve Eritre/Yemen Hakemlik Kararı'nda, tarafların daha önceden balıkçılık ve petrol arama ruhsatı verilmesine dair yapılan Özel Andlaşmalar ile belirlemiş oldukları sınırlar da göz önünde bulundurulmuştur⁸⁶⁰. 1982 tarihli Norveç ve İzlanda arasındaki Jan Mayen Uzlaştırması'nda Uzlaştırma Komisyonu, ortak bölge tesisine dair tavsiyesinde taraflar arasında daha önceden yapılmış olan Andlaşma uyarınca İzlanda'ya 200 mil MEB hakkının tanınmasını göz önünde bulundurulmuştur⁸⁶¹.

Son olarak tarafların tutumu da sınırlandırma bakımından ilgili bir durum teşkil etmektedir. Ege Denizi'nde iki devletin deniz yetki alanlarına ilişkin uygulamalarının birbiri ile örtüşmediği görülmektedir. Bu sebeple, Lozan Barış Andlaşması'nda kurulan dengenin korunması fikri ile hareket edilmesi Ege Denizi'nde kıta sahanlığının sınırlandırılması bakımından uygun olacaktır.

Yukarıda anlatılanlar bağlamında Ege Denizi kıta sahanlığının jeolojik ve jeomorfolojik olarak Anadolu'nun doğal uzantısını oluşturması, bu uzantının Yunanistan'ın ana kara ülkesi yakınlarında kesintiye uğraması olgusu ile Türkiye ile Yunanistan'ın egemenliği altındaki adaların aynı kıta sahanlığına bitişik olması durumları dikkate alındığında kıta sahanlığı sınırı, Türkiye ve Yunanistan'ın kıta ülkeleri esas alınarak ve eşit uzaklık ilkesine göre belirlenmelidir. Bu belirleme neticesinde ortaya çıkan orta hat üzerinde yukarıda bahsedilen ilgili durumların etkisi değerlendirilerek özellikle bir ilgili durum oluşturan adalar dikkate alınarak bazı ayarlamalar yapılması, hakkaniyete uygun bir sınırlandırmaya ulaşmayı sağlayacaktır⁸⁶². Bu bağlamda aşağıda bu sınırlandırmaya uygulanması gereken ilkeler daha detaylı biçimde ele alınmıştır. Ancak bu ilkelerin tek başına katı bir uygulamasının yapılmasının, hakkaniyete aykırı sonuca yol açabileceğini bilmekte yarar vardır. Bu nedenlerle bu ilkelerin, belirtilen ilgili durumlara ne ölçüde etki tanınacağını belirleyen “*genel nitelikli ilkeler*” olarak ele alınması gerekmektedir⁸⁶³. Ancak Ege Denizi'nde bu ilkelere hiç etki tanımadan yapılan bir sınırlandırmanın uluslararası hukuka uygun olamayacağı unutulmamalıdır.

2. Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi

Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, hakkaniyet ilkeleri bağlamında anakara coğrafyasına üstünlük tanındığı gözlemlenmektedir. Bu sebepten ötürü, Ege

⁸⁶⁰ *Ibid.*, s. 73; 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 132.

⁸⁶¹ Özbeke, “Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı”, ss. 127, 128.

⁸⁶² Toluner, *Devletin Yetkisi*, s. 263.

⁸⁶³ Acer, “Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 75.

Denizi’nde esas olarak dikkate alınması gereken adalardan ziyade, anakara ve anakara coğrafyasıdır. Kural olarak deniz alanlarını belirleyen en önemli unsur, kıyı uzunluğudur. Bir diğer önemli unsur ise, kıyı hattı üzerindeki kıvrımlar, girintiler ve çıkıntılardır⁸⁶⁴. Adalar hariç tutulduğunda Ege Denizi’nde iki ülkenin kıyı uzunluklarının dengeli olduğu görülmektedir. Girinti ve çıkıntılar bakımından ise bunların dengeli ve karşılıklı olduğu söylenebilecektir⁸⁶⁵. Bu durumda, Yunanistan’ın adaların kıta sahanlığının olduğu ve Ege’de sınırlandırmanın adalar ile Türkiye arasında çizilecek olan eşit uzaklık hattı olması gerektiği iddiaları hem hukuki hem fiziki verilere aykırılık teşkil etmektedir⁸⁶⁶.

Uluslararası yargı kararlarında, açık ya da örtülü olarak coğrafyanın üstünlüğü ilkesine yer verildiği görülmektedir. İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı’nda, İngiltere ile Fransa arasında bir ana sınırlandırma hattı belirlenmiştir. Daha sonra, Fransa kıyılarına daha yakın konumda bulunan İngiltere’nin egemenliği altındaki Kanal Adaları’na sınırlı bir kıta sahanlığı verilmiştir. Çünkü bu adaların, iki ülke arasındaki coğrafi dengeyi bozan bir özellik arz ettiği görülmektedir⁸⁶⁷. Eritre Yemen Hakemlik Kararı’nda, diğer davalardan farklı olarak eşit uzaklık hattı çizilerek başlanmamıştır. Bunun sebebi ise üzerinde her iki tarafında anlaşmış olduğu tarihi bir hattın var olmasıdır. Başlangıçta bu hat esas alınmış ve sınırlandırma hattı olarak kabul edilmiştir⁸⁶⁸. Bu kararlar çerçevesinde Ege Denizi’ndeki durum değerlendirildiğinde, Yunan Adaları’na tam etkinin tanınması söz konusu değildir. Coğrafyanın üstünlüğü ilkesi bağlamında adaları gereğinden fazla dikkate almak, anakara coğrafyasının üstünlüğünü yok saymak anlamına gelir. Ayrıca sınırlandırma hattının belirlenmesi bakımından izlenmesi zorunlu olan tek bir yöntem söz konusu değildir. Aksinin kabulü halinde, bu uygulama coğrafyanın üstünlüğü ilkesine aykırılık teşkil eder. Bu sebeple coğrafyanın üstünlüğünü göz ardı eden bir sınırlandırmanın yapılması düşünülemez. Coğrafyayı bozucu etkiye sahip olacak şekilde bazı ilgili durumlara gereğinden fazla önem verilmesi, coğrafyanın yeniden biçimlendirilmesi anlamına gelecektir ki bu pek mümkün gözükmemektedir. Böyle bir uygulamanın kabulünün uluslararası yargı kararlarına da aykırılık teşkil edeceği unutulmamalıdır.

⁸⁶⁴ *Ibid.*, s. 68.

⁸⁶⁵ Gökdemir Işık, *op. cit.*, s. 190.

⁸⁶⁶ Acer, “Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 76.

⁸⁶⁷ 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, paras. 201, 202.

⁸⁶⁸ Acer, “Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 70.

3. Adaların Rolü

Daha önce de belirtildiği üzere, Ege Denizi'nde kıta sahanlığının sınırlandırılmasına dair sorunların, ilk olarak 1970'li yıllarda ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu hususla ilgili Yunanistan'ın iddialarından yukarıda bahsedilmiştir. Bu bakımdan öncelikle Ege Denizi'nde tarafların hak kazanımlarının çakıştığı alanın belirlenmesi gerekir. Ancak Yunanistan'ın iddialarının aksine, bu alanı tarafların anakaraları ile çevrili olan Ege Denizi oluşturmaktadır. Bu sebeple adalar sınırlandırmada ancak ilgili bir durum olarak dikkate alınabilecektir⁸⁶⁹.

Ege Denizi'nde bulunan adalar büyüklük, nüfus vb. gibi özellikler bakımından farklılıklar arz etse de bu adaları 5 grupta ele almak mümkündür. Bunlar, Boğazönü Adaları (Semadirek, Limni, Bozbaba, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adası), Saruhan Adaları (Midilli, Sakız, Koyun adaları, İpsara, Antiipsara, Sisam, Ahikerya, Hurşit ve Forno), Menteşe Adaları, Kuzey Sporad Adaları ve Kiklad Adaları'dır. Bunlardan, Boğazönü, Saruhan ve Menteşe adaları Doğu Ege Adaları olarak isimlendirilmektedir⁸⁷⁰.

Adaların coğrafi konumları, ekonomik ve sosyal nitelikleri gibi sahip oldukları unsurlara göre, sınırlandırma hattının belirlenmesinde ya hiç etkisinin olmadığı ya da bu adaların sınırlı bir etkisinin olduğu görülmektedir⁸⁷¹. 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları'nda karşılıklı kıyıları olan devletler bakımından *“Bu doğal uzantılar karşılıklı gelebilir ve çakışabilir ve bu nedenle sadece orta hat ile sınırlandırılabilir; ve orantısız olarak bozucu etkisi başka yollarla giderilebilen adacıkların, kayaların ve küçük kıyı projeksiyonlarının varlığını göz ardı ederek, böyle bir hat ilgili alanın eşit olarak paylaştırılmasını etkilemelidir”*⁸⁷². şeklinde sınırlandırma hattı belirlenmesinde adaların göz ardı edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ege Denizi bakımından önemli bir örnek teşkil eden Gine/Gine Bissau Davası'nda, kıyı uzunlukları belirgin bir biçimde farklı olmayan, kıyı şekilleri benzer olan sınırlandırmalarda, adaların sınırı önemli ölçüde etkilemelerine izin verilmemesi gerektiği belirtilmiştir⁸⁷³. Alcatraz Adaları'nın kuzey kesimine doğru olan ters taraftaki adalara, 12 mil genişliğinde karasuları dışında, kıta sahanlığı ve münhasır

⁸⁶⁹ Özbek, “Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı”, s. 139.

⁸⁷⁰ Gökdemir Işık, **op. cit.**, ss. 196, 197.

⁸⁷¹ Acer, “Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 70.

⁸⁷² 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para. 57.

⁸⁷³ 1985 tarihli Gine/Gine Bissau Hakemlik Kararı, para. 244.

ekonomik bölge verilmemiştir⁸⁷⁴. Hakem Mahkemesi, “*mevcut davada kıyı adaları ve Bijagos Takımadalarının dikkate alınması fakat dağınık haldeki adaların dikkate alınmaması...ilgili adalar her ikisinin unsurları birlikte eklenerek elde edilen toplam biçim içinde hesaba katılmamalı, fakat ülkenin tüm kıyı şeridinin genel istikametini belirlemede bir unsur*⁸⁷⁵” olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Belirtilen kararlardan çıkarılabileceğimiz bir sonuç, ters taraftaki adalar bakımından genel uygulama, bu adalara sadece 12 mil genişliğe kadar cep bölge olarak adlandırılan karasularının verilmesidir. Ancak özellikle üzerinde insan yaşamına elverişsiz olan kayalıklar bakımından ise bunların ihmal edilmesi söz konusu olmaktadır. Bu durum Yunanistan’ın taraf olduğu BMDHS’nin, 121 (3). md.’de, “*insan yaşamını veya kendi ekonomik yaşamını sürdüremeyen kayalıkların bir münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığı sahip olmayacağı*⁸⁷⁶” biçiminde açık bir şekilde düzenlenmiştir. Hakkaniyete uygun sonuca ulaştıracak bir sınırlandırma yapılabilmesi için bu adaların öncelikle insan yaşamına elverişliliği, sosyal ve ekonomik önemi, konumu vb. gibi hususların ayrı ayrı her bir ada ve adacık bakımından değerlendirilmesi ve buna göre etki tanınması gerekir. Ayrıca sınırlandırma bakımından ele alınması gereken bir diğer husus, bazı adalarının aidiyeti meselesidir. Türkiye ile İtalya arasında akdedilmiş olan Sözleşme’nin 1, 2 ve 3. maddelerinde adaların aidiyetine dair düzenlemelere yer verildiği görülmektedir⁸⁷⁷. Ancak daha önce uluslararası belgelerde tanımlanmamış olan Şeytan Adaları ve Kiklad Adaları gibi bazı adaların aidiyeti belli değildir. Egemenliği tartışmalı olan her coğrafi oluşumun, deniz yetki alanları ve bunların karasularının üzerinde ulusal hava sahasına sahip olabileceği ihtimalinin olduğu gözden kaçırılmamalıdır⁸⁷⁸. Bu sebeple sınırlandırmadan önce, aidiyet meselesinin çözüme kavuşması gerekecektir. Ancak bu hususta çözüme varılamaması durumunda sınırlandırma bakımından, aidiyeti belirsiz olan bu adalara hiçbir etkinin verilmemesinin, en doğru uygulama olacağı görüşündeyiz.

⁸⁷⁴ Acer, “Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, s. 71.

⁸⁷⁵ 1985 tarihli Gine/Gine Bissau Hakemlik Kararı, para. 97.

⁸⁷⁶ BMDHS, md. 121 (3).

⁸⁷⁷ 14 Ocak 1933’te kabul edilen “Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum Körfezi karşısındaki adanın ciheti aidiyeti hakkında İtalya Hükümet ile aktolunan itilâfname hakkında Kanun”, md. 1, 2, 3.

⁸⁷⁸ Güngören, **op. cit.**, ss. 143, 145.

4. Orantılılık İlkesi

Orantılılık ilkesi, sınırlandırmada paylaştırılan deniz alanları ve tarafların kıyı şeridi uzunlukları arasındaki oranın tespit edilmesi işlevini yerine getirmektedir. Bu ilkeye göre, sınırlandırma neticesinde taraflara paylaştırılan deniz alanları ve kıyı şeridi uzunlukları orantılı olmalıdır⁸⁷⁹. Bu bağlamda, taraf devletlerin deniz alanları ve kıyı şeridi uzunlukları arasında tam bir orantının oluşturulması aranmaz. Böyle bir uygulama daha önce de belirtildiği üzere, ilgili diğer durumlara etki tanınmaması anlamına gelir ki hakkaniyete uygun bir sonuç elde edilmesi bakımından bu uygulama kabul edilemez. Kıyı uzunlukları ve paylaştırılan alanlar arasındaki orantı, sonucun büyük oranda hakkaniyete aykırı olup olmadığına dair yapılacak olan değerlendirmede ele alınmaktadır⁸⁸⁰. Bu sebeple orantılılık, sınırlandırma sonucunun hakkaniyete uygunluğunu test eden nihai kontrol işlevi görmektedir. Herhangi bir ilgili durum, kıyı uzunlukları arasındaki oranın sınırlandırmaya yansımaları önemli ölçüde etkilememesi gerekir. Aksi takdirde böyle bir etkinin verilmesi, o sınırlandırma bakımından hakkaniyeti sağlayan bir yöntem olarak kabul edilemeyecektir⁸⁸¹.

Yunanistan'ın iddia ettiği gibi Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırmasının Yunan Adaları ile Anadolu arasında gerçekleştirilmesi, orantılılık ilkesine göre Türkiye aleyhine olarak hakkaniyete uygun olmayan sonuçlara yol açacaktır. Bu iddianın kabulü anakara kıyı uzunlukları benzer olan iki devlet bakımından, Türkiye'ye, Yunanistan'a oranla çok sınırlı bir deniz alanı verilmesi anlamına gelmektedir⁸⁸². Türkiye ve Yunanistan anakaraları arasında yapılacak olan sınırlandırmanın ise, son zamanlardaki uluslararası yargı kararlarında tutarlı bir biçimde üçüncü adım olarak uygulanan orantılılık testi ile sınanması uygun olacaktır.

Bu sınaıa bakımından iki tarafın kıyı şeridi uzunlukları, kıyının genel istikameti doğrultusunda hesaplanmalıdır. Kıyıların genel istikameti doğrultusunda hesaplama yapıldığında, iki devletin anakara kıyıların uzunluklarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, iki tarafın anakara kıyıları tüm biçimleri ile detaylı bir şekilde dikkate alınırsa, Türkiye'nin kıyı şeridinin biraz daha uzun olduğu saptanabilir⁸⁸³. Buna göre, Yunanistan kıyı şeridinin uzunluğu yaklaşık olarak

⁸⁷⁹ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s. 236.

⁸⁸⁰ *Ibid.*

⁸⁸¹ Acer, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", s. 74; 1977 tarihli İngiltere/Fransa Davası, para. 182.

⁸⁸² Tuğ, *op. cit.*, s. 55.

⁸⁸³ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s. 237.

1156 mil iken (yaklaşık olarak 2400 km) Türkiye'nin kıyı şeridi uzunluğu 1287 mildir. (yaklaşık olarak 2800 km) ⁸⁸⁴. Kıyı uzunlukları dikkate alındığında Türkiye ve Yunanistan'ın "*kıta sahanlığı ilişkileri bakımından eşit*" ⁸⁸⁵ iki devlet olduğu söylenebilir. Bu hesaplamada tüm kıyı biçimlerinin dikkate alınmadığını ⁸⁸⁶ ancak ilgili durum olarak orantılılık bağlamında, ilgili kıyıların tümünün dikkate alınarak değerlendirmenin yapıldığını ⁸⁸⁷ belirtmek gerekir. Ege Denizi'ndeki açık deniz alanları toplamda 214,000 km² olup bu alan tüm deniz alanlarının yaklaşık olarak %48.85'ine tekabül eder. Bu bakımdan Ege Denizi'nin özel durumu göz önünde bulundurularak, hakkaniyete uygun bir paylaşım yapmak ve orantılılık testi ile hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşıldığını belirlenmesi bakımından dikkate alınan tüm deniz alanlarının hesaplamaya dahil edilmesi gerekir ⁸⁸⁸.

Buradaki esas sorun, Ege Denizi'nde orantılılık testi için deniz alanları ve kıyı şeridi arasındaki orantının oluşturulması ile ilgili Ege Adaları'nın kıyıların hesabına katılıp katılmayacağı hususudur. Orantılılık testi bakımından, Ege Denizi'nde iki ihtimal bulunmaktadır. İlk ihtimal, orantılılık hesaplamasında Girit Adası ve anakara önünde bulunan ve anakaraya aynı yönde paralel olan Evia (Eğriboz) Adası gibi adaların kıyı şeridine belirli bir etki tanıyarak, bunların da hesaplamaya dahil edilmesidir. Girit Adası sınırlı olarak sınırlandırmayı etkileyeceği için, bunun kıyı şeridi kısmi rol oynamalıdır. Böyle bir hesaplamada, Yunanistan ve Türkiye kıyı uzunlukları arasında önemli bir farkın olmadığı görülecektir. Diğer ihtimal ise, Ege Denizi'nde bulunan tüm adaların kıyı uzunluklarının hesaplamaya dahil edilmesidir. Yunanistan'a ait olan Adaların kıyı uzunluğu, toplamda yaklaşık olarak 8500 km civarındadır. Böylece bu hesaplamada Yunanistan'ın kıyı uzunluğu 10942 km'ye çıkmaktadır. Türkiye bakımından ise bu hesaplama, önemli bir değişikliğe yol açmayacaktır ⁸⁸⁹. Ancak yukarıda açıklandığı üzere uluslararası yargı kararlarında adalar bakımından bütünlük testinin uygulandığı ve bu teste göre anakara kıyıları ile bütünlük arz eden adaların ilgili kıyıları olarak dikkate alındığı görülmektedir. Bu sebeple burada en hakkaniyete uygun olacak sonucu sağlayacak sınırlandırma, birinci olasılığın uygulanmasıdır. Buna göre anakara kıyıları ile bütünlük arz eden Evia'nın

⁸⁸⁴ *Ibid.*, s. 237, dip. 170.

⁸⁸⁵ Özbeke, "Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı", s. 136.

⁸⁸⁶ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s. 237.

⁸⁸⁷ Özbeke, "Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı", s. 136.

⁸⁸⁸ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s. 238.

⁸⁸⁹ *Ibid.*; Özbeke, "Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı", s. 122.

kıyı şeridinin, Yunanistan anakara parçasının bir kıyısı olarak görülmesi ve Girit'in kıyı şeridinin de kısmi olarak hesaplama dahil edilmesidir⁸⁹⁰. Aksi durumda tüm adaların kıyıların hesaplamaya katılması yaklaşık olarak benzer kıyı şeridi uzunluğuna sahip iki ülke arasında önemli orantısızlıklara yol açacaktır. Başka bir deyişle, sonuç hakkaniyete uygun olmayacaktır.

2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası'nda tarafların kıyıları arasındaki oran 1:2,8 iken, paylaştırılan deniz alanları arasındaki oranın 1:2,1 olmasını hakkaniyet ilkesine aykırı görülmemiştir ve geçici orta hat nihai sınırlandırma hattı olarak tespit edilmiştir⁸⁹¹. Sınırlandırmada orantılılık ilkesi bakımından dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise, matematiksel bir orantılılık elde etmekten ziyade sınırlandırmanın orantısızlıkla sonuçlanmaması gerektiğidir⁸⁹². Yukarıda mesafe ve orantılılık ilişkisinden bahsetmiştik. Bu bağlamda, Ege Denizi'nde iki devlet arasındaki mesafe kuzeyde 185, güneyde 270 mildir. Bu sebeple Ege Denizi'nde yapılacak olan kıta sahanlığı sınırlandırmasında kıyı uzunlukları arasındaki farka dayanılarak bir ayarlamaların yapılması durumunda hakkaniyete uygun olmayan sonuçlara yol açabileceğine de dikkat edilmelidir⁸⁹³.

Yukarıda da değinildiği gibi Yunanistan'ın kıyı uzunluğunun Türkiye'nin kıyı uzunluğuna oranı yaklaşık olarak (1287:1156) 1:1,1'dir. Tüm adaların kıyı yüzlerinin hesaplamaya dahil edildiği durumda ise bu oran 1:4,55 (Türkiye: Yunanistan) olmaktadır. Ancak belirtildiği gibi sadece birkaç adaya kısmi etki verilerek hesaplamanın yapılması durumunda bu oran daha da düşmektedir⁸⁹⁴. Bu hesaplamalar aslında Yunanistan'a ait kesme etkisine de sahip olan bu adaların dikkate alınmadığında kıyı uzunlukları arasında belirgin bir farkın bulunmadığını göstermektedir. Bu bağlamda orantılılık ilkesine göre, Yunanistan'ın iddia ettiği gibi adalar ile Türkiye anakarası arasında bir sınırlandırma ve bu adaların tamamına tam bir etki verilerek bir sınırlandırmanın yapılması iddialarının haklı olmadığı da açıkça görülmektedir.

⁸⁹⁰ Acer, *The Aegean Maritime Disputes*, s. 238.

⁸⁹¹ 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası, paras. 215, 216.

⁸⁹² 1977 tarihli İngiltere/Fransa Hakemlik Kararı, paras. 101, 250; 1985 tarihli Libya/ Malta Davası, para. 75; 1999 tarihli Eritre/Yemen Hakemlik Kararı, para. 165.

⁸⁹³ Özbek, "Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı", s. 137.

⁸⁹⁴ Elif Kadioğlu, "Ege Denizi'nde Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığının Uluslararası Adalet Divanı'nın Güncel Kararları Işığında Değerlendirilmesi", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s. 122.

5. Kapatmama/Kesmeme İlkesi

Kıta sahanlığı genişliğinin belirlenmesinde mesafe unsurunun kabul edilmesiyle, sınırlandırma neticesinde her bir devlete kıyılarına yakın alanların bırakılması uygun görülmüştür⁸⁹⁵. Bu kapsamda bir devletin yakınındaki deniz alanının bir başka devlete verilmesine sebep olan sınırlandırma yönteminin hakkaniyete aykırılık teşkil edeceği belirtilmiştir⁸⁹⁶. St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı'nda, Fransız Adaları'nın projeksiyonunun, Newfoundland güney kıyılarının bitişik parçalarına paralel ön projeksiyonunu kesmesini önlemek için Fransa'ya ait alanda, St. Pierre ve Miquelon'un güney kıyı cephesini geçmeyen genişlikte dar bir koridor çizilmiştir. Fransa Adaları'na güneydoğu yönünde uzanacak bir deniz alanının verilmemesi, aslında Kanada kıyılarının deniz alanının kesilmemesinin önüne geçildiğinin de bir göstergesidir⁸⁹⁷.

Ege Denizi bakımından, kıta sahanlığı sınırlandırma hattının en doğudaki Yunan Adaları ile Anadolu anakarası arasında belirlenmesi, çok büyük ölçüde Anadolu kıyı projeksiyonunun kesilmesine sebep olacaktır. Bu durum ise kapatmama ilkesine aykırılık teşkil edecektir⁸⁹⁸. Ayrıca ilgili durum olarak dikkate alınması gereken Ege Adalarına, kıta sahanlığı verilmesi de kapatmama ilkesine açıkça aykırılık teşkil etmektedir. Bu Adalar'a kıta sahanlığı verilmesi durumunda, Türkiye kıyılarının önü tamamen kapanacaktır. Bu durum ise, Türkiye'nin kendisine yakın deniz alanlarını başka bir ülkeye bırakması anlamına gelir. Bir başka deyişle, sınırlandırma hakkaniyete uygun olmayan bir biçimde sonuçlanmış olur⁸⁹⁹. Ters tarafta olan adaların kıta sahanlığına sahip olması ve adaların anakaralarla eşit değerlendirilmeleri hususu, uluslararası yargı kararlarında da açıkça reddedilmektedir⁹⁰⁰. Ege Denizi bakımından önem arz edecek bir husus ise yukarıda değinildiği üzere Tunus/Libya Davası'nda, 160 km² yüzölçümü olan Kerkennah Adaları'nın sadece ilgili durum olarak değerlendirilmiş olmasıdır⁹⁰¹. Bu Davada Libya yüzölçümü 180 km²'den küçük olan adaların hesaplama dışında bırakılması gerektiğini iddia etmiştir⁹⁰².

⁸⁹⁵ Acer, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", ss. 74, 75.

⁸⁹⁶ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, paras. 92, 98.

⁸⁹⁷ 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, para. 70.

⁸⁹⁸ Açıkgönül, **op. cit.**, s. 130.

⁸⁹⁹ Acer, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", s. 76.

⁹⁰⁰ **Ibid.**

⁹⁰¹ 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, paras. 128, 129, 131.

⁹⁰² 1982 tarihli Tunus/Libya Davası, para. 79.

Yukarıda jeolojik ve jeomorfolojik faktörlerin ilgili durum olarak sınırlandırmada rolünün çok sınırlı olabileceğinden bahsetmiştik. Bu sebeple, Ege Denizi'nde Semadirek Adası ile Gökçeada arasında yer alan jeomorfolojik bir faktör olan Saroz çökeltisinin ilgili bir durum olarak dikkate alınmaması gerekir. Aksi takdirde sınırlandırma neticesinde yine kapatmama ilkesi ihlal edilmiş olur ve bu durum hakkaniyete uygun olmayan sonuçlara yol açar⁹⁰³.

St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı'nda kapatmama ilkesi bağlamında, ayrıca sınırlandırma alanındaki ilgili kıyıların tümü değerlendirilmiş ve dengeyi sağlayıcı bir unsur olarak Fransa'nın makul hak beklentisi dikkate alınmıştır⁹⁰⁴. Bu bağlamda Yunanistan'ın özellikle adalar bakımından Ege Denizi'ne yönelik iddialarının, Türkiye'nin makul hak beklentisini açıkça ihlal ettiği görülmektedir⁹⁰⁵. Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırmasında kapatmama ilkesi çerçevesinde Türkiye'nin makul hak beklentisi de göz ardı edilmemelidir.

⁹⁰³ Özbek, "Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı", s. 129.

⁹⁰⁴ 1992 tarihli St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı, paras. 67-71.

⁹⁰⁵ Özbek, "Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı", s. 162.

SONUÇ

Uzunca bir süredir kıta sahanlığının sınırlandırılması hususunda devletler arasında birtakım uyuşmazlıkların yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu durumun başlıca sebeplerinden biri ise doğal kaynaklardır. Özellikle sınırlandırılacak alanda, Doğu Akdeniz’de olduğu gibi, doğal gaz, petrol vb. doğal kaynakların varlığı, uyuşmazlıkların artmasına yol açmakta ve bu uyuşmazlıkların çözülebilmesi için kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kıta sahanlığının sınırlandırılması, sınırlandırılacak alanın yeterince büyük olmadığı yani kıyı devletlerinin birbiri ile çakışan deniz alanlarının var olması durumunda gündeme gelmektedir. Başka bir deyişle, deniz alanlarının çakışmadığı durumlar bakımından, sınırlandırmaya dair bir meselenin de gündeme gelmesi söz konusu olmayacaktır. Bu bağlamda kıta sahanlığının sınırlandırılmasına dair uluslararası yargı kararlarında, birçok ilkenin ele alındığı görülmektedir. Bu ilkelerden biri olan orantılılık ilkesinin ise, genişleyen uygulamasından dolayı uluslararası içtihat hukukunun yanı sıra doktrinde de detaylı bir biçimde ele alınmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Bu ilkeye göre, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında kıyı devletlerinin, kıyı şeritleri oranı ile paylaştırılan alanlar arasındaki oran birbirine benzer olmalıdır. Burada, ilgili kıyılar ve ilgili alan olmak üzere, iki önemli kavramın karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu iki kavramın tespiti ne kadar objektif yöntemler ile yapılabilir ise, orantılılık kıyaslamasının da bir o kadar güvenilir olacağını belirtmek gerekir. Bu kıyaslama neticesinde şayet kıyı uzunlukları ve paylaştırılan alanların oranları arasında önemli farklılıklar var ise sınırlandırmanın sonucunun hakkaniyete uygun olduğundan bahsedilemeyecektir. Ancak belirtilmelidir ki diğer durum ve ilkeleri göz önünde bulundurmadan kati bir biçimde orantılılık ilkesine bağlı kalınarak yapılacak bir sınırlandırma da her zaman hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmayı sağlamaz. Bu sebeple orantılılık ilkesine verilecek ağırlığa göre sınırlandırmanın sonucu değişebilecektir.

Orantılılığın değerlendirilmesinde aslında bu kavramın doğası gereği coğrafi olması, bu kavrama dair hesaplamaların yapılabilmesini sağlamaktadır. Bu durum ise sınırlandırmada somut bir verinin elde edilmesi bakımından önem arz etmektedir. Ancak yapılacak olan değerlendirmede hesaplamada kullanılan ilgili alan ve ilgili kıyılar kavramlarının belirlenmesinde objektif yöntem veya yöntemlerin olmaması, bu ilkenin güvenilirliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Ayrıca aynı orana sahip sonsuz

sayıda sınırlandırma hattının oluşturulabilmesi, bu ilkeye göre somut bir sınırlandırma hattına erişilemiyor olması ve bunun neticesinde karar verici olan yargıç veya hakemlerin takdir yetkilerinin genişlemesi, orantılılık ilkesinin eksik yönleri olarak belirtilmektedir. Fakat bu eksik yönler, bu ilkeye başvurmanın doğru ya da güvenilir olmadığı anlamına gelmemektedir. 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası'ndan günümüze değin uluslararası yargı kararlarında, tutarlı bir biçimde sınırlandırmanın üçüncü adımında orantılılık testi olarak ele alınması, bunun en somut örneğidir.

Orantılılık ilkesinin kıta sahanlığının sınırlandırılmaları bakımından, üç farklı rolünün olmasına rağmen bunlardan yol gösteren bir ilke olması hususu uluslararası yargı kararlarında kabul edilmemektedir. Her ne kadar uluslararası yargı kararlarında sınırlandırmada yol gösteren bir ilke olarak orantılılık ilkesi kabul edilmese dahi, bazı devlet uygulamalarında bahsi geçen ilkenin kabulüne rastlamak mümkündür. Uluslararası yargının bu rolü kabul etmemesinin sebebi ise aslında oldukça açıktır. Bu role göre sınırlandırma, diğer ilgili durumlar dikkate alınmaksızın doğrudan ilgili devletlerin kıyı şeritleri ile orantılı olarak yapılmalıdır. Bu durum ise büyük ihtimal ile sınırlandırma sonucunun hakkaniyete aykırı olmasına yol açacaktır. Bu rolünün ilerleyen zamanlarda uluslararası yargı tarafından benimsenmesinin ancak orantılılık hesaplamasında objektif kriterlere dayanılması durumunda mümkün olabileceği kanaatindeyiz. İkinci rol olan ilgili bir durum olarak orantılılık bakımından ise, sınırlandırma yönteminin belirlenmesinde ya da sınırlandırma hattının düzeltilmesinde olmak üzere sınırlandırmada iki farklı uygulama alanının olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, eşit uzaklık ilkesinin uygulanamadığı durumlar bakımından orantılılığın belirleyici rolü ön plana çıkarken, hakkaniyete aykırılığın giderilmesinde orantılılığın düzeltici rolü ön plana çıkmaktadır. Son rol olan sınırlandırma sonucunun hakkaniyete uygunluğunun test edilmesinde orantılılık ya da kısaca orantılılık veya orantısızlık testine ise yukarıda da belirtildiği üzere, yargı kararlarında artık genel bir uygulama halini alarak, sınırlandırmanın üçüncü adımında sınırlandırma sonucunun hakkaniyete uygun olup olmadığının kontrol edilmesinde başvurulduğu görülmektedir. Ancak bu roller arasındaki ayırım her zaman burada bahsedildiği kadar kolay değildir. Uluslararası yargı kararları incelendiğinde bu rollerin iç içe geçtiği görülmektedir. Bununla birlikte bu iki rolün net bir ayrımı da esasında çok da gerekli değildir. Neticede sınırlandırma hattının ilgili bir durum olarak orantılılık ilkesine göre ayarlanması, aslında dolaylı olarak hakkaniyete uygun sonuca erişilmesini sağlamaktadır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, orantılılık ilkesinin birden fazla rolünün olması, bu ilkenin esasen kıta sahanlığının sınırlandırılmasında çok geniş bir uygulama alanına sahip olduğunu da göstermektedir. Bu ilkeye özellikle sınırlandırmanın üçüncü aşamasında orantılılık/orantısızlık testi olarak uluslararası içtihat hukukunda tutarlı bir biçimde başvurulmaya başlanması, gelecekte bu ilkenin yerleşik bir örf ve âdet kuralı halini alabileceğinin de sinyallerini vermektedir.

Son olarak bu ilkeye, Türkiye bakımından Ege Denizi ve Akdeniz’de bilhassa Doğu Akdeniz’de yapılacak olan kıta sahanlığı sınırlandırmasında yer verilmesi, Türkiye’nin haklarına hâle gelmemesi bakımından büyük öneme sahiptir. Özellikle Türkiye, Doğu Akdeniz’de 533 mil ile en uzun kıyı şeridi uzunluğuna sahip olan devlettir. Kıyı uzunlukları arasındaki önemli fark, UAD kararlarında dikkate alınması gereken bir ilgili durum olarak görülmektedir. Bununla birlikte, Doğu Akdeniz’de genellikle düzenli kıyı biçimlerinin olması ve çok sayıda ada veya adacığın olmaması da bu ilkenin uygulanmasının haklılığını bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda son olarak, kıta sahanlığı sınırlandırmalarına bu ilkenin Türkiye bakımından uygulamasında, orantılılık hesaplamasına dair objektif kriterlerin geliştirilmesinin, ilgili kıyıların ve ilgili alanın doğru bir biçimde tespit edilmesine katkı sağlayacağı ve bunun ise sınırlandırma sonucunun doğruluğu ve güvenilirliğini artıracığı kanaatinde olduğumuzu belirtmek isteriz. Bu çerçevede son olarak, özellikle adalar bakımından, uluslararası yargı kararlarında da ele alındığı üzere kıyı şeridi ile bütünlük arz eden adaların kıyı şeridi uzunluklarının ilgili kıyıların hesaplanmasında dikkate alınması, ters taraftaki adalara sadece karasularını oluşturacak şekilde cep bölgenin verilmesi ve bunların hesaplamada göz ardı edilmesi, ters tarafta olmasa dahi kıyı şeridi ile bütünlük arz etmeyen adaların kendi özel şartları çerçevesinde değerlendirilerek bunlara yarım/kısmi etki tanınarak, kıyı uzunluklarının hesaplamaya dahil edilmesi en uygun çözüm olacaktır.

KAYNAKÇA

- : **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, New York, United Nations, 2000.
https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/publicationtexts/Handbook%20on%20the%20delimitation%20of%20maritime%20boundaries_Eng.pdf
- Acar, Işıl; Yılmaz, Mutlu : “Doğu Akdeniz Kıta Sahanelığı Sorunsalı Üzerinden Doğalgaz Paylaşımı”, **TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu**, Ankara, y.y., 2018, ss. 597- 607.
- Acer, Yücel : “Ege Kıta Sahanelığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, **Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, İstanbul, TÜDAV Yayın No.12, 2002, ss. 60- 80.
- Acer, Yücel : **The Aegean Maritime Disputes and International Law**, Routledge, 2017.
- Acer, Yücel : “Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, Haz. Sertaç Hami Başeren, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 2013, ss. 307-326.
- Acer, Yücel; Kaya, İbrahim : **Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı**, 10. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.

- Açıkgönül, Yunus Emre : “Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Aksar, Yusuf : **Temel Metinlerle ve Davalarla Uluslararası Hukuk**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017.
- Aksar, Yusuf : **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Aksar, Yusuf : “Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı”, **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler**, S. 2, 2012-2013, ss. 225-238.
- Aksoy, Merve : “Mevcut Enerji Açısından Doğu Akdeniz Bölgesi”, **Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti**, İNSAMER, İstanbul, Pelikan Basım, 2016.
- Arpat, Esen : “Ege Denizinde Yapılacak Deniz Yetki Alanları Sınırlandırmalarında Fiziksel Verilerin Etkileri”, **Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, İstanbul, TÜDAV Yayın No.12, 2002, ss. 1-5.
- Balcıoğlu, Halis : “Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlıkları Kapsamında Doğu Akdeniz’de Durum Değerlendirmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

- Başeren, Sertaç H. : “Doğu Akdeniz Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı Üzerine bir Değerlendirme”, **Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, İstanbul, TÜDAV Yayın No.12, 2002, ss. 104- 117.
- Başeren, Sertaç Hami : “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, S. 8 (14), 2010, ss. 129-184.
- Başeren, Sertaç Hami : “Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, No. 608, 2013.
- Bayıllıoğlu, Uğur : “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 121. Maddesinin Doğu Akdeniz’de Etkisi: Meis, Karaada ve Fener Adası’nın Statüsüne İlişkin Bir Değerlendirme”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XXIII, S. 2, 2019, ss. 185- 223.
- Bayraktar, Talha : “Kıta Sahanelığının Tespitine Yönelik Jeolojik ve Hukuksal Değerlendirmeler ve Ege Kıta Sahanelığı”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul, 1990.
- Blecher, M. D. : “Equitable Delimitation of Continental Shelf”, **American Journal of International Law**, Vol. 73, Issue 1, 1979 ss. 60-88.

- Caşın, Mesut Hakkı : **Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları**, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, 2019.
- Charney, Jonathan I. : “The Delimitation of Ocean Boundaries”, **Ocean Development and International Law**, Vol. XVIII, No. 5, 2014, pp. 497-531.
- Cottier, Thomas : **Equitable Principles of Maritime Boundary Delimitation: The Quest for Distributive Justice in International Law**, Cambridge, Cambridge University Press, 2015.
- Çelik, Okan : “1982 BM Deniz Hukuku Perspektifinde Doğu Akdeniz Kıta Sahanelığı ve Enerji Kaynakları Paylaşımı Sorununu Hakkaniyet İlkesi ile Çözüm Yolları”, y.y., 2016, ss.1- 17.
https://www.academia.edu/30944932/Uluslararası_Hukuk_Doğu_Akdeniz_Deniz_Yetki_Alanları_Paylaşımı_Hakkaniyet_Ilkesi_ile_Cözüm_Yolları
- Dağıstanlı, Hande : “Ege Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Delabie, Lucie : “The Role of Equity, Equitable Principles, and the Equitable Solution in Maritime Delimitation”, **Maritime Boundary Delimitation: The Case Law**, Ed. Alex G. Oude Elferink, Tore Henriksen, Signe Veierud Busch, Cambridge University Press, 2018, pp. 145- 172.

Division for Ocean Affairs : “Information note by Turkey, concerning its
and the Law of the Sea objection to the Agreement between the Republic of
Office of Legal Affairs Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the
Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17
February 2003”, **The Law of the Sea Bulletins**, No.
54, New York, United Nations Publications, 2004, s.
127.

Dixon, Martin : **Textbook on International Law**, 7th edn., United
Kingdom, Oxford University Press, 2013.

Doğru, Sami : “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları ve
Uluslararası Hukuka göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği
ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının
Sınırlandırılması”, **TBB Dergisi**, S.119, 2015, ss.
503- 554.

Erenoğlu, Simay : “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının
Sınırlandırılması Sorunu”, **Yayımlanmamış
Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Evans, M. D. : **Relevant Circumstances and Maritime
Delimitation: Oxford Monographs in
International Law**, Oxford, Clarendon Press, 1989.

Gao, Jianjun : “International Maritime Delimitation Process”,
**KMI International Journal of Maritime Affairs
and Fisheries**, y.y., Seoul: Korea Maritime Institute,
2009, pp. 28-56.

- Gökalp, İbrahim : **Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler**, İstanbul, Beta, 2008.
- Gökdemir Işık, Nurser : **Kıta Sahaneliği, Hukuki Rejimi ve Ege Uyuşmazlığı**, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 2010.
- Güngören, Bülent Okan : "Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları Üzerine Bir İnceleme", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Gür, Halit : "Stratejik Kavşak Noktası Olan Doğu Akdeniz'de Yürütülen Enerji Politikaları ve Türkiye", **International Social Sciences Studies Journal**, Vol. V, Issue 30, 2019, pp. 655-663.
- Henriksen, Anders : **International Law**, Oxford University Press, New York, 2017.
- Higgins, Rosalyn : **Problems & Process: International Law and How We Use it**, New York, Oxford University Press, 1994.
- Jaenicke, Günter : "The Role of Proportionality in the Delimitation of Maritime Zones", **Realism in Law-Making: Essay on International Law in Honour of Willem Riphagen**, Ed. Adriaan Bos, Hugo Siblesz, Martinus Nijhoff Publishers, 1986, pp. 51- 69.

- Kadioğlu, Elif : “Ege Denizi’nde Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığının Uluslararası Adalet Divanı’nın Güncel Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Kamalov, Ruslan : “Ege Sorunları”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Karğın, Şahin : “Ege Adalarının Hukuksal Statüsü Ege Sorunları”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Kaya, Şenay : “Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Kedikli, Umut; Deniz, Taşkın : “Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, **Alternatif Politika**, C. VII, S. 3, 2015, ss. 399- 424.
- Kuran, Selami : **Uluslararası Deniz Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, İstanbul, Beta, 2016.
- Kurumahmut, Ali : “Ege Denizi’nde Ülkesel Sorunların İzlediğı Süreç”, **Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, İstanbul, TÜDAV Yayın No.12, 2002, ss. 36- 43.

- Kurumahmut, Ali : “Karaada (Ro), Meis ve Fener Adası (İpsili)”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, Haz. Sertaç Hami Başeren, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi, 2013, ss. 327–335.
- Küçükkuray, Serkan : “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı ve Türkiye”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Legault, Leonardo; Hankey, Blair : “Method, Oppositeness and Adjacency, and Proportionality in Maritime Boundary Delimitation”, **International Maritime Boundaries**, Ed. Jonathan I. Charney, Lewis M. Alexander, Vol. I, London, Martinus Nijhoff Publishers, 1993.
- Meray, Seha L. : **Devletler Hukukuna Giriş**, C. I, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Bası, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968.
- Ndiaye, Tafsir Malick : “The Judge, Maritime Delimitation and the Grey Areas”, **Indian Journal of International Law**, Vol. LV (4), 2015, pp. 493-533.
- Okur, Derya Aydın : **Deniz Hukukunda Liman Devleti Yetkisi ve Denetimi: Gemi Kaynaklı Deniz Kirliliğinin Önlenmesinde Değişen Yetki Dengeleri Bağlamında Liman Devletinin Artan Önemi**, İstanbul, XII Levha, 2009.

Oppenheim, Lassa Francis : **Oppenheim's International Law: Peace**, Ed. Robert Jennings, Arthur Watts, Ninth Edition, Vol. I, P. 2- 4, New York, Oxford University Press, 2008.

Özbek, Dolunay : “Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Özbek, Dolunay : “Islands and Maritime Boundary Delimitation in the Semi- Enclosed of the Aegean”, **Proceedings of the International Symposium on the Problems of Regional Seas**, Ed. Bayram Öztürk, Nesrin Algan, TÜDAV, 2001, ss. 158-171.

Özersay, Kudret : “Annan Planı ve Federal Yasaları Çerçevesinde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. LIX, S. 3, 2004, ss. 203, 230.

Özgen, Cenk : “Doğu Akdeniz’de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı”, **Akademik Orta Doğu: Altı Aylık Orta Doğu Araştırmaları Dergisi**, C. VIII, S. 15, 2013, ss. 101-114.

Özkan, Arda : “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge’nin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı”, **II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu**, Kahramanmaraş, y.y., 2012, ss. 374-380.

Özman, Aydoğan : **Deniz Hukuku I**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2006.

Paik, Jin- Hyun : “The Role of Proportionality in Maritime Delimitation: State of Jurisprudence”, **Coexistence, Cooperation and Solidarity**, Ed. Holger P. Hestermeyer, Doris König, Nele Matz-Lück, Volker Röben, Anja Seibert-Fohr, Peter-Tobias Stolland Silja Vönekyss, Vol. II, Brill/Nijhoff, 2011, pp. 199- 221.

Pazarcı, Hüseyin : **Uluslararası Hukuk**, Gözden Geçirilmiş 17. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2018.

Pazarcı, Hüseyin : “Ege’deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: II) Hukuki Açıdan”, **Ege’de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 552, 1986, ss. 79-93.

R. R. Churchill, R. R.; Lowe, A. V. : **The Law of the Sea**, Third Edition, Manchester University Press, 1999.

Rhee, Sang-Myon : “Equitable Solutions to the Maritime Boundary Dispute between the United States and Canada in the Gulf of Maine”, **American Journal of International Law**, Vol. 75, Issue 3, 1981, ss. 590-628.

Scharf, Michael P. : **Customary International Law in Times of Fundamental Change: Recognizing Grotian Moments**, New York, Cambridge University Press, 2013.

Schofield, Clive : “One Step Forwards, Two Steps Back? Progress and Challenges in the Delimitation of Maritime Boundaries Since the Drafting of the United Nations

Convention on the Law of the Sea”, **30 Years of UNCLOS (1982-2012): Progress and Prospects**, Ed. G. Xue, A. White, China, 2013, pp. 217- 239.

Shaw, Malcolm N. : **International Law**, 8th edn, Cambridge, Cambridge University Press, 2017.

Shaw, Malcolm N. : **Uluslararası Hukuk**, Çeviri Editörü İbrahim Kaya, Çev. Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe, G. Engin Şimşek, Sekizinci Baskı, Ankara, TÜBA, 2018.

Sur, Melda : **Uluslararası Hukukun Esasları**, Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, İstanbul, Beta, 2018.

Swarztrauber, Sayre Archie : **The Three-Mile Limit of Territorial Seas: A Brief History**, Faculty of the School of International Service of The American University, Thesis in International Studies, P. 1, Washington, 1970.

Şafak, Erdi : “Doğu Akdeniz’deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Şafak, Erdi : **Doğu Akdeniz’de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler**, Ed. Mustafa Çıraklı, Ercan Çitlioğlu, YDE Rapor 2, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 2019.

Tanaka, Yoshifumi : **The International Law of the Sea**, Second Edition, United Kingdom, Cambridge University Press, 2015.

- Tanaka, Yoshifumi : “Reflections on the Concept of Proportionality in the Law of Maritime Delimitation”, **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol. XVI, No. 3, 2001, pp. 433- 463.
- Tekin, Fatma Betül : “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Toluner, Sevin : **Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi**, Gözden Geçirilmiş 4. Bası’dan Tıpkı 5. Bası, İstanbul, Beta, 1996.
- Toluner, Sevin : **Geçmişi Anımsayıp Geleceği Yönlendirme: Remembering the Past While Moving Forward in the Future**, İstanbul, Beta, 2017.
- Toluner, Sevin : **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları**, Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul, Beta, 2004.
- Tuğ, Zübeyde : “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı Sorunu”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Karabük, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Tütüncü, Ayşe Nur; Şimşek, G. Engin; Uzun Elif; Arıkoğlu, Enver; Akün, Neslihan Verda; Başkaracaoğlu, Elif; Korkmaz Sürer, Mukaddes; : **Milletlerarası Adalet Divanının Kararları (1990-2007)**, İstanbul, Beta, 2008.

Güneysu, Gökhan; Gökalp,
İbrahim

Uçar, Mustafa : “Ege Denizindeki Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Konusunun Türkiye’nin AB’ye Katılımı Bakımından İncelenmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, 2019.

Uğur, Murat : “Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de Kıt’a Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlarının Belirlenmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, 2006.

Versan, Rauf : “Some Reflections upon Maritime Boundary Delimitation in the Aegean Sea”, **Problems of Regional Seas 2001: Proceedings of the International Symposium on the Problems of Regional Seas**, Ed. Bayram Öztürk, Nesrin Algan, İstanbul, TÜDAV, 2001.

Yaycı, Cihat : “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye”, **Bilge Strateji**, C. IV, S. 6, 2012, ss. 1-70.

Yorulmaz, Recep : **Libya ile Mutabakatın Doğu Akdeniz Denklemine Etkisi**, Ankara, ORSAM, No.105, 2020.

“14 Kasım 2005 tarih 63/2005 sayılı KKTC Deniz Yetki Alanları Yasası”
<http://www.cm.gov.nc.tr/Yasalarr> (Çevrimiçi).

“1958 Geneva Conventions on the Law of the Sea”
<https://legal.un.org/avl/ha/gclos/gclos.html#:~:text=The%20Conventions%20and%20Protocol%20are,culmination%20of%20a%20long%20process.> (Çevrimiçi).

“24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması” <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-82581/lozan-baris-antlasmasi-24-temmuz-1923.html> (Çevrimiçi), Son Erişim Tarihi 20.06.2020.

“Agreement between The Government of the Hellenic Republic and The Government of the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone between the two countries”
https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=7927de9f-ef56-450c-8652-ac1d00ef28a2 (Çevrimiçi).

“Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone”
<https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf> (Çevrimiçi).

“Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks (UN Fish Stocks Agreement)” United Nations, Treaty Series, Vol. 2167, p.3
https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_20years/1995FishStockAgreement_ATahindro.pdf (Çevrimiçi).

“Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum Körfezi karşısındaki adanın ciheti aidiyeti hakkında İtalya Hükümeti ile aktolunan itilâfname hakkında kanun” <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2313.pdf> (Çevrimiçi).

“Annex II Commission on the Limits of the Continental Shelf”
https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/documents/annex2.htm (Çevrimiçi).

“1976 Bern Agreement between Turkey and Greece”
<http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/50-bern-agreement-between-turkey-and-greece-11-november-1976> (Çevrimiçi).

“Convention between the Government of the French Republic and the Government of the Spanish State on the Delimitation of the Continental Shelves of the two States in the Bay of Biscay” <https://www.ecolex.org/details/treaty/convention-between-the-government-of-the-french-republic-and-the-government-of-the-spanish-state-on-the-delimitation-of-the-continental-shelves-of-the-two-states-in-the-bay-of-biscay-tre-150165/> (Çevrimiçi).

“Convention on the Continental Shelf” United Nations, Treaty Series, Vol. 499, p. 311
https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_continental_shelf.pdf (Çevrimiçi).

“Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone”, United Nations Treaty Series Vol. 516, p. 205
https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXI-1&chapter=21&clang=_en (Çevrimiçi).

“Hovercraft Act 1968” <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/59> (Çevrimiçi).

“Letter dated 18 March 2020 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General” <https://undocs.org/en/A/74/757> (Çevrimiçi).

“The Treaty of Tordesillas” <https://ehne.fr/en/article/europe-europeans-and-world/europe-and-legal-regulation-international-relations/treaty-tordesillas-june-7-1494> (Çevrimiçi).

“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191212-11.pdf> (Çevrimiçi).

“Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşması” <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120712-3.htm> (Çevrimiçi).

“United Nations Convention on the Law of the Sea” United Nations, Treaty Series, Vol. 1833, p. 3 https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf (Çevrimiçi).

Bangladeş/Hindistan Hakemlik Kararı: Award of the Arbitral Tribunal between the People’s Republic of Bangladesh and the Republic of India, relating to the Bay of Bengal maritime boundary (PCA), 2014.

Grönland/Jan Mayen Davası: Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, I.C.J. Reports 1993, p.38.

Eritre/Yemen Hakemlik Kararı: Award of the Arbitral Tribunal between the Government of the State of Eritrea and the Government of the Republic of Yemen, relating to maritime delimitation between them (PCA), 1999.

Gine/Gine-Bissau Hakemlik Kararı: Award of the Arbitral Tribunal between Guinea and Guinea-Bissau, relating to delimitation of the maritime boundary between them, **International Legal Materials**, Vol. XIX, 1985, pp. 149-196.

Birleşik Krallık/Fransa Hakemlik Kararı: Award of the Arbitral Tribunal between United Kingdom and France, relating to delimitation of the continental shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, **International Legal Materials**, Vol. XVIII, 1977-1978, pp. 3- 413.

Kamerun/Nijerya Davası: Land and Maritime Boundry between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guineu intervening), Judgment, I. C. J. Reports 2002, p. 303.

Maine Körfezi Davası: Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, I. C.J. Reports 1984, p. 246.

St. Pierre/Miquelon Hakemlik Kararı: Award of the Arbitral Tribunal between Canada and France, relating to the delimitation of maritime areas between them, **International Legal Materials**, C. XXXI, 1992, p. 1145.

Guyana/Surinam Hakemlik Kararı: Award of the Arbitral Tribunal between Guyana and Suriname, relating to the delimitation of maritime boundary between them (PCA), **International Law Reports**, Vol. XXX, 2007, pp. 1- 144.

Hırvatistan/Slovenya Hakemlik Kararı: Arbitration between the Republic of Croatia and the Republic of Slovenia, PCA Case No. 2012-04, 2017.

Nikaragua/Honduras Davası: Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment, I.C.J. Reports 2007, p. 659.

Romanya/Ukrayna Davası: Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, I.C.J. Reports 2009, p. 61.

Kosta Rika/Nikaragua Davası: Maritime Delimitation in the Caribbean Sea and the Pacific Ocean (Costa Rica v. Nicaragua) and Land Boundary in the Northern Part of Isla Portillos (Costa Rica v. Nicaragua), 2018.

Katar/Bahreyn Davası: Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Merits, Judgment, I. C. J. Reports 2001, p. 40.

Libya/Malta Davası: Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgment, I. C.J. Reports 1985, p. 13.

Kuzey Denizi Davaları: North Sea Continental Shelf, Judgment, I.C.J. Reports 1969, p. 3.

Peru/Şili Davası: Maritime Dispute (Peru v. Chile), Judgment, I.C.J. Reports 2014, p. 3.

Tunus/Libya Davası: Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, I.C.J. Reports 1982, p. 18.

Nikaragua/Kolombiya Davası: Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), Judgment, I.C.J. Reports 2012, p. 624.

Barbados/ Trinidad ve Tobago Hakemlik Kararı: Award of the Arbitral Tribunal between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the Exclusive Economic Zone and Continental Shelf between them (PCA), **International Law Reports**, Vol. XXVII, 2006, pp. 147-251.

Bengal Körfezi Hakemlik Kararı: Delimitation of the maritime boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), Judgment, ITLOS Reports 2012, p. 4.

Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası: Aegean Sea Continental Shelf, Interim Protection, Order of 11 September 1976, I.C.J. Reports 1976, p. 3.

Balıkçılık Davası (Birleşik Krallık/Norveç): Fisheries Case, Judgment of December 18th, 1951: I.C. J. Reports 1951, p. 116.

<http://ua.mfa.gov.tr/detay.aspx?1186> (Çevrimiçi).

http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-_1-mayis-2004_.tr.mfa (Çevrimiçi).

https://en.wikipedia.org/wiki/Kerkennah_Islands (Çevrimiçi).

<https://iea.uoregon.edu/treaty-text/1945> (Çevrimiçi).

https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1z%C4%B1lhisar_Adas%C4%B1
(Çevrimiçi).

<https://www.denizcilikbilgileri.com/denizcilikte-mesafe-olculeri/> (Çevrimiçi).

